

ΑΧΙΛΛΕΑ ΤΖΑΡΤΖΑΝΟΥ

a

ΛΑΤΙΝΙΚΗ
ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

GRAMMATICA
LATINA

y

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ
ΕΚΔΟΣΕΩΣ
ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ
ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ

ΛΑΤΙΝΙΚΗ
ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

ΛΑΤΙΝΙΚΗ
ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

Β' και Γ' Γενικού Λυκείου

ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΑΘΗΝΑ

Η Λατινική Γραμματική του Αχιλλέα Τζαρτζάνου μεταγλωττίστηκε από τον επ. Γυμνασιάρχη – τ. Αιρετό Εκπαιδ. Σύμβουλο – Χαράλ. Φ. Περδικάρη.

ΜΕΡΟΣ Α΄
ΦΘΟΓΓΟΛΟΓΙΚΟ

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

1. Τα γράμματα και τα ονόματά τους.—Τα γράμματα (*litterae*) του λατινικού αλφαβήτου είναι, όπως και του ελληνικού, 24, τα εξής:

Γράμματα *	Ονόματα	Γράμματα	Ονόματα
Aa	α	Nn	εν
Bb	μπε	Oo	ο
Cc	κα	Pp	πε
Dd	ντε	Qq	κου
Ee	ε	Rr	ερ
Ff	εφ	Ss	εσ
Gg	γκε	Tt	τε
Hh	χα	Uu	ου
Ii	ι	Vv	βε
(Jj)	γιωτ)	Xx	ιξ
Ll	ελ	Yy	υ γκραϊκούμ**
Mm	εμ	Zz	ζήτα

Από αυτά α΄) έξι είναι φωνήεντα (*vocāles*): a, e, i, o, u, y· β΄) δεκαεπτά είναι σύμφωνα (*consonantes*): b, c, d, f, g, (j), l, m, n, p, q, r, s, t, v, x, z, και γ΄) ένα, το h, είναι κυρίως πνεύμα δασύ (*spirītus asper*), αντιστοιχεί προς τη δασεία των Ελλήνων και προφέρεται όπως ένα χ πολύ ελαφρά: *Homērus* (Χομέρους), *historia* (χιστόρια).

* Τα κεφαλαία γράμματα στη Λατινική λέγονται *litterae maiusculae*, τα μικρά *litterae minusculae*.

** Λέγεται y *graecum*, δηλ. υ ελληνικό, επειδή παριστάνει το υ του ελληνικού αλφαβήτου και χρησιμοποιείται σε λέξεις που η Λατινική πήρε από την ελληνική γλώσσα, π.χ. *pyramis*, *syllaba* κτλ.

Σ η μ ε ί ω σ η : Σε λέξεις που η Λατινική έχει πάρει από την Ελληνική το θ αποδίδεται με το th, το φ με το rh και το χ με το ch: Athēnae Αθήναι, philōsophus φιλόσοφος, Chios Χίος.

2. Προφορά.—1) Τα φωνήεντα a, e, i, o και y προφέρονται όπως τα Ελληνικά α, ε, ι, ο, υ, το u προφέρεται όπως η ελληνική δίφθογγος ου: aliēnus (πρόφ. αλιένους) ξένος, oreīo (πρόφ. οπέριο) σκεπάζω, syllāba (πρόφ. σύλλαμπα) συλλαβή.

Σ η μ ε ί ω σ η : Τα γράμματα i και u χρησιμοποιούνται στην αρχική λατινική γραφή και για να παραστήσουν συμφωνικούς φθόγγους: έτσι το i παριστάνει και το φθόγγο γι (j) και το u το φθόγγο β (v). Το γράμμα j (γιωτ), που έχει πέσει σε αχρηστία, είναι νεότερο επιπόημα για να ευκολύνεται η ανάγνωση. Το i ως γι και το u ως β προφέρονται, όταν μέσα στη λέξη τα ακολουθεί φωνήεν, π.χ. ianua (πρόφ. γιάνουα, πρβλ. γιατρός) η πόρτα, iecur (πρόφ. γιέκουρ) συκώτι, aio (πρόφ. άγιο) λέγω, ius (γιους) δίκαιο, uos (= vos βος) σεις, uiuo (= νίνο, βίβο) ζω αλλά: iens (πρόφ. ιένς) πορευόμενος, pario (πρόφ. πάρι-ο) γεννώ, suos (πρόφ. σουός) δικούς του, miñio (πρόφ. μίνου-ο) μικραίνω.

2) Από τα σύμφωνα:

το b προφέρεται όπως το μπ στη λέξη π.χ. μπαμπάς: barba (μάρμπα), γένι.

το d προφέρεται όπως το ντ στη λέξη π.χ. ντάμα: domīnus (ντόμινους) κύριος.

το g προφέρεται όπως το γκ στη λέξη π.χ. γκάφα: genu (γκένου) γόνατο.

το q ακολουθείται πάντοτε από το u και προφέρονται και τα δυο ως κβ: quies (κβίες) ησυχία, aqua (άκβα) νερό.

Σ η μ ε ί ω σ η . Και το g μαζί με το u, δηλ. το σύμπλεγμα gu, όταν αποτελεί μια συλλαβή με φωνήεν που ακολουθεί προφέρεται ως γκβ: lingua (πρόφ. λίνγκβα) γλώσσα, sanguis (πρόφ. σάνγκβις) αίμα. Αλλά ar-gū-ο (πρόφ. άρ-γκου-ο) ελέγγω.

το v προφέρεται όπως το β: vas (βάς) σκεύος.

το z προφέρεται όπως το τζ στη λέξη π.χ. Τζώρτζης: maza (μάτζα) μάζα.

τα υπόλοιπα σύμφωνα c, f, l, m, n, p, r, s, t, x, προφέρονται όπως και της ελληνικής γλώσσας κ, φ, λ, μ, ν, π, ρ, σ, τ, ξ.

Σ η μ ε ί ω σ η . Στην προφορά πρέπει να έχουμε υπόψη: α) ότι το σύμφωνο c εμπρός από το e και το i ή το y και τις διφθόγγους ae, oe και eu πρέπει να προφέρεται ως κ και όχι ως τσ π.χ. cecīdi (πρόφ. κέκιντι) έπεσα, coepi (πρόφ. κέπι) άρχισα, β) η

συλλαβή τι μέσα στη λέξη εμπρός από φωνήεν προφέρεται ως τι και όχι ως τσι: *iustitia* (γιουστί-τια) δικαιοσύνη, *tertius* (τέρτιους) τρίτος, γ) το s μέσα στη λέξη ανάμεσα σε δυο φωνήεντα προφέρεται το ζ: *rosa* (ρόζα) ρόδο, *causa* (κάουζα) αιτία.

3. Δίφθογγοι. (*diphthongi*). – Η λατινική γλώσσα έχει 4 διφθόγγους: *ae*, *au*, *eu*, *oe*. Από αυτές: η *ae* αντιστοιχεί στην *αι* της ελληνικής γλώσσας και προφέρεται όπως και αυτή: *Aenēas* (πρόφ. Αινέας) Αινείας, *caecus* (κέκουσ) τυφλός:

η *au* αντιστοιχεί στην *αυ* και προφέρεται όπως το *αου* (ως μία συλλαβή): *nauta* (νάου-τα) ναύτης, *laudo* (λάου-ντο) επαινώ.

η *eu* αντιστοιχεί στην *ευ* και προφέρεται όπως το *εου* (ως μία συλλαβή): *Eurōpa* (Εϋρ-ρόπα) Ευρώπη, *Eurus* (Έου-ρους) Εύρος.

η *oe* αντιστοιχεί στις διφθόγγους *οι* και *ω* της Ελληνικής και προφέρεται όπως η γαλλική δίφθογγος *eu* (κάτι μεταξύ του *ο* και του *ε*): *Boeotia* (Μπευότια) Βοιωτία, *comœdia* (κομευντια) κωμωδία.

4. Διάρρηση των συμφώνων. – 1) Τα σύμφωνα διαιρούνται σε:

α) επτά άφωνα (*mutae*): *b*, *c*, *d*, *g*, *p*, *q*, *t*

β) δύο υγρά (*liquidae*): *l*, *r*

γ) δύο ρινικά (έρρινα) (*nasales*): *m*, *n*

δ) τέσσερα συριστικά (*sibilantes* ή *spirantes*): *j*, *f*, *s*, *v*

ε) δύο διπλά (*duplices*): *x* και *z* (το *x* προέρχεται από την ένωση του *c* ή *g* με το *s*, το *z* από *ds* ή *ts*) (πρβλ. τα διπλά *ξ* και *ζ* της Ελληνικής).

2) Τα άφωνα υποδιαιρούνται σε:

α) τρία λαρυγγικά (ουρανικά) (*gutturales*): *c*, *g*, *q*

β) δύο χειλικά (*labiales*): *b*, *p*

γ) δύο οδοντικά (*dentales*): *d*, *t*.

Σ η μ ε ι ω σ η . Από τα σύμφωνα της λατινικής γλώσσας ληκτικά λέξεων είναι α) από τα άφωνα το *c* και το *t*: *lac* γάλα, *caput* κεφαλή· β) τα υγρά και τα ρινικά *l*, *r*, *m*, *n*: *consul* ύπατος, *cor* καρδιά, *bellum* πόλεμος, *nomen* όνομα· γ) το συριστικό *s*, το διπλό *x* και τα συμφωνικά συμπλέγματα *bs*, *ns*, *ms*, *ps*, *rs*, *rbs*, *rps*, *lx* (= *les*) και *rx* (= *res*): *mos* ήθος, *dux* ηγεμόνας, *trabs* δοκάρι, *dens* δόντι, *hiems* χειμώνας, *princeps* άρχοντας, *ars* τέχνη, *urbs* πόλη, *stirps* ρίζα, *falx* δρεπάνι, *arx* ακρόπολη.

Αν στο τέλος λέξεως βρεθεί κάτι άλλο εκτός από τα ανωτέρω ληκτικά σύμφωνα, αποβάλλεται· αποβάλλεται επίσης και το ένα από τα δύο όμοια σύμφωνα που μπορεί να βρεθούν στο τέλος της λέξεως. Π.χ. *lac* (από το *lact-*), *cor* (από το *cord-*), *mel* (από το *mell-*), *os* (από το *oss-*).

Αν στο τέλος λέξεως βρεθεί το συμφωνικό σύμπλεγμα ds ή ts ή nts, τότε το οδοντικό (d ή t) μπροστά από το s αποβάλλεται: (laud-s) laus **έπαινος**, (salut-s) salus **σωτηρία**, (dent-s) dens **δόντι**, (noct-s) nox **νύχτα**.

5. Ο συλλαβισμός των λατινικών λέξεων, δηλ. ο χωρισμός τους σε συλλαβές, γίνεται σχεδόν όπως και στην ελληνική γλώσσα: a-gĩ-te, Ae-nē-as, si-sto, ve-strum, li-ber-tas, ex-ter-nus, val-lum, ad-sto κτλ.

6. Ποσότητα φωνηέντων και συλλαβών. - 1) Τα φωνήεντα της λατινικής γλώσσας είναι **όλα δίχρονα**, δηλ. άλλοτε είναι μακρά (longae) ā, ē, ī, ō, ū, ŷ, και άλλοτε βραχεία (breves) ä, ë, ï, ö, ü, ŷ.

Οι δίφθογοι είναι πάντοτε μακρές.

Σ η μ ε ί ω σ η . Κανονικά στη Λατινική φωνήεν εμπρός από άλλο φωνήεν είναι βραχύ (vocalis ante vocalem corrīpitur).

2) Μια συλλαβή της λατινικής λέξεως είναι, όπως και στην ελληνική γλώσσα:

α') «**φύσει βραχεία**» (syllāba natūra brevis), αν έχει βραχύ φωνήεν εμπρός από άλλο φωνήεν ή εμπρός από απλό σύμφωνο, ή αν η συλλαβή αυτή που έχει το βραχύ φωνήεν βρίσκεται εντελώς στο τέλος της λέξεως: äëris (του αέρα), lëgītë (διαβάστε).

β') «**φύσει μακρά**» (syllāba natūra longa), αν έχει μακρό φωνήεν ή δίφθογο: amate (αγαπάτε), aulae (αυλές).

γ') «**θέσει μακρά**» (syllāba positiōne longa), αν έχει βραχύ φωνήεν που να βρίσκεται εμπρός από δύο ή τρία σύμφωνα ή εμπρός από ένα διπλό: ter-gum (νώτο), si-sto (στήνω), val-lum (χαράκωμα), a-xis (άξονας).

Σ η μ ε ί ω σ η . Συλλαβή που έχει βραχύ φωνήεν εμπρός από δύο σύμφωνα, από τα οποία το πρώτο είναι άφωνο και το δεύτερο υγρό, λέγεται «**κοινή ή αδιάφορος**» (syllaba anceps) : αυτή η συλλαβή στους ποιητές ανάλογα με τις ανάγκες του μέτρου μπορεί να λαμβάνεται και ως μακρά: volūcres (volūcres), tenēbrae (tenēbrae).

7. Τονισμός. Σημεία για τόνους δεν έχει η λατινική γραφή: ο τονισμός των λέξεων γίνεται σύμφωνα με τους εξής κανόνες:

1) όλες οι δισύλλαβες λέξεις τονίζονται στην παραλήγουσα (penultīma): māter (μάτερ) μητέρα, laurus (λάου-ρους) δάφνη, lëgo (λέ-γκω) διαβάζω.

2) Οι πολυσύλλαβες λέξεις τονίζονται ανάλογα με την ποσότητα της παραλήγουσάς τους:

α') στην **παραλήγουσα**, αν αυτή είναι «φύσει ή θέσει μακρά»: Euyōra (Εουρώπα) Ευρώπη, puëlla (πουέλλα) κόρη, libērtas (λιμπέρτας) ελευθερία.

β') στην **προπαραλήγουσα** (antepenultīma), αν η παραλήγουσά της είναι βραχεία: anīma (άνιμα) ψυχή, ropūlus (πόπουλους) λαός.

8. Έγκλιση τόνου. – Εγκλιτικές λέξεις στη λατινική γλώσσα είναι κυρίως τρεις, το que (τε, και), το ve (ή) και το ερωτηματικό μόριο ne (ή, αρά γε) άραγε. Αυτές οι λέξεις βρίσκονται προσαρτημένες στο τέλος της προηγούμενης λέξεως και ο **τόνος** τους:

1) αν η προηγούμενη λέξη τονίζεται στην παραλήγουσα και έχει τη λήγουσα βραχεία, **αποβάλλεται**: mensāque (μένσακβε) και το τραπέζι, meliōdave (μελιόραβε) ή τα καλύτερα.

2) αν η προηγούμενη λέξη τονίζεται στην προπαραλήγουσα ή τονίζεται στην παραλήγουσα και έχει τη λήγουσα μακρά, τότε **μεταφέρεται** στη λήγουσα της προηγούμενης λέξεως, η οποία έτσι έχει δύο τόνους: filiūsq̄ue (φι-λιούσκβε) και ο γιος, multōsq̄ue (μούλτόσκβε) και πολλούς, aliāne (αλιάβε) ή άλλα, amicosne (αμικόσνε) «άραγε τους φίλους;»

9. Σημεία στίξεως. – Από τα σημεία στίξεως στη λατινική γραφή το κόμμα (, virgūla), η τελεία (. punctum) και το επιφωνηματικό (!signum exclamationis) είναι τα ίδια με τα αντίστοιχα της ελληνικής γραφής.

Διαφορετικά σημεία στίξεως είναι τα εξής τρία:

α') το κώλο (: colon)

β') το ημικόλο (; semicōlon ή punctum et comma), που αντιστοιχούν στη μέση ή άνω στιγμή της ελληνικής γραφής (·), και

γ') το ερωτηματικό (? signum interrogationis).

ΜΕΡΟΣ Β΄ ΤΥΠΟΛΟΓΙΚΟ

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΓΕΝΙΚΟΙ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΙ ΟΡΟΙ

10. Τα μέρη του λόγου (partes orationis) στη λατινική γλώσσα είναι εννέα:

1) πέντε κλιτά (declinabilia): α΄) όνομα ουσιαστικό (nomen substantivum), β΄) όνομα επίθετο (nomen adiectivum), γ΄) αντωνυμία (pronomen), δ΄) μετόχη (participium), ε΄) ρήμα (verbum) και

2) τέσσερα άκλιτα (indeclinabilia ή particulae = μόρια): α΄) επίρρημα (adverbium), β΄) πρόθεση (praepositio), γ΄) σύνδεσμος (coniunctio), δ΄) επιφώνημα (interiectio).

Άρθρο η λατινική γλώσσα δεν έχει. Για το λόγο αυτό, αν ένα όνομα στο λόγο θεωρείται ως γνωστό και ορισμένο ή ως άγνωστο και αόριστο γίνεται κατανοητό από την κοινή αντίληψη των διαλεγόμενων ή από τη συνηθισμένη χρήση και την έννοια των συμφραζομένων: miles venit (= ο στρατιώτης έρχεται -ή- ένας στρατιώτης έρχεται).

11. Τα ουσιαστικά και στη Λατινική διακρίνονται σε συγκεκριμένα (concreta) και σε αφηρημένα (abstracta). Εξάλλου τα συγκεκριμένα τα διακρίνουμε σε κύρια (propria) και σε προσηγορικά (appellativa).

12. Τα παρεπόμενα των ονομάτων και στη Λατινική είναι τέσσερα: το γένος (genus), ο αριθμός (numerus), η πτώση (casus) και η κλίση (declinatio).

1) Γένη έχει και η Λατινική τρία, αρσενικό (masculinum), θηλυκό (femininum) και ουδέτερο (neutrum): vir άντρας, femina γυναίκα, malum μήλο.

Σ η μ ε ί ω σ η . Επειδή δεν υπάρχει άρθρο στη λατινική γλώσσα, το γένος στα ονόματα μπορεί να το αναγνωρίζει κανείς μόνο από την κατάληξη ή από τη σημασία του, αν το όνομα φανερώσει **πρόσωπο**. Σύμφωνα με αυτά, από τα ονόματα που φανερώνουν **πρόσωπα**, όπως στην ελληνική έτσι και στη λατινική, αρσενικού γένους είναι όσα φανερώνουν αρσενικά πρόσωπα (όπως vir άντρας, miles στρατιώτης), θηλυκού είναι εκείνα που φανερώνουν θηλυκά πρόσωπα (mulier γυναίκα, virgo παρθένος). Από τα άλλα ονόματα, που φανερώνουν πράγματα, ενέργειες, αφηρημένη έννοια κτλ. πολλά έχουν το ίδιο γένος με τα αντίστοιχα της ελληνικής (π.χ. collis αρσ., λόφος αρσ. - mensa θηλ., τράπεζα θηλ. - donum ουδ., δώρο ουδ.), πολλά όμως έχουν διαφορετικό γένος (π.χ. vinum ουδ., ο οίνος αρσ. - mare ουδ., η θάλασσα θηλ. - ara θηλ., ο βωμός αρσ. - silva θηλ., το δάσος ουδ.).

Τα ονόματα των μετάλλων γενικά στη λατινική είναι ουδέτερα: aurum ο χρυσός, argentum ο άργυρος, ferrum ο σίδηρος, aes ο χαλκός.

2) **Αριθμούς** η Λατινική έχει δύο (όπως και η νέα ελληνική), ενικό (singularis) και πληθυντικό (pluralis).

3) **Πτώσεις** η λατινική έχει έξι: την ονομαστική (nominativus), τη γενική (genetivus), τη δοτική (dativus), την αιτιατική (accusativus), την κλητική (vocativus) και ακόμη την **αφαιρετική** (ablativus), για την οποία θα γίνει λόγος στο Συντακτικό.

4) **Κλίσεις** η λατινική έχει πέντε.

13. Σε όλες τις κλίσεις:

1) η κλητική του ενικού και του πληθυντικού είναι όμοια με την ονομαστική του, εκτός από την κλητική ενικού των δευτερόκλιτων ονομάτων σε -us, που λήγει σε -e.

2) η αφαιρετική του πληθυντικού είναι πάντοτε όμοια με τη δοτική του.

3) τα ουδέτερα, όπως και στην ελληνική, έχουν ίδιες καταλήξεις στην ονομαστική, αιτιατική και κλητική.

4) το θέμα του ονόματος το βρίσκουμε, αν αφαιρέσουμε την κατάληξη -num ή -um από τη γενική του πληθυντικού.

ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΚΛΙΣΕΙΣ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

1. Πρώτη κλίσις (*Declinatio prima*).

14. Η πρώτη κλίση, όπως και η πρώτη κλίση της αρχαίας Ελληνικής, περιέχει μόνο ονόματα αρσενικά και θηλυκά.

Αυτά τα ονόματα στην ονομαστική του ενικού έχουν κατάληξη -*ǎ* (γεν. -*ae*)· χαρακτήρας του αρχικού θέματος *a* (§ 13, 4).

Π α ρ ᾶ δ ε ι γ μ α

(*mensa* τραπέζι, θ. *mensa*-)

Singularis

Nominativus	mens - ǎ
Genetivus	mens - ae
Dativus	mens - ae
Accusativus	mens - ǎm
Vocativus	mens - ǎ
Ablativus	mens - ǎ

Pluralis

Nominativus	mens - ae
Genetivus	mens - ǎrum
Dativus	mens - īs
Accusativus	mens - ǎs
Vocativus	mens - ae
Ablativus	mens - īs (§ 13, 2)

Κατά τον ίδιο τρόπο κλίνονται και τα ονόματα *terra* γη, χώρα, *insŭla* νησί, *statŭa* ανδριάντας, *rugna* μάχη, κτλ., όπως και τα αρσενικά ονόματα *nauta* ναύτης, *agricŏla* γεωργός, *ρŏeta* ποιητής, *Sequǎna* Σηκουάνας κτλ. (βλ. § 12, 1 σημ.).

15. Ανωμαλίες πρωτόκλιτων ονομάτων.-1) Τα θηλυκά ονόματα *dea* (θεά) και *filia* (θυγατέρα) τη δοτική και την αφαιρετική του πληθυντικού (*deis*, *filiiis*) τη σχηματίζουν κανονικά σε -*abus*, όταν είναι ανάγκη να γίνει διάκριση από τις όμοιες αντίστοιχες πτώσεις

των αρσενικών δευτερόκλιτων ονομάτων deus θεός και filius γιος. Έτσι λέγεται deis et deabus ή dis deabusque (τοις θεοίς και ταις θεαίς), filiis et filiabus ή filiis filiabusque (τοις υιοίς και ταις θυγατράσιν).

2) Το όνομα familia (οικογένεια) στη γενική του ενικού έχει κατάληξη κανονικά -ae, αλλά και -as (αρχαϊκή κατάληξη όμοια με την ελληνική γλώσσα) στις φράσεις pater familias (οικοδεσπότης), mater familias (οικοδέσποινα), κ.ά.

Άλλη αρχαϊκή κατάληξη με την οποία σχηματίζουν τη γενική ενικού πρωτόκλιτα ονόματα (κυρίως στους παλαιότερους ποιητές), είναι -āi (κατά τη β' κλίση): aulāi (= aulae της αυλής), terrāi (= terrae, της γης).

Η κατάληξη της γενικής πληθυντικού -arum σε μερικά ονόματα συγκόπεται σε -um: drachmum = drachmarum. (Το ίδιο και σε δευτερόκλιτα talentum = talentorum, Argivum = Argivorum).

16. Ελληνικά πρωτόκλιτα ονόματα, ιδίως κύρια, που τα πήρε και η λατινική γλώσσα, σχηματίζουν συνήθως κατά την κλίση τους στη λατινική μερικές πτώσεις του ενικού αριθμού όπως και στην αρχαία ελληνική: (Αινείας) nomin. Aeneas, accus. Aenean· (Αγχίσης) nomin. Anchises, acc. Anchisen, voc. Anchise· (Πηνελόπη) nom. (Penelōra και) Penelope, gen. Penelopae και Penelopes, acc. Penelopen, voc. Penelope.

Πολλά σε -ης (όπως Αλκιβιάδης, Αριστείδης κ.τ.ό.) σχηματίζονται στη λατινική ως τριτόκλιτα: Alcibiādes, gen. Alcibiādīs κτλ. κλητική Alcibiadē κατά την πρώτη κλίση της αρχαίας ελληνικής.

2. Δεύτερη κλίση (Declinatio secunda)

17. Η δεύτερη κλίση περιέχει ονόματα και από τα τρία γένη: αρσενικά και θηλυκά που λήγουν σε -us ή σε -er (γεν. -i) και ουδέτερα που λήγουν σε -um (γεν. -i). Χαρακτήρας του θέματος ο (§ 13, 4).

Π α ρ α δ ε ί γ μ α τ α

(dominus κύριος, θ. domino -, puer παιδί, θ. puero -,
ager αγρός, θ. agro -, donum δώρο, θ. dono-).

Singularis

Nom.	domin - ūs	puer	ager	dōn - ŭm
Gen.	domin - ī	puēr - i	agr - i	don - ī
Dat.	domin - ō	puer - o	agr - o	don - ō
Acc.	domin - ŭm	puer - um	agr - um	don - ŭm
Voc.	domin - ē	puer	ager	don - ŭm
Abl.	domin - ō	puer - o	agr - o	don - ō

Pluralis

Nom.	domin - ī	puer - i	agr - i	don - ă
Gen.	domin - ōrŭm	puer - orum	agr - orum	don - ōrŭm
Dat.	domin - īs	puer - is	agr - is	don - īs
Acc.	domin - ōs	puer - os	agr - os	don - ă
Voc.	domin - ī	puer - i	agr - i	don - ă
Abl.	domin - īs	puer - is	agr - is	don - īs

Όπως το **dominus** κλίνονται και τα rōrŭlus λαός, numĕrus αριθμός, nuntius άγγελος, κ.ά. Επίσης τα θηλυκά δευτερόκλιτα σε -us· τέτοια είναι τα ονόματα των δέντρων, όπως malus μηλιά, ficus συκιά, pirus αχλαδιά, rōrŭlus λεύκα κτλ., ακόμη τα ονόματα alvus κοιλιά, humus γη, vannus λικμός σιταριού, και τα θηλυκά που η λατινική τα πήρε από την ελληνική, π.χ. methōdus μέθοδος, Aegyptus Αίγυπτος, κ.ά.τ.

Όπως το **puer** κλίνονται το gener γαμπρός, socer πεθερός, vesper εσπέρα, libĕri τα τέκνα (μόνο στον πληθυντικό) και το μοναδικό όνομα σε -ir vir άντρας.

Όπως το **ager** κλίνονται τα liber βιβλίο, caper τράγος, culter μαχαίρι, faber σιδηρουργός, κ.ά.τ.

Όπως το **donum** κλίνονται τα bellum πόλεμος, proelium μάχη, scutum ασπίδα, pericŭlum κίνδυνος, orpĭdum πόλη, templum ναός κ.ά.τ· ακόμη τρία ουδέτερα που λήγουν σε -us, το vulgus ή volgus όχλος, (που σπανιότατα έχει αιτιατική αρσενικού γένους volgum), το virus δηλητήριο και το pelāgus πέλαγος. Από αυτά τα volgus και virus απα- ντούν μόνο στον ενικό αριθμο, ενώ του pelāgus ο πληθυντικός είναι pelagē (πβ. πελάγη). (Βλ. και § 13,3).

18. Είναι αρκετά τα άρσενικά της δεύτερης κλίσεως που λήγουν σε -er, όπως puer, ager, κτλ. Αρχικά και τα ονόματα αυτά είχαν την

κατάληξη -us (puer-us, όπως numer-us, agr-us κτλ.), αλλά την κατάληξη αυτή την απέβαλαν, όπως και την κατάληξη της κλητικής του ενικού -e.

Από τα ονόματα αυτά όσα μπροστά από το -r του θέματος έχουν σύμφωνο (π.χ. agr-, libr-, κτλ.), ύστερα από την αποβολή των κατάληξεων -us και -e ανέπτυξαν μπροστά από το r ένα e βραχύ. (Έτσι προήλθε από το agr- το ager, από το libr- το liber, κτλ.). Στις άλλες πτώσεις τα ονόματα που λήγουν σε -er κλίνονται όπως ακριβώς και όσα λήγουν σε -us.

Σ η μ ε ί ω σ η . Όμοια μεταβολή παθαίνουν κανονικά στην ονομαστική και κλητική του ενικού όταν χρησιμοποιούνται και στη λατινική γλώσσα, τα υπερδυσύλλαβα ελληνικά δευτερόκλιτα κύρια ονόματα που τελειώνουν σε -ρος, π.χ. Alexander Αλέξανδρος (αντί Alexandr-us), Antipater Αντίπατρος (αντί Antipatr-us). Αλλά Codrus Κόδρος, Μερικά απ' αυτά διαφορούνται π.χ. Cassandrus και Cassander Κάσσανδρος, Euandrus και Euander Ευάνδρος.

19. Ανωμαλίες μερικών δευτερόκλιτων ονομάτων.

1) Το όνομα deus θεός: α') δεν έχει εύχρηστη την κλητική του ενικού (dee)· αντί γι' αυτή οι ποιητές χρησιμοποιούν την κλητική του ονόματος divus (= θεός) dive, ενώ οι μεταγενέστεροι Λατίνοι την ενική ονομαστική deus (=ω θεέ)· β') σ' όλες τις πτώσεις του πληθυντικού εκτός από την αιτιατική, έχει διπλούς και τριπλούς τύπους και σχηματίζεται ως εξής: dei (dii) di, deorum (deum), deis (diis) -dis, deos, dei (dii) di, deis (diis) dis.

2) Τα υπερδυσύλλαβα ονόματα σε -ius και -ium στη γενική του ενικού πολλές φορές συναιρούν το τελικό ii σε i και τονίζονται, ύστερα από τη συναίρεση, στην παραλήγουσα, έστω και αν αυτή είναι βραχεία (αντίθετα προς τον κανόνα, § 7, 2, β') : Vergilius Βεργίλιος, gen. Vergilii και Vergili, officium υπηρεσία, καθήκον gen. officii και officii κτλ.

3) Τα κύρια ονόματα σε -ius, γνήσια Λατινικά, όπως Vergilius, Marius, Tullius κ.τ.τ. και το προσηγορικό filius (γιος), σχηματίζουν την κλητική του ενικού σε i αντί ie (με συναίρεση του ie σε i) : Tulli = Τύλλιε, mi fili = παιδί μου.

3. Τρίτη κλίση (Declinatio tertia)

20. Η τρίτη κλίση περιέχει ονόματα και από τα τρία γένη όπως και η δεύτερη κλίση. Τα ονόματα αυτά:

1) στην ονομαστική του ενικού τελειώνουν σε ένα από τα φωνήεντα (a), e, o ή σε ένα από τα ληκτικά σύμφωνα (ή ληκτικά συμφωνικά συμπλέγματα, § 4, 2 σημ.).

2) στη γενική του ενικού έχουν όλα κατάληξη -is: urb-s πόλη, gen. urb-is, mare (ουδ.) θάλασσα, gen. mar-is.

21. Τα τριτόκλιτα ονόματα

1) ανάλογα με το χαρακτήρα του θέματός τους (§ 13,4), (όπως και της αρχαίας ελληνικής τα τριτόκλιτα), είναι:

α') φωνηεντόληκτα· αυτά έχουν χαρακτήρα i, εκτός από τα ονόματα grus (γερανός) και sus (αγριόχοιρος), τα οποία έχουν χαρακτήρα u (gen. gru-is, su-is)·

β') συμφωνόληκτα με χαρακτήρα άφωνο (b, p -c, g-d-t), υγρό ή έρρινο (l, r, m, n) ή συριστικό (s ή v): trabs (δοκάρι) (gen. tra-bis), bos (βόδι) (gen. bon-is), nix (χιόνι) (gen. niv-is) κτλ. (Βλ. § 4, 2 σημ.)·

2) τα φωνηεντόληκτα (εκτός από τα grus και sus) είναι όλα **ισοσύλλαβα**: civis πολίτης (gen. civis), sedes έδρα (gen. sedis). Τα συμφωνόληκτα είναι όλα **περιττόςύλλαβα**: rex βασιλιάς· (gen. regis). lapis λίθος (gen. lapid-is).

Σ η μ ε ί ώ σ η . Κυρίως και τα φωνηεντόληκτα τριτόκλιτα αρχικά ήταν περιττόςύλλαβα, αλλά παρουσιάζονται ως ισοσύλλαβα, επειδή ο χαρακτήρας i του θέματός τους συγχωνεύτηκε με το i και e των καταλήξεων που ακολουθεί.

22. Από τα τριτόκλιτα ονόματα

1) τα **αρσενικά** και τα **θηλυκά** έχουν σε όλες τις πτώσεις τις ίδιες καταλήξεις· από αυτά άλλα είναι καταληκτικά, δηλ. έχουν στην ενική ονομαστική την κατάληξη s, άλλα είναι **ακατάληκτα** χωρίς καμιά κατάληξη στην ενική ονομαστική: dux ηγεμόνας (από το duc-s), gen. duc-is, purpi-s πρύμνη gen. purpis, consul ύπατος, gen. consül-is, orator ρήτορας, gen. oratoris, κτλ.

2) τα **ουδέτερα** έχουν τις ίδιες καταλήξεις με τα αρσενικά και θηλυκά μόνο στη γενική, τη δοτική και την αφαιρετική (ενικού και πληθυντικού), και είναι όλα **ακατάληκτα**, δηλ. δεν έχουν καμιά κατά-

ληξη στην ονομαστική του ενικού: animal ζώο, gen. animāl-is, mare θάλασσα, gen. mar-is, κτλ. (Βλ. § 13, 3).

23. Από τα τριτόκλιτα ονόματα

1) άλλα είναι **μονόθεμα**, σχηματίζουν δηλ. όλες τις πτώσεις από ένα θέμα: dux (από το duc-s), gen. duc-is κτλ., lapis (από το lapid-s), gen. lapid-is κτλ., orator ρήτορας, gen. orator-is κτλ.

2) άλλα είναι **διπλόθεμα**, σχηματίζονται δηλ. από δύο θέματα, ένα στην ονομαστική και κλητική και άλλο για τις άλλες πτώσεις: miles (στρατιώτης) (από το milet-s), gen. milit-is κτλ. homo άνθρωπος, gen. homin-is κτλ. corpus σώμα, gen. corpor-is κτλ.

Σ η μ ε ί ω σ η . Από όσα λήγουν στην ενική ονομαστική σε -s και στη γενική σε -is, πολλά φαινομενικά είναι διπλόθεμα, κυρίως αυτά είναι σιγμόληκτα μονόθεμα. Σ' αυτά ο χαρακτήρας.s ανάμεσα σε δύο φωνήεντα τράπηκε σε r. π.χ. mus ποντικός, gen. mur-is, corpus σώμα gen. corporis (και αρχικά corporis-is) (αρχικά ήταν mus-is πρβλ. μῦς-μῦος από το μυσός), κ.ά.

24. Παραδείγματα τρίτης κλίσεως

A' Αρσενικά και θηλυκά

1. Συμφωνόληκτα ή περιττοσύλλαβα

(καταληκτικά ή ακατάληκτα, μονόθεμα ή διπλόθεμα §§ 21-23)

(dux ηγεμόνας, θ. duc-, pastor βοσκός, θ. pastor-, homo άνθρωπος, θ. homo και homin-, urbs πόλη, θ. urb-)

S i n g u l a r i s

Nom.	dux(duc+s)	pastor	homo	urbs
Gen.	duc - is	pastor - is	homīn - is	urb - is
Dat.	duc - i	pastor - i	homīn - i	urb - i
Acc.	duc - em	pastor - em	homīn- em	urb - em
Voc.*	dux	pastor	homo	urbs
Abl.	duc - e	pastor - e	homīn - e	urb - e

* Βλ. § 13, 1-2.

P l u r a l i s

Nom.	duc - ēs	pastōr - es	homīn - es	urb - es
Gen.	duc - um	pastōr - um	homīn - um	urb - ūm
Dat.	duc - ībus	pastor - ībus	homin - ībus	urb - ībus
Acc.	duc - ēs	pastōr - es	homīn - es	urb - es
Voc.*	duc - ēs	pastōr - es	homīn - es	urb - es
Abl.*	duc - ībus	pastor - ībus	homin - ībus	urb - ībus

Όμοια κλίνονται τα: lux (luc-is, θηλ.) φως, rex (reg-is) βασιλιάς, lex (leg-is, θηλ.) νόμος, iudex (iudic-is) δικαστής, lapis (lapid-is) πέτρα, pes (ped-is) πόδι, civitas (civitat-is) πολιτεία, virtus (virtūt-is), αρετή, miles (milī-tis) στρατιώτης, princeps (princīp-is) άρχοντας, πρώτος, orator (oratōr-is) ρήτορας, uxor (uxōr-is) η σύζυγος, arbor (arbōr-is, θηλ.) δέντρο, mos (mor-is αρσεν.) ήθος, flos (flor-is αρσεν.) άνθος, tellus (tellūr-is) γη, lepus (lepōr-is) λαγός, mulier (muliēr-is) γυναίκα, pulvis (pulvēr-is) σκόνη, sermo (sermōn-is) λόγος, praedo (praedōn-is) ληστής, virgo (virgīn-is) παρθένος, ordo (ordīn-is αρσεν.) τάξη, flamen (flamīn-is) ιερέας, tībīcen (tibičīn-is) αυλητής - (κατά το urbs) ≠ stirps (stirp-is) ρίζα, arch (arc-is) ακρόπολη, gens (gent-is, θηλ.) έθνος, mors (mort-is, θηλ.) θάνατος, pons (pont-is αρσ.) γέφυρα κ.ά. (ανάμεσα σ' αυτά και το nix, niv-is, χιόνι, plur. gen. nivium· αρχικό θέμα ningū- [πρβλ. ningū-it χιονίζει]).

Σ η μ ε ί ω σ η . Μερικά ακατάληκτα συμφωνόληκτα σε -er στις άλλες πτώσεις, εκτός από την ονομαστική και κλητική του ενικού, συγκόπουν το e που βρίσκεται εμπρός από το χαρακτήρα r. Τέτοια είναι: α') τα συγγενικά ονόματα pater (patr-is) πατέρα, mater (matr-is) μητέρα και frater (frat-is) αδελφός, β') τα ονόματα imber (imbr-is) βροχή, uter (utr-is) ασκί, venter (ventr-is αρσεν.) κοιλιά και τα ονόματα των τεσσάρων μηνών September (Septembr-is), October, November και December (πρβλ. τα αρχαία ελληνικά συγκοπτόμενα τριτόκλιτα π.χ. πατήρ, πατρ-ός, πατέρ-α).

2. Φωνηεντόληκτα ή ισοσύλλαβα

(Μονόθεμα ή διπλόθεμα, §§ 21-23)

(civis πολίτης, θ. civi-, nubes νεφέλη, θ. nube- και nubi-)

* Βλ. § 13, 1-2.

	S i n g u l a r i s		P l u r a l i s	
Nom.	civīs	nūbēs	civēs	nūbēs
Gen.	civīs	nubīs	civī - ūm	nubī - ūm
Dat.	civī	nubī	civ - ĩbus	nubĩbus
Acc.	civēm	nubēm	civēs (ή civ - is)	nubēs (ή nub - is)
Voc.	civīs	nubēs	civēs	nubēs
Abl.	civē	nubē	civĩbus	nubĩbus

Όμοια κλίνονται:

α') όπως το **civis** τα: avis (θηλ.) πτηνό, navis πλοίο, collis λόφος, fascis (αρσεν.) δέσμη, hostis εχθρός, orbis κύκλος, mensis μήνας, unguis νύχι, piscis ψάρι, vallis κοιλάδα κ.ά.

β') όπως το **nubes** τα: aedes (aed-is, θηλ.) ναός, sēdes (sed-is) έδρα (βλ. § 26, 4, Α' σημ.) φάμες (fam-is) πείνα, rupes (rup-is, θηλ.) βράχος (απόκρημος) κ.ά. (βλ. και § 16).

Β' Ουδέτερα, συμφωνόληκτα ή φωνηεντόληκτα

(Μονόθεμα ή διπλόθεμα, §§ 21 - 23)

(aequor πέλαγος, θ. aequor-, nomen όνομα θ. nomen- και nomin-, opus, θ. opus- και oper-, mare θάλασσα, θ. mare- και mari-)

	S i n g u l a r i s			
Nom.	aequor	nomen	opus	mārē
Gen.	aequōr - ĩs	nomĩn - is	opēr - is	mar - ĩs
Dat.	aequōr - ĩ	nomĩn - i	opēr - i	mar - ĩ
Acc.	aequor	nomen	opus	mare
Voc.	aequor	nomen	opus	mare
Abl.	dequōr - ě	nomĩne	opēre	mar - ĩ

	P l u r a l i s			
Nom.	aequōr - ā	nomĩn - a	opēr - a	mar - ĩā
Gen.	aequōr - um	nomĩn - um	opēr - um	mar - ĩūm
Dat.	aequor - ĩbus	nomin - ĩbus	oper - ĩbus	mar - ĩbus
Acc.	aequōr - ā	nomĩn - a	opēr - a	mar - ĩā
Voc.	aequōr - ā	nomĩn - a	opēr - a	mar - ĩā
Abl.	aequor - ĩbus	nomin - ĩbus	oper - ĩbus	mar - ĩbus

Ὅμοια κλίνονται:

α') ὅπως το **aequor** τα: marmor (marmōr-is) μάρμαρο, fulgur (fulgūris) αστραπή, uber (ubēr-is) μαστός, ōs (or-is) στόμα, aes (aer-is) χαλκός, ius (iur-is) το δίκαιο, κ.ά.

β') ὅπως το **nomen** τα: flumen (flumīn-is) ποταμός, certāmen (certamīn-is) αγώνας, caput (capīt-is) κεφαλή κ.ά.

γ') ὅπως το **opus** τα: onus (onēr-is) φορτίο, corpus (corpōr-is) σῶμα, robur (robōr-is) ξύλο δρύινο κ.ά.

δ') ὅπως το **mare** τα: animal (animāl-is) ζῶο, exemplar (exemplār-is) παράδειγμα, par (par-is) ζευγάρι κ.ά.

25. Καταλήξεις της τρίτης κλίσεως.

	Singularis			Pluralis		
	Αρσ. και θηλ.	Ουδ.		Αρσ. και θηλ.	Ουδ.	
Nom.	-s	ή —	—	-es	-a	(ή -ia)
Gen.	-is		-is	-um (ή -ium)	-um	(ή -ium)
Dat.	-i		-i	-ibus	-ibus	
Acc.	-em	(ή im)	—	-es (ή -is)	-a	(ή -ia)
Voc.	-s	ή —	—	-es	-a	(ή -ia)
Abl.	-e	(ή -i)	-e ή -i	-ibus	-ibus	

26. Διαφορετικός σχηματισμός μερικών πτώσεων των τριτοκλίτων.— Από τα τριτοκλίτα ονόματα:

1) Έχουν την αιτιατική του ενικού σε **-im** (αντί σε -em): α') τα εξής ισοσύλλαβα προσηγορικά ονόματα, febris πυρετός, purpis πύρμη, sitis δίψα, turris πύργος, tussis βήχας, και securis τσεκούρι, όλα θηλυκά (sing. acc. febrim, purpim, sitim, turrim, tussim, securim) β') τα ισοσύλλαβα σε is ονόματα ποταμών και πόλεων, Albis Άλβις, Tibēris Τίβερις, Neapōlis Νεάπολη (sing. acc. Albim, Tiberim, Neapolim).

2) Έχουν την αφαιρετική του ενικού σε **-i** (αντί σε -e): α') όσα λήγουν στην αιτιατική του ενικού σε -im: febris - febrī, purpis - purpī, Albis - Albi, κτλ.

Σ η μ ε ί ω σ η . Στην αφαιρετική του ενικού πολλές φορές έχουν -i αντί -e και τα ονόματα civis πολίτης, ignis (αρσ.) φωτιά, navis πλοίο, και imber βροχή, (civi, igni, navi, imbri). Του ignis ο τύπος της ενικής αφαιρετικής igni είναι ο κανονικός στις

φράσεις *ferro et igni* (= με φωτιά και σίδηρο), *aqua et igni interdicere* (= να απαγορεύεται παροχή νερού και φωτιάς).

β') τα ονόματα μηνών σε *-is* ή *-er*, π.χ. *Aprīlis*, *November* κτλ. και τα προσηγορικά ονόματα σε *-is*, που αρχικά ήταν επίθετα, όπως *aequālis* ομήλικος, *annālis* (ενν. *liber*) το χρονικό, *natalis* (ενν. *dies*) η γενέθλιος, *Atheniensis* Αθηναίος κτλ. (*sing. abl. Aprīli, Novembri, aequali, annali, natali, Atheniensi*)· αντιθέτως τα κύρια ονόματα που στην αρχή ήταν επίθετα, σχηματίζουν την αφαιρετική του ενικού κανονικά σε *-e*: *Juvernālis, Celer, Felix, sing. abl. Juvernale, Celere, Felice*.

γ') τα ουδέτερα που λήγουν σε *-e, -al* (*-al, -is*) και *-ar* (*-ar, -is*) όπως *mare, animal, calcar* (περνιστήριο) (*sing. abl. mari, animāli, calcāri*).

3) Έχουν την ονομαστική (αιτιατική και κλητική) του πληθυντικού σε *-ia* όσα ουδέτερα τριτόκλιτα λήγουν σε *-e, -al* και *-ar*: *mare, mar-ia, - animal, animal-ia - cal-car, calcar-ia*. Ο σχηματισμός σε *-ia* της ονομαστικής πληθυντικής αυτών των ουδετέρων είναι κανονικός, γιατί το θέμα τους στην αρχή έχει το χαρακτήρα *-i* (βλ. § 21, 2 σημ.).

4) Έχουν τη γενική του πληθυντικού σε *-ium* (αντί σε *-um*):

Α') τα ισοσύλλαβα (ή φωνηεντόληκτα με χαρακτήρα *i*, § 21, 1 α'). π.χ. *civis - civium, collis - collium, navis - navium, aedes - aedium, nubes - nubium* κτλ. (βλ. § 24, Α' 2). Εξαιρούνται τα *canis* σκύλος, *iuvenis* νεανίας και *sedes* έδρα (*plur. gen. canum, iuvenum, sedum*).

Β') από τα περιττοσύλλαβα (ή συμφωνόληκτα, § 21, 1β' και 2):

α') όσα έχουν θέμα που τελειώνει σε δύο ή περισσότερα σύμφωνα, π.χ. *urbs* (θ. *urb-*), *arc* (θ. *arc-*), *pons* (θ. *pont-*), *nox* (θ. *noct-*), *os* (*oss-is* κόκαλο, θ. *oss-*), *imber* (θ. *imbr-*): *plur. gen. urb-ium, arc-ium, pont-ium, noct-ium, oss-ium, imbr-ium* (βλ. § 24 Α' 1). Εξαιρούνται τα τρία συγγενικά ονόματα *pater, mater, frater* (θ. *patr-, matr-, fratr-*): *plur. gen. patr-um, matr-um, fratr-um*.

β') τα ονόματα *dos* (*dot-is*) προίκα, *fauces* (μόνο στον πληθυν.) ο λάρυγγας, *fraus* (*fraudis*) η απάτη, *lis* (*lit-is*) φιλονικία, *mus* (*mur-is*) ποντικός, *nix* (*niv-is*) χιόνι, *vires* (*πληθ.*) δύναμη, τα εθνικά σε *-as* (*ātis*) και *-is* (*-itis*), π.χ. *Arpinas - Arpinates* οι κάτοικοι του Αρπίνου, *Samnis - Samnites* οι Σαμνίτες. Ακόμη τα ονόματα *nostras* ημεδαπός, *vestras* υμεδαπός, *optimātes* (*πληθ.*) οι αριστοί και

penātes (πληθ.) οι πατρώοι θεοί: plur. gen. dot-ium, fauc-ium, fraud-ium, lit-ium, mur-ium, niv-ium, vir-ium, Arpinat-ium, Samnit-ium, nostrat-ium, vestrat-ium, optimat-ium, penat-ium.

Γ') τα ουδέτερα σε -e, -al και -ar: mare-mar-ium, animal-animal-ium, calcar-calcarium (βλ. § 24, Β' και ανωτέρω 2, γ' και 3).

Σ η μ ε ί ω σ η . Τα ισοσύλλαβα ή φωνηεντόληκτα τριτόκλιτα σχηματίζουν κανονικά τη γενική πληθυντικού σε -ium, επειδή από την αρχή το θέμα τους έχει το χαρακτήρα i, π.χ. civis (θ. civi-) civ-ium, aedes (θ. aedi-) aed-ium κτλ. Από τα περιτοσύλλαβα ή συμφωνόληκτα μερικά σχηματίζουν κανονικά τη γενική πληθυντικού σε -ium, επειδή και αυτά αρχικώς ήταν φωνηεντόληκτα (με χαρακτήρα i), π.χ. το ars τέχνη, pars μέρος, mors θάνατος, gens έθνος κ.ά. (η ονομαστική ενικού ήταν στην αρχή art-is, part-is, mort-is, gent-is). Τα άλλα συμφωνόληκτα που σχηματίζουν αυτή την πτώση σε -ium, τη σχηματίζουν κατ' αναλογία προς τα προηγούμενα: arx - arc-ium, urbs-urb-ium, pons-pont-ium, imber-imbr-ium, fraus-fraud-ium, κτλ.

5) όσα αρσενικά και θηλυκά σχηματίζουν τη γενική του πληθυντικού σε -ium, σχηματίζουν και την αιτιατική πληθυντικού συνήθως σε -is (αντί σε -es): civis - civis (= πολίτες), hostis-hostis (= εχθρούς), pars-partis (= μερίδες).

27. Ανώμαλα ονόματα της τρίτης κλίσεως

1) Bos το βόδι, bov-is, bov-i, bov-em, bos, bov-e. Plur. bov-es, bo-um, bubus (ή bobus), κτλ. (θ. bo- και bov-)

2) caro (θηλ.) κρέας, carn-is, κτλ. Plur. carn-es, carn-ium, κτλ. (θ. caro- και caru-)

3) iter (ουδ.) πορεία, itinĕr-is, itinĕr-i, iter, itiner-e. Plur. itinera, itinerum, κτλ. (θ. iter- και itiner-)

4) Juppĭter ο Δίας, Jov-is, Jov-i, Jov-em, Juppiter, Jov-e

5) senex ο γέροντας, sen-is, sen-i κτλ. Plur. sen-es, sen-um, sen-ibus κτλ. (θ. senec- και sen-)

6) vis δύναμη (γεν. και δοτ. λείπουν). acc. vim, abl. vi. Plur. vir-es, vir-ium, vir-ibus κτλ.

28. Τριτόκλιτα της λατινικής από τριτόκλιτα της αρχαίας ελληνικής γλώσσας.

Από τα τριτόκλιτα ονόματα (κύρια ή προσηγορικά) που προέρχονται από αρχαία ελληνικά τριτόκλιτα, μερικά κλίνονται σε όλες τις

πτώσεις όπως η τρίτη κλίση της λατινικής: π.χ. Plato Πλάτων, Platōn-is, Platon-i, Platon-em κτλ. (όπως το sermo, sermōn-is κτλ. § 24, Α' 1).

Αρκετά όμως ονόματα αυτής της κατηγορίας σε μερικές πτώσεις σχηματίζουν τύπους όμοιους με τους αντίστοιχους της ελληνικής. Π.χ. aer αέρας, aether αιθέρας. Marathon Μαραθών - acc. aer-a, aethēr-a, Marathon-a κτλ. Cyclops Κύκλωψ, acc. Cyclōpa Κύκλωπα, Cyclōpes Κύκλωπες, acc. Cyclōp-as.

4. Τέταρτη κλίση (Declinatio quarta).

29. Η τέταρτη κλίση περιέχει ονόματα και από τα τρία γένη, αρσενικά και θηλυκά σε -us (γεν. -us) και ουδέτερα σε -u (γεν. -us)· χαρακτήρας του αρχικού θέματος -u (§ 13, 4).

Π α ρ α δ ε ί γ μ α τ α

(fructus καρπός, θ. fructu-, cornu κέρασ, θ. cornu-)

	S i n g u l a r i s		P l u r a l i s	
Nom.	fruct - ūs	corn - ū	fruct - ūs	corn - ūā
Gen.	fruct - ūs	corn - ūs	fruct - ūŭm	corn - ūŭm
Dat.	fruct - ūī	corn - ū	fruct - ūbus	corn - ūbus
Acc.	fruct - ūm	corn - ū	fruct - ūs	corn - ūā
Voc.	fruct - ūs	corn - ū	fruct - ūs	corn - ūā
Abl.	fruct - ū	corn - ū	fruct - ūbus	corn - ūbus

Κλίνονται:

α') όπως το **fructus** τα: sensus αίσθηση, senātus σύγκλητος, exer-citus στρατός, equitātus ιππικό, peditātus πεζικό, impētus έφοδος, κτλ., (τα θηλυκά) acus βελόνη, manus το χέρι κτλ.

β') όπως το **cornu** τα: genu το γόνατο, veni οβολός κτλ.

30. Διαφορετικός σχηματισμός μερικών πτώσεων.- Από τα ονόματα της τέταρτης κλίσεως:

1) τη **δοτική** του **ενικού** τη σχηματίζουν κάποτε και όσα λήγουν σε -us (με συναίρεση του -ui σε -u) όπως τα ουδέτερα, π.χ. senatu (senatui)·

2) τη **δοτική** (και αφαιρετική) του **πληθυντικού** τη σχηματίζουν σε -ubus (αντί -ibus) τα ονόματα artus άρθρο (πληθ. artus τα μέλη του

σώματος) και *tribus* «τριτύς» (= φυλή): *artubus, tribubus*: τα ονόματα *lacus* λίμνη και *portus* λιμάνι στην πτώση αυτή διαφορούνται: *lacibus* και *lacubus, portibus* και *portubus*.

3) το όνομα *domus* (οικία) έχει και μερικούς τύπους σχηματιζόμενους με τις καταλήξεις της β' κλίσεως (κανονικά την αφαιρετική του ενικού και την αιτιατική του πληθυντικού): *Singul. domus - domus - domui - domum - domus - domo. Plur. domus - domuum (και domorum) domibus - domos - domus - domibus.*

Σ η μ ε ί ω σ η . Υπάρχει και τύπος (της γενικής του ενικού ως τοπικής) *domi*, πάντοτε ως επίρρημα (= οίκου).

31. Από τα ονόματα της τέταρτης κλίσεως σε *-us* **θηλυκά** είναι **μόνο** τα: *acus* βελόνη, *domus* οικία, *idus* (*-uum*, πληθυντικού μόνο) «αι ειδοί», *manus* χέρι, *porticus* στοά και *tribus* «τριτύς».

5. Πέμπτη κλίση (*Declinatio quinta*).

32. Η πέμπτη κλίση περιέχει ονόματα μόνο αρσενικά και θηλυκά που λήγουν σε *-es* (γεν *-ēi* ή *ēi*): Χαρακτήρας του αρχικού θέματος *e-* (§ 13, 4).

Π α ρ α δ ε ί γ μ α τ α

(*dies* ημέρα, θ. *die-*, *res* πράγμα, θ. *re-*, *species* όψη, θ. *specie-*)

	S i n g u l a r i s			P l u r a l i s		
Nom.	<i>diēs</i>	<i>rēs</i>	<i>speciēs</i>	<i>diēs</i>	<i>rēs</i>	<i>speciēs</i>
Gen.	<i>diēi</i>	<i>rēi</i>	<i>speciēi</i>	<i>diērum</i>	<i>rērum</i>	—
Dat.	<i>diēi</i>	<i>rēi</i>	<i>speciēi</i>	<i>diēbus</i>	<i>rēbus</i>	—
Acc.	<i>diēm</i>	<i>rēm</i>	<i>speciēm</i>	<i>diēs</i>	<i>rēs</i>	<i>speciēs</i>
Voc.	<i>diēs</i>	<i>rēs</i>	<i>speciēs</i>	<i>diēs</i>	<i>rēs</i>	<i>speciēs</i>
Abl.	<i>diē</i>	<i>rē</i>	<i>speciē</i>	<i>diēbus</i>	<i>rēbus</i>	—

Σ η μ ε ί ω σ η . Το *e* της παραλήγουσας στη γενική και τη δοτική του ενικού είναι μακρό, αν εμπρός από αυτό υπάρχει φωνήεν (*diēi, speciēi*), αντίθετα προς τον κανόνα (§ 6, 1 σημ.), και βραχύ, αν υπάρχει σύμφωνο (*rēi, iidiēi*).

33. Από τα ονόματα της πέμπτης κλίσεως

1) τον **πληθυντικό αριθμό** σε όλες του τις πτώσεις τον σχηματίζουν μόνο τα *dies* ημέρα και *res* πράγμα. Τα άλλα από τον πληθυντικό

έχουν μόνο ονομαστική, αιτιατική και κλητική ή δεν έχουν καθόλου πληθυντικό.

2) **αρσενικά** είναι μόνο το *dies* ημέρα (συνήθως) και το *meridies* μεσημβρία (πάντοτε). Το *dies* είναι θηλυκό, ιδίως όταν σημαίνει χρόνο ή προθεσμία: *longa dies* μακρός χρόνος, *certa dies* ορισμένη προθεσμία.

6. Ανώμαλα ονόματα

34. Πολλά ονόματα της λατινικής, όπως και της αρχαίας ελληνικής γλώσσας, είναι ανώμαλα, δηλ.:

1) **ετερογενή** (*heterogenēa*): π.χ.
frenum-i χαλινάρι Plur. *frena* και *freni* (αρσεν.)
iocus-i παιχνίδι » *iocī* και *ioca* (ουδ.)
locus-i τόπος » *locī* και *loca* (ουδ.)
 (πρβλ. αρχ. ελλ. ο δεσμός - οι δεσμοί και τα δεσμά, κτλ.).

2) **ετερόκλιτα** (*heteroclitā*). π.χ.
iugerum-i το πλέθρο Plur. *iuger-a, -um, -ibus*, όπως η γ' κλίση
vas, vas-is, αγγείο » *vasa, -orum, -is*, όπως η β' κλίση
requies-ētis ησυχία Sing. acc. και *requiem*, abl. *requie*, κατά
 την ε' κλίση.

Σ η μ ε ί ω σ η . Τα *ficus-i* συκιά και *laurus-i* δάφνη (της β' κλίσεως) έχουν από την δ' κλίση τις πτώσεις που λήγουν σε -us και -u.

3) **αφθονούντα** (*abundantia*), δηλ. ονόματα που κλίνονται

α') σε δύο διαφορετικά γένη, όπως
baculum -i και *baculus -i* βακτηρία
callum -i και *callus -i* ο κάλος
clipeus -i και *clipeum -i* ασπίδα
pileus -i και *pileum -i* πίλος
 (πβ. αρχ. ελλ. ο ζυγός και το ζυγόν κτλ.)

β') σε δύο διαφορετικές κλίσεις, όπως
materia-ae και *materies-ei* ύλη
elephans-antis και *elephantus-i* ελέφαντας
plēbs-plēbis και *plēbes-bēi* ο λαός (οι πληβείοι)

γ') σε διαφορετικό γένος και κλίση, όπως
 alimonia -ae και alimonium -i τροφή
 tapētum -i και tapes -ētis τάπητας
 conātum -i και conātus -us απόπειρα
 renum -i και renus -ōtis (ουδ.) και renus-us (θηλ.) τροφή

4) ελλειπτικά (defectiva) ἄ αυτά είναι:

Α') ελλειπτικά **κατά τον αριθμό** (defectiva numero), δηλαδή είναι:

α') μόνο ενικού αριθμού (singularia tantum) ἄ τέτοια κανονικώς είναι τα **κύρια ονόματα** προσώπων ή πραγμάτων, δηλ. πόλεων, ποταμών, βουνών, κ.τ.ό., όπως Sulla Σύλλας, Roma Ρώμη, Carthāgo Καρχηδών, Tiberi Τίβερις, Aetna Αίτνα κτλ., τα ονόματα **αφηρημένων εννοιών**, όπως iustitia δικαιοσύνη, riētās ευσέβεια κτλ., τα ονόματα **των φυσικών σωμάτων ή φαινομένων**, όπως sol ήλιος, luna σελήνη, hiems χειμώνας, veg άνοιξη, κτλ., τα ονόματα **των μετάλλων**, όπως aurum χρυσός, argentum άργυρος, aes χαλκός κτλ.

β') **μόνο πληθυντικού αριθμού** (pluralia tantum) ἄ τέτοια κανονικώς είναι τα ονόματα **των λαών ή εθνών**, όπως Sabīni οι Σαβίνοι, Aedūi οι Αίδουοι, Galli οι Γαλάτες κτλ., **συγκροτημάτων νησιών ή βουνών**, όπως Baleāres οι Βαλεαρίδες (νησιά), Alpes οι Άλπεις, κτλ., **μερικών πόλεων**, όπως Athēnae Αθήναι, Puteōli οι Ποτίολοι (πόλη) κτλ., **εορτών**, όπως Bacchanalia τα Διονύσια, Saturnalia τα Κρόνια, κτλ.

Pluralia tantum, δηλ. εύχρηστα μόνο στον πληθυντικό αριθμό, είναι, εκτός από τα άλλα, τα εξής πιο συνηθισμένα ονόματα:

arma	-orum όπλα	superi	-orum οι άνω θεοί
moenia	-ium τείχη	infēri	-orum οι κάτω θεοί
insidiae	-arum ενέδρα	manes	-ium οι ψυχές (των νεκρών)
spolia	-orum λάφυρα	divitiae	-arum ο πλούτος
indutiae	-arum ανακωχή	tenēbrae	-arum το σκοτάδι
idus	-uum αι ειδοί (§ 31)	fauces	-ium ο λάρυγγας

(26, 4, Β', β')

libēri	-orum τα τέκνα (§ 17)	viscēra	-um τα σπλάχνα
postēri	-orum οι απόγονοι	nuptiae	-arum ο γάμος
maiōres	-um οι πρόγονοι	exsequiae	-arum η εκφορά

Σ η μ ε ί ω σ η . Μερικά ονόματα στον πληθυντικό αριθμό αλλάζουν σημασία, π.χ.

Ενικός

aedes-is ναός
 aqua-ae νερό
 auxilium-i βοήθεια
 castrum-i (ή μάλλον castellum-i) το φρούριο
 coria-ae αφθονία
 impedimentum-i εμπόδιο
 littera-ae γράμμα του αλφαβήτου
 opĕra-ae κόπος
 rostrum-i ράμφος ή έμβολο.

Πληθυντικός

aedes-ium οικία
 aquae-arum ιαματικά νερά
 auxilia-orum επικουρικό στράτευμα
 castra-orum στρατόπεδο
 coriae-arum στρατεύματα
 impedimenta-orum αποσκευές
 litterae-arum επιστολή, συγγράμματα
 opĕrae-arum εργάτες
 rostra-orum το δημόσιο βήμα
 (στη ρωμαϊκή αγορά).

Β') ελλειπτικά κατά την πτώση (defectiva casibus): πιο συνηθισμένα είναι τα εξής:

dicis (γεν. ενικ.) εύχρηστο στις φράσεις dicis causā και dicis gratia (= για τον τύπο).

fas όπως και nefas ανόσιο, εύχρηστο μόνο στην ονομαστική του ενικού.

fors τύχη, εύχρηστο ακόμη και στην αφαιρετική ενικού forte κατά τύχην.

infittias (αιτ. πληθ.) εύχρηστο στη φράση infittias ire «αρνεϊσθαι».

pondo (αφαιρ. ενικ.) το βάρος, εύχρηστο στις φράσεις: uncia pondo μια ουγγιά (το βάρος). corōna aurea pondo ducentum (§ 15, 2) librarum στεφάνι χρυσό διακοσίων λιτρών (βάρος).

sponte (αφαιρ. ενικ. του άχρηστου ονόματος spons, θηλ.), εύχρηστο κυρίως στις φράσεις meā (tuā, suā) sponte με τη δική μου (τη δική σου, τη δική του) βούληση.

vicis (γεν. ενικ. του άχρηστου vix ή vicis εναλλαγή), σε χρήση η αιτιατική vicem, η αφαιρετική vice και του πληθυντικού η ονομαστική και η αιτιατική vices και η αφαιρετική vicibus (βλ. και § 27, 6 [vis]).

5) **Άκλιτα** (indeclinabilia) : τέτοια είναι το instar (ουδ. ονομ. και αιτ. ενικ.) είδος - μορφή, mane (ουδ. ονομ. αιτ. και αφαιρ. ενικ.) πρωί και secus (ουδ. ονομ. και αιτ.) γένος - φύλο.

ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Τ Α Ε Π Ι Θ Ε Τ Α

35. Τα επίθετα (adiectīva) και στη Λατινική είναι:

- 1) τρικατάληκτα: alt-us, alt-a, alt-um υψηλός, -ή, -ό· celer, celĕr-is, celĕr-e ταχύς -εία, -υ·
- 2) δικατάληκτα: fortis, fort-is, fort-e δυνατός -η-ο·
- 3) μονοκατάληκτα: felix ευτυχισμένος -η -ο.

36. Από τα επίθετα

1) Τα τρικατάληκτα είναι:

- α') δευτερόκλιτα, επίθετα δηλ. που κλίνονται στο αρσενικό και ουδέτερο κατά τη β' κλίση και στο θηλυκό κατά την α' κλίση: long-us, long-a, long-um μακρός - α, -ο· liber, libĕra, libĕr-um ελεύθερος -η -ο·
- β') τριτόκλιτα, επίθετα δηλ. που κλίνονται κατά την γ' κλίση και στα τρία γένη: celer, celĕris, celĕre ταχύς, -εία, -υ, acer, acris, acre οξύς, -εία, -υ.

2) Τα δικατάληκτα και τα μονοκατάληκτα επίθετα είναι όλα τριτόκλιτα: facil-is (αρσ. και θηλ.), facil-e (ουδ.) εύκολος -η -ο, felix (αρσ. θηλ. και ουδ.) ευτυχισμένος -η -ο.

Δικατάληκτα είναι όλα τα επίθετα του συγκριτικού βαθμού, όπως alt-ior (αρσεν. και θηλ.), alt-ius (ουδ.) ψηλότερος -η -ο.

1. Δευτερόκλιτα επίθετα

37. Τα δευτερόκλιτα επίθετα λήγουν:

- 1) σε -us, -a, -um: bon-us, bon-a, bon-um αγαθός, -η, -ο·
- 2) σε -er, -(er)a, -(er)um: liber, libĕra, libĕr-um ελεύθερος, -η, -ο, niger, nigra, nigr-um μαύρος, -η, -ο.

Σ η μ ε ί ω σ η . Μόνο ένα επίθετο λήγει σε -ur -ura -urum, το satur, satūra, satūrūm πλήρης.

38. Παραδείγματα δευτερόκλιτων επιθέτων

α') bonus αγαθός

	S i n g u l a r i s				P l u r a l i s	
Nom.	bõn-üs	bon-ã	bõn-ũm	bõn-ĩ	bon-ae	bon-a
Gen.	bon-ĩ	bon-ae	bon-ĩ	bon-õrum	bon-ãrum	bon-õrum
Dat.	bon-õ	bon-ae	bon-õ		bon-ĩs	
Acc.	bon-ũm	bon-ãm	bon-ũm	bon-õs	bon-ãs	bon-ã
Voc.	bon-ẽ	bon-ã	bon-ũm	bon-ĩ	bon-ae	bon-ã
Abl.	bon-õ	bon-ã	bon-õ		bon-ĩs	

β') liber ελεύθερος

	S i n g u l a r i s				P l u r a l i s	
Nom.	liber	libẽr-ã	libẽr-ũm	libẽr-ĩ	libẽr-ae	libẽr-ã
Gen.	liber-ĩ	liber-ae	liber-ĩ	liber õrum	liber-ãrum	liber-õrum
Dat.	liber-õ	liber-ae	liber-õ		liber-ĩs	
Acc.	liber-ũm	liber-ãm	liber-ũm	liber-õs	liber-ãs	libẽrã
Voc.	liber	liber-ã	liber-ũm	liber-ĩ	liber-ae	liber-ã
Abl.	liber-õ	liber-ã	liber-õ		liber-ĩs	

γ') niger μαύρος

	S i n g u l a r i s				P l u r a l i s	
Nom.	nigẽr	nigr-ã	nigr-ũm	nigr-ĩ	nigr-ae	nigr-ã
Gen.	nigr-ĩ	nigr-ae	nigr-ĩ	nigr-õrum	nigr-ãrum	nigr-õrum
Dat.	nigr-õ	nigr-ae	nigr-õ		nigr-ĩs	
Acc.	nigr-ũm	nigr-ãm	nigr-ũm	nigr-õs	nigr-ãs	nigr-ã
Voc.	niger	nigr-ã	nigr-ũm	nigr-ĩ	nigr-ae	nigr-ã
Abl.	nigr-õ	nigr-ã	nigr-õ		nigr-ĩs	

Όπως το **bonus**, **-a**, **-um** κλίνονται και τα **malus**, **-a**, **-um**, **κακός**, **magnus**, **-a**, **-um** **μεγάλος**, **parv-us**, **-a**, **-um** **μικρός** κ.ά.

Όπως το **liber** κλίνονται τα επίθετα **asper** (-ẽra, -ẽrum) **τραχύς**, **miser** **άθλιος**, **tener** **τρυφερός**, τα σύνθετα που λήγουν σε **-fer** ή **-ger**, όπως το **frugífer** (-fẽra, -fẽrum) **καρποφόρος**, **romífer** **οπωροφόρος**, **armiger** **οπλοφόρος** κτλ. και το **μαναδικό satur**, **satũra**, **satũrum** **πλήρης**. Τα επίθετα αυτά στην ενική ονομαστική και κλητική του αρσενικού

έχουν αποβάλει την κατάληξη (-us και -e). Έτσι από το liber-us προήλθε το liber, από το miser-us το miser κτλ. (βλ. § 17 puer και § 18).

Όπως το **niger** κλίνονται τα επίθετα aeger (-gra, -grum) άρρωστος, creber (-bra, -brum) πυκνός, pulcher (-chra, -chrum) ωραίος, ruber (-bra, -brum) ερυθρός, sacer (-cra, -crum) ιερός κ.ά. Και τα επίθετα αυτά στην ενική ονομαστική και κλητική του αρσενικού έχουν αποβάλει την κατάληξη (-us, -e). Μετά την αποβολή της καταλήξεως σ' αυτές τις πτώσεις ανέπτυξαν ένα βραχύ e εμπρός από το χαρακτήρα του θέματος **r**. Μ' αυτό τον τρόπο από το nigr-us προήλθε το nigr- και έπειτα nig-e-r, από το sacr-us το sacr- και έπειτα sac-e-r κτλ. (βλ. § 17 ager και § 18).

2. Τριτόκλιτα επίθετα

39. Τα τριτόκλιτα επίθετα λήγουν:

1) τα τρικατάληκτα σε -er, -(e)ris, -(e)re·

2) τα δικατάληκτα σε -is, -e και τα συγκριτικά σε -ior, ius·

3) τα μονοκατάληκτα, πολλά σε **x**, όπως τα audax τολμηρός, garax αρπακτικός, felix ευτυχής, κτλ., άλλα σε -el, -r, -es, -us, -ns, κτλ., όπως vigil (-gīlis) άγρυπνος, pauper (-pēris) φτωχός, dives (-vītis) πλούσιος, vetus (-tēris) παλαιός, prudens (-entis) συνετός κτλ.

Σ η μ ε ι ω σ η . Τα τριτόκλιτα επίθετα κυρίως είναι η δικατάληκτα ή μονοκατάληκτα. Όσα από αυτά παρουσιάζονται ως τρικατάληκτα (με κατάληξη -er) ήταν και αυτά δικατάληκτα (celē-ris αρσ. και θηλ., celē-re ουδ., ac-ris αρσ. και θηλ.ac-r-e ουδ.), ύστερα απέβαλαν την κατάληξη της ενικής ονομαστικής και κλητικής (-is) και όσα εμπρός από το χαρακτήρα του θέματος **r** είχαν άλλο σύμφωνο ανέπτυξαν εμπρός από το **r** ένα **e** βραχύ. Έτσι από το ac-ris προήλθε το ac-r- και έπειτα το ac-e-r. (Πρβλ. § 38, liber, niger).

40. Παραδείγματα τριτόκλιτων επιθέτων

α' . Τ ρ ι κ α τ ά λ η κ τ α

(celer ταχύς, acer οξύς)

S i n g u l a r i s

Nom.	celer	celēris	celēre	acer	acris	acre
Gen.		celeris			acris	
Dat.		celeri			acri	
Acc.	celerem	celerem	celere	acrem	acrem	acre
Voc.	celer	celeris	celere	acer	acris	acre
Abl.		celeri			acri	

P l u r a l i s

Nom.	celĕres	celĕres	celeria	acres	acres	acria
Gen.		celerium			acrium	
Dat.		celeribus			acribus	
Acc.	celeres	celeres	celeria	acres	acres	acria
Voc.	celeres	celeres	celeria	acres	acres	acria
Abl.		celeribus			acribus	

Όπως το **acer** κλίνονται το celĕber (-bris, -bre) ονομαστός, salūber υγιεινός, equĕster (-stris, -stre) ιππικός, pedester πεζικός κ.ά. Το celer είναι μοναδικό (§39,3 Σημ.).

B'. Δ ι κ α τ ά λ η κ τ α

(facĭlis εύκολος, altiōr υψηλότερος)

S i n g u l a r i s

	Αρσ. και θηλ.	Ουδ.	Αρσ. και θηλ.	Ουδ.
Nom.	facĭlis	facĭle	altiōr	altiūs
Gen.	facilis			altiōris
Dat.	facili			altiōri
Acc.	facilem	facile	altiōrem	altiūs
Voc.	facilis	facile	altiōr	altiūs
Abl.	facili			altiōr-e

P l u r a l i s

Nom.	facĭles	faciĭa	altiōres	altiōr-a
Gen.		faciĭum		altiōr-um
Dat.		faciĭibus		altiōr-ibus
Acc.	faciles	facilia	altiōres	altiōr-a
Voc.	faciles	facilia	altiores	altiōr-a
Abl.		facilibus		altiōr-ibus

Όπως το **facĭlis** κλίνονται τα: difficĭlis δύσκολος, similis όμοιος, dissimilis, ανόμοιος, fertĭlis εύφορος, fortis ισχυρός, gravis βαρύς κ.ά.

Όπως το **altiōr, -us** κλίνονται όλα τα συγκριτικά (γι' αυτά θα γίνει λόγος παρακάτω).

Γ'. Μονοκατάληκτα

(felix ευτυχής, prudens συνετός)

Singularis

	Αρσ. θηλ.	και ουδ.	Αρσ. θηλ.	και ουδ.
Nom.	fēlix		prūdēns	
Gen.	felicīs		prudētis	
Dat.	felicī		prudētī	
Acc.	felicēm	felix	prudētēm	prudens
Voc.	felix	felix	prudens	prudens
Abl.	felicī		prudētī	

Pluralis

Nom.	felicēs	felicīa	prudētēs	prudētīa
Gen.	felicīūm		prudētīūm	
Dat.	felicībus		prudētībus	
Acc.	felicēs	felicīa	prudētēs	prudētīa
Voc.	felicēs	felicīa	prudētēs	prudētīa
Abl.	felicībus		prudētībus	

Όπως το **felix** κλίνονται τα: atrox (atrōcis) σκληρός, ferox άγριος, audax (audācis) τολμηρός, garrax αρπακτικός κ.ά.

Όπως το **prudens** κλίνονται τα: ingens υπερμεγέθης, vehēmens σφοδρός, sapiens σοφός, elēgans κομψός κ.ά.

41. Παρατηρήσεις στα τριτόκλιτα επίθετα. Τα τριτόκλιτα επίθετα έχουν την αφαιρετική του ενικού σε **-i**, τη γενική του πληθυντικού σε **-ium** και την ονομαστική (αιτιατική και κλητική) πληθυντικού του ουδέτερου σε **-ia**: celer- celerī - celerīum - celerīa, gravis - gravi - grāvium - grāvīa, felix - felici - feliciūm - felicia (βλ. §26,2 β' και γ' και Σημ.).

Εξαιρούνται και

1) έχουν κανονικά την αφαιρετική του ενικού σε **-e**, τη γενική πληθυντικού σε **-um** και την ονομαστική (αιτιατική και κλητική) του πληθυντικού του ουδέτερου σε **-a**:

α) τα συγκριτικά επίθετα, π.χ. altior, altius-altiore, altiorum, altiora.

Σ η μ ε ι ω σ η . Τα ανώμαλα παραθετικά plūres (περισσότεροι) και complūres (πάμπολλοι) έχουν τη γενική του πληθυντικού σε -ium: (plures, plura) plurium, (complures, complura) complurium.

β') τα μονοκατάληκτα επίθετα compos (-ōtis) εγκρατής, dives (-ītis) πλούσιος, particeps (-cīpis) μέτοχος, pauper (-rēris) φτωχός, princeps (-cīpis) πρώτος, superstes (-stītis) επιζών και vetus (-teris) παλαιός: divitē - divitum, vetere - veterum - vetera. (Από τα προηγούμενα επτά μονοκατάληκτα επίθετα μόνο το vetus σχηματίζει πληθυντικό του ουδετέρου vetera και το dives, ditia (αντί divitia με απλολογία).

2) έχουν τη γενική πληθυντικού σε -um (αν και έχουν την αφαιρετική ενικού σε -i) τα επίθετα inops (-ōpis) ενδεής και memor (-ōris) μνήμων: (inōri) inōrum, (memori) memōrum.

3. Ανώμαλα επίθετα

42. Από τα ανώμαλα επίθετα αξίζει να αναφερθούν τα:

1) μερικά ελλειπτικά ή άκλιτα (πβ. § 34.4 και 5) όπως:

(ceterus), cetēra, cetērum ο άλλος, ο λοιπός. Την άχρηστη ενική ονομαστική του αρσενικού αναπληρώνει η ονομαστική του reſiquus, ο λοιπός:

frugi συνετός, άκλιτο. (Κυρίως είναι δοτική ενικού του ονόματος frux καρπός)

nequam ουτιδανός, τιποτένιος, άκλιτο

potis ή pote δυνατός (ως ονομαστική και αιτιατική όλων των γενών)

(sons), sontis ένοχος. Η ενική ονομαστική άχρηστη

2) μερικά abundantia (§ 34.3, β'), όπως:

inanīmus, -a, -um και inanīmis, -e άψυχος

inērmus, -a, -um και inērmis, -e άοπλος

opulentus, -a, -um και opūlens, (-ntis) πλούσιος

4. Οι μετοχές

43. Οι μετοχές (participia) λήγουν:

1) σε -us, -a, -um του ενεργητικού μέλλοντα και του παθητικού

παρακειμένον (ή αορίστου): amatūr-us, amatūr-a, amatūr-um «αγαπή-
σων - αγαπήσουσα - αγαπήσον»· amātus, amāta, amāt-um «ηγαπημένος,
-η, -ον» (ή «αγαπηθείς, -είσα, -έν»). Οι μετοχές αυτές κλίνονται όπως
τα δευτερόκλιτα επίθετα (§ 38, bonūs).

2) σε -ans (-antis) ή -ens (-entis) του ενεργητικού ενεστώτα: amans
(amantis) «αγαπών, -ώσα, -ών». delens (delent-is) «καταστρέφων,
-ουσα, -ον».

Αυτές οι μετοχές κλίνονται όπως τα μονοκατάληκτα επίθετα σε
-ns της γ' κλίσεως (§ 40 γ', prudens), όμως στην αφαιρετική του ενι-
κού λήγουν όχι σε -i αλλά σε -e. Tarquinio regnante· όταν βασίλευε ο
Ταρκύνιος, -praesente medico όταν ο γιατρός είναι παρών.

Οι μετοχές αυτές, όταν στο λόγο επέχουν θέση επιθέτου, στην
ενική αφαιρετική έχουν κατάληξη -i: in praesenti tempore στον πα-
ρόντα χρόνο.

5. Τα παραθετικά

44. Στα επίθετα της Λατινικής, όπως της Ελληνικής, διακρί-
νουμε τρεις βαθμούς (gradus).

1) θετικό (gradus positīvus): altus, -a, -um υψηλός, -ή, -ό·

2) συγκριτικό (gradus comparatīvus): altior, altius (§ 40, β') υψη-
λότερος -η -ο·

3) υπερθετικό (gradus superlatīvus): altissimus, altissima, altis-
simum υψηλότετος, -η, -ο.

45. Οι καταλήξεις των παραθετικών είναι:

1) του συγκριτικού -ior (αρσεν. και θηλ.), -ius (ουδ.) και

2) του υπερθετικού -issimus, -issima, -issimum.

Οι ανωτέρω καταλήξεις προστίθενται στο θέμα του θετικού (ή
της επιθετικής μετοχής), που το βρίσκουμε, αν από τη γενική ενικού
του αρσενικού αφαιρέσουμε την κατάληξη -i ή is: π.χ.

altus	(γεν. alt-i)	υψηλός – alt-ior,	alt-ius, alt-issimus, -a, um (§ 40 β')·
longus	(γεν. long-i)	μακρός – long-ior,	long-ius, long-issimus, -a, -um·
brevis	(γεν. brev-is)	βραχύς – brev-ior,	brev-ius, brev-issimus, -a, -um (§ 40 β')·

felix (γεν. felic-is) ευτυχής – felic-ior, felici-ius, felic-issimus,
-a, -um (§ 40, γ')
prudens (γεν. prudent-is) συνετός – prudent-ior, prudent-ius, prudent-
-issimus, -a, -um.

46. Από τα παραθετικά:

1) τα συγκριτικά επίθετα είναι τριτόκλιτα δικατάληκτα (βλ. § 40, β')·

2) τα υπερθετικά επίθετα είναι δευτερόκλιτα τρικατάληκτα (βλ. § 38, bonus).

47. Διαφορετικός σχηματισμός παραθετικών.—1) Έξι επίθετα σε -ilis, τα: facilis εύκολος, difficilis δύσκολος, similis όμοιος, dissimilis ανόμοιος, humilis ταπεινός και gracilis ισχνός, σχηματίζουν το υπερθετικό με την προσθήκη στο θέμα τους της καταλήξεως -lissimus:

facilis (γεν. facili-is) – facil-ior, facil-ius, facil-limus, -a, -um·

similis (γεν. simil-is) – simīl-ior, simil-ius, simil-limus, -a, -um·

humilis (γεν. humil-is) – humil-ior, humil-ius, humil-limus, -a, -um·

gracilis (γεν. gracil-is) – gracil-ior, gracil-ius, gracil-limus, -a, -um·

(αλλά nobilis ευγενής – nobilior, nobilissimus κτλ.).

2) Όσα επίθετα λήγουν σε -er (είτε δευτερόκλιτα είτε τριτόκλιτα) σχηματίζουν τον υπερθετικό με την κατάληξη -rimus που προστίθεται στην ενική ονομαστική του αρσενικού:

pulcher (γεν. pulchr-i) ωραίος – pulchr-ior, pulchr-ius,
pulcher-rimus, -a, -um

acer (γεν. acr-is) οξύς – acr-ior, acr-ius,
acer-rimus, -a, -um

pauper (γεν. pauper-is) φτωχός – pauper-ior, pauper-ius,
pauper-rimus, -a, -um.

Σ η μ ε ί ω σ η . Και το επίθετο vetus παλαιός (γεν. veter-is) σχηματίζει υπερθετικό σε -rimus: veter-rimus. Του επιθέτου matūrus ώριμος υπερθετικό είναι maturissimus και maturimus.

48. Τα επίθετα που λήγουν σε -dicus, -volus, -ficus (σύνθετα με δεύτερο συνθετικό τα ρήματα dico λέγω, facio κάνω, volo θέλω) σχηματίζουν τα παραθετικά σε -entior, -entissimus:

maledīcus (γεν. maledīci) κακολόγος,

maledic-entior, -entius, maledic-entissimus, -a, -um

magnīficus (γεν. magnīfici) μεγαλοπρεπής,

magnific-entior, -entius, magnific-entissimus, -a, -um

benevōlus (γεν. benevoli) ευμενής,

benevol-entior, -entius, benevol-entissimus, -a, -um

Σ η μ ε ι ω σ η . Κατά τον ίδιο τρόπο σχηματίζονται τα παραθετικά και του επιθέτου provīdus (γεν. provīd-i) προορατικός (provīd-entior, provīd-entissimus). Ο σχηματισμός αυτός των ανωτέρω παραθετικών είναι κανονικός, επειδή αρχικά ο θετικός βαθμός των επιθέτων ήταν maledīcens, magnīficens, benevōlens, provīdens. Του επιθέτου dives πλούσιος (που η γενική του είναι divīt-is, και με συγκοπή dit-is) παραθετικά είναι divīt-ior και dit-ior, divīt-issimus και dit-issimus.

49. Ανώμαλα παραθετικά

bonus αγαθός – mēlior, -ius καλύτερος – optim-us, -a, -um άριστος

malus κακός – reior, reius χειρότερος – pessim-us, -a, -um χείριστος

magnus μεγάλος – maior, maius μεγαλύτερος – maxim-us, -a, um μέγιστος

parvus μικρός – minor, minus μικρότερος – minim-us, -a, -um ελάχιστος

multi, -ae, -a πολλοί – plures, plura περισσότεροι – plurim-i, -ae, -a

πλείστοι (§ 41, 1, α', Σημ.).

multum πολύ – plus περισσότερο – plurimum πάρα πολύ.

Σ η μ ε ι ω σ η . Των άκλιτων επιθέτων frugi συνετός και nequam τιποτένιος (§ 42, 1) παραθετικά είναι του frugi: frugal-ior, frugal-ius, frugal-issimus, -a, um, του nequam, nequior, nequius, nequissimus, -a, -um.

50. Επίθετα ελλειπτικά ως προς τους βαθμούς των παραθετικών (defectiva gradibus). Δεν έχουν παραθετικά (όπως και στην ελληνική γλώσσα) τα επίθετα που φανερώνουν ποιότητα ή ιδιότητα, η οποία δεν μπορεί να παρουσιάζει διάφορους βαθμούς, όπως είναι εκείνα που φανερώνουν 1) ύλη, π.χ. aureus χρυσός, ferrēus σιδερένιος, 2) τόπο ή χρόνο, π.χ. marinus θαλασσινός, nocturnus νυκτερινός, 3) μέτρο, π.χ. bipes δίποδος, triennis τρίχρονος, 4) συγγένεια ή καταγωγή, π.χ. paternus πατρικός, fraternus αδελφικός, romānus ρωμαϊκός, 5) κάτι απόλυτο ή άρνηση, π.χ. mortālis θνητός, omnīpōtens παντοδύναμος, immortalis αθάνατος, insōmnis άυπνος κτλ.

2) Δεν έχουν θετικό προπάντων παραθετικά επίθετα που σχηματίστηκαν από προθέσεις ή επιρρήματα (όπως και στην ελληνική γλώσσα):

(<i>citra</i> από <i>δω.</i> μέσα)	- <i>citerior</i> πλησιέστερος,	<i>ciŕimus</i>	εγγύτατος
—	- <i>deterior</i> χειρότερος,	<i>deterŕimus</i>	χειρίστος
(<i>intra</i> εντός)	- <i>interior</i> εσώτερος	<i>inŕimus</i>	εσώτατος
(πβ. <i>Ελλ.ν.</i> <i>ωκύς</i>)	- <i>ocior</i> ταχύτερος,	<i>ocissŕimus</i>	ταχύτατος
(<i>prae</i> εμπρός)	- <i>prior</i> πρότερος	<i>prŕimus</i>	πρώτος
(<i>prope</i> πλησίον)	- <i>propior</i> εγγύτερος	<i>proxŕimus</i>	εγγύτατος
(πβ. <i>potis.</i> § 42)	- <i>potior</i> δυνατότερος	<i>potissŕimus</i>	ο πιο δυνατός
(<i>ultra</i> πέρα)	- <i>ulterior</i> εξώτερος	<i>ultŕimus</i>	έσχατος

3) Δεν έχουν το ένα από τα δύο παραθετικά:

α') **συγκριτικό**, τα επίθετα

<i>falsus</i> ψευδής		<i>falsissŕimus</i> ψευδέστατος
<i>novus</i> νέος	(<i>recentior</i> από το <i>recens.</i> πρόσφατος)	<i>novissŕimus</i> έσχατος
<i>sacer</i> ιερός	(<i>sanctior</i> από το <i>sanctus</i>)	<i>sacerrŕimus</i> ιερότατος
<i>vetus</i> παλαιός	(<i>vetustior</i> από το <i>vetustus</i>)	<i>veterrŕimus</i> παλαιότατος

και άλλα μερικά:

β') **υπερθετικό**, τα επίθετα

<i>alacer</i> εύθυμος	- <i>alacrior</i>	ευθυμότερος
<i>iuvenis</i> νέος	- <i>iunior</i>	νεότερος
<i>senex</i> γέρος	- <i>senior</i>	πρεσβύτερος

και μερικά άλλα.

51. Τέσσερα επίθετα, το *extĕrus* ο έξω, *inŕerus* ο κάτω, *superus* ο άνω και *posterus* ο επόμενος στον υπερθετικό βαθμό είναι *abundantia* (πβ. § 42, 2) δηλ. έχουν δύο τύπους:

<i>exterus</i>	<i>exterior</i>	εξώτερος,	<i>extrĕmus</i>	και	<i>extŕimus</i>	εξώτατος
<i>inferus</i>	<i>inferior</i>	κατώτερος	<i>inŕimus</i>	και	<i>ŕimus</i>	κατώτατος
<i>superus</i>	<i>superior</i>	υπέρτερος	<i>suprĕmus</i>	και	<i>summus</i>	ύψιστος
<i>posterus</i>	<i>posterior</i>	υστερότερος	<i>postrĕmus</i>	και	<i>postŕimus</i>	τελευταίος

52. Παραθετικά περιφραστικά.— Τα επίθετα σε -us όσα εμπρός από αυτό έχουν φωνήεν, σχηματίζουν κανονικά τα παραθετικά τους περιφραστικώς, δηλ. το συγκριτικό με το magis πιο και το θετικό, και το υπερθετικό με το maxime πολύ και το θετικό:

idoneus επιτήδειος,	– magis	idoneus,	maxime	idoneus
dubi-us αμφίβολου,	– magis	dubius,	maxime	dubius
vacu-us κενός,	– magis	vacuus,	maxime	vacuus

(Πβ. τα αρχαία ελληνικά: φίλος, μάλλον φίλος, μάλιστα φίλος κτλ.).

Σ η μ ε ί ω σ η . Όσα λήγουν σε -quus σχηματίζουν κανονικά τα παραθετικά π.χ. antiquus αρχαίος, antiquior, antiquissimus.

53. Παραθετικά επιρρημάτων.— Επιρρήματα που σχηματίζουν παραθετικά στη λατινική (όπως και στην ελληνική) είναι προπά-ντων όσα παράγονται από επίθετα. ακόμη και μερικά που έχουν τοπική ή χρονική σημασία.

Συγκριτικός βαθμός των επιρρημάτων που παράγονται από επίθετα είναι η ενική αιτιατική του ουδετέρου του συγκριτικού του επιθέτου· ο υπερθετικός σχηματίζεται από το θέμα του υπερθετικού του επιθέτου με την κατάληξη -e, όπως:

(rectus)	rectē	ορθά	–	rectius	ορθότερα,	rectissim-ē
						ορθότατα
(miser)	miserē	άθλια	–	miserius	αθλιότερα	miserrim-e
						αθλιότατα
(celer)	celeriter	γρήγορα	–	celerius	γρηγορότερα	celerrim-e
						τάχιστα
(acer)	acriter	οξύως	–	acrius	οξύτερα	acerrim-e
						οξύτατα
(gravis)	graviter	βαριά	–	gravius	βαρύτερα	gravissim-e
						βαρύτατα
(facilis)	facilē	εύκολα	–	facilius	ευκολότερα	facillim-e
						ευκολότατα
(prudens)	prudenter	συνετά	–	prudenterius	συνετότερα	prudenterissim-e
						συνετότατα (§ 48)
(bonus)	bēnē	καλά	–	melius	καλύτερα	optim-e
						άριστα

(malus)	mālē	κακά	- reius	χειρότερα	pessim-e χειρίστα
non multum ή paulum	λίγο	- minus	λιγότερο	minim-e ελάχιστα	
prope κοντά (§ 50)		- propius	πλησιέστερα	proxim-e πλησιέστατα	
diu		- diutius	περισσότερο χρόνο	diutissim-e πάρα πολύ χρόνο	
saepe πολλές φορές		- saepius	συχνότερα	saepissim-e συχνότατα	

54. Ανώμαλα παραθετικά επιρρημάτων

multum πολύ	plus περισσότερο	plurimum πλείστο
magnopere (ή magno opere) πολύ	magis πιο	maxime πολύ πολύ
—	deterius χειρότερα	deterime χειρίστα
—	ocius γρηγορότερα	ocissime τάχιστα
—	potius πιο	potissimum πολύ πολύ
(πβ. § 50, 2)	prius πρωτότερα	primum ή primō πρώτα πρώτα
merito άξια		meritissimo πολύ άξια
nuper προ ολίγου	(πβ. § 50, 3α')	nuperime μόλις προ
satis αρκετά	satius καλύτερα,	ολίγου
secus με άλλο τρόπο (nihilo)	secius ή setius «ουδέν ήττον»	
(πβ. § 50, 3, β').		

ΠΕΜΠΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ
ΑΝΤΩΝΥΜΙΕΣ (PRONOMINA)

55. Η λατινική γλώσσα έχει τις εξής αντωνυμίες:

- 1) προσωπικές (pronomina personalia),
- 2) κτητικές (pronomina possessiva),
- 3) δεικτικές (pronomina demonstrativa),
- 4) οριστικές (pronomina determinativa),
- 5) αναφορικές (pronomina relativa),
- 6) ερωτηματικές (pronomina interrogativa),
- 7) αόριστες (pronomina indefinita).

Σ η μ ε ί ω σ η . Η λατινική γλώσσα δεν έχει αυτοπαθείς και αλληλοπαθείς αντωνυμίες. Στο Συντακτικό θα αναπτυχθεί με ποιες αντωνυμίες και άλλα λεκτικά μέσα εκφράζεται στη Λατινική η αυτοπάθεια ή αλληλοπάθεια.

56. Προσωπικές αντωνυμίες (§55, 1) είναι η ego εγώ, tu εσύ, sui (γεν. πτώση) του εαυτού του. Κλίνονται ως εξής:

S i n g u l a r i s		
(persona prima)	(persona secunda)	(persona tertia)
Nom. egō εγώ	tu εσύ	
Gen. mēi εμένα, μου	tui εσένα, σου	sui του εαυτού του
Dat. mihi σ' εμένα	tibi σ' εσένα	sibi στον εαυτό του
Acc. mē εμένα	tē εσένα	sē τον εαυτό του
Abl. a mē από εμένα	ā tē από εσένα	a sē από τον εαυτό του
P l u r a l i s		
Nom. nōs εμείς	vos εσείς	—
Gen. nōstri, nōstrum εμάς	vēstri, vēstrum εσάς	sui του εαυτού τους ή eautōn τους
Dat. nōbis σ' εμάς	vōbis σ' εσάς	sibi στον εαυτό τους ή eautōn τους

Acc. nōs εμάς	vōs εσάς	sē τον εαυτό τους ή τους εαυτούς τους
Abl. a nobis από εμάς	a vobis από εσάς	a sē από τον εαυτό τους ή εαυτούς τους

1) Η ονομαστική της προσωπικής αντωνυμίας του γ' προσώπου που λείπει αναπληρώνεται με την ονομαστική μιας από τις δεικτικές ή οριστικές αντωνυμίες hic, ille, is που κάθε φορά θα είναι η πιο κατάλληλη στο λόγο.

2) Από τους δύο τύπους της πληθυντικής γενικής του α' και του β' προσώπου (nostri, nostrum-vestri, vestrum) χρησιμοποιείται ο τύπος που λήγει σε -i, όταν η γενική αυτή μέσα στο λόγο είναι αντικειμενική ή κτητική, ο άλλος τύπος που λήγει σε -um χρησιμοποιείται, όταν η γενική αυτή είναι διαιρετική: amici memores **nostri** (vestri) sunt «οι φίλοι μνήμονες ημών (υμών) εισιν» (= οι φίλοι μας ενθυμούνται)· melior pars **nostri** immortalis est «το κρείττον ημών μέρος αθάνατόν εστι» (= το πολυτιμότερο μέρος μας είναι αθάνατο)· αλλά: multi **nostrum** πολλοί από μας, quis **vestrum** ποιος από σας.

Σ η μ ε ι ω σ η . Οι τύποι των προσωπικών αντωνυμιών, εκτός από τον τύπο tu και τους τύπους της γενικής πληθυντικού του α' και του β' προσώπου, ενισχύονται, όταν υπάρχει έμφαση ή αντιδιαστολή, με το πρόσφουμα met: egō-met (πβλ. «έγωγε»), nōs-met («ημείς γε - ημάς γε») - tēmet «σε γε», sēmet «εαυτόν γε». Ο τύπος tu ενισχύεται με το πρόσφουμα tū: tūte «συ γε». Τέλος οι τύποι me, te, se ενισχύονται με διπλασιασμό: mēmē «εμέ γε», tētē «σε γε», sēsē «εαυτόν γε».

57. Κτητικές αντωνυμίες (§ 55, 2) είναι οι εξής:

mēus,	mēa	mē-um	δικός μου, δική μου, δικό μου
nostr̄,	nostrā	nostrum	δικός μας, δική μας, δικό μας
tū-us,	tūa,	tū-um	δικός σου, δική σου, δικό σου
vest̄,	vestrā	vestrum	δικός σας, δική σας, δικό σας
sū-us,	sū-a	sū-um	δικός του, δική του, δικό του και δικός των, δική τους, δικό τους.

Οι κτητικές αντωνυμίες κλίνονται όπως τα δευτερόκλιτα επίθετα (βλ. § 38, α' bonus και γ' niger). Του αρσενικού όμως meus κλητική του ενικού είναι mi(ή meus), όμοια δηλ. με την ονομαστική του ενικού

τότε και το όνομα που συνοδεύει την αντωνυμία τίθεται σε ονομαστική: *mi fili παιδί μου* (§ 19,3), *meus oculus μάτι μου*.

Σ η μ ε ί ω σ η 1 . Και των κτητικών αντωνυμιών οι τύποι ενισχύονται με το πρόσφωμα *-met* ή *-pte*: *meamet facta* τα κατορθώματά μου βέβαια, *suāpte manu* με το ίδιο του το χέρι.

Σ η μ ε ί ω σ η 2 . Από τις κτητικές αντωνυμίες *poster* και *vester* παράγονται τα μονοκατάληκτα επίθετα *nostras* (-atis) ημεδαπός, *vestras* (-ātis) υμεδαπός (βλ. § 26. 4. Β'β').

58. Δεικτικές αντωνυμίες (§ 55,3) είναι οι εξής:

1) *hic, haec, hōc* (σχετική με το α' πρόσωπο), αυτός *δα*, αυτή *δα*, αυτό *δα*.

2) *istē, istā, istūd* (σχετική με το β' πρόσωπο) αυτός, αυτή, αυτό.

3) *ille, illa, illūd* (σχετική με το γ' πρόσωπο) εκείνος, εκείνη, εκείνο.

4) *tālis, tale* τέτοιος, τέτοια, τέτοιο (τριτόκλιτη δικατάληκτη, § 40 β').

5) *tantus, tanta, tantum* τόσοσος, τόση, τόσο (για μέγεθος και για ηλικία) (δευτερόκλιτη τρικατάληκτη § 38 α').

6) *tōt* (άκλιτη, μόνο στον πληθυντικό) τόσοι, τόσες, τόσα.

7) *tōt - īdem* (από το *toti = tot* και *dem* άκλιτη μόνο στον πληθυντικό) άλλοι τόσοι κτλ.

Οι τρεις πρώτες κλίνονται ως εξής:

		S i n g u l a r i s					
Nom.	<i>hic</i>	<i>haec</i>	<i>hōc</i>	<i>istē</i>	<i>istā</i>	<i>istūd</i>	
Gen.		<i>hūiūs</i> (προφ. <i>hujus</i>)		<i>istius</i>			
Dat.		<i>hūic</i>		—	<i>istī</i>		
Acc.	<i>hunc</i>	<i>hanc</i>	<i>hōc</i>	<i>istum</i>	<i>istam</i>	<i>istūd</i>	
Abl.	<i>hōc</i>	<i>hāc</i>	<i>hōc</i>	<i>istō</i>	<i>istā</i>	<i>istō</i>	
		P l u r a l i s					
Nom.	<i>hī</i>	<i>hae</i>	<i>haec</i>	<i>istī</i>	<i>istae</i>	<i>istā</i>	
Gen.	<i>hōrum</i>	<i>hārum</i>	<i>hōrum</i>	<i>istōrum</i>	<i>istārum</i>	<i>istōrum</i>	
Dat.		<i>hīs</i>			<i>istīs</i>		

Acc.	hōs	hās	haec	istōs	istās	istā
Abl.		hīs			istīs	

S i n g u l a r i s

P l u r a l i s

Nom.	illē	illā	illū	illī	illae	illā
Gen.		illius		illōrum	illārum	illōrum
Dat.		illī			illis	
Acc.	illum	illam	illū	illōs	illās	illā
Abl.	illō	illā	illō		illis	

Σ η μ ε ι ω σ η . Οι τύποι που λήγουν σε *s* ενισχύονται με την προσθήκη του προσφύματος *ce*: *huisse, hisce, hosce* κτλ. (πρβλ. αρχ. ελλην. ουτοσί, τουτουί, κτλ.).

59. Οριστικές αντωνυμίες είναι οι εξής:

1) *is, eā, id* αυτός, αυτή αυτό (σχετική με το τρίτο πρόσωπο· βλ. και §56,1):

2) *ipse, ipsa, ipsum*, ο ίδιος, η ίδια, το ίδιο·

3) *idem, eadem, idem* ο ίδιος, η ίδια, το ίδιο·

4) *alter, altera, alterum* ο άλλος, η άλλη, το άλλο.

Οι παραπάνω αντωνυμίες κλίνονται ως εξής:

S i n g u l a r i s

Nom.	is	eā	id	ipse	ipsa	ipsum
Gen.		eius (προφ. ejus)			ipsius	
Dat.		ei			ipsi	
Acc.	eum	eam	id	ipsum	ipsam	ipsum
Abl.	eō	eā	eō	ipsō	ipsā	ipsō

P l u r a l i s

Nom.	(eī) iī	eae	eā	ipsī	ipsae	ipsā
Gen.	eōrum	eārum	eōrum	ipsōrum	ipsārum	ipsōrum
Dat.		(eīs) iīs			ipsīs	
Acc.	eōs	eās	eā	ipsōs	ipsās	ipsā
Abl.		(eīs) iīs			ipsīs	

	S i n g u l a r i s			P l u r a l i s		
Nom.	īdem	ēādem	īdem	ēīdem	ēādem	ēādem ή ἱīdem
Gen.		ēiūsdem		eōrundem	eārundem	eōrundem
Dat.		ēīdem		eīsdem	(iīsdem)	īsdem
Acc.	eundem	eandem	īdem	eōsdem	eāsdem	eādem
Abl.	eōdem	eādem	eōdem	eīsdem	(iīsdem)	īsdem

	S i n g u l a r i s			P l u r a l i s		
Nom.	alter	altēra	altērūm	alterī	alterae	alterā
Gen.		alteriūs		alterōrum	alterārum	alterōrum
Dat.		alterī			alterīs	
Acc.	alterum	alteram	alterum	alterōs	alterās	alterā
Abl.	alterō	alterā	alterō		alterīs	

Σ η μ ε ί ω σ η . Η αντωνυμία *idem*, *eadem*, *idem* προήλθε από την *is*, *ea*, *id* και με το πρόσφουμα *-dem*, που όταν κλίνεται η αντωνυμία μένει αμετάβλητο (πρβ. *ό-δε*, *ή-δε*, *τό-δε* στην αρχ. Ελληνική).

Κατά την κλίση της αντωνυμίας το τελικό **m** εμπρός από το *dem* τρέπεται σε *n*: *eundem*, *eorundem* κτλ. (*eumdem*, *eorumdem* κτλ.).

60. Αναφορικές αντωνυμίες (§55,5) είναι οι εξής:

1) *quī*, *quae*, *quōd* ο οποίος, η οποία, το οποίο·

2) *quālis*, *quāle*, **τέτοιος -α -ο** («ο οποίος - οποία - οποίο»), τριτόκλιτη δικατάληκτη (§40,β' *facilis*)·

3) *quāntus*, *quanta*, *quantum* **όσος όση, όσο·** δευτερόκλιτη τρικατάληκτη (§38,α' *bonus*)·

4) *quōi* (άκλιτη, πληθυντικού μόνο) **όσοι. όσες, όσα·** (πρβ. §58,6 *tot*)·

5) *ūter*, *utra*, *utrum* **ποιος από τους δύο, ποια από τις δύο, ποιο από τα δύο.**

Η πρώτη και η τελευταία κλίνονται ως εξής:

	S i n g u l a r i s			P l u r a l i s		
Nom.	<i>quī</i>	<i>quae</i>	<i>quōd</i>	<i>quī</i>	<i>quae</i>	<i>quae</i>
Gen.		<i>cūiūs</i> (πρόφ. <i>cujus</i>)		<i>quōrum</i>	<i>quārum</i>	<i>quōrum</i>
Dat.		<i>cūī</i> (πρόφ. <i>μία συλλαβή</i>)			<i>quībus</i>	

Acc.	quēm	quām	quōd	quōs	quās	quae
Abl.	quō	quā	quō		quībus	

S i n g u l a r i s

P l u r a l i s

Nom.	utēr	ŭtra	utrum	utrī	utrae	utrā
Gen.		utrīus		utrōrum	utrārum	utrōrum
Dat.		utrī			utrīs	
Acc.	utrum	utram	utrum	utrōs	utrās	utrā
Abl.	utrō	utrā	utrō		utrīs	(§ 38, γ)

Σ η μ ε ί ω σ η 1 . Της ενικής αφαιρετικής της αντωνυμίας qui, quae, quod υπάρχει και τύπος quī (= quo), που χρησιμοποιείται κυρίως στη φράση quicum (μαζί με τον οποίο κτλ.).

Σ η μ ε ί ω σ η 2 . Η (άκλιτη) αναφορική αντωνυμία quoti όταν διπλασιάζεται γίνεται αοριστολογική (quotiquoti = οσοιδήποτε). Αοριστολογικές γίνονται όλες οι αναφορικές αντωνυμίες όταν προσλαμβάνουν το μόριο -cumque (που κατά την κλίση μένει αμετάβλητο) (pronomina relativa indefinita)

1) quicumque, quaecumque, quodcumque οσοισδήποτε (gen. cuius-cumque, dat. cui-cumque κτλ.)

2) quāiscumque, quālecumque οιοσδήποτε, οιοσδήποτε

3) quantuscumque, quantacumque, quantumcumque οσοσδήποτε

4) quotcumque οσοιδήποτε

5) utercumque, utrācumque, utrumcumque οσοισδήποτε από τους δύο (gen. utrius-cumque, dat. utri-cumque κτλ.)

61. Ερωτηματικές αντωνυμίες (§55,6) είναι οι εξής:

1) quis, quīd? (ουσιαστική) ποιος, -α, -ο

2) quī, quae, quōd? (επιθετική) ποιος, -α, -ο

3) ūter, ūtra, ūtrum? ποιος από τους δύο;

4) quālis, quāle? τι λογής; (πρβ. § 60, 2)

5) quantus, quanta, quantum? πόσος, -η, ο; ποιας ηλικίας;

6) quōi? (άκλιτη, μόνο πληθυντικού) πόσοι; (πρ . § 58,6 ιοι).

Εκτός από την quis, quid, οι υπόλοιπες (κλιτές) ερωτηματικές αντωνυμίες κλίνονται όπως και οι αντίστοιχες αναφορικές (§60).

Η quis, quid κλίνεται ως εξής:

Singularis

	Αρσενικό και	θηλυκό	Ουδέτερο	
Nom.	quīs	ποιος;	quīd	ποιος;
Gen.	cūius	τίνος;		
Dat.	cūi	σε ποιον;		
Acc.	quem	ποιον;	quīd	ποιος;
Abl.	quō			

Pluralis

	Αρσενικό και	θηλυκό	Ουδέτερο	
Nom.	quī	ποιοι;	quae	ποιες;
Gen.	quōrum	τίνων;	quārum	τίνων;
Dat.		quībus	σε	ποιους;
Acc.	quōs	ποιους;	quās	ποιες;
Abl.		quībus	quae	ποια;
			(πρβ. § 60, 1).	

Σ η μ ε ί ω σ η 1 . Της ενικής αφαιρετικής της αντωνυμίας quīs, quīd, υπάρχει και τύπος quī (= quō), (πρβ. § 60, Σημ. 1).

Σ η μ ε ί ω σ η 2 . Στις δύο πρώτες ερωτηματικές αντωνυμίες πολλές φορές προστίθεται το απορηματικό μόριο nam (λοιπόν), που μένει αμετάβλητο κατά την κλίση: quisnam? quidnam? ποιος λοιπόν; τι λοιπόν; quinam? quaeenam? quodnam? ποιος λοιπόν; κτλ. gen. cuiusnam, dat. cuīnam κτλ. (πρ . § 60, Σημ. 2).

Σ η μ ε ί ω σ η 3 . Από την ενική γενική cuius (τίνος;) παράγεται και μια άλλη ερωτηματική αντωνυμία (τρικατάληκτη δευτερόκλιτη) η cūiūs, cūiā, cūiūm, με κτητική σημασία: cuiā vox? τίνος φωνή; Από αυτή την αντωνυμία παράγεται το ερωτηματικό μονοκατάληκτο επίθετο cuias (γεν. cuiātis κτλ. = «ποδαπός;»), σ' αυτό αποδίδονται ως απάντηση το nostras «ημεδαπός» και vestras «υμεδαπός» (§ 26, 4, Β', β').

62. Αόριστες αντωνυμίες (§ 55, 7) είναι οι εξής:

Ουσιαστικές	Επιθετικές
1) quīs, (quae ή qua), quīd, ένας, μία, ένα	1) quī, quae ή qua , quōd κάποιος, -α, -ο
Gen. cūius, Dat. cui κτλ. (§ 60 και § 61).	

Του ουδετέρου πληθυντικού ονομαστική και αιτιατική συνήθως qua και σπανιότερα quae (μερικά)·

2) alicūis, (aliqua ή alicuae), alicquid κάποιος, -α, -ο	2) alicuī, alicuā, alicuōd· κάποιος, -α, -ο·
Gen. alicūius, Dat. alicui κτλ. (§ 60 και § 61).	

Του ουδετέρου πληθυντική ονομαστική και αιτιατική συνήθως aliqua (μερικά):

- 3) quisquam, (quaequam) ή quidquam κάποιος, -α, -ο
Gen. cuiusquam, Dat. cuiquam κτλ.
- 4) quisquam, quidquam ή quicquam, κάποιος, -α, -ο
Gen. cuiusquam, Dat. cuiquam κτλ. Gen. ullius, Dat. ulli, acc. ullum, ullam, ullum κτλ.
- Ο πληθυντικός κοινός και των δύο: ulli, ullae, ulla κτλ. (§ 38,α').
- 5) quidam, quaedam, quiddam, κάποιος, -α, -ο
Gen. cuiusdam, dat. cuidam, acc. quendam, quandam
Plur. Gen. quorundam, quarundam (πρβ. § 59 Σημ. idem)
- 6) ————— 6) aliquot (άκλιτη) μερικοί (§ 60,4)
- 7) quilibet, quaelibet, quidlibet οποιοδήποτε
Gen. cuiuslibet, dat. cuilibet κτλ.
- 8) quisvis, quaevis, quidvis οποιοσδήποτε (όποιος θέλεις)
Gen. cuiusvis, Dat. cuivis κτλ.
- 9) quisque, (quaeque) quidque κάποιος-καθένας,καθεμία, καθένα
Gen. cuique Dat. cuivis κτλ.
- 10) unusquisque, unumquidque καθένας χωριστά
Gen. unuscuiusque, Dat. unicuique, Acc. unumquemque κτλ. (το unus και το quis ή qui κλίνονται χωριστά)
- 11) nemo (από το ne + homo, ήτοι homo) κανένας - Gen. nullius, Dat. nemini, acc. neminem. Η αφαιρετική και όλος ο πληθυντικός ελλείπουν και αναπληρώνονται από τη nullus-a-um
- 11) nullus, nulla, nullum: κανένας, καμία, κανένα Gen. nullius, Dat. nulli, Acc. nullum, nullam, nullum κτλ. (βλ. παραπάνω, 4, ullus).

- 12) nihil (ουδέτερο ουσιαστικό, ενικού αριθμού ονομ. και αιτιατ. μόνο)· τίποτε. Οι τύποι που λείπουν στην κλίση αναπληρώνονται από το nulla res (Gen. nullius rei, Dat. nulli rei, Abl. nulla re §32)·
- 13) alter, altera, alterum ο άλλος (βλ. §59)·
- 14) neuter, neutra, neutrum κανένας από τους δυο - Gen. neutrius, Dat. neutri, Acc. neutrum, neutram, neutrum κτλ. (§60, uter)·
- 15) ambo, ambae, ambo· και οι δύο (κλίνονται όπως το αριθμητικό duo, duae, duo)·
- 16) alius, alia, aliud, άλλος, άλλη, άλλο - Gen. alius, Dat. alii, acc. alium, aliam, aliud κτλ. (σαν τρικατάληκτο δευτερόκλιτο επίθετο).

Σ η μ ε ι ω σ η . Σχηματίζουν τη γενική ενικού και των τριών γενών σε -ius και τη δοτική σε -ī εκτός από τις αντωνυμίες iste, ille (§58), ipse, alter (§59), ullus, nullus, uter και neuter, το αριθμητικό unus, -a, -um (ένας) και τα επίθετα solus, -a, -um (μόνος) και totus, -a, -um (ολόκληρος)· τις άλλες πτώσεις τις σχηματίζουν όπως τα τρικατάληκτα δευτερόκλιτα επίθετα (§38, α')· unus, -a, -um, Gen. unius, Dat. unī, Acc. unum, unam, unum κτλ. solus, -a, -um Gen. solius, Dat. solī, Acc. solum, solam, solum κτλ. -iotus, -a, -um, Gen. totius, Dat. totī, Acc. totum; totam, totum κτλ.

Το ι του -ius της γενικής ενικού των παραπάνω αντωνυμιών και επιθέτων, που παρά τον κανόνα (§6 Σημ.) είναι συνήθως μακρό, λαμβάνεται και ως βραχύ κυρίως στους ποιητές· alterius και alterius κτλ., αλλά πάντοτε (alius) γεν. alius.

63. Συσχετικές αντωνυμίες (pronomina correlātiva)

Ερωτηματικές (§61)	Δεικτικές και οριστικές (§58-59)	Αναφορικές (§60)	Αόριστες (§62)
quis?	hic, iste ille, is κτλ.	qui quicumque	aliquis κτλ.
qualis?	talis	qualis qualiscumque	—
quantus?	tantus	quantus quantuscumque	aliquantus
quot?	tot	quot quotcumque	aliquot

64. Συσχετικά αντωνυμικά επιρρήματα
(*adverbia pronominalia correlativa*)

α') Τοπικά

Ερωτηματικά	Δεικτικά	Αναφορικά	Αόριστα
ubi? πού;	hic εδώ istic αυτού illic εκεί — ibi εδώ ibidem στον ίδιο τόπο	ubi, όπου ubicumque οπουδήποτε	alicubi κάπου usquam κάπου ubique παντού nusquam πουθενά — alibi σε άλλο μέρος
quo? σε ποιο μέρος;	huc εδώ ista, istuc σ' αυτό το μέρος illo, illuc σ' εκείνο το μέρος — eo σ' αυτό τον τόπο eodem στον ίδιο τόπο	quo όπου quocumque οπουδήποτε	aliquo σε κάποιο τόπο — alio σε άλλο τόπο
unde? από πού;	hinc από δω instinc από αυτό το μέρος illinc από εκεί — inde από εδώ indidem από τον ίδιο τόπο utrimque και από τα δύο μέρη	unde από όπου undecumque από οποιοδή- ποτε μέρος	alicunde από κάποιο μέρος undique από όλα τα μέρη — aliunde από άλλα μέρη

Ερωτηματικά	Δεικτικά	Αναφορικά	Αόριστα
quā? μέσω ποιου τόπου;	hāc μέσω αυτού εδώ του τόπου eā μέσω αυτού του τόπου	quā μέσω του τόπου από τον οποίο	—

Τα ανωτέρω επιρρήματα είναι κυρίως αφαιρετικές των αντίστοιχων αντωνυμιών, στις οποίες εννοείται η αφαιρετική via (του ονόματος via οδός).

β') Χρονικά

quando? πότε; tum τότε – quondam κάποτε, olim κάποτε, παλιά
umquam aliquando ενίστε – nunquam ουδέποτε – alias άλλοτε.

ΕΚΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΤΑ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ (NUMERALIA)

65. Αριθμητικά η λατινική γλώσσα έχει μόνο επίθετα (numeralia adiectiva) και επιρρήματα (numeralia adverbia)· ουσιαστικά δεν έχει.

Τα αριθμητικά της Λατινικής είναι:

- 1) απόλυτα (numeralia cardinalia)·
- 2) τακτικά (numeralia ordinalia)·
- 3) πολλαπλασιαστικά (numeralia multiplicatīva)·
- 4) αναλογικά (numeralia proportinalia), όπως και στην ελληνική γλώσσα· εκτός από τα ανωτέρω έχει και αριθμητικά
- 5) διανεμητικά (numeralia distributīva), αριθμητικά επίθετα με τα οποία δίνουμε απάντηση στην ερώτηση (quoteni?) **ανά πόσοι;** π.χ. bīnī ανά δύο, ternī ανά τρεις κτλ.

Σ η μ ε ι ω σ η . Χρονικά αριθμητικά (αντίστοιχα προς τα αρχαία ελληνικά δευτεραίος, τριταίος κτλ.) δεν έχει η Λατινική.

66. α') Πίνακας των αριθμητικών

Αραβικά ψηφία	Ρωμαϊκά σημεία	Απόλυτα quot? πόσοι;	Τακτικά quotus? σε ποια θέση;	Διανεμητικά quoteni? ανά πόσους;	Επιρρήματα quotiens? πόσες φορές;
1	I	unus, -a, -um ένας, μία, ένα	primus, -a, -um πρώτος, πρώτη, πρώτο	singuli, -ae, -a ανά ένα	sēmēl μια φορά
2	II	duō, duae, duo δύο	secundus, -a, -um ή alter, -a, -um δεύτερος, -η, -ο	bīnī, -ae, -a ανά δύο	bis δύο φορές
3	III	tres, tria τρεις, τρία	tertius, -a, -um τρίτος, -η, -ο	temi(trini) -ae, -a ανά τρεις	tēr τρεις φορές
4	IV	quattuor	quartus, -a, -um	quaterni	quatēr
5	V	quinque	quintus	quīni	quinqūiēs
6	VI	sex	sextus	sēni	sexiēs
7	VII	septem	septimus	septēni	septiēs
8	VIII	octō	octāvus	octōni	octiēs
9	IX	nōvem	nonus	novēni	noviēs
10	X	dēcen	decimus	dēni	decīēs
11	XI	undecim		undeni	undecies
12	XII	duodecim	undecimus duodecimus	duodeni	duodecies

Αραβικά ψηφία	Ρωμαϊκά σημεία	Απόλυτα quoti? πόσοι;	Τακτικά quotus? σε ποιά θέση;	Λιανητικά quoteni? ανά πόσους;	Επιρρήματα quotiens? πόσες φορές;
13	XIII	tredecim	tertius decimus	terni deni	ter decies
14	XIV	quattuordecim	quartus decimus	quatermi deni	quater decies
15	XV	quindecim	quintus decimus	quini deni	quinquies decies
16	XVI	sedecim	sextus decimus	seni deni	sexies decies
17	XVII	septendecim	septimus decimus	septeni deni	septies decies
18	XVIII	duodeviginti	duodevicesimus	octoni deni ή duodevicensi	octies decies ή duodevicies
19	XIX	undeviginti	undevicesimus	noveni deni ή undevicensi	novies decies ή undevicies
20	XX	viginti	vicesimus	vicensi	vicies
21	XXI	unus et viginti ή viginti unus	unus (primus) et vicesimus ή vicesi- mus primus	vicensi singuli	semel et vicies (ή vicies et semel)
22	XXII	viginti duo	vicesimus secundus ή vicesimus alter	vicensi bini	vicies et bis (ή bis et vicies)
28	XXVIII	duodetriginta	duodetricesimus ή vicesimus octavus	duodetriceni	duodetricies
29	XXIX	undetriginta	undetricesimus	undetriceni	undetricies

30	XXX	triginta	tricesimus	trīcēni	tricies
40	XXXX				
	η XL	quadraginta	quadragessimus	quadragēni	quadragies
50	L	quingenta	quingentesimus	quingēni	quingies
60	LX	sexaginta	sexagesimus	sexageni	sexagies
70	LXX	septuaginta	septuagesimus	septuageni	septuagies
80	LXXX	octoginta	octogesimus	octogeni	octogies
90	LXXXX				
	η XC	nonaginta	nonagesimus	nonageni	nonagies
100	C	centum	centesimus	centeni	centies
<hr/>					
101	CI	centum et unus	centesimus primus	centeni singuli	centies semel
110	CX	centum decem	centesimus decimus	centeni deni	centies decies
120	CXX	centum viginti	centesimus vicesimus	centeni viceni	centies vices
200	CC	ducenti. -ae, -a	ducesimus	ducenti	ducenties
300	CCC	trecenti	trecentesimus	trecenti	trecenties
400	CCCC	quadringenti	quadringentesimus	quadringeni	quadringenties
500	IJ η D	quingenti	quingentesimus	quingeni	quingenties
600	IJC η DC	sescenti	sescentesimus	sescenti	sescenties
700	IJCC				
	η DCC	septingenti	septingentesimus	septingeni	septingenties
800	DCCC	octingenti	octingentesimus	octingeni	octingenties
900	DCCCC	nongenti	nongentesimus	nongeni	nongenties

Αραβικά ψηφία	Ρωμαϊκά σημεία	Απόλυτα quoti? πόσοι;	Τακτικά quotus? σε ποιά θέση;	Διανεμητικά quoteni? ανά πόσους;	Επιρρήματα quotiens? πόσες φορές;
1000	M ή CIO		millesimus	singula milia	millies
2000	MM		bis millesimus	bina milia	bis millies
3000	MMM	dua milia	ter millesimus	terna milia	ter millies
5000	ICIO	tria milia	quinqies millesimus	quina milia	quinqies millies
10000	CCICIO	quinque milia	decies millesimus	dena milia	decies millies
50000	ICICIO	decem milia	quingagies	quingagena	quingagies
		quingaginta	millesimus	milia	millies
100000	CCCCICIO	milia	centies millesimus	centena milia	centies millies
1000000	CCCCICICIO	centum milia	decies centies	decies centena	decies centies
		decies centum	millesimus	milia	millies
		milia			

67. β') Πίνακας των πολλαπλασιαστικών και αναλογικών.

Πολλαπλασιαστικά και αναλογικά εύχρηστα είναι λίγα, τα εξής:			
1 unus	simplex, -pŕicis	απλός, -ή, -ό	simpŕus, -a, -um απλός
2 duo	duplex, -pŕicis	διπλός, -ή, -ό	dupŕus, -a, -um διπλάσιος
3 tres	triplex	τριπλός	triplus τριπλάσιος
4 quattuor	quadŕuplex	τετραπλός	quadŕupŕus τετραπλάσιος
5 quinque	quincuplex	πενταπλός	—
7 septem	septemplex	επταπλός	—
8 octo	—	—	octŕupŕus οκταπλάσιος
10 decem	decemplex	δεκαπλός	—
100 centum	centŕuplex	εκατονταπλός	—

Από αυτά, τα πολλαπλασιαστικά (σε -plex γεν. -pŕicis) είναι μονοκατάληκτα τριτόκλιτα επίθετα (§ 40 γ') τα αναλογικά είναι τρικατάληκτα δευτερόκλιτα (§ 38, α', ŕonus).

Σ η μ ε ι ω σ η . Τα σημεία που χρησιμοποιούμε για την παράσταση των αριθμών στη λατινική γραφή είναι επτά, τα εξής: I = 1, V = 5, X = 10, L = 50, C = 100, IϞ ή (με ενωμένα αυτά τα δύο σημεία) D = 500 και M = 1000.

Καθένα από αυτά τα σημεία, όταν γράφεται δεξιά από άλλο που παριστάνει τον ίδιο ή μεγαλύτερο αριθμό, σημαίνει πρόσθεση· έτσι II (= 1 + 1) duo 2, CC (= 100 + 100) ducenti 200, VI (= 5 + 1) sex έξι, XV (= 10 + 5) quindecim 15, LXX (= 50 + 10 + 10) septuaginta 70, IϞC ή DC (= 500 + 100) sescenti 600 κτλ. Όταν το σημείο είναι γραμμένο αριστερά από άλλο σημείο που παριστάνει άλλο μεγαλύτερο αριθμό, σημαίνει αφαίρεση· έτσι IV (= 5 - 1) quattuor 4, IX (= 10 - 1) novem 9, XL (= 50 - 10) quadraginta 40, XXIX (= 20 + 9) undetriginta 29, LXXXX (= 50 + 10 + 10 + 10 + 10) ή XC (= 100 - 10) nonaginta 90 κτλ.

Το σημείο C όταν γράφεται αντίστροφα, δηλ. Ϟ αμέσως μετά το IϞ ή το D (= 500), αντιστοιχεί προς το 0 (μηδέν) των αραβικών ψηφίων, σημαίνει δηλ. πολλαπλασιασμό του προηγούμενου αριθμού επί 10, π.χ. IϞϞ ή DϞ (= 500 × 10) quinque milia 5000, ICϞϞ ή DϞϞ (= 500 × 100) quinquaginta milia 50000 κτλ.

Το διπλάσιο του 500 (δηλ. το 1000) ή του 5000 (10000) κτλ. παρασταίνεται ως εξής: γράφονται αριστερά, εμπρός από την κάθετη γραμμή του IϞ (ή του D) τόσα C, όσα αντίστροφα C είναι μετά την κάθετη γραμμή, π.χ. CIϞ (bis IϞ =) mille 1000 CCIϞ (bis IϞ =) decem milia 10000, CCCIϞϞ (bis IϞϞ =) centum milia 100000, MDCCCXXI = 1821 κτλ.

Π α ρ α τ η ρ ή σ ε ι ς

68. Από τα απόλυτα αριθμητικά:

1) Από το *quattuor* (4) μέχρι και το *centum* (100) καθώς και το *mille* (1000) είναι άκλιτα.

Κλιτά είναι τα τρία πρώτα, δηλ. το *unus* (που σχηματίζει και πληθυντικό αριθμό), το *duo* και το *tres* και όσα φανερώνουν εκατοντάδες, τα οποία κλίνονται ως επίθετα τρικατάληκτα δευτερόκλιτα (στον πληθυντικό αριθμό)· π.χ.

<i>ducenti</i>	<i>ducentae</i>	<i>ducentā</i>
<i>ducentōrum</i>	<i>ducentārum</i>	<i>ducentōrum</i>
	<i>ducentis</i>	

κτλ. (§38, α').

Κλιτό ακόμη είναι και το *milia* (ή *millia*), που κυρίως είναι ουσιαστικό (= χιλιάδες, πληθυντικός του άκλιτου *mille*) και κλίνεται όπως το *tria*.

2) Τα τρία πρώτα απόλυτα αριθμητικά κλίνονται ως εξής:

	S i n g u l a r i s			P l u r a l i s		
Nom.	<i>unus</i>	<i>una</i>	<i>unum</i>	<i>unī</i>	<i>unae</i>	<i>unā</i>
Gen.		<i>unīus</i>	(§62)	<i>unōrum</i>	<i>unārum</i>	<i>unōrum</i>
Dat.		<i>unī</i>			<i>unīs</i>	
Acc.	<i>unum</i>	<i>unam</i>	<i>unum</i>	<i>unōs</i>	<i>unās</i>	<i>unā</i>
Abl.	<i>unō</i>	<i>unā</i>	<i>unō</i>		<i>unīs</i>	
	Αρσ.	Θηλ.	Ουδ.	Αρσ. και	θηλ.	Ουδέτ.
Nom.	<i>duō</i>	<i>duae</i>	<i>duo</i>	<i>tres</i>		<i>tria</i>
Gen.	<i>duōrum</i>	<i>duārum</i>	<i>duōrum</i>		<i>trium</i>	
Dat.	<i>duōbus</i>	<i>duābus</i>	<i>duōbus</i>		<i>tribus</i>	
Acc.	<i>duōs</i> (<i>duo</i>)	<i>duās</i>	<i>duo</i>	<i>tres</i>		<i>tria</i>
Abl.	<i>duōbus</i>	<i>duābus</i>	<i>duōbus</i>		<i>tribus</i>	

Σ η μ ε ί ω σ η . Το *unus*, -a, -um χρησιμοποιείται στον πληθυντικό ως εξής: α') συνάπτεται με ονόματα μόνο πληθυντικού (*pluralia tantum*), όπως *una castra* ένα στρατόπεδο, *unae litterae* μία επιστολή (*unum castrum* = ένα φρούριο, *una littera* = ένα γράμμα του αλφαβήτου §34, 4, Α' β' Σημ.).

β') Όταν μέσα στο λόγο έχει τη σημασία του **μόνος** ή του **ο ίδιος**, όπως *uni* *Suebi* =

μόνοι οι Σουηβοί, Lacedaemonii septingentos annos unis moribus vivunt = οι Λακεδαιμόνιοι επτακόσια έτη ζουν με τα ίδια ήθη.

69. Τα τακτικά και τα διανεμητικά επίθετα κλίνονται όπως τα τρικατάληκτα δευτερόκλιτα επίθετα. Τα διανεμητικά κλίνονται κανονικά μόνο στον πληθυντικό αριθμό, που τη γενική του τη σχηματίζουν συνήθως σε -um αντί σε -orum -arum (εξαιρείται το *singuli*, -ae, -a, που σχηματίζει τη γενική του κανονικά): *bini*, *binae*, *bina* (ανά δύο) Gen. *binum* (= *binorum*, *binarum*) — *seni*, *senae*, *sena* (ανά έξι) Gen. *senum* (*senorum*, *senarum*) (πρβ. § 15, 2).

70. Τα διανεμητικά (εκτός από το *singuli*, -ae, -a) χρησιμοποιούνται και ως απόλυτα αριθμητικά:

1) όταν συνάπτονται με ονόματα *pluralia tantum* (μόνο πληθυντικού), όπως ***bina*** *castra* (= ***duo*** *castra*) δύο στρατόπεδα, ***binae*** *litterae* (= ***duae*** *litterae*) δύο επιστολές (πρβ. § 68, 2 Σημ. α')·

2) στον πολλαπλασιασμό, όπως *quater septemi sunt duodetriginta* ($7 \times 4 = 28$), *decies centena milia* δέκα φορές εκατό χιλιάδες ($100.000 \times 10 = 1.000.000$).

71. Στην εκφορά των σύνθετων αριθμών γενικώς παρατηρούμε τα εξής:

1) Αριθμοί σύνθετοι από δεκάδες και μονάδες που οι μονάδες τους είναι 8 ή 9 (όπως 18, 19, 28, 29 κτλ.) εκφέρονται συνήθως με αφαίρεση των μονάδων απο την επόμενη δεκάδα (όπως 18 = *duodeviginti*, (19 =) *undeviginti*, (28 =) *duodetriginta*, (29 =) *undetriginta* κτλ. (πρβ. τα αρχαία ελληνικά *δυοίν δέοντα είκοσι* = 18, *ενός δέοντα είκοσι* = 19 και τα νέα ελληνικά *είκοσι παρά δύο*, *σαράντα παρά ένα* κτλ.).

2) Οι άλλοι σύνθετοι αριθμοί

α') Οι μικρότεροι από το εκατό εκφράζονται με δύο τρόπους: ή προτάσσεται ο μικρότερος και ακολουθεί ο μεγαλύτερος με το σύνδεσμο *et* στο μεταξύ (*duo et triginta* = 32) ή προτάσσεται ο μεγαλύτερος και ακολουθεί ο μικρότερος με το *et* στο μεταξύ ή χωρίς αυτό: *triginta et duo* — *triginta duo* (32)·

β) οι μεγαλύτεροι από το εκατό εκφέρονται κανονικά ως εξής: προτάσσεται ο μεγαλύτερος και ακολουθεί ο μικρότερος συνήθως με

το et στο μεταξύ, αν οι απλοί αριθμοί του σύνθετου είναι δύο (όπως centum et viginti, 120 - mille et ducenti, 1200) και χωρίς το et, αν είναι περισσότεροι, όπως ducenti triginta quinque, 235 - anno millesimo non-gentesimo tricesimo sexto = κατά το έτος χίλια εννιακόσια τριάντα έξι.

72. Οι κλασματικοί αριθμοί μάλλον ακολουθούν το νεοελληνικό τρόπο εκφοράς, δηλ. ο αριθμητής εκφέρεται με απόλυτο αριθμητικό, ο παρονομαστής με τακτικό, παρακολουθεί όμως κανονικά η λέξη partes (= μέρη), όπως quinque octavae partes ($\frac{\text{quinque}}{\text{octavae}} \text{ partes} = \frac{5}{8}$), tres decimae partes = 3/10 κτλ. septem et duo nonae partes = 7 και $\frac{2}{9}$.

Αν ο παρονομαστής είναι μεγαλύτερος από τον αριθμητή μόνο κατά μία μονάδα, συνήθως παραλείπεται, όπως duo partes (= duo ter-tiae partes) $\frac{2}{3}$, tres partes (= tres quatae partes) $\frac{3}{4}$ (πρβ. τα αρχ. ελλην. τα πέντε μέρη = 5/6 τα εννέα μέρη = 9/10).

Αν αριθμητής είναι η μονάδα, παραλείπεται και εκφέρεται μόνο ο παρονομαστής με τη λέξη pars (= μέρος), όπως tertia pars (= una tertia pars) 1/3,

quarta pars (= una quarta pars) 1/4,

decima pars (una decima pars) 1/10 (πρβ. το δέκατο ή το ένα δέκατο).

Τό 1/2 λέγεται dimidia pars (= το μισό μέρος).

73. Τα αριθμητικά επιρρήματα (εκτός από τα τέσσερα πρώτα se-mel, bis, ter, quarter) σχηματίζονται με την κατάληξη -ies (ή αρχαι-κότερα -iens), όπως quinqu-ies ή quinqu-iens πέντε φορές, dec-ies ή dec-iens δέκα φορές.

ΕΒΔΟΜΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΤΟ ΡΗΜΑ (VERBUM)

74. Τα παρεπόμενα του ρήματος της λατινικής γλώσσας είναι διάθεση, φωνή, συζυγία, έγκλιση, χρόνος, αριθμός, πρόσωπο, όπως και στην Ελληνική.

1. Οι διαθέσεις (*genĕra verbi*) είναι τέσσερις:

α') η ενεργητική (*genus actĭvum*): *laudo* επαινώ·

β') η μέση (*genus mediūm*): *lāvor* (= *lavo me*) λούω τον εαυτό μου, λούομαι·

γ') η παθητική (*genus passĭvum*): *laudor* επαινούμαι από κάποιον.

δ') η ουδέτερη (*genus neutrum*): *dormio* κοιμούμαι.

2. Οι φωνές (*formae verbi*) είναι δύο:

α') η ενεργητική φωνή (*forma actĭva*)· σ' αυτήν ανήκει το σύνολο των ρηματικών τύπων που στην οριστική του ενεστώτα έχει κατάληξη -ο, π.χ. *delĕ-o* (καταστρέφω), *dele-s*, *dele-t* κτλ.

β') η μέση ή παθητική φωνή (*forma passĭva*)· σ' αυτήν ανήκουν όλοι οι ρηματικοί τύποι που η κατάληξή τους στην οριστική του ενεστώτα είναι -οι, π.χ. *delĕ-oi* (καταστρέφομαι), *delĕr-is*, *delĕ-tur* κτλ.

3. Οι συζυγίες (*coniugatiōnes*) είναι τέσσερις:

α') η πρώτη συζυγία (*coniugatio prima*)· σ' αυτήν ανήκουν τα ρήματα που έχουν χαρακτήρα **a** και το απαρέμφατο του ενεργητικού ενεστώτα λήγει σε -āre, όπως *amo* (από το *amao*), απαρέμφ. *amāre* («αγαπάν»)·

β') η δεύτερη συζυγία (*coniugatio secunda*)· σ' αυτήν ανήκουν τα ρήματα που έχουν χαρακτήρα **e** και το απαρέμφατο του ενεργητικού ενεστώτα λήγει σε -ĕre, όπως *dele-o*, απαρέμφ. *delĕre* («καταστρέφειν»)·

γ') η τρίτη συζυγία (*coniugatio tertia*)· σ' αυτήν ανήκουν τα ρήματα που έχουν χαρακτήρα σύμφωνο ή φωνήεν **u** και το απαρέμφατο του ενεργητικού ενεστώτα λήγει σε -ĕre, όπως *leg-o*, απαρέμφ. *legĕre* («αναγινώσκειν»), *tribu-o*, απαρέμφ. *tribu-ĕre* («απονέμειν»)·

δ') η τέταρτη συζυγία (*coniugatio quarta*)· σ' αυτήν ανήκουν τα

ρήματα που έχουν χαρακτήρα *i* και το απαρέμφατο του ενεργητικού ενεστώτα λήγει σε *-ire*, όπως *audi-o*, *απαρεμφ. audire* («ακούειν»).

4. Οι εγκλίσεις (*modi*) είναι τρεις:

α') η οριστική (*modus indicativus*)·

β') η υποτακτική (*modus coniunctivus*), η οποία πολλές φορές είναι αντίστοιχη και προς την ευκτική της αρχαίας Ελληνικής (και τότε λέγεται *modus optativus*) (βλ. και § 168)·

γ') η προστακτική (*modus imperativus*), που διακρίνεται σε προστακτική του ενεστώτα και σε προστακτική του μέλλοντα.

5) Οι χρόνοι (*tempora*) είναι έξι:

α') ο ενεστώτας (*tempus praesens* ή απλώς *praesens*)·

β') ο παρατατικός (*imperfectum*)·

γ') ο μέλλοντας (*futurum*)·

δ') ο παρακειμένος (*perfectum*), με τη σημασία του κυρίως παρακειμένου (*perfectum praesens* ή *logicum*) και του ιστορικού παρακειμένου ή αορίστου (*perfectum historicum*)·

ε') ο υπερσυντέλικος (*plusquamperfectum*)·

στ') ο τετελεσμένος μέλλοντας (*futurum exactum*).

6) Οι αριθμοί (*numeri*) είναι δύο, ενικός (*singularis*) και πληθυντικός (*pluralis*) (πρβ. § 12.2).

7) Τα πρόσωπα (*personae*) είναι τρία: πρώτο (*persona prima*), δεύτερο (*persona secunda*) και τρίτο (*persona tertia*) (§ 56).

75. Η λατινική γλώσσα έχει πέντε ονοματικούς τύπους (η αρχαία ελληνική έχει μόνο δύο):

1) το **απαρέμφατο** (*infinitivus*)· και στη λατινική γλώσσα αρχικά είναι όνομα ουσιαστικό αφηρημένο ουδέτερου γένους (πρβ. *ergare humanum est* = «τό πλανάσθαι ανθρώπινόν εστί» και

2) η **μετοχή** (*participium*)· στη λατινική γλώσσα μετοχή στην ενεργητική φωνή έχει μόνο ο ενεστώτας και ο μέλλοντας, στη μέση (παθητική) έχει μόνο ο παρακειμένος (ή αόριστος).

Εκτός από τους δύο παραπάνω ονοματικούς τύπους, το ρήμα στη Λατινική έχει ακόμη:

3) το **σουπίνο** ή **ύπτιο** (*supinum*). Αυτό είναι ρηματικό ουσιαστικό (δ' κλίσεως §29) και έχει δύο μόνο πτώσεις του ενικού, την αιτιατική (σε *-um*) και την αφαιρετική (σε *-ū*). Και

α') ο τύπος σε **-um** χρησιμοποιείται με ρήματα που φανερώνουν κίνηση και δηλώνει σκοπό: (postulo ζητώ), venērunt auxilium **postulātum** (ήρθαν για να ζητήσουν βοήθεια), (aquor παίρνω νερό), eo **aquātum** (πηγαίνω για να πάρω νερό).

β') ο τύπος σε **-ū** ακολουθεί ορισμένα επίθετα και δηλώνει **αναφορά** (όπως facilis, difficilis, iucundus, mirabilis κ.ά.). Κάποτε εκφέρεται και με τη φράση fas (ή nefas) est είναι όσιο (ή ανόσιο): iucundus **auditū** ευάρεστος στο να τον ακούει κάποιος, hoc nefas est **dictu** αυτό είναι ανόσιο να το λέει κανείς.

4) το **γερούνδιο** (gerundium). Αυτό είναι ρηματικό ουσιαστικό ουδέτερο δευτερόκλιτο, που έχει τις τέσσερις πλάγιες πτώσεις του ενικού με τις καταλήξεις -ndi, -ndo, -ndum, -ndo. Καθένας από αυτούς τους τύπους έχει αντιστοιχία στην αρχαία ελληνική μία πλάγια πτώση **σύναρθρου απαρεμφάτου** (ενεργητικού) ενεστώτα (ή σπανίως αορίστου). Π.χ. ον. scribēre = «γράφειν» ή «το γράφειν», γεν. scribēdi = «του γράφειν», δοτ. scribēdo = «τω γράφειν», αιτ. (scribēre ή ad) scribēdum = «(προς) το γράφειν», αφαιρ. scribēdo = «δια του γράφειν» κτλ.: **dicēdi** περὶτις έμπειρος στο να ομιλεί, arma **pugnando** (δοτ.) ή ad **pugnandum** (αιτ.) **utilia** όπλα χρήσιμα στο να μάχεται κανείς: **hominis mens discendo** (αφαιρ.) **alitur** ο νους του ανθρώπου τρέφεται με το να μαθαίνει (με μαθήματα).

5) το **γερουνδιακό** (gerundivum). Αυτό κανονικώς είναι ρηματικό επίθετο με **παθητική διάθεση** και λήγει σε -ndus, -nda, -ndum (§38, α'). Το γερουνδιακό συνήθως σημαίνει ό,τι και τα εις -τέος, -τέα, -τέον ρηματικά επίθετα της αρχαίας ελληνικής. Πολλές φορές όμως σημαίνει και εκείνο που είναι δυνατό ή άξιο να γίνει: **delenda est Carthāgo** «καταστρεπτέα έστιν ή Καρχηδών» πρέπει να καταστραφεί η Καρχηδών, **legendae sunt litterae** «αναγνωστέα έστιν ή έπιστολή» πρέπει να αναγνωσθεί η επιστολή (§34, 4, Α' β' Σημ.), **facinus laudandum** έργο που (πρέπει να επαινεθεί) είναι άξιο να επαινεθεί, αξιέπαινο.

76. Αρκετοί τύποι του ρήματος στη λατινική γλώσσα σχηματίζονται περιφραστικά, δηλ. με το ρήμα sum (= ειμί, είμαι) ως βοηθητικό (verbum auxiliāre), όπως και στην αρχαία ελληνική με το ρήμα είμι και στη νέα ελληνική με το ρήμα έχω και το είμαι.

Κατά τα ανώτερω περιφραστικά σχηματίζονται κανονικώς από την ενεργητική φωνή ο μέλλοντας της υποτακτικής και του απαρεμ-

φάτου, και από τη μέση (παθητική) φωνή ο παρακείμενος, ο υπερσυντέλικος και ο τετελεσμένος μέλλοντας στην οριστική, υποτακτική και το απαρέμφατο.

77. Το ρήμα *sūm* (ανώμαλο, όπως το *είμι* της αρχαίας και το *είμαι* της νέας ελληνικής) κλίνεται ως εξής:

1. Indicativus		2. Coniunctivus		
P r a e s e n s				
		(Αρχαιότεροι τύποι)		
<i>sum</i>	είμαι	<i>sim</i>	να είμαι	<i>siem</i> ή <i>fuam</i>
<i>ēs</i>	είσαι	<i>sis</i>	να είσαι	<i>sies</i> ή <i>fuas</i>
<i>ēst</i>	είναι (πρβ. <i>έστί</i>)	<i>sit</i>	να είναι	<i>siet</i> ή <i>fuat</i>
<i>sūmūs</i>	είμαστε	<i>simus</i>	να είμαστε	—
<i>ēsīs</i>	είστε (πρβ. <i>έστέ</i>)	<i>sitis</i>	να είστε	—
<i>sunt</i>	είναι	<i>sint</i>	να είναι	<i>sient</i> ή <i>fuant</i>
I m p e r f e c t u m				
		(Αρχαιότεροι τύποι)		
<i>ērām</i>	ήμουν	<i>essēm</i>	να ήμουν	<i>forem</i>
<i>ērās</i>	ήσουν	<i>essēs</i>	να ήσουν	<i>fores</i>
<i>ērāt</i>	ήταν	<i>essēt</i>	να ήταν	<i>foret</i>
<i>ērāmus</i>	ήμαστε	<i>essēmus</i>	να ήμαστε	—
<i>ērātis</i>	ήσαστε	<i>essētis</i>	να ήσαστε	—
<i>ērant</i>	ήταν	<i>essent</i>	να ήταν	<i>forent</i>
F u t u r u m				
<i>ērō</i>	θα είμαι	<i>futūrus, -a, -um</i>	<i>sim</i>	
<i>ērīs</i>	θα είσαι		<i>sis</i>	
<i>ērīt</i>	θα είναι		<i>sit</i>	
<i>ērīmus</i>	θα είμαστε	<i>futūrī, -ae, -a</i>	<i>simus</i>	
<i>ērītis</i>	θα είστε		<i>sitis</i>	
<i>ērunt</i>	θα είναι		<i>sint</i>	

1. Indicativus		2. Coniunctivus	
P e r f e c t u m			
fūī	έγινα (υπήρξα)	fuērīm	
fuiſtī	έγινες	fuerīs	
fuīt	έγινε	fuerīt	
fūimus	εγίναμε	fuerīmus	
fuiſtīs	εγίνατε	fuerītis	
fuērunt ή fuēre	έγιναν	fuerint	
P l u s q u a m p e r f e c t u m			
fūērām	είχα υπάρξει	fuissēm	
fuērās	είχες υπάρξει	fuissēs	
fuērāt	είχε υπάρξει	fuissēt	
fūērāmus	είχαμε υπάρξει	fuissēmus	
fuērātis	είχατε υπάρξει	fuissētis	
fuērant	είχαν υπάρξει	fuissent	
F u t u r u m e x a c t u m			
fūēro	θα έχω υπάρξει		Δεν έχει
fuērīs	θα έχεις υπάρξει		
fuērīt	θα έχει υπάρξει		
fuērīmus	θα έχουμε υπάρξει		
fuerītis	θα έχετε υπάρξει		
fuērint	θα έχουν υπάρξει		
3. Imperativus			
P r a e s e n s		F u t u r u m	
Sing. 2. ές να είσαι (έσο)		Sing. 2. esto να είσαι (έσο) 3. esto να είναι (έστω)	
Plur. 2. este να είστε (έστε)		Plur. 2. estōte να είστε (έστε) 3. suntο να είναι (έστωσαν)	

	4. Infinitivus	
P r a e s e n s esse (είναι) να είναι, ότι είναι	P e r f e c t u m fuisse (γεγονέναι ή γενέσθαι) ότι έχει γίνει ή να έχει γίνει	F u t u r u m ενικ. futūrum, -am, -um esse ή απλώς īdōre πληθ. futūros, -as, -a esse ή απλώς īdōre (έσσεσθαι) ότι θα γίνει
5. Participium		
P r a e s e n s : (sens)	F u t u r u m : futurus, -a, -um	

Σ η μ ε ί ω σ η . Η μετοχή του ενεστώτα (sens) χρησιμοποιείται μόνο στα δύο σύνθετα: praesens παρόν και absens απόν (§43,2).

Γερούνδιο και σουπίνο δεν έχει το sum.

78. Παραδείγματα ρημάτων που κλίνονται ομαλά

(amo αγαπώ, deleo καταστρέφω, lego διαβάζω, audio ακούω)

1. Ενεργητική φωνή

α' συζυγίας

β' συζυγίας

γ' συζυγίας

δ' συζυγίας

1. Indicativus

Praesens	amō (από το ama-o)	dēlē-ō	lēg-ō	audī-ō
	amā-s	delē-s	leg-ī-s	audī-s
	amā-t	delē-t	leg-ī-t	audī-t
	amā-mūs	delē-mus	leg-ī-mus	audī-mus
	amā-tīs	delē-tis	leg-ī-tis	audī-tis
	ama-nt	dele-nt	leg-unt	audi-unt

	α' συζυγίας	β' συζυγίας	γ' συζυγίας	δ' συζυγίας
Imperfectum	amā-bā-m ἀγαπούσα	dēlē-bām κατάστρεφα	lēg-ē-bām διάβαζα	audi-ē-bām άκουα
	amā-bā-s	delē-bās	leg-e-bās	audi-e-bās
	amā-bā-t	delē-bāt	leg-e-bāt	audi-e-bāt
	amā-bā-mus	delē-bāmus	leg-e-bāmus	audie-bāmus
	amā-bā-tis	delē-bātis	leg-e-bātis	audi-e-bātis
	ama-ba-nt	delē-bant	leg-e-bant	audi-e-bant
Futurum	āmā-bō θα αγαπήσω	dēlē-bō θα καταστρέψω	lēg-ām θα διαβάσω	audi-ām θα ακούσω
	amā-bīs	delē-bīs	leg-ēs	audi-ēs
	amā-bīt	delē-bīt	leg-ēt	audi-ēt
	amā-bīmus	delē-bīmus	leg-ēmus	audi-ēmus
	amā-bītis	delē-bītis	leg-ētis	audi-ētis
	amā-bunt	delē-bunt	leg-ent	audi-ent
Perfectum	āmav-v-ī έχω αγαπήσει ή αγάπησα	dēlē-v-ī έχω καταστρέψει ή κατάστρεψα	lēg-ī έχω διαβάσει ή διάβασα	audiv-ī έχω ακούσει ή άκουσα
	amav-īstī	delev-īstī	leg-īstī	audiv-īstī
	amav-īt	delev-īt	leg-īt	audiv-īt
	amav-īmus	delev-īmus	leg-īmus	audiv-īmus
	amav-īstis	delev-īstis	leg-īstis	audivīstis
	amav-ērunt ή amav-ēre	delev-ērunt ή delev-ēre	leg-ērunt ή leg-ēre	audiv-ērunt ή audiv-ēre
Plusquamperfectum	āmav-ērām είχα αγαπήσει	dēlēv-ērām είχα καταστρέψει	lēg-eram είχα διαβάσει	audiv-ērām είχα ακούσει
	amav-erās	delev-erās	leg-erās	audiv-erās
	amav-erāt	delev-erāt	leg-erāt	audiv-erāt
	amav-erāmus	delev-erāmus	leg-erāmus	audiv-erāmus
	amav-erātis	delev-erātis	leg-erātis	audiv-erātis
	amav-ērant	delev-ērant	leg-ērant	audiv-ērant

	α' συζυγίας	β' συζυγίας	γ' συζυγίας	δ' συζυγίας
Futurum exactum	ămāv-ērō θα έχω αγαπήσει	dēlev-ērō θα έχω καταστρέψει	lēg-ērō θα έχω διαβάσει	audiṽ-ērō θα έχω ακούσει
	amav-erīs	delev-erīs	leg-erīs	audiv-erīs
	amav-erīt	delev-erīt	leg-erīt	audiv-erīt
	amav-erīmus	delev-erīmus	leg-erīmus	audiv-erīmus
	amav-erītis	delev-erītis	leg-erītis	audiv-erītis
	amav-ērint	delev-erīnt	legērint	audiv-ērint

2. C o n i u n c t i v u s

Praesens	ăm-ēm (από το ama-em) να αγαπώ	dēle-ăm να καταστρέφω	lēg-ăm να διαβάζω	audi-ăm να ακούω
	am-ēs	dele-ās	leg-ās	audi-ās
	am-ēt	dele-āt	leg-āt	audiāt
	am-ēmus	dele-āmus	leg-āmus	audi-āmus
	am-ētis	dele-ātis	leg-ātis	audi-ātis
	am-ent	dele-ant	leg-ant	audi-ant
	Imperfectum	ămā-rēm να αγαπούσα	dēlērēm να κατάστρεφα	lēg-ē-rēm να διάβαζα
ama-rēs		delē-rēs	leg-e-rēs	audi-rēs
ama-rēt		dele-rēt	leg-e-rēt	audi-rēt
ama-rēmus		dele-rēmus	leg-e-rēmus	audi-rēmus
ama-rētis		dele-rētis	leg-e-rētis	audi-rētis
ama-rent		dele-rent	leg-ē-rent	audi-rent
Futurum		ămātūrus, a, um sim	dēletūrus, a, um sim	lectūrus, a, um sim
	sis	sis	sis	sis
	sit	sit	sit	sit
	ămātūri, ae, a simus	deletūri, ae, a simus	lectūri, ae, a simus	audituri, ae, a simus
	sitis	sitis	sitis	sitis
	sint	sint	sint	sint

	α' συζυγίας	β' συζυγίας	γ' συζυγίας	δ' συζυγίας
	āmav-ērīm av, (va) αγαπήσω	dēlev-ērīm av, (va) καταστρέψω	lēg-ērīm av, (va) διαβάσω	audīv-ērīm av, (va) ακούσω
Perfectum	amav-erīs	delev-erīs	leg-erīs	audiv-erīs
	amav-erīt	delev-erīt	leg-erīt	audiv-erīt
	amav-erīmus	delev-erīmus	leg-erīmus	audiv-erīmus
	amav-erītis	delev-erītis	leg-erītis	audiv-erītis
	amav-ērint	delev-ērint	leg-ērint	audiv-ērint
	āmav-issēm av (va) είχα αγαπήσει	dēlev-issēm av (va) είχα καταστρέψει	lēg-issēm av (va) είχα διαβάσει	audīv-issēm av (va) είχα ακούσει
Plusquamperfectum	amav-issēs	delev-issēs	leg-issēs	audiv-issēs
	amav-issēt	delev-issēt	leg-issēt	audiv-issēt
	amav-issēmus	delev-issēmus	leg-issēmus	audiv-issēmus
	amav-issētis	delev-issētis	leg-issētis	audiv-issētis
	amav-issent	delev-issent	leg-issent	audiv-issent

Futurum
Exactum

Δ ε ν έ χ ε ι

3 . I m p e r a t i v u s

Praesens	Sing. 2. āmā αγάπα	dēlē κατά- στρεφε	lēg-e διάβαζε	audī άκουε
	Plur. 2 amā-te	delē-te	leg-ite	audī-te
Futurum	Sing. 2. āmā-to αγάπησε	dēlē-tō κατά- στρεψε	lēg-ī-tō διάβασε	audī-to άκουσε
	3. amā-tō	delē-tō	leg-ī-tō	audi-tō
	Plur. 2. amā-tōte 3. amā-nto	delē-tōte dele-ntō	leg-ī-tōte leg-u-ntō	audi-tōte audi-u-ntō

	α' συζυγίας	β' συζυγίας	γ' συζυγίας	δ' συζυγίας
4 . I n f i n i t i v u s				
Praesens	āmā-re «αγαπάν»	dēlē-re «καταστρέφειν»	lēg-ē-re «αναγινώσκειν»	audī-re «ακούειν»
Futurum	amatūrum, -am -um esse amatūros, -as -a esse «αγαπήσειν»	deletūrum, -am -um esse deletūros, -as -a esse «καταστρέψειν»	lectūrum, -am -um esse lectūros, -as -a esse «αναγνώσειν»	auditūrum, -am -um esse auditūros, -as -a esse «ακούσειν»
Perfectum	amav-isse «αγαπήσαι»	delev-isse «καταστρέψαι»	lēg-isse «αναγνώσαι»	audiv-isse «ακούσαι»
5 . G e r u n d i u m				
Gen.	āmā-ndī «του αγαπάν»	dēle-ndī «του καταστρέφειν»	lēg-e-ndī «του αναγινώσκειν»	audī-e-ndī «του ακούειν»
Dat.	ama-ndō	dele-ndō	leg-e-ndō	audi-e-ndō
Acc.	ama-ndum	dele-ndum	leg-e-ndum	audi-e-ndum
Abl.	ama-ndō	dele-ndō	leg-e-ndō	audi-e-ndō
6 . S u p i n u m				
Acc.	āmātum	dēlēt-um	lect-um	audit-um
Abl.	amāt-ū	delēt-ū	lēct-ū	audit-ū
7 . P a r t i c i p i u m				
Praesens	amā-ns amant-is αγαπώντας (αγαπών, -ώσα, -ών)	delēns dele-ntis καταστρέφοντας (καταστρέφων, -ουσα, -ον)	leg-ēns leg-e-ntis διαβάζοντας (αναγινώσκων, -ουσα, -ον)	audi-ē-ns audi-e-ntis ακούοντας (ακούων, -ουσα, -ον)

	α' συζυγίας	β' συζυγίας	γ' συζυγίας	δ' συζυγίας
Futurum	amat-ūrus	delet-ūrus	lect-ūrus,	audit-urus
	-ūra, -ūrum	-ūra, -ūrum	-ūra, -ūrum	-ūra, -ūrum
	«αγαπήσων, -ουσα, ον»	«καταστρέφω, -ουσα, -ον»	«αναγνωσόμενος, -μένη, -μενον»	«ακουσόμενος, -μένη, -μενον»

2. Μέση (ή παθητική) φωνή

	α' συζυγίας	β' συζυγίας	γ' συζυγίας	δ' συζυγίας
--	-------------	-------------	-------------	-------------

1. I n d i c a t i v u s

Praesens	āmor (από το amaor) αγα- πιέμαι	dēle-ōr κατα- στρέφομαι	lēg-ōr δια- βάζομαι	audi-ōr ακούομαι
	amā-ris (ή -re)	dēlē-ris (ή -re)	leg-ē-ris (ή -re)	audi-ris (ή -re)
	amā-tur	dēlē-tur	leg-ī-tur	audi-tur
	amā-mur	dēlē-mur	leg-ī-mur	audi-mur
	amā-mīnī	dēlē-mīni	leg-ī-mini	audi-mīni
	ama-ntur	dele-ntur	leg-u-ntur	audi-u-ntur
Imperfectum	āmā-bar αγαπιόμουν	dēlē-bār κατα- στρεφόμουν	lēg-ē-bār διαβαζόμουν	audi-ē-bar ακουόμουν
	ama-bāris (ή-re)	dele-bā-ris(ή-re)	leg-e-bā-ris(ή-re)	audi-e-bāris(ή-re)
	ama-bātur	dele-bātur	leg-e-bātur	audi-e-bātur
	ama-bāmur	dele-bāmur	leg-e-bāmur	audi-e-bāmur
	ama-bāmīnī	dele-bāmīni	leg-e-bāmīnī	audi--e-bāmīni
	ama-bantur	dele-bantur	leg-e-bantur	audi-e-bantur
Futurum	āmā-bōr θα αγαπηθώ	dēlē-bōr θα καταστραφώ	lēg-ār θα διαβαστώ	audi-ār θα ακουστώ
	ama-bē-ris(ή-re)	dele-bē-ris(ή-re)	leg-ē-ris(ή-re)	audi-ē-ris(ή-re)
	ama-bītur	dele-bītur	leg-ētur	audi-ētur
	ama-bīmur	dele-bīmur	leg-ēmur	audi-ēmur
	ama-bimīnī	dele-bimīni	leg-ēmīni	audi-ēmīni
	ama-buntur	dele-buntur	leg-entur	audi-entur

	α' συζυγίας	β' συζυγίας	γ' συζυγίας	δ' συζυγίας
Perfectum	amātus, -a, -um sum, es, est έχω αγαπηθεί ή αγαπήθηκα	delētus, -a- um sum, es, est έχω καταστρα- φεί ή κατα- στράφηκα	lēctus, -a, -um sum, es, est έχω διαβαστεί ή διαβάστηκα	auditus, -a, -um sum, es, est έχω ακουστεί ή ακούστηκα
	amati, -ae, -a sumus, estis sunt	delēti, -ae, -a sumus, estis sunt	lecti, -ae, -a sumus, estis sunt	auditi, -ae, -a sumus, estis sunt
	amatus, -a, -um eram, eras, erat είχα αγαπηθεί	deletus, -a, -um eram, eras, erat είχα καταστραφεί	lēctus, -a, -um eram, eras, erat είχα διαβαστεί	auditus, -a, -um eram, eras, erat είχα ακουστεί
Plusquamperfectum	amati, -ae, -a eram, eratis, erant	deleti, -ae, -a eram, eratis erant	lecti, -ae, -a eram, eratis erant	auditi, -ae, -a eram, eratis erant
Futurum exactum	amatus, -a, -um ero, eris, erit θα έχω αγαπηθεί	deletus, -a, -um ero, eris, erit θα έχω καταστραφεί	lectus, -a, -um ero, eris, erit θα έχω διαβαστεί	auditus, -a, -um ero, eris, erit θα έχω ακουστεί
	amati, -ae, -a erimus, eritis erunt	deleti, -ae, -a erimus, eritis erunt	lecti, -ae, -a erimus, eritis, erunt	auditi, -ae, -a erimus, eritis erunt

2 . C o n j u n c t i v u s

Praesens	āmēr (από το ama-er) να αγαπιέμαι	dēlē-ār να καταστρέφομαι	lēg-ār να διαβάζομαι	audi-ār να ακούομαι
	amē-ris (ή -re)	dele-ā-ris (ή -re)	leg-āris (ή -re)	audi-āris (ή -re)
	amē-tur	dele-ā-tur	leg-ātur	audi-ātur
	amē-mur	dele-āmur	leg-āmur	audi-āmur
	amē-mīni	dele-amīni	leg-āmīnī	audi-āmīnī
	ame-ntur	dele-antur	leg-antur	audi-antur

	α' συζυγίας	β' συζυγίας	γ' συζυγίας	δ' συζυγίας
Imperfectum	āmā-rēr va αγαπιόμουν	dēlē-rer va κα- ταστρεφόμουν	lēg-ě-rēr va διαβαζόμουν	audi-rēr va ακούομουν
	ama-rēris (ή -re)	dele-rēris (ή -re)	leg-e-rēris (ή -re)	audi-rēris (ή -re)
	ama-rētur	dele-rētur	leg-e-rētur	audi-rētur
	ama-rēmur	fele-rēmur	leg-e-rēmur	audi-rēmur
	ama-remīnī	dele-remīni	leg-e-remīnī	audi-remīni
	ama-rentur	dele-rentur	leg-e-rentur	audi-rentur
Perfectum	amatus, -a, -um sim, sis, sit (av)	deletus, -a, -um sim, sis sit (av)	lectus, -a, -um sim, sis, sit (av)	auditus, -a, -um sim, sis, sit (av)
	έχω αγαπηθεί ή αγαπηθώ	έχω καταστρα- φεί ή κατα- στραφώ	έχω διαβαστεί ή διαβαστώ	έχω ακουστεί ή ακουστό
	amati, -ae, -a simus, sitis sint	deleti, -ae, -a simus, sitis, sint	lecti, -ae, -a simus, sitis, sint	auditi, -ae, -a simus, sitis, sint
	amatus, -a, -um essem, esses, esset (av)	deletus, -a, -um essem, esses, esset (av)	lectus, -a, -um essem, esses, esset (av)	auditus, -a, -um essem, esses, esset (av)
Plusquamperfectum	είχα αγαπηθεί	είχα κατα- στραφεί	είχα διαβαστεί	είχα ακουστεί
	amati, -ae, -a essemus, essetis, essent	deleti, -ae, -a essemus, essetis, essent	lecti, -ae, -a essemus, essetis, essent	auditi, -ae, -a essemus, essetis, essent
Futurum Exactum	Δεν έχει			

3 . I m p e r a t i v u s

Praesens	Sing.2. āmā-re va αγαπιέσαι	dēlē-re va καταστρέφεις	lēg-ě-re va διαβάζεις	audi-re va ακούεις
	Plur.2. amā-mīni	dēlē-mīni	leg-ī-mīni	audi-mīni

	α' συζυγίας	β' συζυγίας	γ' συζυγίας	δ' συζυγίας
Futurum	Sing. 2. amā-tor να αγαπιέσαι	delē-tor να καταστρέφεις	leg-ī-tor να διαβάζεις	audītor να ακούεις
	3. amā-tōr	dele-tor	leg-ī-tor	audī-tor
	Plur. 3. ama-ntor	dele-ntor	leg-untor	audi-u-ntor

4. I n f i n i t i v u s

Præsens	amā-ri «αγαπάσθαι»	delē-ri «καταστρέ- φασθαι»	leg-ī «αναγιγνώ- σκεσθαι»	audī-ri «ακούεσθαι»
Futurum	amatum iri «αγαπηθή- σεσθαι»	deletum iri «καταστραφή- σεσθαι»	lectum īrī «αναγνωσθή- σεσθαι»	auditum iri «ακουσθή- σεσθαι»
Perfectum	amatum, -am, -um esse ότι ή να έχει αγαπηθεί	deletum, -am, -um esse ότι ή να έχει καταστραφεί	lectum, -am, -um esse ότι ή να έχει διαβαστεί	auditum, -am, -um esse ότι ή να έχει ακουστεί
	amatos, -as, -a esse	deletos, -as, -a esse	lectos, -as, -a esse	auditos, -as, -a esse
Futurum exactum	amatum, -am, -um fore ότι θα έχει αγαπηθεί	deletum, -am, -um fore ότι θα έχει καταστραφεί	lectum, -am, -um fore ότι θα έχει διαβαστεί	auditum, -am, -um fore ότι θα έχει ακουστεί
	amatos, -as, -a fore	deletos, -as, -a fore	lectos, -as, -a fore	auditos, -as, -a fore

5 Participium

Perfectum	amātus, amāta	delētus, delēta	lēctus, lēcta,	audītus, audīta,
	amātum	delētum	lēctum	audītum
	αγαπημένος	καταστραμμένος	διαβασμένος	ακουσμένος

6. Gerundivum

ama-ndus	dele-ndus	leg-e-ndus	audi-e-ndus
ama-nda	dele-nda	leg-e-nda	audi-e-nda
ama-ndum	dele-ndum	leg-e-ndum	audi-e-ndum
«αγαπητέος, -τέα, -τέον»	«καταστρεπτέος, -έα, -έον»	«αναγνωστέος -έα, -έον»	«ακουστέος -έα, -έον»

79. Οι κυρίως προσωπικές καταλήξεις των ρημάτων

	Ενεργητικής φωνής		Μέσης (ή Παθητικής) φωνής	
	Οριστ. και υποτακτ.	Προστακτ.	Οριστ. και υποτακτ.	Προστακτική
Ενικός	1. -m ή -	-r
	2. -s (οριστική παρακειμ. -sti)	- ή -to	-ris (ή -re)	-re ή -tor
	3. -t	-to	-tur	-tor
Πληθυντικός	1. -mus		-mur	
	2. -tis (οριστική παρακειμ. -stis)	-te ή -tote	-mini	-mini
	3. -nt (οριστική παρακειμ. -runt ή -re)	-nto	-ntur	-ntor

Σ η μ ε ί ω σ η 1. Το α' ενικό πρόσωπο των χρόνων της μέσης φωνής που σχηματίζονται μονολεκτικώς βρίσκεται από το α' πρόσωπο του αντίστοιχου χρόνου της ενεργητικής φωνής, αν λήγει σε ο με την προσθήκη ενός r, αν λήγει σε m με την τροπή του m σε r, όπως amo-amor, amabam-amabar, amabo-amabor, amem-amer, amarem, amarer κτλ.

Σ η μ ε ί ω σ η 2 . Το απαρέμφατο του μέλλοντα της μέσης (παθητικής) φωνής (amatum iri, deletum iri κτλ.) αποτελείται από το σουπίνο (§75,3) και το ίρι, που είναι απαρέμφατο του παθητικού ενεστώτα του ρήματος eo = πορεύομαι.

Αρχαιότεροι τύποι είναι: α') του παρατατικού της δ' συζυγίας audībam, audības κτλ. και του μέλλοντα audībo, audībis κτλ. β') του απαρεμφάτου του παθητικού ενεστώτα amariē, legiē κτλ. (= amari, legi) γ) του γερουνδιακού της γ' και της δ' συζυγίας σε -und is, όπως legundus, audiundus, (= legendus, audiendus) .

Αποθετικά ρήματα (verba deponentia)

80. Και η Λατινική έχει **αποθετικά** ρήματα ενεργητικής (ή ουδέτερης) διαθέσεως, ρήματα δηλ. που έχουν μόνο τη μέση (παθητική) φωνή (γι' αυτό λέγονται και media tantum §74,2β'), όπως hortor (προτρέπω) - hortātus sum- hortātum - hortāri, vereor (ευλαβούμαι) - veritus sum - veritum- verēri, loquor (ομιλώ) - locūtus sum locūtum - loqui, blandior (κολακεύω) - blandītus sum - blandītum - blandīri.

Τα ρήματα αυτά κλίνονται όπως ακριβώς τα αντίστοιχα ρήματα μέσης φωνής (μέσης ή παθητικής διαθέσεως, §78 2) με τη διάφορα ότι από τη μέση φωνή δεν έχουν απαρέμφατο του μέλλοντα, ενώ από την ενεργητική έχουν υποτακτική και απαρέμφατο του μέλλοντα, σουπίνο, μετοχή του ενεστώτα και του μέλλοντα και το γερούνδιο.

F u t u r u m

	hortor πρβ. amor	vereor πρβ. deleor	loquor πρβ. legor	blandior πρβ. audior
Coniunctivus	hortatūrus, -a, -um sim, sis, sit	veritūrus, -a, -um sim, sis, sit	locutūrus, -a, -um sim, sis, sit	blanditūrus, a, -um sim, sis, sit
	hortaturi, -ae, -a simus, sitis, sint	veritūri, -ae, -a simus, sitis, sint	locutūri, -ae, -a simus, sitis, sint	blanditūri, -ae, -a simus, sitis, sint
Infinitivus	hortatūrum, -am, -um esse	veritūrum, -am -um*esse	locutūrum, -am, -um esse	blanditūrum, -am -um esse
	hortatūros, -as, -a esse	veritūros, -as, -a esse	locutūros, -as, -a esse	blanditūros, -as, -a esse

Supinum	hortātum, -tū	verītum, -tū	locūtum, -tū	blandītum, -tū
---------	---------------	--------------	--------------	----------------

P a r t i c i p i u m

Praesens	hortans (gen. hortantis)	verens (gen. verentis)	loquens (gen. loquentis)	blandiens (gen. blandientis)
Futurum	hortatūrus, -a, -um	veritūrus, -a, -um	locutūrus, -a, -um	blanditūrus, -a, -um
	Gen. hortandi	verendi	loquendi	blandiendi
	Dat. hortando	verendo	loquendo	blandiendo
	Acc. hortandum	verendum	loquendum	blandiendum
	Abl. hortando	verendo	loquendo	blandiendo

81. Η λατινική γλώσσα έχει ακόμη και μερικά ημιαποθετικά ρήματα (*verba semideponentia*), δηλ. ρήματα τα οποία έχουν:

1) ενεστώτα και απαρέμφατο ενεργητικού τύπου, παρακείμενο μέσου τύπου. Σ' αυτή την κατηγορία ανήκουν τα εξής ρήματα:

audeo	τολμώ	ausus sum	τόλμησα	ausum	audēre
gaudeo	χαίρω	gavisus sum	χάρηκα	gavisum	gaudēre
soleo	συνηθίζω	solitus sum	συνήθισα	solitum	solēre
fido	έχω πεποίθηση	fisus sum	ήμουν πεπεισμένος	fisum	fidēre.

Το ίδιο και τα σύνθετα *confido* έχω πεποίθηση, *difido* δυσπιστώ κτλ.

2) ενεστώτα και απαρέμφατο μέσου τύπου και παρακείμενο ενεργητικού. Τέτοια ρήματα είναι:

devertor καταλύω - *deverti* κατέλυσα, *deversum*, *deverti*.

revertor επιστρέφω - *reverti* (και *reversus sum*) επέστρεψα - *reversum*, *reverti*.

adsentior παραδέχομαι - *adsensi* παραδέχτηκα - *adsensum*, *adsentiri* (πβ. *ίσταμαι* - *έστηκα*, *έστην*, *φύομαι* - *έφυκα*, *έφυν* κ.τ.ό.).

Σ η μ ε ι ω σ η . Όπως η μετοχή του μέσου παρακειμένου των αποθετικών ρημάτων αντιστοιχεί στην αρχαία ελληνική προς τη μετοχή του ενεργητικού παρακειμένου ή αορίστου (π.χ. loquor-locūtus = ειρηκώς ή ειπών, hortor-hortātus = παραινέσας, audeo - ausus = τετολημηκώς ή τολημήσας), έτσι και άλλων ρημάτων η μετοχή του μέσου παρακειμένου λαμβάνεται με σημασία ενεργητικού παρακειμένου ή αορίστου, π.χ. (ceno δειπνώ) cenātus = δεδειπνηκώς ή δειπνήσας, (prandeo αριστώ) pransus = ηριστηκώς ή αριστήσας, (iuro όμνυμι) iurātus = όμόσας. Των ρημάτων rotāre (πίνειν) και tacēre (σιγάν) η μετοχή του μέσου παρακειμένου λαμβάνεται και με ενεργητική και με παθητική σημασία, π.χ. rotus (= rotatus) = πεπωκώς ή πιών και ποθείς, tacitus = σιγήσας (σιγηλός) και σιγηθείς. (Πρβ. νεοελλ. δειπνώ - δειπνημένος = ο δειπνήσας, πίνω - πιωμένος = ο πεπωκώς). Πολλές φορές η μετοχή του μέσου παρακειμένου λαμβάνεται και με σημασία παθητικού ενεστώτα, όπως tutior est certa rax quam sperāta victoria = ασφαλέστερη είναι βέβαιη ειρήνη παρά ελπιζόμενη νίκη.

Αυτές οι χρήσεις της μετοχής του μέσου παρακειμένου σε -tus, -ta, -tum εξηγούνται από το ότι η μετοχή αυτή από την αρχή ήταν επίθετο που αντιστοιχούσε προς τα ρηματικά επίθετα της αρχαίας Ελληνικής σε -τος, -τη, -τον· αυτά από την αρχή εσήμαιναν 1) τον υποκειμένο σ' αυτό που δήλωνε το ρήμα (π.χ. θνητός = εκείνος που υπόκειται στο θάνατο), 2) εκείνο που ήταν δυνατό να γίνει (π.χ. βατός δρόμος = στον οποίο μπορεί κανείς να βαδίσει, αντίθετα άβατος) και 3) ό,τι και η μετοχή του ενεργητικού ή μέσου ενεστώτα ή αορίστου ή παρακειμένου (π.χ. δυνατός = (ο δυνάμενος) εκείνος που μπορεί, νεοελλ. καυτός = εκείνος που καίει (ο καίων), ασπράτετος = (ο μη στρατευσάμενος) εκείνος που δε στρατεύθηκε, άπρακτος = αυτός που δεν έπραξε (ο μη πράξας), θαυμαστός = ο θαυμαζόμενος, ο θαυμασμένος κτλ.). Έτσι και στη λατινική π.χ. ignōtus = ο άγνωστος και ο αγνοών, occultus = ο κερυμμένος και ο (κρύπτων), ασφαλιζών κ.ά.τ.

82. Περιφραστική συζυγία (Coniugatio periphrastica). Εκτός από τους συνηθισμένους περιφραστικούς τύπους των ρημάτων των τεσσάρων συζυγιών (§76) σχηματίζονται ακόμη περιφραστικοί ρηματικοί τύποι σε όλους τους χρόνους και τις εγκλίσεις με τις διάφορες μετοχές των ρημάτων, κυρίως με τη μετοχή του ενεργητικού μέλλοντα σε -ūrus και το γερονδιακό σε -ndus, -nda, -ndum (§27,5) και το βοηθητικό ρήμα esse· π.χ.

1) scripturus sum (μέλλω γράφειν) πρόκειται να γράψω, scriptūrus eram (έμέλλον γράφειν) επρόκειτο να γράψω, scriptūrus ero, scriptūrus fui, κτλ.

2) docendus sum (διδασκτέος είμι) πρέπει να διδαχθώ, docendus eram έπρεπε να διδαχθώ, docendus ero, κτλ.

Μερικές μεταβολές σε ρηματικούς τύπους των τεσσάρων συζυγιών

83. Οι ρηματικοί τύποι που σχηματίζονται από χρονικό θέμα

παρακειμένου με χαρακτήρα *v* πολλές φορές αποβάλλουν το *v*, όταν ύστερα από τη συλλαβή *ve* ή *vi* ακολουθεί στην κατάληξη *r* ή *s*. Μετά την αποβολή του *v* τα φωνήεντα που συναντιώνται (εκτός από τα *i-e*), συναιρούνται ως εξής: (στην *α'* συζυγία) το *a + i = a*, (στην *β'* συζυγία) το *e + i = e* και (στην *δ'* συζυγία) το *i + i = i*. Είναι δυνατό όμως τα δύο *i* να μένουν και ασυναίρετα π.χ.

amo, ama-v-i, amavērunt και *amarunt, amavistis* και *amastis, amavero* και *amāro, amavisse* και *amasse*, κτλ.

deleo, dele-v-i, deleveram και *delēram, delevistis* και *delēstis* κτλ.

audio, audi-v-i, audivisti και *audisti* ή *audiisti, audiverunt* και *audierunt, audiveram* και *audiēram* κτλ.

Σ η μ ε ι ω σ η . Των παρακειμένων σε *-ivī* είναι δυνατό να εκπίπτει το *v* και στο *α'* και *γ'* ενικό πρόσωπο της οριστικής, αλλά τότε δε συναιρούνται τα δύο *i*. Σύμφωνα μ' αυτό τον κανόνα σχηματίζονται κανονικά οι τύποι αυτοί στον παρακειμένο των συνθέτων του ρήματος *eo* πορεύομαι, όπως *redeo* επιστρέφω - (*redivī* και) *redīi* - (*redivīt* και) *redīit*, καθώς και του ρήματος *peto* ζητώ - (*petivī* και) *petīi* - (*petivīt* και) *petīit*.

84. Δεκαπέντε ρήματα της *γ'* συζυγίας (από τα οποία τα τρία αποθετικά) λήγουν σε *-io* (όπως δηλ. τα ρήματα της *δ'* συζυγίας). Αυτά είναι τα εξής:

<i>cario</i> (λαμβάνω) παίρνω	<i>cēri</i>	<i>captum</i>	<i>capĕre</i>
<i>cuprio</i> επιθυμώ	<i>cupivī</i>	<i>cupitum</i>	<i>cupĕre</i>
<i>facio</i> κάνω	<i>fēcī</i>	<i>factum</i>	<i>facĕre</i>
<i>foedio</i> σκάζω	<i>fōdi</i>	<i>fossum</i>	<i>fođĕre</i>
<i>fugio</i> φεύγω	<i>fūgi</i>	(<i>fugitum</i>)	<i>fugĕre</i>
<i>iacio</i> ρίχνω	<i>iēcī</i>	<i>iacum</i>	<i>iacĕre</i>
<i>lacio</i> (έλκω) σύρω (εύχρηστο στα σύνθετα π.χ. <i>elicio</i> σύρω έξω,	<i>elicui</i>	<i>elicitum</i>)	<i>lacĕre</i>
<i>pario</i> γεννώ	<i>pepĕri</i>	<i>partum</i>	<i>parĕre</i>
<i>quatio</i> σείω	(<i>quassi</i>)	<i>quassum</i>	<i>quatĕre</i>
<i>rapio</i> αρπάζω	<i>rapui</i>	<i>raptum</i>	<i>rapĕre</i>
<i>sapio</i> έχω γεύση (σωφρονώ) (<i>sapivī</i> ή <i>sapīi</i>)			
<i>specio</i> παρατηρώ	<i>spexi</i>	<i>spectum</i>	<i>specĕre</i>
<i>gradior</i> βαδίζω	<i>gressus sum</i>	<i>gressum</i>	<i>gradi</i>
<i>morior</i> αποθνήσκω	<i>mortuus sum</i>	(<i>mortuum</i>)	<i>mori</i>
<i>patior</i> πάσχω	<i>passus sum</i>	<i>passum</i>	<i>pati</i>

Των ρημάτων αυτών ο χαρακτήρας του ενεστωτικού θέματος ι αποβάλλεται, όπου ακολουθεί άλλο ι στην κατάληξη ή -ēr ή τελικό e. Κατά τα άλλα κλίνονται όπως το lego - legor (§78).

Ενεργητική φωνή

Μέση φωνή

1 . I n d i c a t i v u s

P r a e s e n s

capi-o**capi-or**

cap-īs	(από το capi-is)	cap-ēris	(από το capi-ēris)
capīt	(από το capi-it)	cap-ītur	(από το capi-itur)
cap-īmus	(από το capi-imus)	cap-īmur	(από το capi-imur)
cap-ītis	(από το capi-itis)	capi-mīni	
capi-unt		capi-untur	

Imperfectum: capi-ēbam, capi-ebās, capi-ebāt κτλ.

Futurum: capi-am, capi-es, capi-et κτλ.

2 . C o n i u n c t i v u s

Praesens: capi-ām,	capi-ās,	capi-āt κτλ.
capi-ār,	capi-āris,	capi-ātur κτλ.

Imperfectum

cap-ērem	(από το capi-erem)	cap-ērēr	(από το capi-erer)
caperēs	(από το capi-eres)	cap-eērīs	(από το capi-ereris)
cap-erēt		cap-erētūr	
cap-erēmus		cap-erēmūr	
cap-erētis		cap-eremīni	
cap-erēt		cap-erentūr	

3 . I m p e r a t i v u s

cape	(από το capi-e)	cap-ēre	(από το capi-ere)
capi-ite		capi-imini	

cap-ito		cap-itor	
cap-īto	(από το capi-ito)	cap-ītor	(από το capi-itor)
cap-itōte			
capi- unto		capi-untor	

4 . I n f i n i t i v u s

cap-ĕre	(από το capi-ere)	capi	(από το capi-i)
---------	-------------------	------	-----------------

Σ η μ ε ί ω σ η . Του ρήματος *facio* το β' ενικό της προστακτικής του ενεργητικού ενεστώτα σχηματίζεται χωρίς την κατάληξη *e*, με το θέμα μόνο: *fac* (ποίει) κάνε. Όμοια σχηματίζεται το ίδιο πρόσωπο και των ρημάτων *dico* (λέγω), *duco* (οδηγώ), *fero* (φέρω) : *dic*, *duc*, *fer*.

Όμως τα σύνθετα με πρόθεση του ρήματος *facio* (που σ' αυτά το *a* του θέματος τρέπεται σε *i*), σχηματίζουν το β' ενικό πρόσωπο της προστακτικής του ενεργητικού ενεστώτα με την κανονική κατάληξη *e*: *conficio* (κατασκευάζω) - *confice*, *per-ficio* (κατορθώνω) - *perfice* κτλ.

85. Χρονικά θέματα.— Οι διάφοροι τύποι όλων των ρημάτων της Λατινικής σχηματίζονται από τρία κυρίως θέματα: 1) από το θέμα του ενεστώτα, 2) από το θέμα του ενεργητικού παρακειμένου και 3) από το θέμα του σουπίνου.

Για το λόγο αυτό ο ενεστώτας, ο (ενεργητικός) παρακειμένος και το σουπίνο (με το απαρέμφατο του ενεστώτα) λέγονται αρχικοί χρόνοι του ρήματος (*tempora primitiva*), π.χ.

<i>amo</i>	<i>amāvi</i>	<i>amātum</i>	<i>amāre</i>
<i>deleo</i>	<i>delēvi</i>	<i>delētum</i>	<i>delēre</i>
<i>lĕgo</i>	<i>lĕgi</i>	<i>lectum</i>	<i>legĕre</i> κτλ.

1) Από το θέμα του ενεστώτα σχηματίζονται ο ενεστώτας και ο παρατατικός οριστικής και υποτακτικής, ο μέλλοντας της οριστικής, η προστακτική, το απαρέμφατο του ενεστώτα, η μετοχή του ενεργητικού ενεστώτα και το γερούνδιο.

(θ. *ama-*) *amo*, *amor* (από το *ama-o*, *ama-or*) - *amem* - *amer* (από το *ama-em*, *ama-er*) — *ama-bam*, *ama-bar*, *ama-rem*, *ama-fer*, *ama-bo*, *ama-bor*, — *ama*, *ama-to* κτλ. — *ama-re*, *ama-ri* — *ama-ns*, *ama-ndi* κτλ.

2) Από το θέμα του (ενεργ.) παρακειμένου σχηματίζονται οι συντελικοί χρόνοι της ενεργητικής φωνής, δηλ. ο ενεργητικός παρακειμένος και ο υπερσυντέλικος σε όλες τις εγκλίσεις και ο τετελεσμέ-

νος μέλλοντας της οριστικής:

(θ. amav-) amā-vī, amav-ĕrim, amav-ĕram, amav-issem, amav-isse, amav-ĕro κτλ.

3) Από το θέμα του σουπίνου σχηματίζονται το σουπίνο, η μετοχή του ενεργητικού μέλλοντα και η μετοχή του παθητικού παρακειμένου (καθώς και όλοι οι περιφραστικοί τύποι που σχηματίζονται με τις μετοχές αυτές ή με το σουπίνο):

(θ. amat-) amāt-um, amāt-u, amat-ūrus, -a, -um, amāt-us, -a, -um — amatū-rus sim, sis κτλ. — amatus, -a, -um sum, es κτλ. amatum īgi κτλ.

Παρατηρήσεις στο σχηματισμό των χρονικών θεμάτων.

86. α') Χρονικό θέμα του ενεστώτα.— Θέμα του ενεστώτα πολλών απλών ρημάτων είναι το ίδιο το ρηματικό θέμα τους, π.χ.

(ρ. θ. para-) paro (από το para-o) παρασκευάζω, parāvi, parātum, parāre·

(ρ. θ. dele-) dele-o καταστρέφω, delēvi, delētum, delēre·

(ρ. θ. lĕg-) lĕg-o διαβάζω lĕg-i, lectum, legĕre·

(ρ. θ. parti-) parti-o μοιράζω, partīvi, partitum, partīre.

Όμως σε πάρα πολλά ρήματα το θέμα του ενεστώτα σχηματίζεται από το ρηματικό θέμα με την προσθήκη προσφυσμάτων ή με αναδιπλασιασμό:

1) με πρόσφυμα φωνήεντος α ή ε ή ι, όπως

α') (ρ. θ. nec-) neco (από το nec-a-o) φονεύω, necāvi, necātum, necāre·

β') (ρ. θ. aug-) aug-e-o αυξάνω auxi, auctum, augĕre· (πρβ. στην αρχ. ελληνική δοκω από το δοκ-έ-ω)·

γ') (ρ. θ. rap-) rap-i-o αρπάζω, rapui, raptum, rapĕre (§ 84)·

(ρ. θ. mor-) mor-i-or αποθνήσκω, mortuus sum, mortuum (αλλά η μετοχή του ενεργητικού μέλλοντα moriturus), mōri (§ 80)·

2) με πρόσφυμα συμφώνου n ή t ή sc, όπως

α') (ρ. θ. cer-) cer-n-o κρίνω, crevi, cretum, cernĕre (πρβ. αρχ. ελλ. κάμ-ν-ω, αόρ. ξ-καμ-ον).

Σε μερικά ρήματα το πρόσφυμα n παρεμβάλλεται ανάμεσα στο θεματικό φωνήεν και στο χαρακτήρα του ρηματικού θέματος, όπως

(ρ. θ. tag-) ta-n-go εγγίζω, tetīgi, tactum, tangĕre.

(ρ. θ. *fund-*) *fu-n-do* χύνω, *fūdi, fūsum, fundĕre* (πρβ. αρχ. ελλ. *μα-ν-θ-άνω, αόρ. έ-μαθον*)·

β') (ρ. θ. *plec-*) *plect-o* πλέκω, *plexi* (και *-xui*), *plexum, plectĕre*·

γ') (ρ. θ. *pa-*) *pa-sc-o* βόσκω, *pāvi, pāstum, pascĕre*·

Με το πρόσφυμα *sc* σχηματίζεται κανονικά το θέμα του ενεστώτα των *εναρκτικών ρημάτων* (*verba inchoatīva* ή *inchoatīva*), όπως

(ρ. θ. *sene-*) *sene-sc-o* γεράζω (*γηρά-σκ-ω*), *senui, senescĕre*·

(ρ. θ. *cale-*) *cale-sc-o* γίνομαι θερμός, *calui, calescĕre*·

3) με ενεστωτικό *αναδιπλασιασμό*, όπως:

(ρ. θ. *gen-*) *gi-gn-o* (από το *gi-gen-o*) γεννώ, *genūi, genitum, gi-gnĕre* (πρβ. *γί-γν-ομαι, από το γι-γέν-ομαι*)·

87. β') Χρονικό θέμα του παρακειμένου. -1) Το θέμα του παρακειμένου των *ομαλών ρημάτων* της *α'*, της *β'* και της *δ'* συζυγίας σχηματίζεται από το ρηματικό θέμα με την προσθήκη του *χαρακτήρα ν*, όπως *amo* (από το *ama-o*) *amān-i-dele-o, delĕv-i* — *audio, audīv-i, κτλ.*

Όμως πολλά ρήματα της *β'* συζυγίας σχηματίζουν τον παρακειμένο σε *-ui* και όχι σε *-vī*, όπως *habe-o* έχω, *hab-ui* — *mon-e-o* συμβουλεύω, *mon-ui* κτλ.

2) Το θέμα του παρακειμένου των ρημάτων της *γ'* συζυγίας σχηματίζεται συνήθως κατά τρεις τρόπους, ως εξής:

α') από το ίδιο το ρηματικό θέμα με έκταση του θεματικού φωνήεντος, του *ă* ή *ĕ* σε *ē*, του *ī* σε *ī*, του *ō* σε *ō* και του *ū* σε *ū*, όπως:

(ρ. θ. *āg-*) *ag-o* (άγω) οδηγώ, *ēg-i, actum, agĕre*·

(ρ. θ. *lĕg-*) *leg-o* διαβάζω, *lĕg-i, lectum, legĕre*·

(ρ. θ. *līqu-*) *linqu-o* αφήνω, *līqu-i, (lictum), linquĕre*·

(ρ. θ. *fōd-*) *fodio* σκάβω, *fōd-i, fōssum, fodĕre* (§ 84)·

(ρ. θ. *fūg-*) *fugio* φεύγω, *fūgi, fugitum, fugĕre* (§ 84)·

β') με *αναδιπλασιασμό* και με τροπή συνήθως του θεματικού φωνήεντος του *ă* σε *ĕ* ή *ī* και του *ae* σε *ī*, όπως:

(ρ. θ. *tend-*) *tendo* τεντώνω, *te-tend-i, tentum* (ή *tensum*), *tendĕre* (πρβ. *τείνω τέ-τα-κα* κτλ.)·

(ρ. θ. *pār-*) *pario* γεννώ, *pe-pĕ-ri* (από το *pe-pā-ri*), *partum, parĕre* (*μετοχή ενεργητ. μέλλοντα paritūrus*)·

(ρ. θ. *cān-*) *cano* τραγουδώ, *ce-cīn-i, canĕre* (*σουπίνο cantātum*)

(ρ. θ. cād-) cado πέφτω, ce-cī-di, (cāsum), cadĕre·

(ρ. θ. caed-) caedo κόβω, χτυπώ, ce-cī-di, caesum, caedĕre·

(ρ. θ. posc-) posco ζητώ, po-posc-i (από το pe-posc-i), poscĕre·

(ρ. θ. curr-) curro τρέχω, cu-curr-i (από το ce-curr-i), cursum, currĕre.

Σ η μ ε ι ω σ η . Ο αναδιπλασιασμός συνήθως παραλείπεται, όταν το ρήμα είναι σύνθετο, π.χ. (tendo, te-tendi), αλλά ex-tendo εκτείνω, extendī, extentum (ή extensum), ex-tendĕre.

γ') με προσθήκη στο ρηματικό θέμα του χαρακτήρα s, όπως:

(ρ. θ. capr-) capro δρέπω, capr-s-i, carptum, caprĕ (πρβ. δρέπ-ω, έδρεψα από το έδρεπ-σα)·

(ρ. θ. dic-) dico λέγω, dixi (από το dic-s-i), dictum, dicĕre (§ 84, Σημ. 1) (πρβ. πλέκω - έπλεξα από το έπλεκ-σ-α)·

(ρ. θ. lud-) ludo παίζω, lūsi (από το lud-si) - lūsum, ludĕre (πρβ. κομίζω - εκόμισα από το εκόμιδ-σ-α).

88. γ') Χρονικό θέμα του σουπίνου. - 1) Το θέμα του σουπίνου σχηματίζεται κανονικά με την προσθήκη στο ρηματικό θέμα του χαρακτήρα **t**, και σπανιότερα, κυρίως στα ρήματα της γ' συζυγίας, με την προσθήκη του χαρακτήρα **s**.

α') (ρ. θ. ama-) amo, amāt-um, (ρ. θ. dele-) deleo, delēt-um, (ρ. θ. leg-) lego, lect-um (από το leg-tum: πρβ. λέγ-ω, λεκτ-ός από το ληγ-τός), (ρ. θ. audi-) audio, audīt-um·

β') (ρ. θ. scand-) scando ανεβαίνω, scandi, scan-s-um (από το scand-s-um), scandĕre.

2) Από τα ρήματα της β' συζυγίας όσα έχουν παρακείμενο σε -ui (§ 87,1) σχηματίζουν το σουπίνο σε -itum, όπως habeo έχω, **habui, hab-ĭtum**, habĕre· moneo συμβουλεύω, **monui, monĭtum**, monĕre.

89. 1) Μερικά ρήματα σχηματίζουν το θέμα του παρακειμένου και του σουπίνου ή το θέμα του ενός από αυτά όχι από το ρηματικό θέμα, αλλά από το θέμα του ενεστώτα που έχει επαυξηθεί με πρόσφυμα (§ 86, 1-2), όπως:

α') (ρ. θ. iug-) iung-o ζεύγω, iunx-i (από το iung-s-i § 87, 2 γ'), iunctum (από το iung-t-um), iungĕre·

β') (ρ. θ. pig-) ping-o ζωγραφίζω, pinx-i (από το ping-s-i), pictum (από το pig-t-um), pingĕre·

(ρ. θ. pug-) *pung-o* κεντώ, *pŭrŭgi* (από το *pe-pu-gi*, § 88, 2β'), *punctum* (από το *pung-t-um*), *pungĕre*.

2) Αρκετά ρήματα δεν έχουν σουπίνο, μερικά δεν έχουν και παρακείμενο και σουπίνο, όπως:

- α') *micō* πάλλομαι, *λάμπω*, *micŭi*, — *micāre*
hōpĕo φρίττω, *hōpui*, — *hōpĕre*
posco ζητώ, *porosci*, — *poscĕre* (§ 87, 2 β')
disco μαθαίνω, *διδάσκομαι*, *didīci*, — *discĕre*
 β') *ferio* πλήττω, —, —, *ferire*
furo μαίνομαι, —, —, *furĕre*.

3) Πολλά ρήματα σχηματίζουν παρακείμενο και σουπίνο, ή το ένα από τα δύο, σύμφωνα με συζυγία διαφορετική από εκείνη στην οποία ανήκει ο ενεστώτας και το απαρέμφατό τους, όπως:

- domo* (δαμάζω), *domāre* (α' συζυγίας), *domui*, *domĭtum* (β' συζυγίας) (πρβ. *habui*, *habĭtum* του ρ. *habeo*, *habĕre*)
seco (κόβω), *secāre* (α' συζυγίας), *secui* (β' συζυγίας), *sectum* (γ' συζυγίας) (πρβ. *lectum* του ρήματος *lego*, *legĕre*)
augeo (αυξάινω), *augĕre* (β' συζυγ.) *auxi*, *auctum* (γ' συζυγ.)
 πρβ. *flīxi*, *flīctum* του ρ. *fligo* χτυπώ, *fligĕre*
rideo (γελώ), *ridĕre* (β' συζυγ.), *risi*, *risum* (γ' συζυγ.) πρβ. *lusi*, *lusum* του ρ. *ludo* παίζω, *ludĕre*
strepo (κάνω θόρυβο), *strepĕre* (γ' συζυγ.), *strepui*, *strepĭtum* (β' συζυγ.) πρβ. *habui*, *habĭtum* του ρ. *habeo*-*habĕre*
rudo (μουγκρίζω) *rudĕre* (γ' συζυγ.) *rudīvi*, (*rudĭtum*) (δ' συζυγ.) πρβ. *audīvi*, *audĭtum* του ρ. *audio*, *audire*
venio (έρχομαι), *venĭre* (δ' συζυγ.) *vĕni*, *ventum* (γ' συζυγ.)
 πρβ. *legi*, *lectum* του ρ. *lego* *legĕre*.

4) Αρκετά ρήματα σχηματίζουν τον παρακείμενο και το σουπίνο, ή το ένα από τα δύο, από δύο (ή και περισσότερα) θέματα, όπως:

- α') *implico* εμπλέκω, *implicui* ή *implicāvi*, *implicĭtum* ή *implicātum*, *implicāre* (βλ. και *neco*, § 86, 1)
 β') *lino* αλείφω, *lĕvi*, *lĭtum*, *linĕre*
iuvo ωφελώ, βοηθώ, *iuvi*, *iutum* (ή *iuvātum*), *iuvāre* (μτχ. *μέλ. iuvatŭrus*)

γ') rango πήζω, (rēp̄gi ή) rēgi ή ranxi, panctum ή pactum, pangēre·

pinso κοπανίζω, pinsi ή pinsui, pinsum ή pinsitum ή pistum ή p̄isum, pinsēre·

Σ η μ ε ί ω σ η 1 . Τα σουπίνα που λήγουν σε -atum ή -etum ή -utum έχουν το φωνήεν της παραλήγουσας (a, e, u) κανονικά μακρό, όπως:

amo (amāre), **amātum**,

deleo (delēre), **delētum**

tribuo (tribuēre) **tribūtum**· ενώ

do (δίνω), dēdi, dātum, dāre·

sero (σπέρνω), sēvi, sātum, serēre·

ruo (καταφέρομαι), rui (rūtum), ruēre.

Όσα σουπίνα λήγουν σε -itum, έχουν το i της παραλήγουσας μακρό, αν ο παρακείμενος του ρήματος λήγει σε -ivi, και βραχύ, αν ο παρακείμενος λήγει σε -ui ή i, όπως:

audio (ακούω), audire, audīvi, audītum·

quaero (ζητώ), quaerēre, quaesīvi, quaesītum. Αλλά

veto (απαγορεύω), vetāre, vetui, vetītum·

habeo (έχω), habēre, habui, habītum·

lambo (γλείφω), lambēre, lambi, lambītum·

fugio (φεύγω) fugēre, fūgi, (fugītum) .

Εκτός από τα παραπάνω και τα:

cieo (πορεύομαι) cīvi, cītum, ciēre·

eo (πορεύομαι), īvi (ή ii, § 83 Σημ.), ītum, īre·

lino (αλείφω), līvi ή lēvi, lītum, linēre·

sino (αφήνω), sīvi, sītum, sinēre.

Σ η μ ε ί ω σ η 2 . Το ρήμα do έχει το χαρακτήρα του θέματος (da, δηλ. το) a βραχύ σε όλους τους άλλους τύπους εκτός από τους τύπους **das** (= δίνεις) και **da** (= δίνει) και **dāns** (γεν. dantis) .

Για το λόγο αυτό πρέπει να τονίζονται στην προπαραλήγουσα (§ 7, 2 β') οι τύποι π.χ. του circumdo (περιβάλλω) circumdāmus, circumdātis, circumdāre, circumdābam, circumdārem, circumdātur.

Από το do (= δίνω) διαφέρει το -do που είναι εύρηστο όταν είναι σύνθετο με μονοσύλλαβες προθέσεις (βλ. κατάλογο ανώμαλων ρημάτων) .

Τα κυρίως ανώμαλα ρήματα.

90. Μερικά ρήματα παρουσιάζουν ανωμαλίες τόσο στα διάφορα χρονικά θέματα όσο και στους διάφορους τύπους τους (πρβ. αρχ. ελλ. εϊμί, εϊμι, οϊδα, φημί κτλ.). Τέτοια ρήματα είναι 1) sum (γι' αυτό βλ. § 77), 2) possum, 3) edo, 4) yeo, 5) queo και nequeo, 6) volo, noio και malo, 7) fero και 8) fio.

Τα παραπάνω ρήματα σχηματίζονται ως εξής:

91. Possum (δύναμαι), potui, posse (§ 89, 2). Είναι σύνθετο από το pot (pote ή potis = δυνατός, § 42, 1) και το sum· οι περισσότεροι τύποι του σχηματίζονται όπως και του sum.

	Indicativus	Coniunctivus	Indicativus	Coniunctivus	
Praesens	pos-sum	pos-sim	Imperfectum	pot-eram	possem
	pot-es	pos-sis		pot-eras	posses
	pot-est	pos-sit		pot-erat	posset
	pos-sumus	pos-sīmis		pot-erāmus	possemus
	pot-estis	pos-sītis		pot-erātis	possetis
	pos-sunt	pos-sint		pot-erant	possent
	Futurum	pot-ero, pot-eris, pot-erit			
pot-erimus, pot-eritis, pot-erunt					
Perfectum	pot-ui	pot-uērīm	Plusquamperfectum	pot-ueram	pot-uissem
	pot-uisti	pot-ueris		pot-ueras	pot-uisses
	pot-uīt	pot-uerit		pot-uerat	pot-uisset
	pot-uīmus	pot-uerīmus		pot-uerāmus	pot-uissēmus
	pot-uīstis	pot-ueritis		pot-ueratis	pot-uissētis
	pot-uērunt	pot-uērīnt		pot-uerant	pot-uissent
Futurum exactum	pot-uēro, pot-ueris, pot-uerit				
	pot-uerīmus, pot-uerītis, pot-uērīnt				
Infinitivus	Praesens		Perfectum		
	posse		pot-uisse		

Imperativus δεν έχει. Participium: potens (gen. potent-is) (χρησιμοποιεί μόνο ως επίθετο = δυνατός, § 40, γ' και § 43, 2).

92. ēdo (εσθίω = τρώω), ēdi, ēsum, ēdēre. Το ρήμα αυτό κλίνεται ομαλά όπως τα ρήματα της γ' συζυγίας (§78 lego)· όμως στην οριστική του ενεστώτα, στην υποτακτική του παρατατικού, στην προστακτική και το απαρέμφατο του ενεστώτα εκτός από τους κανο-

νικούς του τύπου έχει και άλλους βραχύτερους, οι οποίοι είναι όμοιοι με τους αντίστοιχους του *p. sum* (§77), με τη διαφορά ότι το *e* στους τύπους του *edo* κανονικά είναι μακρό.

Indicativus, Praesens

Coniunctivus, Imperfectum

edo, ēdis ή *ēs, ēdit* ή *ēst*
edimus, editis ή *ēstis, edunt*

edērem ή *ēssem, edēres* ή *ēsses,*
ederet ή *ēsset*
ederemus ή *ēssemus, ederetis* ή
ēssetis, ederent ή *ēsSENT.*

ede ή *ēs, edite* ή *ēste* — *edito* ή *ēsto, editōte* ή *estōte*
Infinitivus, praesens: *edēre* ή *ēsse*

Από το παθητικό (*edor, esus sum, edi*) έχουν και δεύτερο τύπο μόνο το γ' ενικό πρόσωπο της οριστικής του ενεστώτα και της υποτακτικής του παρατατικού: *editur* και *estur, ederetur* και *essetur*. Κατά τον ίδιο τρόπο σχηματίζονται και τα σύνθετα *com-ēdo* κατατρώγω *ex-ēdo* *per-ēdo*.

93. *ēō* (είμι) πορεύομαι, (*īvi* και) *īi, itum, ire* (βλ. §83 Σημ. και §89,4, Σημ. 1). Το ρήμα *eo* έχει δύο ρηματικά θέματα, 1) μπροστά από τα φωνήεντα *a, o, u* έχει θέμα *e*, 2) μπροστά από σύμφωνο ή *i* έχει θέμα *i*. (πβ. αρχ. ελλην. είμι, ίμεν κτλ.). Κλίνεται όπως τα ρήματα της δ' συζυγίας (§ 78, *audio*), αλλά ο παρατατικός της οριστικής είναι *ibam* και ο μέλλοντας *ibo* (βλ. § 79, Σημ. 2).

Indicativus

Coniunctivus

Praesens

ēō, īs, it
īmus, itis, ēunt

ēam, eās, eat
eāmus, eātis, eant

Imper-
fectum

ībam, ības, ibāt
ībāmus, ībātis, ibant

īrem, irēs, iret
irēmus, irētis, irent

	Indicativus	Coniunctivus
Futurum	ībō, ībis, ībit ībīmus, ībītis, ibunt	ītūrus, -a, -um sim, sis sit ītūrī, -ae, -a, simus, sitis, sint
Perfectum	(ivi) īī, īstī, īit īīmus, īstis, iērunt ἢ iēre	iērim, ieris, ierit iērimus, ieritis, ierint
Plusquam- perfectum	iēram, iēras κτλ.	iēssem, iēsēs κτλ.
Futurum	iēro, iēris κτλ.	
Imperativus: ī, īte - īto, īto - ītōte, euntō		
Infinitivus	Praesens: īre Perfectum: isse Futurum: itūrum, ituram, iturum esse κτλ.	
participium	Praesens: iēns, gen. eūntis, dat. eunti κτλ. Futurum: iūturus, iūtūra, iturum	
	Supinum: itum, itū (§89, 4 Σημ. 1) Gerundium: eundī, eundo, eundum, eundo	

Από την παθητική φωνή εύχρηστο είναι του (απλού) ρήματος eo το γ' ενικό πρόσωπο όλων των χρόνων ως απρόσωπο: iitur (= γίνεται πορεία), ibātur, ibītur, itum est κτλ. και απαρέμφατο īrī, (βλ. §79, Σημ. 2).

Σ η μ ε ί ω σ η . Κατά τον ίδιο τρόπο κλίνονται και τα σύνθετα του eo. όπως το ab-eo αναχωρώ, ad-eo προσέρχομαι, ex-eo εξέρχομαι κτλ. Από τα ρήματα αυτά όσα λαμβάνονται με ενεργητική μεταβατική σημασία σχηματίζουν όλους τους τύπους της παθητικής φωνής, π.χ. adeo προσβάλλω -adeor (προσβάλλομαι), adīris, adītur, adīmur, adīmini, adeuntur. Perf. adībar, adībaris κτλ. Fut. adībor, adīberis, adībitur κτλ.

*Ένα από τα σύνθετα του eo, το ambīo (από το ambī-eo περικυκλώνω), σχηματίζει

όλους τους τύπους του κανονικά όπως τα ρήματα της δ' συζυγίας (όπως το audio, §79), ambīvi, ambītum, ambīre.

94. queō (δύναμαι) μπορώ (quīvi και quīi, quītum), quīre- neque (δε δύναμαι), nequīvi, nequīre (§ 89, 2). Τα δύο αυτά ρήματα σχηματίζονται όπως το eo (§93), όμως λίγοι τύποι τους είναι εύχρηστοι, όπως queo, queunt - nequeunt, queam, queant κτλ. - nequibant, nequirent κτλ. Και χωριστά non queo, non queunt, non quivit κτλ.

95. volo (θέλω), volui, velle - nolo, από το ne-volo, non volo (δε θέλω, αρνούμαι), nolui, nolle - mālo, από το magis volo (περισσότερο θέλω, προτιμώ), malui, malle (§89, 2).

Τα ρήματα αυτά κλίνονται ως εξής:

Indicativus			Coniunctivus		
Praesens					
vōlō	nōlō	malō	vēlim	nōlim	mālim
vīs	nōn vis	māvis	velis	nōlis	malis
vult	nōn vult	māvult	velit	nōlit	malit
volūmus	nolūmus	mālūmus	velimus	nōlimus	malimus
vultis	nōn vultis	māvultis	velitis	nōlitis	malitis
volunt	nōlunt	mālunt	velint	nōlint	malint
Imperfectum					
vōlēbam	nōlēbam	mālēbam	vēllem	nōllem	māllem
vōlēbās	nōlēbas	mālēbas	velles	nolles	malles
vōlēbat	nōlēbat	mālēbat	vellet	nollet	mallet
κτλ.	κτλ.	κτλ.	κτλ.	κτλ.	κτλ.
Futurum					
vōlām	nōlām	mālām	Δεν έχει		
vōlēs	nōlēs	mālēs			
vōlēt	nōlēt	malēt			
κτλ.	κτλ.	κτλ.			

Indicativus		Coniunctivus			
Perfectum					
vöľüi	nolui	malui	vöľuërim	nöľuërim	mäľuërim
voluisti	noluisti	maluisti	volueris	nolueris	malueris
κτλ.	κτλ.	κτλ.	κτλ.	κτλ.	κτλ.
Plusquamperfectum					
vöľuëram	nöľuëram	mäľuëram	vöľuissem	nöľuissem	mäľuissem
	κτλ.			κτλ.	
Futürum exactum					
vöľuëro	nöľuëro	mäľuëro	κτλ.	ελλείπει	

Imperativus του nolo: nöľi, nöľite - nöľitö, nöľitö, nöľitöte, nöľunto (του volo και malo δεν υπάρχει)

Infinitivus: Praesens: vëlle, nölle, mälle.

Perfectum: voluisse, noluisse, maluisse.

Participium, Praesens: (volens), (nolens) (το malo δεν έχει).

Αντί του volens λέγεται συνήθως curiëns (§84) και αντί του nolens λέγεται inivitus (ακούσια). Άλλοι τύποι των ρημάτων αυτών δεν είναι εύρηστοι.

Σ η μ ε ί ω σ η . Αντί του visne? (άραγε θέλεις;) λέγεται vin? και παρενθετικώς αντί του si vis (αν θέλεις) λέγεται sis και αντί του si vultis (αν θέλετε) λέγεται litis.

96. fëro (φέρω), tül-i, lät-um, ferre. Του ρήματος αυτού:

1) ο παρακείμενος και το σουπίνο δε σχηματίζονται από το θέμα του ενεστώτα:

2) οι τύποι που σχηματίζονται από το θέμα του ενεστώτα (fer-) συγκόπτουν α) το συνδετικό φωνήεν i μπροστά από το s και t των καταλήξεων και β') το συνδετικό φωνήεν ë, όταν το ακολουθεί r.

	Activum	Passivum
I n d i c a t i v u s		
Praesens	fērō, fers, fert fērīmus, fērtis, fērunt	feror, ferris, fertur ferīmur κτλ.
	C o n j u n c t i v u s	
Praesens	fērām, ferās κτλ.	ferar, ferāris, κτλ.
	Imperfectum	ferrem, ferrēs, ferret ferremus κτλ.
I m p e r a t i v u s		
	fēr, fēte (§84 Σημ.) fertō, fertō, fertote, ferunto	ferre, ferimini fertor, fertor - feruntor
I n f i n i t i v u s		
	ferre	ferī

Όλοι οι άλλοι τύποι σχηματίζονται ομαλά, όπως σχηματίζονται τα ρήματα της γ' συζυγίας (fērēbam, fēram, feres, κτλ. ferar, ferēris, κτλ.).

97. fīo (γίνομαι), factus sum, fīeri. Η μετοχή του factus, με την οποία σχηματίζονται οι συντελικοί χρόνοι του ρήματος ομαλά (factus sum, factus eram, factus ero, §85,3), είναι του ρ. facior αντί του facior χρησιμοποιείται και το fīo ως παθητικό του facio (§84).

Οι τύποι που γίνονται από το θέμα του ενεστώτα (fī-) σχηματίζονται σύμφωνα με την δ' συζυγία, εκτός από την υποτακτική του παρατατικού και το απαρέμφατο του ενεστώτα που σχηματίζονται σύμφωνα με την γ' συζυγία.

	Indicativus	Coniunctivus
Praesens	fīō, fīs, fīt (fīmus, fītis), fīunt	fīām, fīās, fīat fīamus κτλ. ομαλά
Imper- iectum	fīēbam, fīēbas κτλ. ομαλά	fīērem, fīēres, fīeret fīeremus, fīeretis, fīerent
Futurum	fīam, fīēs, fīet fīemus κτλ. ομαλά	Δεν έχει

Imperativus: fī, fīte.

Infinītivus, Praesens: fīēri, Futurum: factum iri.

Gerundivum: faciendus, facienda, faciendum.

Σ η μ ε ι ω σ η . Το ι του θέματος fī- σ' όλους τους άλλους τύπους, εκτός από τον τύπο fīt, το απαρέμφατο fīēri και τους τύπους της υποτακτικής του παρατατικού fīērem, fīēres κτλ. είναι μακρό.

Ελλειπτικά ρήματα

98. Ελλειπτικά ρήματα (verba defectīva) είναι:

1) τα ρήματα memīni (ενθυμούμαι), ōdi (μισώ) και coeri (άρ-χισα) είναι παρακειμένοι χωρίς ενεστώτα. Από τους παρακειμένους αυτούς οι δύο πρώτοι έχουν σημασία ενεστώτα και ο υπερσυντέλικος παρατατικού (memip̄eram θυμόμουν, od̄eram μισουσα), ο τετελεσμένος μέλλοντας έχει σημασία απλού μέλλοντα (memip̄ero θα ενθυμούμαι ή θα ενθυμηθώ, od̄ero θα μισώ ή θα μισήσω).

Κλίνονται ομαλά όπως τα ρήματα της γ' συζυγίας (§ 78, γ', legi) σε όλους τους τύπους του παρακειμένου, του υπερσυντελικού και του τετελεσμένου μέλλοντα. Το memīni έχει και δύο τύπους προστακτικής, το ōdi και coeri και απαρέμφατο και μετοχή ενεργητ. μέλλοντα, ακόμη τό coeri έχει και μετοχή παθ. παρακειμένου.

Imperativus:	mementō	να θυμάσαι
	mementōte	να θυμάστε

Infinitivus

Perf.	meminisse, odisse	coepisse
Fut.	— osurum, -am, -um esse	coepturum, -am, -um esse

Participium

Fut.	— osurus, -a, -um	coepturus, -a, -um
Perf. Pass.	— —	coeptus, -a, -um

Σ η μ ε ί ω σ η . Του ρ. coepi οι χρόνοι που λείπουν αναπληρώνονται με τους αντίστοιχους χρόνους του ρ. incipio αρχίζω (incēpi, incertum) incipere.

Η μετοχή coeptus, -a, -um μαζί με το sum, eram, ego κτλ., χρησιμοποιείται αντί για το coepi, coeperam, coepero κτλ. όταν ακολουθεί ως συμπλήρωμα της εννοίας του ρήματος αυτού παθητικό απαρέμφατο παθητικής-διαθέσεως, όπως aedes **aedificari** caerita est (άρχισε να οικοδομείται ο ναός)· αλλά: mons monēti coepit.

Μετοχή παθητ. παρακειμένου, αλλά με ενεργητική συνήθως σημασία, έχει και το ρ. odi (osus), κυρίως εύχρηστο στα σύνθετα exōsus, perōsus (= πολύ μισώντας §81, 2, Σημ.).

2) τα ρήματα āio, inquam, quaeso, (for) fāri.

α) Το āio (λέγω, αρχ. ελλην. ήμι) είναι εύχρηστο στους εξής τύπους:

	Indicativus			Coniunctivus		
āio	ais	ait	—	aias	ait	
—	—	āiunt	—	—	aiant	

Imperfectum: aiēbam, aiēbas, κτλ. ομαλά και αρχ. aiābam, aiābas, κτλ.

Perfectum: (γ' εν. μόνο) ait.

Imperativus: (āi)

Participium: aiens.

Σ η μ ε ί ω σ η . Συνήθως λέγεται ain? αντί ais-ne? (λες; νομίζεις;). Πρβ. § 95 Σημ.

β') το inquam (φημί) λέγω, είναι εύχρηστο στους εξής τύπους:

Indicativus, Praesens: inquam, inquis, inquit, (inquamus, inquitis), inquiunt. Imperfectum: inquitēbat. Futurum: inquitēs, inquiet. Perfectum: (inquit), inquisti, inquit, (inquamus), Imperativus: (inque, inquitō). Participium: inquiens.

Σ η μ ε ί ω σ η . Όλοι οι παραπάνω τύποι χρησιμοποιούνται μόνο παρενθετικώς μέσα σε ευθύ λόγο, όπως Tum ille «pater, **inquit**, precor, ut...» Τότε εκείνος, «Πατέρα, λέγει, παρακαλώ να...» (Πρβ. αρχ. ελλην. φημί και ήμι).

γ') του *quaeso* (παρακαλώ) εύχρηστος είναι ο τύπος *quaesūmus* (παρακαλούμε). Τους τύπους αυτούς χρησιμοποιούν παρενθετικώς μετά από προστακτική για να μετριαστεί η έννοια της προσταγής: *hic mihi, quaeso, pes μου, παρακαλώ* (πρβ. κάθισε, παρακαλώ, εδώ)·

δ') *for* (φημί) λέγω, *fātus sum, fāri* (αποθετικό, § 80). Του ρήματος αυτού στους πεζούς συγγραφείς εύχρηστος είναι μόνο ο τύπος *fando* από το γερούνδιο (στη φράση *fando audire* = ακούω να λέγεται) και ο τύπος *fanda* από το γερουνδιακό (στη φράση *fanda atque nefanda* = ρητά και απόρρητα, § 75, 4 και 5). Όμως στους ποιητές είναι εύχρηστοι και άλλοι τύποι του ρήματος αυτού και κυρίως των συνθέτων (όπως *adfarī* προσαγορεύω, *praefarī* προλέγω, κτλ.), δηλ. όλοι οι τύποι του μέλλοντα της οριστικής (*fabor, fabēris, fabitur, κτλ.*), του παρακειμένου και του υπερσυντελικού οριστικής και υποτακτικής (*fatus sum, fatus sim, fatus eram, fatus essem*)· εκτός από τους τύπους αυτούς και οι εξής:

Indic., Praes. fatur, fantur, Indic., Imperf. fabar, fabantur, Coniunct. Imperf. (prae) fārer, fāreris, κτλ. Imperativus: fare. Infinitivus: fari (και farier, § 79 σημ. 2). Supinum: fatu. Participium: fans. Gerundium: fando. Gerundivum: fandus, -a, -um.

3) μερικοί τύποι προστακτικής εγκλίσεως και απαρεμφάτου
ānē (ή *have*) *χαίρε, avēto - avēte, απαρμφ. avēre.*
salve χαίρε, υγίαινε, salvē-tō, salvēte, απαρμφ. salvēre.
cēdo δώσε, πες, πληθ. cete (πρβ. να,- νάτε).

Σ η μ ε ι ω σ η . Στα ελλειπτικά ρήματα ανήκουν και οι τύποι *forem, fores - forent, απαρμφ. fore*. Οι τύποι αυτοί αντικαθιστούν ορισμένους τύπους του *ρ. esse* (§ 77).

Απρόσωπα ρήματα (*Verba impersonalia*)

99. Απρόσωπα ρήματα, που είναι δηλ. εύχρηστα μόνο στο γ' ενικό πρόσωπο (και το απαρέμφατο) όλων των χρόνων, χωρίς υποκείμενο, είναι,

1) όπως στην ελληνική γλώσσα ρήματα που σημαίνουν κάποιο φυσικό φαινόμενο, όπως *dilucēscit, illucescit φέγγει* (η ημέρα), *fulget* και *fulgurat* αστράφτει, *rorat* πέφτει δροσιά, *tonat* βροντά κτλ.

Σ η μ ε ί ω σ η . Κατά τη χρήση των ανωτέρω ρημάτων, όταν στο νου εκείνου που γράφει ή ομιλεί επικρατεί η θρησκευτική αντίληψη, τότε τα ρήματα εκφέρονται με υποκείμενο το όνομα κάποιου θείου προσώπου, όπως *Jupiter tonat ο Δίας βροντά*. Χρησιμοποιούνται δε τότε με τον ίδιο τρόπο και στη μετοχή: *Jove fulgurante* καθώς αστράφτει ο Δίας.

2) αρκετά ρήματα της β' συζυγίας (κυρίως απρόσωπα),
dēcet πρέπει, *decuit* - *decēre*·

libet αρέσει, *libuit* και *libitum est*, *libēre*·

licet επιτρέπεται, *licuit* και *licitum est*, *licēre*·

oportet (χρη) είναι ανάγκη, *oportuit*, *oportēre*·

puet (me) ντρέπομαι, *puuit* και *puutum est*, *puēre*.

Τα ρήματα αυτά δεν έχουν προστακτική, σουπίνο και μετοχή. Την προστακτική αναπληρώνει η υποτακτική τους, π.χ. *puet te* να ντρέπεις, μόνο του ρήματος *licere* υπάρχει σε νόμους ο τύπος της προστακτικής *licēo* ως επιτρέπεται.

Υπάρχει επίσης η μετοχή μερικών από τα απρόσωπα αυτά ρήματα, αλλά αυτή έχει σημασία επιθέτου, όπως *licens* ελεύθερος, *puens* ντροπαλός, κτλ. (§ 40, γ').

100. Απροσώπως λαμβάνεται στη λατινική γλώσσα ακόμη,

1) το γ' ενικό πρόσωπο της παθητικής φωνής (καθώς και το απαρέμφατο) ρημάτων ουδέτερων (§ 74, 1, δ') ή ενεργητικών, αλλά αμετάβατων όπως:

(*vivo*) ζώ, *vinitur* ζει κάποιος, ζουν, απρμφ. *vivi*·

(*curro*) τρέχω, *curritur* γίνεται δρόμος, τρέχουν, απρμφ. *curri*· (βλ. και *eo*, *itur*, *itum est*, *iri*, § 93)·

(*canto*) τραγουδώ, *cantatur* τραγουδιέται τραγούδι, τραγουδούν·

2) όπως στην ελληνική γλώσσα, το γ' ενικό πρόσωπο διαφόρων προσωπικών ρημάτων, όταν μέσα στο λόγο έχουν κάποια ιδιαίτερη σημασία, όπως:

(*ac-cido* προσπίπτω, -*cidi*, -*cidere*), *accidit* συμβαίνει·

(*con-sto* αποτελούμαι, -*siti*, -*are*), *constat* είναι αποδεκτό (ομολογείται)·

(*expedio* απολύω, -*ivi*, -*itum*, -*ire*), *expedit* ωφελεί, συμφέρει·

(*inter-sum*) κείμαι ανάμεσα, -*fui*, -*esse*), *intērest* ενδιαφέρει.

ΟΓΔΟΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΑΚΛΙΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ (PARTICULAE §10,2)

1. Επιρρήματα (Adverbia)

101. Τα επιρρήματα στη λατινική γλώσσα όπως και στην ελληνική είναι:

1) **τοπικά**, όπως *hīc, istīc, illīc, ībī* (βλ. § 64, α')·

2) **χρονικά**, όπως *nunc* τώρα, *tum* τότε, *nuper* λίγο πριν, *mox* ύστερα από λίγο, *cras* αύριο, *diu* πολύ χρόνο, *saepe* πολλές φορές κτλ. (βλ. και § 64, β')·

3) **τροπικά**, όπως *sīc, itā* έτσι, *bēnē* (καλώς) καλά, *mālē* (κακώς) κακά, *libenter* ευχαρίστως, *celerīter* γρήγορα (ταχέως) κτλ.·

4) **ποσοτικά**, όπως *sat* ή *satis* αρκετά, *nimis* πάρα πολύ, *tam* τόσο, *semel* μία φορά, *bis* δύο φορές κτλ. (βλ. § 66)·

5) **βεβαιωτικά** ή **αρνητικά**, όπως *nae* ναι, *haud* ή *haut* (ή *hau*) όχι, *ergo* λοιπόν κτλ.

Σ η μ ε ί ω σ η . Ως επιρρήματα λαμβάνονται πολλές φορές:

α') τύποι ονομάτων ή ρημάτων (όπως και στην ελληνική γλώσσα), όπως *partim* κατά μέρος, *en* μέρει (βλ. §26,1), *gratis* δωρεάν (από το *gratiis*, αφαιρ. πληθ. του *gratia*), *multum* πολύ, *paulum* λίγο, *facile* εύκολα, *subīto* ξαφνικά (αφαιρ. του επιθ. *subītus*), *rarō* σπανίως (αφαιρ. του επιθ. *rarus*) κτλ. - *age* (άγε - ίθι) εμπρός·

β') συνεκφορές λέξεων, όπως *antēa* πρωτότερα (από το *ante-ea*), *extemplo* (ή *ex templo*) αμέσως, *incassum* (ή *in cassum*) μάταια, *imprimis* (ή *in primis*) εν πρώτοις, *magnopere* (ή *magno opere*) (μεγάλως) πάρα πολύ, *dumtaxat* (ή *dum taxat*) μόνο, *forsitan* (ή *for sit an*) ίσως, κτλ.

Κατά τον ίδιο τρόπο και *denūo* (από το *de novo* εκ νέου) πάλι, *hodiē* (από το *hoc die*) σήμερα, *scilicet* (από το *scire licet*) δηλαδή, κτλ. (Βλ. και § 53-54).

2. Προθέσεις (Praepositionēs)

102. Προθέσεις η λατινική γλώσσα έχει πολύ περισσότερες από την ελληνική· οι πιο πολλές από αυτές συντάσσονται με αιτιατική, λίγες με αφαιρετική και μόνο τρεις συντάσσονται άλλοτε με αιτιατική, άλλοτε με αφαιρετική.

Με γενική ή δοτική δε συντάσσεται καμιά (κύρια) πρόθεση της λατινικής.

1) Προθέσεις που συντάσσονται με αιτιατική είναι οι εξής:

ad (προς) σε, adversus (εναντίον) κατά, ante προ, apud παρά – circa, circum (περί) γύρω, cis, citra (εντός) μέσα, contrā κατά (εναντίον) – erga προς, extrā έξω, εκτός – infra υπό, inter μεταξύ, intra (έσω) μέσα – ob γιά – penes επί, per δια, post μετά, praeter παρά, prope κοντά, propter ένεκα – secundum κατά, supra υπέρ – trans πέρα – ultra υπέρ – versus προς.

2) Προθέσεις που συντάσσονται με αφαιρετική είναι οι εξής:

ab, abs, a από, υπό – coram ενώπιον, cum συν, μετά, προς – de εκ, από, περί – ex, e εκ – proe προ, ενώπιον, pro προ, υπέρ, κατά – sine, χωρίς – tenus μέχρι.

Σ η μ ε ί ω σ η . Η ab μπαίνει κανονικά μπροστά από τις λέξεις που αρχίζουν από φωνήεν ή από d, i (= j), l, n, r, s, η abs μπροστά από την αντωνυμία te (§56) και σε σύνθεση μπροστά από το c ή το t (π.χ. abs-condo αποκρύπτω, abs-tineo απέχω), η πρόθεση a μπροστά από σύμφωνο εκτός του h (π.χ. a Sicilia από τη Σικελία: αλλά ab hoste υπό του εχθρού). Η ex τίθεται και μπροστά από φωνήεν και από σύμφωνο (ex auro από χρυσάφι, ex consuetudine κατά τη συνήθεια). η e μόνο μπροστά από σύμφωνο (e caelo από τον ουρανό).

3) Προθέσεις που συντάσσονται άλλοτε με αιτιατική (για να δηλωθεί κίνηση) και άλλοτε με αφαιρετική (για να δηλωθεί στάση) είναι οι εξής:

in (με αιτιατ.) εις, προς	– in (με αφαιρετ.) εκ, επί
sub (με αιτιατ.) υπό, προ	– sub (με αφαιρετ.) υπό (σε σύνθεση και sus, από το subs-supr) .
super (με αιτιατ.) υπέρ	– super (με αφαιρετ.) υπέρ, περί.

103. Ως προθέσεις (καταχρηστικές) λαμβάνονται και μερικές πτώσεις ονομάτων, όπως causā, gratiā, ergō (αφαιρετικές), επίσης η άκλιτη λέξη instrar. Αυτές συντάσσονται με γενική π.χ. honōris causa τιμής ένεκα:

Ciceronis gratia (χάριν του Κικέρωνος) για χάρη του Κικέρωνα
virtutis ergo (δι' αρετήν) εξαιτίας της παλικαριάς
instar castrorum (δίκην στρατοπέδου) σαν στρατόπεδο.

104. Θέση της προθέσεως. Κανονικά οι προθέσεις (όπως και στην Ελληνική γλώσσα) μπαίνουν μπροστά από τις λέξεις με τις οποίες συντάσσονται, π.χ. **ad** populum στο λαό, **trans** Tibērim πέρα από τον Τίβερη, **in** urbe στην πόλη, κτλ. αλλά

1) οι προθέσεις *cause, gratia, ergo* και μάλιστα η *tenus* σχεδόν πάντοτε ακολουθούν τη λέξη με την οποία συντάσσονται (βλ. § 103)·

2) η πρόθεση *cum*, όταν συνάπτεται με αφαιρετική των προσωπικών αντωνυμιών, πάντοτε τις ακολουθεί (με έγκλιση του τόνου της § 8), π.χ. *mēcum, tēcum, sēcum, nobiscum, vobiscum* (αντί *cum me, cum te* κτλ. § 56)· όμοιο φαινόμενο πολλές φορές συναντούμε και με την αφαιρετική της αναφορικής αντωνυμίας, π.χ. *quōcum, quācum, quibuscum* (= *cum quo*, κτλ. βλ. και § 60, Σημ. 1)·

3) όταν το ουσιαστικό, με το οποίο συνάπτεται η πρόθεση, συνοδεύεται από επιθετικό προσδιορισμό, συνηθέστατα η πρόθεση μπαίνει ανάμεσα στο επίθετο (που προτάσσεται) και το ουσιαστικό, π.χ. *raucos post annos* ύστερα από λίγα χρόνια, *magno cum metu* με μεγάλο φόβο, κτλ.

Όμοια και με τις αντωνυμίες, όπως *quam ob rem* για το οποίο (πράγμα), *qua de causa* για την αιτία που ... κτλ.

Σ η μ ε ί ω σ η . Και με αναφορική (ή σπανιότερα δεικτική) αντωνυμία όταν συνάπτονται συνήθως ακολουθούν οι προθέσεις *contra, inter, propter* και σπανιότερα οι προθέσεις *adversus, ante, circa, penes, sine, ultra*, καθώς και η πρόθεση *de* στην τυπική φράση *illud quo de agitur* (αυτό για το οποίο γίνεται συζήτηση).

3. Σύνδεσμοι (*Coniunctiōnes*)

105. α') Σύνδεσμοι παρατακτικής συνδέσεως είναι:

1) συμπλεκτικοί (*coni. copulatiuae*): *et, que, atque* (ή *ac*), *etiam, quoque* και *– neque* (ή *nec*) ούτε *– et non* και *όχι*·

Σ η μ ε ί ω σ η . Όπως ο *que* (§ 8) έτσι και ο *quoque* πάντοτε ακολουθεί: *philosophi quoque* και οι φιλόσοφοι. Ο σύνδεσμος *ac* δεν μπαίνει ποτέ μπροστά από λέξη που αρχίζει από φωνήεν ή από *c* ή *g* ή *h* ή *q*.

2) διαζευκτικοί (*coni. disiunctivae*): *aut, vel, ve* (§ 8) ή *– sive* (ή *seu*) είτε·

3) **αντιθετικοί** (conī. adversatīvae): sed, verum (ceterum), at αλλά - vero, autem δε - tamen «μην», όμως - attāmen, verumtāmen, at qui άλλ' όμως - non solum (ή non modo ή non tantum) sed etiam όχι μόνον... αλλά και·

Σ η μ ε ί ω σ η . Οι σύνδεσμοι autem και vero μπαίνουν ύστερα από μία ή περισσότερες λέξεις από την αρχή της προτάσεως.

4) **αιτιολογικοί** (conī. causāles): nam, enim (γαρ) διότι - namque, etēnim και διότι·

Σ η μ ε ί ω σ η . Ο σύνδεσμος enim μπαίνει πάντοτε ύστερα από μία ή περισσότερες λέξεις από την αρχή της προτάσεως (πβ. γαρ) .

5) **συλλογιστικοί** (conī. conclusīvae): itaque όθεν - igitur λοιπόν - ergo άρα - proinde γι' αυτό - quare, quāmobrem, quāpropter, quocirca ένεκα αυτού, γι' αυτό.

Σ η μ ε ί ω σ η . Ο σύνδεσμος igitur συνήθως μπαίνει ύστερα από μία ή περισσότερες λέξεις από την αρχή της προτάσεως.

106. β') Σύνδεσμοι της υποτακτικής συνδέσεως είναι:

1) **Ειδικοί** (conī. declaratīvae): quod, quīn ότι - quasi ότι τάχα·

2) **αιτιολογικοί** (πρβ. § 105,4): quod διότι — quia διότι, επειδή — cum (ή quum ή quom), quoniam, quando, (quandoquidem) επειδή, αφού - non quo ή non quod όχι διότι·

3) **τελικοί** (conī. fināles): ut για να - quo (= ut eo) «ίνα ούτω, όπως» - ut non, ne, quomīnus «ίνα μη, μη» - neve (= et ne) «και μη, μηδέ».

Σ η μ ε ί ω σ η . Ο τελικός σύνδεσμος quo χρησιμοποιείται μπροστά από επίθετο συγκριτικού βαθμού: legem brevem esse oportet, quo facilius ab imperitis teneatur ο νόμος πρέπει να είναι σύντομος, για να διατηρείται ευκολότερα στη μνήμη από τους αμαθείς.

4) **συμπερασματικοί ή αποτελεσματικοί** (conī. consecutīvae): ut ώστε - ut non, quīn ώστε (να) μη.

Σ η μ ε ί ω σ η . Το quīn χρησιμοποιείται ύστερα από αρνητική πρόταση: nunquam tam male est Siculis, quīn (= ut non) aliquid facēte et commōde dicant ποτέ δε

βρίσκονται σε τόσο κακή διάθεση οι Σικελοί, ώστε να μη λένουν κάτι με αστείο τρόπο και όπως αρμόζει.

5) **βουλητικοί** (coni. voluntatīvae): ut να (μη, δεν § 189,2) - ut non να μη - ne να μη, μη, (να) - ne non μη δεν - quin (§ 194,3), quomīnus να μη, (να)·

Σ η μ ε ί ω σ η . Σύνδεσμοι βουλητικοί δεν υπάρχουν στην αρχαία ελληνική (βλ. στο Συντακτικό το κεφάλαιο για τις βουλητικές προτάσεις).

6) **Υποθετικοί** (coni. conditionāles): si, (ει, εάν) αν - sin (ει δε) αν όμως - sinnon αν μη, αν δεν - nisi (νι) (ει μη) αν μη, αν δε(ν), εκτός αν - si modo, dum, dummodo, modo αν μόνο - dum ne, dum modo ne αν μόνο μη·

Σ η μ ε ί ω σ η . Με το **nisi** συνήθως διατυπώνεται μία ολόκληρη πρόταση σε αντίθεση προς άλλη πρόταση: *parvi sunt foris arma, nisi est consilium domi* μικρή αξία έχουν (τα όπλα =) οι στρατοί έξω από την πόλη, αν δεν υπάρχει μέσα στην πόλη ορθή σκέψη. Με το **sinon** εκφράζεται αντίθεση μιας προτάσεως προς άλλη πρόταση, συνηθέστερα όμως διατυπώνεται αντίθεση ενός μέλους μιας προτάσεως προς ένα άλλο μέλος της ίδιας προτάσεως: *cum spe sinon bonia, at aliqua tamen vivimus* με ελπίδα αν όχι αγαθή, αλλά όμως με κάποια ελπίδα ζούμε.

7) **εναντιωματικοί ή παραχωρητικοί** (coni. concessivae): etsi, tametsi, quamquam (ει και, καίτοι, μολονότι) αν και, μολονότι - etiam si (ει και) αν και - (και ει) και αν - licet, quamvis, ut, cum (ει και, και αν, καίτοι, μολονότι) αν και, μολονότι·

Σ η μ ε ί ω σ η . Ο σύνδεσμος *licet* μπορεί και να ακολουθεί: *fremant omnes liceat dicam quod sentio* και αν όλοι γογγύζουν, εγώ θα πω εκείνο που αισθάνομαι.

8) **παραβολικοί ή συγκριτικοί** (coni. comparatīvae): ut, uti, uti si (ως, ωσει) σαν - sicut, sicūti, velut, velūtī, velū i, quasi, tamquam, tamquam si (aeque ή perinde ή proinde ή non secus) ac si (ώσπερ, ωσπερεί, ωσει, ωσπερανεί) σαν - quomōdo, quemadmōdum (ως, ώσπερ, ον τρόπον) με ποιό τρόπο, με όποιο τρόπο - quam (όσον, ή) παρά.

9) **Χρονικοί** (coni. temporales): cum (ότε, οπότε, οσάκις - επει, αφού, αφότου) όταν, σαν, καθώς, αφού - dum (ενώ, καθ' ον χρόνον,

μέχρις ου, εφ' όσον) ενώ, εφόσον, όσο καιρό – (έως, έως ότου)
 ωσότου – donec, quoad, quamdiu, quatenus (έως, μέχρι ου, έως ότου)
 όσο που, ώσπου – quando, (quandoquidem), ubi, postquam, ut (ότε,
 επει, αφού) όταν, αφού – cum primum, ubi primum, simulac, simulatque
 (επει τάχιστα) (ευθύς ως) μόλις, καθώς – ex quo (εξ ου) (αφ' ότου)
 αφότου – quotiens (quotienscumque) (οσάκις) κάθε φορά – antequam,
 priusquam (πριν, πριν ή) πριν, πριν να·

Σ η μ ε ί ω σ η . Ο cum χρησιμοποιείται για να δηλωθεί και το σύγχρονο και το προτερόχρονο, ενώ οι σύνδεσμοι dum και quoad για να δηλωθεί το σύγχρονο και το υστερόχρονο (βλ. παραδείγματα στο Συντακτικό) .

10) **ερωτηματικοί** (conī. interrogatīvae) : ne? (§8) (η; άρα;)
 άραγε – nonne? (η ου; αρ' ου;) άρα γε δε(v); – num? (η μη; άρα μή;
 μη;) άραγε μη; μήπως – utrum – an? (πότερον – ή;) ποιο από τα δύο; –
 si an (ει, αν) μήπως – quin (ότι δεν, να μη, να) να μη.

Σ η μ ε ί ω σ η . Από τα τρία πρώτα ερωτηματικά μόρια (ne, nonne και num)
 που χρησιμοποιούνται και σε εξαρτημένες και σε ανεξάρτητες προτάσεις, του ne γίνε-
 ται χρήση σε πραγματικές ερωτήσεις, δηλ. σε ερωτήσεις με τις οποίες ζητεί κάποιος να
 μάθει κάτι που αγνοεί (όπως dixistine hoc? είπες αυτό;) του nonne και του num σε
 ρητορικές ερωτήσεις με τις οποίες ο λόγος γίνεται ζωηρός και έντονος. Στις ερωτήσεις
 αυτές που εισάγονται με το nonne περιμένει καταφατική απάντηση ο ερωτών, ενώ στις
 εισαγόμενες με το num περιμένει αρνητική: nonne dixisti hoc? άρα γε δεν το είπες αυτό;
 (αναμένεται καταφατική απάντηση: etiam ή sane ναι) — num dixisti hoc? μήπως είπες
 αυτό; (αναμένεται απάντηση αρνητική: non όχι) .

4. Επιφωνήματα (Interiectiōnes)

107. Επιφωνήματα είναι: 1) χαράς: io (ιώ, ιού) α, χα! χα! – ha
 (α) α, κτλ·

2) λύπης: vae (ουαί, οίμοι) αχ, οχ, – heu, eheu (φευ) όχου, ω –
 grō (προή) (φευ, ω) – όχου, κτλ·

3) αποστροφής ή αηδίας: pfui, fū ουφ, πούφ·

4) θαυμασμού ή εκπλήξεως: ο (ω) ω – ecce (ιδού, ην, ηνί) α!
 ποπό! – hem, hui, aha, attat, parai (α, έα, α, ω, αά, ατταταί, παπαί κτλ.)
 ω! μπα! ποπό!

5) επευφημίας: eia, euge (εία, εύγε κτλ.), εύγε (μπράβο)·

6) κλητικά: ο (ω) ω! – heus, eho, (ιώ, ωτάν κτλ.) ε!

Σ η μ ε ί ω σ η . Ως επιφωνήματα λαμβάνονται ακόμη διάφορες λέξεις, όπως ονόματα θεών ή ηρώων (συνήθως συντετμημένα) (το ίδιο συμβαίνει και στην ελληνική γλώσσα), π.χ. *ραx σιωπή!* *indignum αίσχος!* – *arāge άπαγε!* *hercūles, hercule, hercle,* ή *mehercules, mehercle* Ηρακλή! – *pol* (από το *Pollux*) ή *edēpol* μα τον Πολυδεύκη, μα το Δία κ.ά.

Μ Ε Ρ Ο Σ Γ '

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟ

Α' ΠΑΡΑΓΩΓΗ (DERIVATIO)

108. Και της Λατινικής γλώσσας οι απλές λέξεις (vocabūla simplicia) είναι:

1) **πρωτότυπες** (vocabūla primitīva), όπως rex (από το reg-s) βασιλιάς, lux (από το luc-s) φως, do (από το da-o) δίνω·

2) **παράγωγες** (vocabūla derivāta), όπως rex (reg-is) reg-ius και reg-ālis βασιλικός, (lux, luc-is) luc-e-o φέγγω και luc-īdus φωτεινός, (do, θ. da-) da-tor δότης (πρβ. αρχαία Ελληνική)·

Σ η μ ε ί ω σ η . Όπως στην Ελληνική έτσι και στη Λατινική σε μια σειρά λέξεων που είναι ετυμολογικά συγγενείς κάθε μια από τις λέξεις αυτές, εκτός από την πρώτη (που είναι η κυρίως πρωτότυπη) είναι παράγωγη ως προς την προηγούμενη και πρωτότυπη ως προς την επόμενη, π.χ. os (or-is) στόμα, (από αυτή) oro (ora-re) λέγω, (από αυτή) ora-tio λόγος και ora-tor (orator-is) ρήτορας, (από αυτή) orator-ius ρητορικός κτλ.

109. Και στη Λατινική γλώσσα οι διάφορες παραγωγικές καταλήξεις κανονικά προστίθενται στο θέμα των πρωτότυπων, όπως (leg-o) lec-tor (από το leg-tor) αναγνώστης, salus (salut-is) salut-āris σωτήριος, (laus, laud-is) laud-o (από το laud-a-o) επαινώ.

Πολλές φορές όμως (όπως και στην Ελληνική γλώσσα), όταν σχηματίζεται η παράγωγη λέξη, αποβάλλεται ένας ή περισσότεροι φθόγγοι από το τέλος του θέματος της πρωτότυπης ή παρεμβάλλεται κάποιος φωνήεν ανάμεσα στο θέμα της και στην παραγωγική κατάληξη, όπως:

(navi-s)

(aestas, aestat-is)

(pons, pont-is)

(caput, capit-is)

nav-ālis ναυτικός

aest-īvus θερινός, κτλ.

pont-i-cūlus γεφυράκι

capit-ū-lum κεφάλαιο, κτλ.

110. α') **Παράγωγα ρήματα (verba derivata)**. Αυτά σχηματίζονται:

1) **από ονόματα** (verba denominativa) κατά την α', τη β' και την δ' συζυγία, όπως (arma, § 34, 4, Α', β'), armare (οπλίζεин), (laus, laud-is) lau-dare (επαινείν), (levis) levare (κουφίζεин), (flos, flor-is) florēre (ανθείν), (lux, luc-is) lucēre (φέγγειν), (finis) finire (ορίζεин), (lenis) lenire (πραϋνειν), (sitis) sitire (διψάν), (saevus) saevire (μαίνεσθαι).

Κατά την γ' συζυγία μόνο εναρκτικά, όπως (durus) durescēre (σκληρούσθαι) σκληραίνομαι (maturus) maturescēre (πεπαίνεσθαι) γίνομαι ωραίος (§ 86, 2 γ'):

2) **από άλλα ρήματα** (verba verbalia)

α') **Ε ν α ρ κ τ ι κ ά** (verba incohativa) κατά την γ' συζυγία, όπως (senēre) senescere (γηράσκειν) γεράζω, (florēre) florescēre (εξανθείν) ανθίζω, (obdormire) obdormiscēre (αποκοιμάσθαι) αποκοιμάμαι (βλ. και αμέσως προηγούμενα)

β') **Θ α μ ι σ τ ι κ ά ή ε π ι τ α τ ι κ ά** (verba frequentativa ή intensiva) κατά την α' συζυγία, από το σουπίνο του πρωτότυπου με τροπή της καταλήξεως **-um** σε **-are**, όπως (cano, cant-um) cant-āre (ἄδειν) τραγουδώ, (curro, curs-um) curs-are (περιτρέχειν) τρέχω, (dormio, dormit-um) dormit-are (υπνώττειν) νυστάζω, κτλ.

Από σουπίνα σε **-atum** (από ρήματα δηλ. α' συζυγίας) παράγονται κανονικά θαμιστικά ρήματα όχι σε **-atāre**, αλλά σε **-itāre**, όπως (rogo, rog-atum) rog-itare (διερωτάν) ερωτώ, (volo, vol-atum) volitāre (περιπέτεσθαι) πετώ. Σύμφωνα με αυτά και (haereo, haesi, haes-um, haerere) haesitāre) (οκνείν) βρίσκομαι σε αμηχανία, (ag-o, § 87, 2, α'), ag-itare (ελαύνειν) καταδιώκω.

γ') **Ε φ ε τ ι κ ά** (verba deiderativa) κατά την δ' συζυγία, από το σουπίνο του πρωτότυπου με τροπή της καταλήξεως **-um** σε **-urire**, όπως (edo, es-um, § 92) esurire (επιθυμείν φαγείν) πεινώ, (pario, par-tum, § 87, 2, β') part-urire (ωδίνειν) κοιλοπονώ. (πρβ. αρχ. ελλην. τυραννώ, τυραννήσ-ω, τυραννησ-είω),

δ') **Υ π ο κ ο ρ ι σ τ ι κ ά** (verba diminutiva), κατά την α' συζυγία, κανονικά λήγουν σε **-illo**, όπως (canto) cant-illo (υπάδω) συνοδεύω το τραγούδι με τη φωνή μου, ακομπανιάρω, (sorbeo) sorb-

illo (υποπίνω, ροφώ) σιγοπίνω. (Πβ. νεοελλην. κουτσοπίνω, κουτσοδουλεύω, κτλ.).

111. Παράγωγα ουσιαστικά (substantīva derivāta). Αυτά σχηματίζονται:

1) από **ρήματα** (substantīva verbalia).

α') από το θέμα του σουπίνου (§ 88) με κατάληξη -or, για να δηλωθεί το πρόσωπο που ενεργεί, όπως (amare, amat-um) amat-or εραστής, (currere, curs-um) curs-or δρομέας, (ringere, pict-um) pictor ζωγράφος. (πρβ. πράττω - πράκτωρ, κτλ.).

Σ η μ ε ι ω σ η . Πολλά από τα ουσιαστικά σε -tor σχηματίζουν θηλυκό σε -trix (γεν. trīcis), όπως (vincēre, vict-um) victor νικητής, victrix νικήτρια. (πρβ. § 40, γ').

β') από το ρηματικό θέμα με κατάληξη -or, -us, -ium, -ēla, για να δηλωθεί ενέργεια ή κατάσταση, όπως (am-are) am-or έρωτας, (dol-ēre) dol-or λύπη, (fur-ēre) fur-or μανία, (dec-ere) dec-us καλλωπισμός, (gaud-ēre) gaud-ium χαρά, (od-i, § 98, 1) od-ium μίσος, (quer-i, § 80) quer-ēla μομφή, κατηγορία. (tut-ari § 81) tut-ela επιστασία.

γ') από το θέμα του σουπίνου με κατάληξη -io, -us (δ' κλίσεως), ūra για να δηλωθεί ενέργεια ή το αποτέλεσμα κάποιας ενέργειας, όπως (agēre, act-um) act-io πράξη, (venare, venatum) venat-io θήρα (το κυνήγι), (movere, mot-um) mot-us κίνηση, (currere, curs-um) curs-us δρόμος (τρέξιμο), (sepelire, sepult-um) sepult-ūra ταφή, (colere, cult-um) cult-ūra θεραπεία, περιποίηση, (accusare, accusat-um) accusat-io κατηγορία, (orare, orat-um) orat-io λόγος, (frui, fruct-um, § 80) fruct-us καρπός, (scribere, script-um) script-ūra γραφή, (nasci, nat-um, § 80) nat-ūra φύση.

δ') Από το ρηματικό θέμα με κατάληξη -men, -mentum, -ŭlum, -bŭlum, cŭlum, -crum, -trum, για να δηλωθεί κάποιο μέσο ή όργανο ή τόπος μιας ενέργειας, όπως (volv-ere) volu-men σκέπασμα, (al-ere) ali-mentum τροφή, (vinc-ire) vinc-ŭlum δεσμός, (pa-scere) pa-bŭlum χόρτο, βοσκή, (vocare) voca-bŭlum λέξη, (orare) oraculum μαντείο, χρησμός, (sepelire) sepul-crum τάφος, (arare) arā-trum άροτρο.

2) Από **άλλα ουσιαστικά** (substantīva denominatīva).

α') Με κατάληξη -tor, -itor, για να δηλωθεί το πρόσωπο που έχει σχέση με κείνο που φανερώνει το πρωτότυπο, όπως (viā) viātor

οδοιπόρος, (ianua) ian-ītor θυρωρός, (funda) fund-ītor σφενδονήτης (πρβ. § 111, 1, α').

β' Με κατάληξη -arium, -ētum, -īle, για να δηλωθεί ο τόπος μέσα στον οποίο υπάρχουν ή διαμένουν πολλά ομοειδή όντα, όπως (columba) columb-arium περιστερώνας, (oliva) oliv-ētum ελαιώνας, (bos, bovis) bov-īle βουστάσιο.

γ' Με την κατάληξη -ina (-trina), για να δηλωθεί το επάγγελμα ή ο τόπος όπου ασκείται το επάγγελμα, όπως (medicus) medic-ina ιατρική, (doctor) doctr-ina διδασκαλία, (orifex, orific-is) offic-ina (από το orific-ina) εργαστήριο, (tonsor) tons-trina κουρείο.

δ' Με την κατάληξη -ium (-itium), για να δηλωθεί κατάσταση ή σύνολο προσώπων όμοιας καταστάσεως, όπως (sacerdos) sacerdot-ium ιερατεία, (collēga) colle-gium εταιρεία, (servus) serv-itium δουλεία, οι δούλοι.

ε' Με τις καταλήξεις -lus, -la, -lum, (-ūlus, -ūla, -ūlum, ōlus, -ōla, ōlum, -cūlus, -cūla, -cūlum και σπανιότερα -illus, -illa, -illum) υποκοριστικά. Αυτά συνήθως διατηρούν το γένος του πρωτοτύπου, όπως (liber) libel-lus (από το liber-lus) βιβλιάριο, (lapis) lapil-lus (από το lapid-lus) λιθαράκι, (puer) puer-ūlus παιδάριο και puella (από το puer-la) κοριτσάκι, (sacrum) sacel-lum (από το sacer-lum) μικρό ιερό, (silva) silv-ūla μικρό δάσος, (filius) fili-ōlus αγοράκι, (filia) fili-ōla κοριτσάκι, (mus) mus-cūlus ποντικάκι, (opus) opus-culum μικρό έργο, (codex) codic-illus μικρό σύγγραμμα, κωδίκελλος, (signum) sig-illum γαλαμάτιο.

Σ η μ ε ί ω σ η . Και από υποκοριστικά σχηματίζονται άλλα υποκοριστικά όπως cista κίστη, (κιβώτιο) — cist-ula μικρή κίστη, μικρό κιβώτιο — cistel-la, cistell-ula κιβωτίδιο. (πβ. αρχ. ελλην. πίναξ — πινακ-ίς — πινακίδιον και νεοελλην. σάκος — σακούλι — σακούλακι).

στ' Από κύρια ονόματα προσώπων π α τ ρ ω ν υ μ ι κ ά με τις καταλήξεις (που προέρχονται από την ελληνική γλώσσα) -ides ή -īdes, -ādes, -iades (αρσενικά) και -as, -is, -ēs (θηλυκά), όπως (Priamus) Priamīdes (Πριαμίδης) γιος του Πριάμου, (Atreus) Atrīdes (Ατρείδης) γιος του Ατρέα, (Aeneas) Aeneādes Αινειάδης, (Telamon) Telamon-iādes Τελαμωνιάδης, (Tantalus) Tantāl-is Τανταλίας, (Thesti-us) Thesti-as, Θεστιάς, (Nerēus) Ner-ēs Νηρηίς. (Βλ. § 16 και § 28). Κατά τον ίδιο τρόπο σχηματίστηκαν παράγωγα και από

γνήσια ρωμαϊκά ονόματα, όπως (Romulus) Romul-ides Ρωμυλίδης, (Scipio) Scipi-ades Σκιπιάδης.

3) Από επίθετα αφηρημένα ουσιαστικά, για να δηλώσουν σχετική ιδιότητα. Αυτά έχουν τις εξής παραγωγικές καταλήξεις: -ia, -itia, ή -ties (ε' κλίσεως), -tas, -itas, -tūdo, -itūdo και σπανίως -monia, όπως (gratus) grat-ia χάρη, εύνοια, (insanus) insan-ia μανία, (malus) mal-itia κακία, (segnis) segn-itia και segn-ities νοθρότητα, (liber) liber-tas ελευθερία, (levis) levī-tas ελαφρότητα, (probus) probitas χρηστότητα, (fortis) forti-tūdo δύναμη, (longus) long-itūdo μακρότητα, (acer) acri-monia δριμύτητα, (castis) cast-i-monia αγνότητα.

112. γ') **Παράγωγα επίθετα (adverbia derivata)**. Αυτά σχηματίζονται:

1) Από **ρήματα** (adiectiva verbalia) από το ρηματικό θέμα (πβ. § 111, I, β' και δ'):

α') Με κατάληξη -īdus και φανερώνουν εκείνον που έχει σχετική ιδιότητα με αυτό που σημαίνει το ρήμα, όπως (valēre) val-īdus εύρωστος, (calēre) cal-īdus θερμός.

β') Με κατάληξη -īlis, -bīlis και φανερώνουν τον επιτήδειο να πάθει εκείνο που σημαίνει το ρήμα, όπως (docere) doc-īlis ευδίδακτος, (placare) placa-bīlis πραϋντικός, (movere) mobīlis ευκίνητος.

γ') Με κατάληξη -ax, -ūlus και φανερώνουν συνήθως εκείνον που έχει κάποιο ελάττωμα σχετικό με αυτό που σημαίνει το ρήμα, όπως (audēre) aud-ax τολμηρός, (loqui) loqu-ax φλύαρος, (credere) cred-ūlus εύπιστος, (queri) quer-ūlus μεμψίμοιρος.

δ') Με την κατάληξη -bundus, -cundus και φανερώνουν με επίταση ό,τι η μετοχή του ενεστώτα του ρήματος, όπως (venerari) venerabundus πολύ ευσεβής, (fugere) furi-bundus έξαλλος, (irasci) ira-cundus πολύ οργισμένος.

2) Από **ουσιαστικά** (adiectiva denominativa):

α') Με κατάληξη -icus, -ius, -icius, -ālis, -īlis, -āris, -arius, -nus (-ānus, -īnus), -ensis, -īnus, και φανερώνουν εκείνον που ανήκει σε ό,τι σημαίνει το πρωτότυπο ή έχει σχέση με αυτό, όπως (bellum) bell-icus πολεμικός, (orator) orator-ius ρητορικός, (pater) patr-ius πατρικός, (tribunus) tribun-icius δημαρχικός, (navis) nav-ālis ναυτικός, (vir) vir-īlis ανδρικός, (populus) popul-āris δημοτικός, (legio) legion-

arius λεγεωνάριος, (mater) mater-nus μητρικός, (urbs) urb-ānus αστικός, (equus) equīnus ιππικός, (forum) for-ensis αγοραίος, (tempestas) tempest-īnus έγκαιρος, (§ 109). Και από εθνικά ονόματα (με τις καταλήξεις -icus, -iūs), όπως (Gallus) Gall-īcus, (Thrax) Thrac-ius, από κύρια ονόματα προσώπων (με τις καταλήξεις -nus, -ānus, -īnus, -iānus), όπως (Sulla) Sullanus, (Tullius) Tulli-ānus, (Verres) Verr-īnus, (Caesar) Caesar-iānus, και από τοπωνύμια ή ονόματα χωρών, νήσων, ηπείρων με τις καταλήξεις -nus, -ānus, -īnus, -ensis και ακόμη -as γεν. -atis, όπως (Roma) Rom-ānus, (Africa) Afric-ānus, (Tusculum) Tuscul-ānus, (Ameria) Amer-īnus, (Cannae) Cannensis, (Sicilia) Sicili-ensis, (Arpinum) Arpīn-as (26, 4, Β', Β').

β') Με κατάληξη -tus (-ātus, -ītus, -ūtus) και φανερόνουν εκείνον που έχει ή φέρει ό,τι σημαίνει το πρωτότυπο, όπως (ala) alā-tus φτερωτός, (hasta) hastā-tus λογχοφόρος, (clavus) clav-ātus καρφωτός, (auris) aur-ītus όποιος ακούει, (cornu) cornū-tus εκείνος που έχει κέρατα.

γ') Με κατάληξη -ōsus, -entus, -lentus και φανερόνουν πλησμονή, όπως (aqua) aqu-ōsus (υδρόδης) όποιος έχει άφθονα νερά, (periculum) pericul-ōsus επικίνδυνος, (turbāla) turbul-entus θορυβώδης, (fraus) fraud-u-lentus απατηλός.

δ') Με κατάληξη -ēus, και φανερόνουν την ύλη από την οποία είναι φτιαγμένο κάτι, όπως (lana) lan-ēus μάλλινος, (argentum) argent-eus (αργυρούς) ασημένιος, (ferrum) ferr-eus (σιδηρούς) σιδερένιος.

3) Από άλλα επίθετα. Αυτά είναι υποκοριστικά (adiectīva diminutīva) και σχηματίζονται με τις καταλήξεις -lus, -ūlus, -ōlus, -cūlus, όπως (miser) misel-lus (από το miser-lus) ταλαίπωρος, (parvus) parv-ūlus μικρούλης, (aureus) aure-ōlus επίχρυσος, (pauper) pauper-culus φτωχούλης. (πβ. § III, 2, ε').

4) Από επιρρήματα (adiectīva adverbialia):

α') Το π ι κ ά με κατάληξη -īcus, όπως (ante) ant-īcus εμπρόσθιος, (post) post-īcus οπίσθιος.

β') Χ ρ ο ν ι κ ά με κατάληξη, -īnus, -īnus, (ή -tīnus), -ernus, -ternus, -iternus, όπως (repente) repent-īnus αιφνίδιος, (cras) cras-tīnus αυριανός, (prius) pris-tīnus ή pris-tīnus πρότερος, (hodie) hodie-

nus σημερινός, (heri από την αρχή, hesi πβ. § 23, 2 σημ.) hes-ternus, χθεσινός, (semper) sempiternus αιώνιος.

113. δ') Παράγωγα επιρρήματα (adverbia derivata). Αυτά σχηματίζονται:

1) **τοπικά** από ουσιαστικά και επίθετα με την κατάληξη -itus, για να δηλώσουν το από που; ή το από πότε; (caelum) cael-itus από τον ουρανό, (fundus) fund-itus από τα θεμέλια, (radex, -dīcis) radic-itus από τις ρίζες, (divinus) divin-itus από το θεό, (antiquus) antiqu-itus από την αρχαία εποχή.

2) **τροπικά α')** από επίθετα και μετοχές της β' κλίσεως (§ 37 και § 43, 1) με κατάληξη -ē, όπως (iucundus) iucund-ē (ηδέως) ευχάριστα, (pulcher) pulch-ē (ευπρεπώς) ωραία, (doctus) doct-ē σοφά, (accuratus) accurat-ē επιμελώς (βλ. και § 53).

Σ η μ ε ί ω σ η . Από τα τροπικά επιρρήματα σε -e το benē (= καλά, από το bonus αρχικά benus) και το malē (= κακά, από το malus) έχουν το καταληκτικό ε βραχύ.

β') από επίθετα (ή μετοχές) τριτόκλιτες με κατάληξη -er, -ter, -iter, όπως (prudens, prudent-is) prudent-er συνετά, (audax, audac-is) audact-er τολμηρά, (fortis) fortiter ισχυρά, (felix, felic-is) felic-iter ευτυχώς (βλ. και § 53).

Σ η μ ε ί ω σ η . Κατ' αναλογία σχηματίστηκαν τροπικά επιρρήματα σε -ē από τριτόκλιτα επίθετα και σε -iter από δευτερόκλιτα, όπως (imprun-is) imprun-e (ατιμωρητί) χωρίς τιμωρία, (largus) larg-e και largiter άφθονα, (humanus) humane και humaniter ανθρώπινα.

γ') από ρήματα, θέμα του υπτίου, με κατάληξη -im, όπως (nominare, nominat-um) nominā-tim ονομαστικά, (rapere, raptum) rapt-im αρπακτικά, (currere, curs-um) curs-im (δρομαίως) γρήγορα. Κατά τον ίδιο τρόπο σχηματίστηκαν έπειτα με την ίδια κατάληξη και από ονόματα, όπως (gradus) grad-ātim (βαθμηδόν) σιγά-σιγά, (grex, grexis) greg-ātim (αγγεληδόν) σαν κοπάδι, (vir) viri-tim κατ' άνδρας, (tribus) tribū-tim κατά φυλές.

Β' ΣΥΝΘΕΣΗ (COMPOSITIO)

114. Όπως στην ελληνική γλώσσα έτσι και στη Λατινική

1) κάθε ένα από τα συνθετικά μέρη μιας σύνθετης λέξεως είναι είτε κλιτό είτε άκλιτο μέρος λόγου, π.χ. (romum, fero) romifer οπωροφόρος, (per, multus) per-multus πάρα πολύς, (de, mitto) de-mitto καταπέμνω, (per, saepe) per-saepere συχνότατα·

2) πρώτο συνθετικό μιας σύνθετης λέξεως μπορεί να είναι και αχώριστο μόριο (πβ. ελλην. α- ή αν-, δυσ-, κτλ.). Αχώριστα μόρια της Λατινικής είναι:

α') το ambi- (amb-, am-, an- = αμφί, περί): ambi-farius (αμφίλογος) αμφισβητούμενος, αμφίβολος, amb-ĕdo περιτρώγω, am-plector περιβάλλω, an-ceps (αμφικέφαλος) δίστομος·

β') το dis- (= δια ή α-, άν-): dis-iungo χωρίζω, dis-solvo διαλύω, dis-par άνισος, dis-similis ανόμοιος·

γ') το in- (im-), ne-, ve- (= α-, αν-): in-utĭlis ανώφελος, im-prius ασεβής, ne-fas ανόσιος, ne-sciō αγνοώ, ve-cors τρελός, vesānus φρενοβλαβής·

δ') το pro- (= προ): pro-tendo προσημαίνω·

ε') το red-, re- (= οπίσω, πάλιν, ανά): red-do δίδω πίσω, red-eo επιστρέφω, remitto στέλνω πάλι, reĭĕro φέρω πίσω·

στ') το sed-, se- (= άνευ, δια, από): sed-itio διάσταση, se-cūrus (= sine cura) αμέριμος, se-cernō διακρίνω, secēdo αποχωρώ (πβ. ανωτέρω dis-)·

3) μερικὲς κλιτὲς σύνθετες λέξεις προέρχονται από απλή παράθεση δύο λέξεων, π.χ. respublica πολιτεία (από το res- publica), ius-iurandum όρκος (από το ius-iurandum), decemvĭri οι δέκαρχοι (από το decem-vĭri), benedĭco επαινώ (από το bene-dico), benefacio ευεργετώ (από το bene-facio)· πβ. νεά-πολη, νεώσ-οικος, πασί-γνωστος κτλ.

Σ η μ ε ί σ η . Τον λέξεων respublica και ius-iurandum τα δύο συνθετικά μέρη κλίνονται χωριστά σε όλες τις πτώσεις: respublica, reipublicae, κτλ. (§ 32 και § 38) – ius-iurandum, iurisiurandi, κτλ. (§ 24, 2 και § 38) πβ. και § 95.

115. Από τις φθογγικές μεταβολές που συμβαίνουν μετά τη σύνθεση των διαφόρων λέξεων αξιοσημείωτες είναι οι εξής: 1) Η πρόθεση cum (§ 102, 2) στη σύνθεση παρουσιάζεται με τρεις μορφές,

δηλ. com- (μπροστά από χειλικό σύμφωνο και το m § 4), con- (μπροστά από κάθε άλλο σύμφωνο) και co- (μπροστά από φωνήεν ή το h): (cum, bibo) com-bībo συμπίνω, (cum, pono) com-rōno συντίθημι, (cum, mitto) com-mitto συμβάλλω, (cum, clamo) con-clāmo συμβοώ, (cum, trāho) con-trāho συσπώ, (cum, ēo) co-ēo συνέρχομαι, (cum, haereo) co-haereo κρατιέμαι από κάτι. Αλλά: com-ēdo κατατρώγω (§ 92).

Όταν ακολουθεί l ή r, το n της con- αφομοιώνεται με αυτά, π.χ. (con, loquor) col-lōquor συζητώ, (con, rumpo) cor-rumpo φθείρω. (πρβ. συλ-λέγω, συρ-ρέω).

2) Από τις προθέσεις και τα αχώριστα μόρια (§ 114, 2) ως πρώτα συνθετικά συνήθως:

α') της ad το d αφομοιώνεται με το αρκτικό c, f, g του δεύτερου συνθετικού, όπως (ad, cedo) ac-cēdo προσχωρώ, (ad, fero) affero προσφέρω, (ad, gradior) ag-gredior προσέρχομαι.

β') της ob (§ 102, 1) και της sub (§ 102, 3) το b αφομοιώνεται με το άκλιτο c, f, p του δεύτερου συνθετικού, όπως (ob, cario) occipio αρχίζω, (sub, cedo) suc-cedo υπέρχομαι, (ob, facio) offīcio βλάπτω, (sub, facio) suf-ficio υποτίθημι, (ob premo) opprīmo καταπιέζω, (sub, peto) sup-rēto υποπίπτω.

Το b της ob αποβάλλεται όταν είναι α' συνθετικό στο ρήμα mitto, ενώ της sub ή μένει ή αφομοιώνεται με το επόμενο m. Έτσι έχουμε o-mitto αφήνω αλλά sub-mitto ή sum-mitto υποβάλλω.

Σε μερικά σύνθετα (ιδίως μπροστά από το ci, το ti και το pe) η sub παρουσιάζεται με τη μορφή sus-, π.χ. (sub, cario) sus-cīrio υποδέχομαι, (sub, teneo) sus-ŷineo βαστάζω, (sub, pendo) sus-pendo κρεμώ. Έτσι και supīdeo χαμογελώ (από το sus-rideo).

Σ η μ ε ι ω σ η . Το sus- προέρχεται από την πρόθεση subs (άλλη μορφή της προθέσεως sub)(πβ. ab και abs, § 102, 2). Και της ob υπήρχε αρχικός τύπος obs, έτσι ostendo δείχνω (από το obs-tendo).

γ') της προθέσεως in και του αχώριστου μορίου in το n αφομοιώνεται με το αρκτικό l, m, r του β' συνθετικού, όπως (in, ludo) il-lūdo εμπαίζω, (in, licitus) il-licītus αθέμιτος, (in, mitto) im-mitto εισδέχομαι, (in, memor) im-mēmor αμνήμων, (in, rideo) ir-rīdeo σκόπτω, (in, revocatus) ir-revocatus αμετάκλητος. Το n των ανωτέρω τρέπεται σε m

και μπροστά από χειλικό σύμφωνο, όπως (in, bibo) im-bibo πίνω, (in, bellum) im-bellis απόλεμος, (in pono) im-pōno θέτω κάτι, (in, potens) im-pōtens αδύνατος (πβ. ανωτέρω con-)

δ') του αχώριστου μορίου dis- το s αφομοιώνεται μόνο με το αρχικό f του β' συνθετικού, όπως (dis, fero) dif-fēro διασπώ, (dis, facilis) dif-ficilis δύσκολος· όταν αμέσως ύστερα από αυτό υπάρχει και άλλο σύμφωνο, το s αποβάλλεται μπροστά από το d, g, l, m, r, v και s: π.χ. (dis, ducō) di-dūco διασπώ, (dis, gero) di-gēro διασπείρω, (dis, labor) di-lābor διαρρέω, (dis, moveo) di-mōveo χωρίζω, (dis, rapio) di-rīpio διαρπάζω, (dis, verito) di-verito διαφέρω, (dis, spargo) di-sprego διασπείρω, (dis, sto) dis-to απέχω, αλλά (dis, sentio) dis-sentio διαφωνώ.

3) Το ριζικό φωνήεν του θέματος των ρημάτων που συντίθενται με πρόθεση συνήθως αλλάζει:

α') το ā και το ē τρέπονται σε ĭ αν ύστερα από αυτά ακολουθούν δύο σύμφωνα ή προηγείται ή ακολουθεί έρρινο ή υγρό, τότε συνήθως το ā τρέπεται σε ě, ενώ το ē μένει· π.χ. (facio, § 84) perfīcio (κατορθώνω), -fēcī, **-fectum**, -ficere — (rapio, § 84) di-rīpio (διαρπάζω), -rīpiū, **-reptum**, -rīpēre — (emo) red-īmo (ανταγοράζω), -ēmi, -emptum, -imēre — (statuo) in-stituo (ιδρύω), -stitui, -stitūtum, -stituēre — (teneo) distīneo (χωρίζω), -tinui, -tentum, -tinēre. Όμοια και: (frango) con-fringo (τριβώ) -frēgi, -fractum, -fringēre — (pango, § 89, 4) com-pingo (συναρμώζω) -pēgi, -pactum, -pingēre — (tango) con-tingo (εγγίζω), -tīgi, -tactum, -tingēre — και: (premo) com-prīmo (καταπιέζω), -pressi, -pressum, -primēre.

Αλλά: (sacro) ob-sēcro (ικετεύω) — (scando) scendo (κατεβαίνω), scendi, -scensum, -scendēre — (spargo) di-spergo (διασπείρω), spersi, -spersum, -spergēre — (crepo) discrēpo (διαφωνώ), crepui, -crepare — (mergo) sub-mergo (καταδύω), mersi, -mersum, mergēre·

β') το ae τρέπεται σε ī και το au σε ū, όπως (ob-caedo) oc-cīdo (φονεύω), oc-cīdi, oc-cīsum, oc-cidēre — (re, quero) re-quiō (αναζητώ), re-quisivi, re-quisitum, requirēre — (in, clāudo) in-clūdo (εγκλείω), in-clusi, in-clusum, in-cludēre.

το ριζικό βραχύ *ā* ή *ē*. όπως τα ρήματα *cāneo*, *māneo*, *trāho*, το *āgo* σε σύνθεση με τις προθέσεις *circum* και *per* και το *cārio* με την πρόθεση *ante*, όπως *prae-caveo* προφυλάσσομαι, *re-maneo* αναμένω, *con-trāho* συστέλλω, *circum-āgo* περιάγω, *per-āgo* επιτελώ, (ενώ *ex-īgo* εξάγω, *ex-ēgi*, *ex-actum*, *ex-igēre*), *ante-cario* προσλαμβάνω (*ante-cēri*, *ante-captum*, *ante-carere*). Επίσης τα ρήματα *ēdo* (§ 92), *ītero* (§ 96), *gēro* φορώ, *mēto* θερίζω, *peto* ορμώ, *sero* σπέρνω, *tego* καλύπτω, *tero* τρίβω και *veho* κομίζω. Επίσης διατηρούν τη δίφθογγο τα ρήματα *aequo* ισώνω, *caeco* τυφλώνω, *haereo* εξαρτώμαι από κάτι και το απρόσωπο *taedet* (*pertaedet* με σχαίνομαι, *pertaesum* est).

Το ρήμα *lego* σε άλλα σύνθετα τρέπει το *e* σε *i*, ενώ σε άλλα το διατηρεί· π.χ. *col-ligo* συμμαζεύω, *de-līgo* εκλέγω. Αλλά *neg-lēgo* αμελώ, *per-lēgo* διαγιγνώσκω.

Σ η μ ε ι ω σ η 2 . Όμοιες με τις ανωτέρω τροπές του φωνήεντος της ριζικής συλλαβής συμβαίνουν και σε ονόματα, όταν είναι μέσα στις λέξεις δεύτερα συνθετικά, όπως (*facilis*) *dif-ficilis* (*arma*) *in-ermis* άοπλος, (*aequus*) *inīquus* άνισος, κτλ.

116. Τα σύνθετα, που το ένα τουλάχιστον από τα συνθετικά τους μέρη είναι κλιτό μέρος του λόγου, είναι ή ρήματα ή ουσιαστικά ή επίθετα. Ως προς το σχηματισμό τους αξία σημειώσεως είναι τα εξής:

117. α΄) Σύνθετα ρήματα (*verba composita*). 1) Ρήματα σύνθετα με α΄ συνθετικό ρήμα σχηματίζονται μόνο με το ρήμα *facio* ως β΄ συνθετικό που μένει τότε αμετάβλητο, όπως (*adsuescēre*, *facio*) *adsuefacio* συνηθίζω, *adsue-feci*, *adsue-factum*, *adsue-facere*, (*calēre*, *facio*) *cale-facio* θερμαίνω, (*patēre*, *facio*) *patefacio* ανοίγω, κτλ. (Βλ. § 114, 3 και § 115, 3, α΄).

2) Το ρήμα *facio* ως β΄ συνθετικό ρημάτων που έχουν α΄ συνθετικό όνομα (ουσιαστικό ή επίθετο) γίνεται *-fīco* (κατά την α΄ συζυγία), όπως (*aedes*, *facio*) *aedi-fīco* χτίζω, *aedificāvi*, κτλ. (*amplus*, *facio*) *ampli-fīco* μεγαλώνω, (*testis*, *facio*) *testificor* μαρτυρώ (§ 80).

118. β΄) Σύνθετα ουσιαστικά (*substantiva composita*). Αυτά σχηματίζονται:

1) από όνομα και ρήμα και λήγουν συνήθως σε *-a*, *-s*, *-r*, όπως (*ager*, θ. *agr-*, *colo*) *agri-cōla* γεωργός, (θ. *par*, *cae-do*) *par-i-cīda* πατροκτόνος, (*ars*, *art-is-facio*) *artifex* (από το *arti-fecs*) τεχνίτης, (*arma*, *gero*) *arm-ī-ger* οπλοφόρος·

2) από δύο ονόματα ή από αριθμητικό και όνομα και λήγουν συνήθως σε *-ium*, όπως (*sol*, *status*) *sol-sti-tium* ηλιοστάσιο, (*tres*, θ. *tri-*, *annus*) *tri-enn-ium* τριετία·

3) από πρόθεση και όνομα, που κανονικά μένει αμετάβλητο,

όπως (cum, nomen, αρχ. gnomen) co-gnōmen επώνυμο, (de, decus) de-dēcus απρέπεια, (pro, consul) pro-consul ανθύπατος.

119. γ') Σύνθετα επίθετα (adiectiva composita). Αυτά σχηματίζονται:

1) από επίθετο (ή αριθμητικό) και ουσιαστικό ή από ρήμα και ουσιαστικό, όπως (magnus animus) magn-anīmus μεγαλόψυχος, (tres θ. tri-, lingua) tri-linguis τρίγλωσσος, (misereo cors) miserīcors ευσπλαχνικός.

2) από πρόθεση ή αχώριστο μόριο και όνομα

α') ουσιαστικό. Αυτό ή μένει αμετάβλητο ή παίρνει επιθετική κατάληξη, όπως (ad, finis) ad-finis γειτονικός, (cum, cors) con-cors (ομόφρων) ομόψυχος, (in-ars) in-ers άτεχνος, (se-cura) secūr-us (άφροντις) αφρόντιστος, (in-arma) in-erm-is άοπλος.

Σ' αυτού του είδους τα σύνθετα, στέρηση φανερώνουν και οι προθέσεις a, de, ex, όπως a-mens, de-mens άφρονας, (ex, pars) ex-pers άμοιρος.

β') επίθετο. Σ' αυτή την περίπτωση ως α' συνθετικό συνήθως υπάρχει το στερητικό in-, οι προθέσεις per, prae για να δηλωθεί επίταση και η πρόθεση sub για να δηλωθεί ελάττωση, όπως in-dīgnus ανάξιος, per-lēvis πολύ ευτελής, prae-clārus πολύ διαυγής, sub-crūdus κάπως ωμός.

120. ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΑΝΩΜΑΛΩΝ ΡΗΜΑΤΩΝ

ab-do αποκρύπτω. βλ. do.

ab-icio (πρόφ. ab-jicio) απορρίπτω, (ab + iacio, § 115, 3, α'). Βλ. iacio.

ab-oleo αφανίζω, -olēvi, -olitum, -olēre. Από αυτό abolesco αφανίζομαι, -lēvi, -lescere, § 89, 2 και § 110, 2, α' (ριζ. ol-, πβ. απ-όλ-λυμι).

ac-cendo ανάβω, -cendi, -censum, -cendere (ριζ. cand-, βλ. candeo, § 115, 3, α').

ac-cerso. βλ. ar-cesso.

ac-cido προσπίπτω, -cidi, -cidere, § 89, 2 και § 100, 2 (ad + cado, § 115, 3, α'). Βλ. cado.

ac-cido περικόπτω, (ad + caedo, § 115, 3, β'). Βλ. caedo.

ac-cio προσκαλώ, -cire (όπως η δ' συζυγία). Βλ. cicio § 89, 4, Σημ. 1.

ac-cumbo κατακλίνομαι, -cubui, -cubitum, -cumbere (ad + cumbo, άχρηστο ριζ. cub-, βλ. cubo § 96, 2, α').

aceo ξινίζω, -cui, -cere, § 89, 2. Από αυτό aceo αρχίζω να ξινίζω, -cui, -cescere, § 110, 2, α'.

acuo ακονίζω. Όπως το tribuo.

ad-eo, § 93, Σημ.

ad-imo αφαιρώ (ad + emo, § 115, 3, α').

ad-ipsior επιτυχαίνω, -eptus sum, -ipisci, § 80.

ad-doleo θυματίζω, -olui, -olere, § 89, 2. Από αυτό adolesco αναφλέγομαι, -lescere, § 110, 2, α'.

ad-olesco και ad-ulesco αυξάνομαι, -olēvi, (-ultum) -olescere (ριζ. ol-, από την al-, βλ. alo).

ad-orior ορμώ, -ortus sum, -origi, § 80 (όπως το audior) Βλ. και orior.

ad-sentior. Βλ. assentior, § 81, 2.

a-gnosco αναγνωρίζω, -gnōvi, -gnitum, -gnoscere. Βλ. nosco.

ago, § 87, 2, α'. Βλ. και § 115, 3, Σημ. 1.

aio, § 98, 2, α'.

algeo ριγώ, alsī (από το alg-si), algere, § 89, 2. Από αυτό algesco ψύχομαι, alsī, algescere, § 110, 2, α'.

al-licio δειλάζω, -lēxi, -lectum, -licere (ad + lacio, § 84 και § 115, 3, α').

alo τρέφω, αυξάνω, alui, alitum και altum, alĕre. Παθ. μετχ. altus και alitus.

ambio (ambi + eo), § 93, Σημ.

ambūro περιφλέγω, § 114, 2, α'. Βλ. uro.

amicio περιβάλλω, (amicui και amixi), amictum, amicĭre (από το ambi + iacio § 114, 2, α' και § 115, 3, α').

am-plector αγκαλιάζω, -plĕxus sum, -plexum, -plecti, § 80 (ambi + plector, § 114, 2, α').

ango πνίγω, angĕre, § 89, 2.

animadverto προσέχω. Βλ. verito.

apĕrio ανοίγω, -rui, -rtum, -rire.

apiscor πετυχαίνω, aptus sum, aptum, apisci, § 80. (Σύνθετο -ipiscor, -eptus sum, κτλ. § 115, 3, α').

ap-pello πλησιάζω, -pŭli, -pulsum, -pellĕre. Βλ. pello (να διακρίνεται από το appello, -avi, ātum, āre καλώς, ονομάζω).

arceo εμποδίζω, arcui, arcĕre. Ως σύνθετο -erceo, -ercui (-ercitum), -ercĕre, § 115, 3, α'.

ar-cesso και ac-cerso προσκαλώ -cessĭvi, -cessĭtum, -cessĕre, 89, 3.

ardeo καίομαι, arsi, (arsum), ardĕre, § 90, 3. Μετοχ. μέλλ. arsŭrus.

Παράγωγο το ardesco αναλάμπω, arsi, ardescĕre, § 110, 2, α'.

arguo ελέγχω. Όπως το tribuo. Μετοχ. μέλλ. arguitŭrus.

aspicio προσβλέπω. Βλ. specio.

assentior παραδέχομαι, συμφωνώ, -sensus sum, -sennĭri, § 80 και 81, 2.

audeo, § 81, 1.

audio, § 78.

au-fero αποκομίζω, abs-tŭli, ab-lātum, au-ferre, § 96 και 102, 2.

au-fugio αποφεύγω, -fŭgi, -fugĕre, § 89, 2.

augeo, § 86, 1 και § 89, 3.

avere, § 98, 3.

bibo πίνω, bibi, bibĕre, (σουπίνο potum ή haustum από το haurire) § 89, 3, α'.

cado πέτω, § 87, 2 β' και § 100, 2. Μετοχ. μέλλ. cāsŭrus.

caedo κόπτω, § 87, 2, β' και § 115, 3, β'.

caleo είμαι θερμός, -lui, -lĕre, § 89, 2, από αυτό calesco, § 86, 2, γ'

calleo έχω κάλους, -llēre, § 89, 2.

candeo είμαι λευκός, -ndui, -ndēre, § 89, 2. Από αυτό *candescō* λευκαίνομαι, -udui, -ndescēre, § 110, 2, α'.

caneo είμαι λευκός, -nui, -nēre, § 89, 2. Από αυτό *canescō* γίνομαι λευκός, -nui, -nescēre, § 110, 2, α'.

cano ψάλλω, § 87, 2, β'. Ως σύνθετο -cīno, -cīnui, (-centum), -cīnēre, π.χ. *con-cīno*, *praecīno* προλέγω, § 115, 3, α'.

capesso, αρπάζω, -pessīvi, -pessītum, -pessēre, § 89, 3.

capio παίρνω, § 84. Ως σύνθετο -cipio, -cēpi, -ceptum, cipēre, § 115, 3, α' και Σημ. 1.

careo στερούμαι, *carui*, (*caritum*), *carēre*. Μετχ. μέλλ. *caritūrus*.

carpo δρέπω, § 87, 2, γ'. Ως σύνθετο -cepo, § 115, 3, α'.

caveo φυλάσσομαι, *cavi*, *cautum*, *cavēre*, § 115, 3. Σημ. 1.

cēdo βαδίζω, *cessi*, *cessum*, *cedēre*.

censeo τιμώμαι, νομίζω, *censui*, *censum*, *censēre*.

cerno κρίνω, § 86, 2.

cio κινώ, § 89, 4. Σημ. 1. (και *cio*, *cire*, § 89, 2). Το σουπίνο και η μετοχή του παθητικού παρακειμένου στο σύνθετο *accī(e)o* έχουν το *i* μακρό: *accītum*, *accītus*. Στα άλλα σύνθετα το *i* διαφορείται, όπως *ex-cītus* και *ex-cītus*, *con-cītus* και *con-ītus*, *in-cītus*.

cingo ζώνομαι, *cingi*, *cingtum*, *cingēre*.

circum-do περικυκλώνω, -dēdi, -dātum, -dāre, § 89, 4. Σημ. 1 και 2.

circum-sisto περικυκλώνω, -stēti, -sistēre. Βλ. *sisto*.

circum-sto στέκομαι ολόγυρα, -stēti, -stare. Βλ. *sto*.

clareo είμαι φανερός, -rui, -rēre, § 89, 2. Από αυτό το *claresco* αναφαίνομαι, -rui, -rescēre, § 110, 2, α'.

claudo κλείνω, *clausi*, *clausum*, *claudēre* § 87, 2, γ'. Ως σύνθετο -clūdo, § 115, 3, β'.

co-alesco συναυξάνομαι, -alui, (-alītum), -alescēre. Παθ. μετοχ. *coalitus* (από το άχρηστο *alesco* και αυτό από το *alo*).

co-ēmo συναγοράζω. Βλ. *emo* και § 115, 1.

co-eo συνέρχομαι. Βλ. *eo*, § 93 και § 115, 1.

coepi άρχισα, § 98, 1 και Σημ.

caerceo εμποδίζω ολόγυρα, -ercui, -ercītum, -ercēre. Βλ. *arceo*.

co-gnosco (γινώσκω) μαθαίνω, -gnōvi, -gnītum, -gnoscēre. Βλ. *nosco* και πβ. γινώσκω

- cogo** συγκεντρώνω, cōēgi, cōāctum, cōgēre (cum + ago, co + ago, § 115, 1).
- cohibeo** συγκρατώ (cum + habeo, § 115, 1 και 3, α').
- col-līdo** συνθλίβω, (cum + laedo, § 115, 1 και 3, β').
- col-līgo** συλλέγω, lēgi, -lectum, -ligēre, § 115, 3 Σημ. 1.
- colo** (θεραπεύω) περιποιούμαι, colui, cultum, colēre.
- comb-ūro** κατακαίω, (από το co + amburo, § 115, 1). Βλ. uro.
- com-ēdo**, § 92 και 115, 1. Βλ. edo.
- com-miniscor** επινοώ, -mentus sum (-mentum), -minisci, § 80, (ριζ. men-, πβ. memini, § 98, 1).
- como** καλλωπίζω, compsi, comptum, comēre.
- com-pello** συνωθώ, -pūli, -pulsum, -pellēre. Βλ. pello.
- com-perio** πληροφορούμαι, -pēri, -pertum, perire, § 89, 3, (ριζ. per- πβ. πείρα από το περ-ja).
- com-pingo** συνάπτω, -pēgi, -pactum, -pingēre, § 89, 4 γ' και § 115, 1, και 3, α'. Βλ. pango.
- com-pingo** καταγράφω, -pinxi, -pictum, -pingēre. Βλ. pingo και § 115, 1.
- complector** περιπλέκομαι, -plexus sum, -plexum, plecti, § 80.
- com-pleo** γεμίζω, -plēvi, -plētum, -lēre. πβ. deleo.
- con-cīdo** συμπίπτω. Βλ. ac-cīdo (cado).
- con-cīdo** κατακόπτω. Βλ. ac-cīdo (caedo).
- con-clūdo** κατακλείω. Βλ. claudio.
- con-cupisco** επιθυμώ, -cupīvi, -cupītum, -cupiscēre, (από το cupio § 84 και § 110, 2, α').
- con-cutio** δασείω, -cussi, -cussum, -cutēre. Βλ. quatio.
- con-dolesco** πονώ, -dolui, -dolescēre. Από το con-doleo.
- con-fiteor** παραδέχομαι, -fessus sum, -fessum, -fītēri, § 80 (cum + fiteor, § 115, 3, α').
- con-gruo** συμφωνώ, -grui, -gruēre, § 89, 2. Βλ. ruo.
- con-icio** (πρόφ. con-jicio) συμβάλλω (cum + iacio, § 115, 1 και 3, α').
- can-niveo** κλείνω τα μάτια, -nixi και -nīvi, -nivēre, § 89, 2.
- con-quīro** αναζητώ. Βλ. quaero, § 115, 3, β'.
- con-scisco** αποφασίζω από κοινού, -scīvi, -scītum, -sciscēre, (από το scio, § 110, 2, α').
- con-sisto** στέκομαι, -sītī, -sistēre. Βλ. sisto.
- con-spicio** βλέπω καθαρά. Βλ. specio.

- con-sto** συνίσταμαι, -stīti, -stāre. Μετχ. μέλλ. constatūrus, § 110, 2. Βλ. και sto.
- con-sūlo** σκέπτομαι, -sūlui, -sultum, -sulēre.
- con-temno** καταφρονώ, -temp̄si, -temptum, -temnēre.
- con-temno** καταφρονώ, -temp̄si, -temptum, -temnēre.
- con-ticesco** ή con-ticisco κατασιωπώ, -ticui, -ticescēre, § 89, 2. Από του taceo, § 115, 1 και § 110, 2, α'.
- con-tingo** εγγίζω. Βλ. tango, 115, 1, και 3, α'.
- coquo** μαγειρεύω, coxi, coctum, coquēre.
- crebro** (σύνθετο per-crebroresco έχω επίδοση), -brui, -brescēre (από το επίθ. creber, § 110, 1).
- credo** πιστεύω, -dīdi, -dītum, -dēre. Πβ. do.
- crepo** κροτώ, -rui, -rītum, -rāre, § 115, 3, α'.
- cresco** αυξάνομαι, crēvi, (crētum), crescēre. (Από το creo, § 110, 2, α').
- cubo** κατακλίνομαι, cubui, cubītum, cubāre, § 89, 3 και 4.
- cupio**, § 84.
- curro**, § 87, 2, β' και § 100, 1.
- debeo** οφείλω. Όπως το habeo. (Από το de + habeo, 115, 2, α').
- decet** πρέπει, αρμόζει, § 99, 2
- de-cido** καταπίπτω. Βλ. ac-cido, (cado).
- de-cido** αποκόπτω. Βλ. caedo.
- de-fendo** υπερασπίζω, -fendi, -fensum, -fendēre.
- de-fetiscor** καταπονούμαι, -fessus sum, -fessum, -fetisci, § 80. Βλ. fatisco.
- dēgo** περνώ (το χρόνο μου, τη ζωή μου κτλ.), (dēgi), degēre, § 89, 2 (από το de + ago πβ. cogo).
- de-icio** (προφ. dejicio), καταρρίπτω. Βλ. conicio.
- deleo**, § 78.
- de-ligo** εκλέγω, -lēgi, -lectum, -ligēre, § 115, 3, Σημ. 1.
- de-litescō** και delitisco αποκρύπτομαι, -litui, -litescēre, § 89, 2. Βλ. lateo, § 110, 2, α' και § 115, 2, α'.
- demo** αφαιρώ, dempsi, demptum, demēre. (Από το de + ěmo, πβ. como).
- dascendo** κατεβαίνω, § 115, 3, α' Βλ. scando.

de-sipio παραφρονώ, (-sipui), -sipĕre, § 89, 2, (de + sapio, § 84 και 115, 3, α').

de-sisto στήνω, -stīti, -sistĕre. Βλ. sisto.

de-spicio καταφρονώ. Βλ. specio.

de-vertor, § 81, 2.

dico, § 87, 2, γ' και § 84, Σημ. Σύνθετα *ēdīco* προκηρύσσω, *interdīco* απαγορεύω.

dif-fĕro διασκορπίζω, *dis-tŭli*, *di-lātum*, *dif-fere*, § 115, 2, δ'.

di-ligo αγαπώ, -lĕxi, -lectum, -ligĕre (*dis + lego*, § 115, 2, δ' και 3, γ' Σημ. 1).

di-lucescit ξημερώνει, -lŭxit, -lucescĕre.

di-ribeo διαχωρίζω, όπως το *habeo*. (Από το *dis + habeo*, § 115, 2, δ' και 3, α', πβ. και § 23, 2, Σημ.).

di-rīgo διευθύνω, -rĕxi, -rectum, -rigĕre (*dis + rego*, § 115, 3, α').

di-rīmo χωρίζω, -rĕmi, -reptum, -rimĕre (*dis + emo*, § 115, 3, α', πβ. και § 23, 2, Σημ.).

disco, § 89, 2.

dis-plīceo δεν αρέσκω (*dis + placeo*, § 115, 3, α').

distinguo διακρίνω. Βλ. stinguo.

di-sto απέχω, -stāre, § 89, 2. Βλ. sto.

di-vīdo διαιρώ, -vīsi, -vīsum, -vidĕre.

do δίνω, § 89, 4, 1 και 2 (ριζ. *dov-*, *dā-*, *dā-*).

do, *dīdi*, *dītum*, *dĕre* (ριζ. *de-*). Βρίσκεται μόνο σύνθετο με μονοσύλλαβες προσθέσεις, όπως *ab-do* αποκρύπτω, *ad-do* προσθέτω, *con-do* χτίζω, κτλ. Σε μερικά τέτοια σύνθετα όπως το *red-do* (δίνω ό,τι χρωστώ) υπάρχει η έννοια του προηγούμενου *do* (= δίνω), § 89, 4, Σημ. 2.

doceo διδάσκω, *docui*, *doctum*, *docĕre*.

doleo πονώ, *dolui*, (*dolitum*), *dolĕre*.

domo, § 89, 3.

duco οδηγώ, *duxī*, *ductum*, *ducĕre*, § 84 Σημ. και 87, 2, γ'.

edo, § 92.

edūco εξάγω, *dūxi*, κτλ. Βλ. *dūco* (πρέπει να διακρίνεται από το *edūco*, -*āvī*, -*ātum*, -*āre* παιδεύω, ανατρέφω).

egĕo έχω ανάγκη, *egui*, *egĕre*, § 89, 2.

ecio (πρόφ. ejicio, e + iacio), § 115, 3, α'.

elicio εξάγω, § 84 και § 115, 3, α'. Βλ. lacio.

e-līdo εκθλίβω (e + laedo, § 115, 3, β').

e-līgo εκλέγω, -lēgi, -lectum, -ligēre, § 115, 3, Σημ. 1. Βλ. lego.

emineo εξέχω, -nui, -nēre, § 89, 2.

emo αγοράζω, ēmi, emptum, emēre. (Σύνθετα co-emo, αλλά red-imo εξαγοράζω, adīmo αφαιρώ, interīmo φονεύω), § 115, 3, α'.

e-mungo (απομύττω) βγάζω τη μύξα μου, (-munxi, -munctum), -mungēre (ριζ. mug- § 86, 2, α' και § 89, 1).

eo, § 93 και 89, 4. Σημ. 1.

ex-cello εξέχω, -cellere, (παθητ. μετχ. excelsus), § 89, 2.

ex-clūdo αποκλείω, § 115, 3, β'. Βλ. claudio.

ex-cudo εκτριβώ, (-cūdi, -cūsum), -cudēre.

ex-cutio (ex + quatio), πβ. § 115, 3, β'.

ex-erceo εξασκώ. Βλ. arceo και cōerceo.

ex-īgo απαιτώ, -ēgi, -actum, -igēre (ex + ago, § 115, 3, α').

ex-īmo εξαίρω (ex + emo, § 115, 3, α').

ex-olesco επαυξάνομαι. Εύχρηστη μόνο η μετοχή exolētus, ως επίθετο (= τέλειος), πβ. ad-olesco.

ex-olesco φθίνω, -lēvi, (-lētum), -lescēre. Πρβ. adolesco.

ex-pergisor εξεγείρομαι, -perrectus sum, -perrectum, -pergisci, § 80 βλ. pergo και § 110, 2, α'.

ex-perior πειρώμαι, -pertus sum, -pertum, -perīri, § 80. Βλ. comperio.

ex-sisto εξανίσταμαι. Βλ. consisto.

ex-sto εξέχω, exstāre. Μετοχ. μέλλ. exstatūrus.

ex-timesco φοβούμαι, -timui, -timescēre, § 89, 2. Βλ. timeo και § 110, 2, α'.

ex-uo γδύνω. Όπως tribuo.

facesso πράττω, -cessīvi, -cessitum, -cessēre.

facio, § 84 και Σημ. Παθητικό του το fīo, § 97. Ως σύνθετο: -fīcio, -fīci, -fectum, -fīcēre. § 115, 3, α' και § 117.

fallo σφάλω, fefelli, fallēre, § 87, 2, β'. (Από το falno, § 86, 2).
Σουπίνο deceptum από το decipēre.

farcio γεμίζω, farsī, fartum, farcīre, § 89, 3. Ως σύνθετο -farcio, -fersi, -fertum, fercīre, § 115, 3, α'.

- fateor** ομολογώ, (*fassus sum*), *fatēri*, § 80. Ως σύνθετο -*fiteor*, § 115, 3, α'.
- fatisco** κοπιάζω, *faticēre*. § 89, 2 και *faticor*, *faticisci*. § 80.
- faveo** ευνοώ, *favi*, *fautum*, *favēre*.
- ferio**, § 89, 2.
- fero**, § 96, § 84, Σημ. και 115, 3, Σημ. 1.
- ferveo** είμαι θερμός, *ferbui*, *fervēre*. (και ποιητ. *fervo*, *fervi*, *fervēre*).
πβ. § 89, 3.
- fido**, § 81, 1.
- figo** πηγνύω, *fixi*, *fixum*, *figēre*.
- findo** σχίζω, *findi*, *findum*, *findēre*. (ρ. *fid-*, § 86, 2, α').
- fingo** πλάττω, *finxi*, *factum*, *figēre*. (ρ. *fig-*, § 86, 2, α').
- fio**, § 97. Βλ. και *facio*.
- flecto** λυγίζω, *flexi*, *flexum*, *flectēre*. (ρ. *flec-*, § 86, 2, β').
- fleo** κλαίω, *plēvi*, *plētum*, *plēre*. Πβ. *deleo*.
- fligo** χτυπώ, *flix*, *factum*, *figēre*. (ρ. *flig-*, § 87, 2, γ'). Συνήθως σύνθετο: *affligo* καταβάλλω, *confligo* συγκρούομαι.
- floreo** ανθώ, -*ui*, -*rēre*, § 89, 2. Από αυτό *floresco* (εξανθώ), -*scēre*. § 110, 2, α'.
- fluo** ρέω, *fluxi*, *fluxum*, *fluēre*. (ρ. *flu-*, και *flug-*).
- fodio**, § 84 και § 87, 2, α'.
- for**, § 98, 2, δ'.
- fōre**, § 98, 3, Σημ.
- foveo** θερμαίνω, *fōvi*, *fōtum*, *fovēre*.
- frango** (κατάγνυμι) θραύω, τσακίζω, *frēgi*, *fractum*, *frangēre*. (ρ. *frag-*, § 86, 2, α', § 87, 2, α' και 115, 3, α').
- fremo** γογγύζω, *fremui*, (*fremitum*), *fremēre* (§ 89, 3).
- frendo** συντρίβω, *fresum* (και *frēssum*), *frendēre*.
- frico** τρίβω, *fricui*, *frictum* και *fricātum*, *fricāre*, § 89, 3.
- frigeo** είμαι ψυχρός, *frigēre*, § 89, 2. Από αυτό *frigesco*, -*scēre*, § 110, 2, α'.
- fruor** καρπούμαι, *frui*. Μτχ. μέλλ. *fruiturus*. Οι χρόνοι που λείπουν αναπληρώνονται από το ρ. *utor* ή από τη φράση *fructum capere*, § 80 (ρ. *fru-* και *flug-*).
- fūgio**, § 84, § 87, 2, α' και § 89, 4, Σημ. 1. Μτχ. μέλλ. *fūgiturus*.
- fulcio** στηρίζω, *fulsi*, *fultum*, *fulcīre*, § 89, 3.

fulgeo αστράφτω, fulsi, fulgēre, § 89, 2. Από αυτό fulgesco αναλάμπω, -scēre, § 110, 2, α'.

fundo, § 86, 2, α'.

fundor επιτελώ, functus sum, functum, fungi, § 80.

furo, § 89, 2.

gaudeo, § 81, 1.

gemo στενάζω, -mui, (-mītum), -mēre.

gero φέρω, gessi, gestum, gerēre, (ρ. ges- πβ. § 23, 2, Σημ.).

gestio υπερηφανεύομαι, καμαρώνω, gestīre, § 89, 2.

gigno, § 86, 3.

gradior βαδίζω, § 80 και 84. Τό σουπίνο gressum αντί grassum κατά τα σύνθετα. Βλ. § 115, 3, α'.

habeo έχω, -bui, -bītum, -bēre, § 87, 1, § 88, 2 και 89, 4 Σημ. Ως σύνθετο -hibeo π.χ. adhibeo προσφέρω, prohibeo εμποδίζω, § 115, 3, α'.

haereo (έχομαί τινος) εξαρτώμαι από κάποιον, haesi, (haesum), haerēre, § 89, 3. Μτχ. μέλλ. haesurus.

haurio αντλώ, hausī, haustum, haurīre, § 89, 3, (ρ. haus-, πβ. § 23, 2, Σημ.).

hisco χάσκω, hiscēre, § 89, 2. Από το hio, § 110, 2, α'.

horreo φρίττω, § 89, 2. Από το ρ. αυτό horresco, horruī, horrescēre, § 110, 2, α'.

(**icio** ή) **ico** (πλήττω), χτυπώ īci, (ictum), icēre. Μτχ. μέλλ. icturus. Παθ. μετ. ictus.

ignosco συγχωρώ, -gnōvī, gnōtum, -gnoscēre. Πβ. cognosco.

il-licio δελιάζω, -lexi, -lectum, -licēre, (in + lacio, § 84 και § 115, 3, α').

im-buo εμβάπτω, όπως το tribuo.

im-mīneo επίκειμαι, im-minēre, § 89, 2.

im-pingo (in + rango). Βλ. com-pingo.

im-plico § 89, 4, α'.

in-cendo ανάβω, πβ. ac-cendo.

in-cīdo εμπίπτω, πβ. ac-cīdo. Βλ. cado.

in-cīdo εγκόπτω, πβ. ac-cīdo. Βλ. caedo.

in-clūdo εγκλείω, πβ. con-clūdo και claudio.

in-cumbo κατακλίνομαι, -cubui, -cubitum, -cumbere. Βλ. accumbo.

in-cutio ενσείω. Βλ. con-cutio και quatio.

in-dīco κηρύσσω, -dīxi κτλ. Βλ. dīco (πρέπει να διακρίνεται από το indīco, -avi, -atum, āre δηλώνω).

in-digeo έχω ανάγκη, -gui, -gere, § 89, 2. Βλ. egeo.

in-dulgeo χαρίζομαι, -lsi, -lgere, § 89, 3.

in-duo ενδύω. Βλ. ex-uo.

in-fringo θραύομαι. Βλ. frango, § 115, 3, α'.

in-gemisco στενάζω, -mui, -miscere, § 89, 2. Βλ. gemo.

in-gruo ενσκήπτω. Βλ. con-gruo.

in-icio (πρόφ. in-jicio) εμβάλλω. Βλ. conicio.

in-quam, § 98, 2, β'.

in-sulpo εγχαράσσω. Βλ. scalpo.

in-sto επίκειμαι, -stīti, -stāre. Μτχ. μέλλ. instāurus.

intel-lēgo κατανοώ, -lexi, -lectum, -legere, § 115, 3 Σημ. 1.

in-tueor προσβλέπω, -tuēri. Πρκμ. aspēxi από το aspicio.

irascor οργίζομαι, irasci, § 80. Πρκμ. suscensui από το suscenseo.

jaceo κείμαι, jacui, (jacitum), jacere. Μτχ. μέλλ. jaciturus.

jacio, § 84. Ως σύνθετο -jicio (ή -icio), -jēci, -jectum, -jicere, όπως abicio (πρόφ. abjicio), con-icio (προφ. conjicio) κτλ. § 115, 3, α'.

jubeo διατάσσω, jussi, jussum, jubere.

jungo, § 89, 1.

juvo, § 89, 4.

labor (ολισθαίνω) γλιστρώ, lapsus sum, lapsum, labi § 80.

laccio ερεθίζω, -ssivi, -ssitum, -ssere. § 89, 3.

lacio, § 84. Αντίθετα -licio, § 115, 3, α'. Βλ. al-licio, elicio και il-licio.

laedo βλάπτω, laesi, laesum, laedere, § 87, 2, γ'. Ως σύνθετο lido, § 115, 3, β'.

lambo γλείφω, -bi, -bitum, -bere.

languo ατονώ, -guere, § 89, 2. Από αυτό languesco άtonος γίνομαι, -gui, -guescere, § 110, 2, α'.

lateo (λανθάνω) κρύβομαι, -ui, ere, § 89, 2.

lavo λούω, lavi, latum και lavatum, lavare και lavere. Πβ. § 86, 4. Μέσο labor, 'autus sum, lavari.

lego, § 78, § 89, § 87, 2, § 88 και 115, 3, Σημ. 1.

libet, § 99, 2.

liceo πωλούμαι σε δημοπρασία, -cui, -cĭtum, -cēre, § 89, 2.

liceor αγοράζω σε δημοπρασία, -cĭtus sum, -ēri, § 80.

licet, § 99, 2. Μετοχ. μέλλ. liciturus.

linco γλείφω, -nxi, -ngēre.

fino § 89, 4 και Σημ. 1.

linguo, § 87, 2, α'.

liveo είμαι πελιδνός (= ωχρός) livēre, § 89, 2. Από αυτό livesco, -scēre, § 110 α'.

laquor, § 80.

luceo φέγγω, luxi, lucēre, § 89, 2. Από αυτό lucesco λάμπω, -scēre, § 110, 2, α'.

ludo, § 87, 2, γ'.

lugeo πενθώ, luxi, lugēre, § 89, 3.

luo πληρώνω, lui, luēre. Μτχ. μέλλ. luĭturus.

luo λούω, luēre, (πβ. lavo, lavēre). Εύχρηστο στα σύνθετα ab-luo (καθαίρω) απολυμαίνω, καθαρίζω, (-lūi, -lūtum, -luēre), diluo διαβρέχω, κτλ.

madeo είμαι υγρός, -dui, -dēre, § 89, 2. Από αυτό madesco βρέχομαι, -dui, -descēre, § 110, 2, α'.

maereo είμαι λυπημένος, -rēre, § 89, 2.

malo, § 95.

mando μασιέμαι, -ndi, -nsum, -ndēre.

maneo μένω, -nsi (-nsum), -nēre, § 89, 3. Μτχ. μέλλ. mansurus.

mansuesco ξημερώνομαι. Βλ. suesco.

marceo είμαι μαραμένος, -cēre, § 89, 2.

medeor θεραπεύω, dēri, § 80 και 89, 2. Πρκμ. sanāvi από το sanare.

memini, § 98, 1.

mereo είμαι άξιος για κάτι, -tui, -rĭtum, -rēre και mereor, -rĭtus sum, -rēri, § 80.

mergo βυθίζω, -rsi, -rsum, -rgēre.

metior μετρώ, mensus sum, mensum, metĭri, § 80 και 89, 3.

meto θερίζω (messum), metēre, § 89, 2.

metuo φοβούμαι, -tui, -tuēre.

mico, § 89, 2. Σύνθετο e-mīco πηδῶ έξω. Μτχ. μέλλ. emicaturus.

mingo ουρά, mīnxi, mīnctum και mīctum, mīngĕre (ρ. mig-, § 89, 1. Πβ. ο-μιχ-είν).

minuo ελαττώνω. Όπως το tribuo.

misceo αναμειγνύω, mīscuī, mīxtum και mīstum, mīscĕre (ρ. mig- Ελλ. μείγ-νυμι και μίσγω).

miseror οικτίζω, -rītus sum, -rĕri, § 80 και ως απρόσωπο miseret (me) με κατέχει οίκτος, miserītum est, miserĕre, § 100, 2.

mitto στέλνω, mīsi, mīssum, mīttere, § 115, 2, β'.

molo (μύλλω) αλέθω, -lui, -lītum, -lĕre.

moneo συμβουλεύω, -nuī, -nītum, -nĕre, § 87, 1 και 88, 2.

mordeo δαγκώνω, momordi, morsum, mordĕre, § 87, 2, β'.

morior, § 84 και § 86, 1. Μετοχ. μέλλ. moriturus.

moveo κινώ, mōvi, motum, movĕre.

mulceo καταπραΰνω, -lsi, -lsum, -lcĕre.

mulgeo (αμέλω) αρμέγω, -lsi, -lctum, lgĕre (ρ. mulg-, πβ. α-μέλ-γω).

nanciscor επιτοχαίνω, nactus ή nactus sum, nactum, nancisci, § 80.

nascor γεννιέμαι, nātus sum, natum, nasci, § 80 (ρ. gna-, από αυτή a-gnascor από το ad-gnasor, cognātus, κτλ. πβ. κασίγνητος).

neco, § 86, 1. α' και § 89, 4. Σύνθετο e-nĕco κατακτείνω, enecūi και enecāvi, enectum, enecare.

necto συνδέω, nexi και nexuī, nexum, nectĕre.

neg-lĕgo και neg-līgo αμελώ, -lexi, -lectum -legĕre, § 115, 3, Σημ. 1.

neo (νήθω) κλώθω, υφαίνω, nĕvi, nĕtum, nĕre. Πβ. deleo (αλλά γ' πληθ. οριστ. ενεστ. neunt ποιητικός κατά την γ' συζυγία).

nequeo, § 94.

ningit και ninguit (νίφει) χιονίζει, ninxit, ningĕre, § 99, 1. Πβ. § 24.

niteo λάμπω, -tui, -tĕre, § 89, 2. Από αυτό nistesco γίγνομαι στιλπνός -tescĕre, § 110, 2, α'.

nitor στηρίζομαι, nīxus ή nīsus sum, nīxum ή nīsum, niti, § 80.

noco βλάπτω, -cui (-cītum), -ĕre.

nolo, § 95.

nosco (γινώσκω) ξέρω, novi, notum, noscĕre (ρ. gno-, απ' όπου a-gno-sco, co-gnosco, κτλ. με σουπίνο -gnītum. Πβ. γι-γνώσκω και nascor).

- nubo** υπανδρεύομαι, nupsi, nuptum, nubĕre, § 87, 2, γ', (ρ. nub- πβ. νύ-μ-φη).
- nuo** κάνω νευμα. Εύχρηστο μόνο σύνθετο, όπως ab-nuo ανανεύω, adnuo επινεύω, -nui, -nuĕre.

ob-do κάνω επίθεση. Βλ. do.

ob-dormisco αποκοιμούμαι, -mīni, -miscĕre § 89, 2 και 110, 2, α'.

ob-icio (πρόφ. ob-jicio) προβάλλω. Βλ. ab-icio.

ob-liviscor λησμονώ, -lītus sum, -lītum, -livisci, § 80.

ob-oedio υπακούω, (ob + audio) .

ob-sideo πολιορκώ. Βλ. sedeo.

ob-solesco παλαιούμαι, -levi, (-lĕtum), -lescĕre. Βλ. exolesco.

ob-sto αντιστέκομαι, -stīti, -stāre. Μτχ. μέλλ. obstātūrus.

oc-cido καταδύομαι, -cīdi, (-cāsum), -cidĕre. Βλ. cado.

oc-cīdo φονεύω, -cīdi, -cisum, -cidere. Βλ. caedo.

oc-cūlo αποκρύπτω, -cūlui, -cultum, -culĕre.

odi, § 98, 1.

of-fendo προσκρούω. Βλ. defendo.

oleo μυρίζω, -lui, -lĕre, § 89, 2.

operio σκεπάζω, -perui, -pertum, -perĭre. Βλ. aperio.

oportet, § 99, 2.

opperior αναμένω, -perītus ή pertus sum, pertum, -perĭri, § 80.

ordior αρχίζω, orsus sum, orsum, ordiri, § 80.

orior ανατέλλω, ortus sum, ortum (μετοχ. μέλλ. oritūrus), oriri, § 80. (ρ. or-, όρ-νυ-μι). Στην οριστική του ενεστώτα, την υποτακτική του παρατατικού και στην προστακτική σχηματίζεται κανονικά κατά την γ' συζυγία: orĕris, orĭtur, orĭmur, orimini - orĕrer, orĕrentur, κτλ.

os-tendo δεικνύω. Χωρίς ύπτιο. Βλ. tendo και § 87, 2, β'. Σημ. και § 115, 2, β', Σημ.

paciscor συνθέτω, pactus sum, pactum, pacisci, § 80.

paenitet (me), μετανοώ, -tuit, -tĕre, § 99, 2.

palleo είμαι ωχρός, -llui, -llĕre, § 89, 2. Από αυτό pallesco ωχρίω, -llui, -llescĕre, § 110, 2, α'.

pando απλώνω, pandi, passum (ή pansum), pandĕre.

pango, § 89, 4, γ' και § 115, 3, α'.

parco φείδομαι, reperci ή parsi, parcēre, § 87, 2, β'. Σουπίνο *temperatum* από το *temperare*.

pareo φαίνομαι, υπακούω, -tui, -tēre. Σύνθετο *ap-pāreo* (επιφαίνομαι).

Μτχ. μέλλ. (*ap*) *paritūrus*.

pario, § 84 και § 87, 2, β'. Μετοχή του μέλλοντος *paritūrus*.

pāscō, § 86, 2, γ'.

pateo είμαι ανοιχτός, -tui, -tēre, § 89, 2.

patior, § 84.

paveo φοβάμαι, *pavēre*, § 89, 2. Από αυτό *pavesco* (πτοούμαι), *pavescēre*, § 110, 2, α'.

pecto χτενίζω, *pexum*, *pectēre*.

pellicio σύρομαι, -lēxi, -lēctum, -licēre. Βλ. *lacio*.

pello ωθώ, *perūli*, *pulsum*, *pellēre*, § 87, 2, β'.

pendeo κρεμιέμαι, *perendi*, *pendēre*, § 89, 2 και 3 και § 87, 2, β'.

pendo ζυγίζω, *perendi*, *pensum*, *pendēre*, § 87, 2, β'.

per-cello καταβάλλω, ανατρέπω, -cūli, -culsum, -cellēre.

per-cuctio πατάσσω. Βλ. *quatio*.

per-do χάνω, -dīdi, -dītum, -dēre. Βλ. *do*.

pergo πορεύομαι, *per-rēxi*, *per-rectum*, *pergēre* (*per* + *rego*).

peto ζητώ, -tīvi, -tītum, -tēre, § 83, Σημ., § 89, 3 και § 115, 3, Σημ. 1.

piget (*me*) λυπούμαι, (*pigūit*), *pigēre*, § 99, 2.

pingo, § 89, 1, β'.

pinso, § 89, 4, γ'.

placeo αρέσκω, *placui* και *placītus sum*, *placītum*, *placēre*, (όπως το *habeo*). Σύνθετα *com-placeo*, *per-placeo*, αλλά *dis-plīceo*.

plango χτυπώ, -nxi, -nctum, -ngēre, (*p. plag-*, § 89, 1).

plaudo κροτώ, *plausi*, *plausum*, *plaudēre*.

plecto, § 86, 2, β'.

plīco διπλώνω, (*plīcui*), *plīcatum*, *plīcāre*, § 89, 3. Εύχρηστο σύνθετο: *ap-plīco*, *ex-plīco*, *applicāvi* και *applicui* - *explicāvi* και *explicui*, κτλ.

pluit βρέχει, *pluit* και (αρχαϊκώς) *pluivit*, *pluēre*, § 89, 1.

polleo ισχύω, *pollēre*, § 89, 2.

polliceor υπόσχομαι, *pollicītus sum*, *pollicītum*, *pollicēri*, § 80.

polluceo θυσιάζω, εκπληρώνω τάξιμο με θυσία, -lūxi, -luctum, -lucēre, § 89, 3.

polluo μαιίνω. Όπως το *tribuo*.

pono αποθέτω, (*posiví*) και *posui*, *positum*, *ponere* (*pro + sino*).

porricio προσφέρω στο βωμό, (*-reci* και) *-rēxi*, *-rectum*, *-ricere*, (*por + jicio*, ήτοι *jacio*, § 115, 3, α'.

por-rigo και (κατά συγκοπή) *porgo* προτείνω, *-rēxi*, *-rectum*, *-rigere*, (*pot + rego*, § 115, 3, α').

por-tendo προλέγω. Βλ. *tendo* και § 87, 2, Σημ.

posco, § 89, 2, α' και § 87, 2, β'. Σουπίνω *postulatum* από το *postulare*.

pos-sideo (κέκτημαι) κατέχω, έχω, *-sēdi*, *-sessum*, *-sidere*. Βλ. *sedeo* και § 115, 3, α'.

pos-sido αποκτώ, *-sēdi*, *-sessum*, *-sidere*. Βλ. *sido*.

possum, § 91.

potior γίγνομαι κύριος, *-tītus sum*, *-tītum*, *-tiri*, § 80.

poto πίνω, *potāvi*, *potum*, *potare*. § 81, 2, Σημ.

praebeo παρέχω. Όπως το *habeo* (*prae + habeo*), § 115, 3, α'.

prae-dico προλέγω, *-dixi*, κτλ. Βλ. *dico* (να διακρίνεται το *praedico*, *-cāvi*, *-cātum*, *-cāre* διακηρύττω).

prae-sto προέχω, *-stīti*, *-stāre*. Μτχ. μέλλ. *praestatūrus*. Βλ. *sto*.

prandeo γευματίζω, *prandi*, *pransum*, *prandere*. § 81, 2, Σημ. και § 89, 3.

prehendo ή *prendo* πιάνω με το χέρι μου σφιχτά, *-hendi*, *-hensum*, *-hendere*.

premo πιέζω, *pressi*, *pressum*, *premere*. Ως σύνθετο *-primo*, *-pressi* κτλ. § 115, 3, α'.

pro-do προφέρω, προδίδω. Βλ. *do*.

proficiscor αναχωρώ, *-fectus sum*, *-ficisci*, § 80.

prō-fligo καταβάλλω, *-gāvi*, *-gātum*, *-gāre*. Βλ. και *fligo*.

promo εκφέρω, *prompsi*, *promptum*, *promere*, (*pro + emo*).

pu-det, § 99, 2. Μτχ. μέλλ. *pu-diturum*.

pungo, § 89, 1, β'. Τα σύνθετα έχουν στον παρακείμενο *-punxi*, π.χ. *interpungo*, *interpunxi*, κτλ.

quaero ζητώ, § 89, 4, Σημ. 1. Ως σύνθετο *-quiro*, § 115, 3, β'.

quaeso, § 98, 2, γ'.

quatio, § 84. Ως σύνθετο *-cutio*, *-cussi*, *-cussum*, *-cutere*, π.χ. *concutio* διαταράσσω κτλ.

queo, § 94.

queror (μέφομαι) κατηγορώ, quaestus sum, queri (ρ. ques-, πβ. § 23, 2. Σημ.)

quiesco ησυχάζω, quievi, (quietum), quiescere.

rado ξύνω, εξαλείφω, rāsi, rasum, radere, § 87, 2. γ'.

rapio, § 84 και § 86, 1, γ'. Ως σύνθετο -rāpio, § 115, 3, α'.

red-do. Βλ. do.

re-fello ανασκευάζω, -felli, -fellere. Σουπίνο refutatum από το refutare.

refert (meā) με ενδιαφέρει, refertuli, referre. Βλ. § 132 Σημ. β'.

rego κατευθύνω, διευθύνω, rēxi, rectum, regere. Ως σύνθετο -rigo, -rēxi. κτλ. § 115, 3, α'.

re-miniscor ενθυμούμαι, -sci, § 80 και § 89, 1. Οι τύποι που λείπουν αναπληρώνονται από το recordari.

reor συλλογίζομαι, rātus sum, reri, § 80.

re-pello απωθώ, reppuli, repulsum, repellere. βλ. pello.

reperio ανευρίσκω, repperi, repertum, reperire. πβ. comperio.

repro έρω, -psi (-ptum), -pore § 87, 2. γ'.

re-posco απαιτώ, -poscere. Βλ. posco και § 89, 2.

resipisco σωφρονίζομαι, -sipui, -sipiscere. Από το sapio πβ. § 110, 2, α' και § 115, 3, α'.

respondeo αποκρίνομαι, -spondi, -sponsum, -spondere. βλ. spondeo.

resto υπολείπομαι, -stiti, -stare. βλ. sto.

re-ticesco αποσιωπώ, -ticui, -ticescere, § 89, 2. Από το taceo, § 110, 2, α' και § 115, 3, α'.

re-vertor, § 81, 2.

re-vivisco αναζώ, -vixi, -viviscere. Από το vivo, § 110, 2, α'.

rideo, § 89, 3 και § 115, 2, β'.

rigeo ριγώ, -gūi, -gere.

rōdo τρώγω, rōsi, rōsum, rodere, § 87, 2, γ'.

rudo, § 89, 3.

rumpo θραύω, rūpi, ruptum, rumpere.

ruo καταρρίπτω, § 89, 4. Σημ. 1 (μετοχ. μέλλ. ruiturus). βλ. και congruo, in-gruo.

saepio (λιγότερο ορθό serio) περιφράσσω, saepi, saeptum, saepire, § 89, 3.

- salio** πηδῶ, salui, (saltum), salire. Ως σύνθετο -silio, -silui, (-sultum), -silire, § 115, 3, α'.
- salvēre**, § 89, 3.
- sancio** επικυρώνω, sanxi, sanctum, sancire, § 89, 3.
- sapio**, § 84 και 89, 2. Ως σύνθετο -sipio, (-sipui), -sipēre, § 82, 2 και § 115, 3, α'. Βλ. και resipisco.
- sarcio** επισκευάζω, sarsi, sartum, sarcire, § 89, 3.
- scalpo** σκαλίζω, γλύφω, -psi, -ptum, -pēre, § 87, 2, γ'.
- scando**, § 88, 1, β'. Ως σύνθετο -scendo, όπως descendo κατεβαίνω κτλ. § 115, 3, α'.
- scindo** σχίζω, scīdi, scissum, scindēre, (ριζ. scid-, § 86, 2, α').
- scio** (οίδα) ξέρω, (scīvi και scii; scītum), scire. Από αυτό scisco πληροφορούμαι, scīvi, scītum, sciscēre, § 110, 2, α'.
- scribo** γράφω, scripsi, scriptum, scribēre, § 87, 2, γ'.
- sculpo** γλύφω. βλ. scalpo.
- seco**, § 89, 3. Μτχ. μέλλ. secatūrus.
- sēdeo** κάθομαι, sēdi, sēssum, sedēre, § 89, 2. Ως σύνθετο -sīdeo, -sēdi, -sēssum, -sidēre· αλλά circum-sedeo, super-sedeo, § 115, 3, α' και Σημ. 2.
- senesco**, § 86, 2, γ'.
- sentio** αισθάνομαι, sensi, sensum, sentire, § 89, 3.
- sepelio** θάβω, -pelīvi, -pultum, -pelire.
- sequor** ακολουθῶ, secūtus sum, secūtum, sequi, § 80.
- sero**, § 89, 4, Σημ. 1. Στα σύνθετα το σουπίνο -sītum, § 115, 3, α'.
- sero** συναρμόζω, (serui), sertum, serēre.
- serpo** έρπω, -psi, -pēre, § 89, 2 και 87, 2, γ'.
- sīdo** καθίζω, sēdi, sessum, sīdēre.
- sileo** σιωπῶ, silui, silēre, § 89, 2.
- sino**, § 89, 4, Σημ. 1.
- sisto** στήνω, sīti, (ή stēti), stātum, sistēre (si-sto, § 86, 3). Τα σύνθετα absisto, desisto κτλ. χωρίς ύπτιο.
- soleo**, § 81, 1.
- solvo** λύνω, solvi, solūtum, solvēre.
- sono** ηχώ, -nui, -nāre, § 89, 3. Μτχ. μέλλ. sonaturus.
- sorbeo** ροφῶ, -bui, -bēre, § 89, 2.
- sordeo** ρυπαίνω, -dui, -dēre, § 89, 2.

- spargo** σκορπίζω, -rsi, -rsum, -rgĕre. Ως σύνθετο -spergo, § 115, 3, α'.
- specio**, § 84. Εύχρηστο σε σύνθεση -spicio, -spĕxi, -spectum, -spicĕre, § 115, 3, α'.
- sperno** καταφρονώ, sprĕnĭ, sprĕtum, spemĕre.
- splendo** λάμπω, -dui, -dĕre.
- spondeo** εγγυώμαι, spondi, sponsum, spondĕre, § 87, 2, β' και § 89, 3.
- spuo** πτύω. Όπως το tribuo.
- squaleo** είμαι αυχμηρός (ξερός) -lĕre, § 89, 1.
- statuo** ιδρύω. Όπως το tribuo. Στα σύνθετα -stituo, § 115, 3, α'.
- sterno** στρώνω, strĕnĭ, strĕtum, sternĕre.
- sternuo** φταρνίζομαι, -nui, -nuĕre, § 89, 2.
- stinguo**. Συνήθως σύνθετο ex-stinguo σβήνω, -stinxi, -stinctum, -stinguĕre. Τα σύνθετα di-stinguo διαστέλλω, in-stinguo κεντρίζω, inter-stinguo προέρχονται από άλλο stinguo = κεντώ.
- sto** στέκομαι, stĕti, (stĕtum, αλλά stĕturus), stĕre, § 100, 2.
- strepo**, § 89, 3.
- studeo** τρίζω, -di, -dĕre και strido, -dĕre, § 99, 2 και 3.
- stringo** σφίγγω, strinxĭ, strictum, stringĕre.
- struo** σωρεύω, strŭxi, structum, struĕre.
- studeo** σπουδάζω, -dui, -dĕre, § 89, 2.
- stupeo** είμαι έκθαμβος, -pui, -pĕre, § 89, 2.
- suādeo** πείθω, suāsi, suāsum, suadĕre, § 89, 3.
- suēseo** συνηθίζω, suĕnĭ, suĕtum, suescĕre.
- sugo** απομυζώ, sŭxi, suctum, sugĕre.
- sum**, § 77 και 100, 2.
- sŭmo** παίρνω, sumpsĭ, sumptum, sumĕre. (Από το subs + ĕmo).
- suo** ράβω. Όπως το tribuo.
- surgo** σηκώνομαι, supĕxi, surrectum, surgĕre. (Από το sub + rego).
Και subriĝo.
- tabeo** λυώνω, -bĕre, § 89, 2.
- taceo** σιωπώ, tacui, tacĕre. Μετχ. μέλλ. tacitŭrus. Η παθητ. μετοχή tacitus, επίθετο = σιωπηλός, § 81, 2, Σημ. Αντιθέτως -ticeo, -ticui, -ticere, § 89, 2 και § 115, 3, α'. βλ. και con-ticesco.
- taedet** (me) σιχαίνομαι, taedit ή (per) taesum est, taedĕre, § 99, 2 και § 115, 3, Σημ. 1.

- tango**, § 86, 2, α'. Ως σύνθετο tingo, όπως at-tingo εφάπτομαι, -tīgī, -tactum, -tingĕre, § 115, 3, α'.
- tĕgo** στεγάζω, tēxi, tectum, tegĕre.
- temno** καταφρονώ, tempſi, temptum, temnĕre.
- tendo**, § 87, 2, β' και Σημ. Σύνθετο at-tendo προσέχω, -tēndi, -tentum, -tēndĕre.
- teneo** κρατώ, tenui, (tentum), tenĕre. Ως σύνθετο -tineo, -tinui, -tentum, -tinĕre, § 115, 2, β', και 3, α'. Του σύνθετου sustineo υπομένω, σουπίνο sustentātum από το sustentare.
- tepeo**. Είμαι χλιαρός, -pĕre. § 89, 2. Από το tepesco χλιαίνομαι, -pui, -pescĕre, § 110, 2, α'.
- tergeo** και σπανίως tergo σφογγίζω, tērsi, tersum, tergĕre (και tergĕre). Πβ. § 89, 3.
- tĕro** τρίβω, trīvi, trītum, terĕre.
- terreo** φοβίζω. Όπως το habeo.
- texo** υφαίνω, -xui, -xtum, -xĕre.
- timeo** φοβούμαι, -mui, -mĕre, § 89, 2.
- tingo** ή tinguo βρέχω (πβ. τέγω) -nxi, -nctum, -ngĕre.
- tollo** σηκώνω, (sus-tuli, sub-latum), tollĕre. πβ. fero, § 115, 2, β'.
- tondeo** κουρεύω, totōndi, tonsum, tōndĕre, § 87, 2, β', και § 89, 3.
- tono** βροντώ, -nui, (-nītum), -nāre, § 89, 3.
- torpeo** ναρκώνομαι, -pĕre, § 86, 2. Από αυτό torpesco (ναρκώνομαι), -pui, -pescĕre, § 110, 2, α'.
- torqueo** στρέφω, tōrsi, tortum, torquĕre, § 89, 3.
- torreo** ξεραίνω, torrui, tostum, torrĕre.
- trado** προδίνω, -dīdi, -dītum, -dĕre. βλ. do.
- trāho** σύρω, traxi, tractum, trahĕre.
- tremo** τρέμω, -mui, -mĕre, § 89, 2.
- tribuo** απονέμω, tribui, tribūtum, tribuĕre, § 74, 3, γ' και § 89, 4, Σημ. 1.
- trūdo** σπρώχνω, trūsi, trūsum, trūdĕre, § 87, 2, β'.
- tueor** τηρώ, φυλάω, tuĕri, § 80. Πρκμ. tuīātus sum.
- tumeo** είμαι πρησμένος, (-mui), -mĕre, § 89, 2. Από αυτό tumesco (πρήσκομαι), -mui, -mescĕre, § 110, 2, α'.
- tundo** κρούω, tutūdi, tūsum, tundĕre, § 87, 2, β'.
- turgeo** είμαι πρησμένος, -rgĕre, § 89, 2.

- ulciscor** τιμωρώ, ultus sum, ultum, ulcisci, § 80.
- unquo** ή ungo αλείφω, unxi, unctum, unguere, § 87, 2, γ'.
- urgeo** ή urgeo σπρώχνω, -ursi, -gēre, § 89, 2.
- uro** καίω, ussi, ustum, urere (ριζ. us-, από την eus- Ελλ. εύω· πβ. § 23, 2, Σημ.).
- utor** χρησιμοποιώ, usus sum, usum, uti, § 80.
- vado** βαδίζω (vasi, vāsum), vadere, § 87, 2, γ'.
- valeo** υγαιίνω, valui, valere. Μετχ. μέλλ. valiturus.
- vēho** μεταφέρω, vexi, vectum, vehere.
- vello** ανασπώ, velli, vulsum, vellere § 88, 1.
- vendo** πωλώ, -didi, -ditum, -dēre. Από το venum που είναι αιτιατική του άχρηστου σε άλλη πτώση ονόματος venus (= πώληση) και do. Παθητ. veneo.
- veneo** πωλούμαι, (venīvi ή venī, venitum), venire (από το venum+eo. βλ. προηγούμενο, § 83, Σημ. και § 89, 4, Σημ. 1).
- vēnio**, § 89, 3.
- vereor**, § 80.
- vergo** κλίνω προς κάτι, versi, vergere, § 89, 2.
- verro** σαρώνω, (versum), vertere.
- verto** στρέφω, verti, versum, vertere.
- vescor** τρώγω, venci, § 80 και § 89, 2. Πρκμ. ēdi από το edo.
- veto** απαγορεύω, § 89, 4, Σημ. 1.
- vīdeo** βλέπω, vīdi, vīsum, videre, § 89, 3.
- vieo** δένω, viētum, -ere, § 89, 2.
- vigeo** ακμάζω, -gui, -gēre, § 89, 2. Από αυτό vigesco αναθάλλω, -gui, -gescere, § 110, 2, α'.
- vincio** δένω, vīxi, vinctum, vincire, § 89, 3.
- vinco** νικώ, vīci, victum, vincere, § 86, 2.
- vireo** είμαι χλωμός, -tere, § 89, 2. Από αυτό viresco χλοάζω, -ui, -rescere, § 110, 2, α'.
- viso** επισκέπτομαι, (visi), visere, § 89, 2. βλ. video.
- vivo** ζω, vīxi, vivere. Μετχ. μέλλ. victurus, § 100, 1.
- volo**, § 95.
- volvo** ελίσσω, volvi, volutum, volvere.
- vomo** κάνω εμετό, -mui, -mitum, -mere.
- vovéo** εύχομαι, τάζω, vōvi, vōtum, vovere.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ

121. ΛΙΓΑ ΓΙΑ ΤΟ ΡΩΜΑΪΚΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ

1. Για να χρονολογήσουν ιστορικά γεγονότα, οι Ρωμαίοι έπαιρναν χρονική αφετηρία το έτος της κτίσεως της Ρώμης (*ab urbe condita* = από κτίσεως της πόλεως, αφότου χτίστηκε η πόλη, δηλ. από το 753 π.Χ.). Κανονικά όμως το κάθε έτος το καθόριζαν με μόνα τα ονόματα των υπάτων αυτού του έτους (*M. Messāla et M. Pisōne consulibus* = όταν ήταν υπάτοι ο **Μ. Μ.** και ο **Μ. Ρ.**). Σπανιότερα πρόσθεταν και τον αριθμό που είχε αυτό το έτος αφότου χτίστηκε η Ρώμη. (*Anno quingentesimo quinquagesimo primo ab urbe condita, P. Sulpicio Galba C. Aurelio consulibus, bellum cum rege Philippo initum est* = κατά το 551 έτος αφότου χτίστηκε η Ρώμη, όταν ήταν υπάτοι ο **P.S.G.** και **G.A.**, άρχισε πόλεμος με το βασιλιά Φίλιππο).

2. Το Ρωμαϊκό έτος παλαιότερα άρχιζε από το Μάρτιο, δηλ. από την αρχή της ανοίξεως, αργότερα (από τα μέσα της β' π.χ. εκατονταετηρίδας) από τον Ιανουάριο· αυτόν το μήνα γινόταν έκτοτε και η εγκατάσταση των νέων ενιαύσιων αρχόντων (υπάτων, πραιτόρων κτλ.).

Το έτος, όπως και σε μας, είχε 12 μήνες, που τα ονόματά τους ήταν τα εξής: 1ος *Martius*, 2ος *Aprilis*, 3ος *Maius*, 4ος *Junius*, 5ος *Quintilis*, 6ος *Sextilis*, 7ος *September*, 8ος *October*, 9ος *November*, 10ος *December*, 11ος *Januarius*, 12ος *Februarius*.

Τα ονόματα αυτά των μηνών (κυρίως είναι επίθετα, για καθένα υπονοείται το όνομα *mensis* = μήνας) παρέμειναν και όταν μετατοπίστηκε η αρχή του έτους και μόνο δύο μηνών τα ονόματα μεταβλήθηκαν κατά τους αυτοκρατορικούς χρόνους, του *Quintilis* με το *Julius* για να τιμηθεί ο **Ιούλιος Καίσαρ** και του *Sextilis* με το *Augustus* για να τιμηθεί ο **Οκτάβιος Αύγουστος**. Σταθερότερα τα σχετικά με το ρωμαϊκό ημερολόγιο καθορίστηκαν από τον **Ιούλιο Καίσαρα** (γι' αυτό και το ημερολόγιο λέγεται **Ιουλιανό**).

3. Ο καθορισμός των ημερών σε κάθε μήνα δε γινόταν στο ρωμαϊκό ημερολόγιο όπως γίνεται τώρα σε μας, δηλ. με απλή αρίθμηση από την πρώτη ημέρα του μήνα και εξής, αλλά με τον κατωτέρω ιδιόρρυθμο τρόπο:

Τρεις ορισμένες ημέρες του μήνα που καθεμιά είχε δικό της όνομα (Calendae «Καλάνδαι», Nonae «Νώναι», Idus «Ειδοί», § 31) λογαριάζονταν κύριες και αυτές χρησίμευαν ως βάση για τον καθορισμό των άλλων ημερών του μήνα. Calendae ήταν η πρώτη του μήνα, Nonae η 5η και Idus η 13η, εξαιρέσει των μηνών Μαρτίου, Μαΐου, Ιουλίου και Οκτωβρίου, των οποίων Nonae ήταν η 7η και Idus η 15η. Μαζί με τα ονόματα αυτών των τριών ημερών είχε συναφθεί το όνομα του αντίστοιχου μήνα ως επιθετικός προσδιορισμός τους σε θηλυκό γένος, π.χ. Calendae Januariæ = η πρώτη Ιανουαρίου, Calendis Januariis (αφαιρ.) = κατά την πρώτη Ιανουαρίου, κ.ο.κ.

Ο καθορισμός καθεμιάς από τις υπόλοιπες ημέρες του μήνα γινόταν πάντοτε **οπισθοχωρητικώς**. Έτσι η προηγούμενη μιας από τις τρεις κύριες ημέρες δηλώνονταν με το επίρρημα pridie (= κατά την προηγούμενη) που συναπτόταν με την αιτιατική του ονόματος της οικείας κάθε φορά ημέρας από τις τρεις κύριες, π.χ. pridie Calendas Maias = (τη προτεραία των Καλανδών του Μαΐου) την 30 Απριλίου, pridie Nonas Junias = (τη προτεραία των Νωνών του Ιουνίου) την 4η Ιουνίου, pridie Idus Octobres = (τη προτεραία των Ειδών του Οκτωβρίου) την 14η Οκτωβρίου κ.ο.κ.

Από τις υπόλοιπες ημέρες καθεμιά δηλώνονταν με εμπρόθετο από την πρόθεση ante (= προ) και την αιτιατική πρώτα του ονόματος dies με το τακτικό αριθμητικό που έδειχνε την τάξη της οριζόμενης ημέρας προ των επομένων Νωνών ή Ειδών του μήνα αυτού ή των Καλανδών του επόμενου και έπειτα την αιτιατική του ονόματος μιας από τις κύριες ημέρες του, όπως ante diem quartum Nonas Februarias (τη τετάρτη ημέρα προ των Νωνών του Φεβρουαρίου) = ante diem decimum Calendas Maias (= τη δεκάτη ημέρα προ των Καλανδών του Μαΐου) κ.ο.κ.

Είναι φανερό, ότι την ημέρα του μήνα που αντιστοιχεί σε παρόμοιο χρονικό ορισμό για μας, μπορούμε να τη βρίσκουμε με **αφαίρεση**. Επειδή οι Ρωμαίοι αριθμώντας κατά τον ανωτέρω τρόπο συνυπολόγιζαν και την ημέρα των προσεχών Νωνών ή Ειδών ή Καλανδών, από

τις οποίες οπισθοχωρητικώς όριζαν τις ημέρες των μηνών, γι' αυτό πρέπει, αν η καθοριζόμενη ημέρα είναι μπροστά από τις Νώνες και τις Ειδούς, να προσθέτουμε μια μονάδα στον αριθμό που δείχνει την ημερομηνία τους και έπειτα να αφαιρούμε. Αν η καθοριζόμενη ημέρα είναι μπροστά από τις Καλένδες του επόμενου μήνα, να προσθέτουμε δυο μονάδες στον αριθμό των ημερών του μήνα στον οποίο ανήκει η καθοριζόμενη ημέρα και έπειτα να κάνουμε την αφαίρεση. Έτσι λοιπόν η *ante diem quartum Nonas Februarias* είναι η 2 Φεβρουαρίου (*Nonae Februariarum* η 5, προσθέτοντας 1 στο 5 και αφαιρώντας 4 έχουμε 2), η *ante diem decimum Calendas Maias* είναι η 22α Απριλίου. (ο Απρίλιος έχει 30, προσθέτοντας 2 και από το άθροισμα 32 αφαιρώντας το 10 έχουμε 22).

Σ η μ ε ί σ η . Οι φράσεις με τις οποίες ανωτέρω ορίσαμε τις ημέρες του μήνα έχουν σολοικισμούς συντακτικούς. Το κανονικό συντακτικώς είναι *die quarto ante Nonas Februarias* — *die decimo ante Calendas Maias*, κ.τ.ό. Οι φράσεις που φανερώνουν ημερομηνία θεωρούνται ως μία έννοια και γι' αυτό είναι δυνατό να χρησιμοποιείται μπροστά από αυτές η πρόθεση *in* ή *ad* ή *ex*, όπως: *Caedem optimatum contulerat Catilina in ante diem V. Cal. Novembres* — *Supplicatio indicta est ex ante diem V Idus Octobres* — *In Formiano esse volumus us que ad pridie Monas Maias*.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ

122. ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

1. Ονομάτων προσώπων.

Κάθε Ρωμαίου το όνομα κανονικά ήταν τριπλό, δηλ. το αποτελούσε το προωνύμιο (praenōmen), το όνομα (nomen) και το επώνυμο (cognōmen), π.χ. Marcus Tullius Cicero. Του προωνυμίου γραφόταν συνήθως μόνο το πρώτο γράμμα ή τα πρώτα γράμματα:

A. = Aulus	L. = Lucius	Q. ή Qu. = Quintus
App. = Appius	M. = Marcus	S. ή Sex. = Sextus
C. ή G. = Gaius	M' = Manius	Ser. = Servius
Cn. ή Gn = Gnaeus	Man = Mamercus	Sp. = Spurius
D. = Decimus	N. ή Num. = Numerius	T. = Titus
K. = Kaeso	P. = Publius	Ti ή Tib. = Tiberius

2. Ονόματα αρχόντων, αρχών, επίσημων ευχών κτλ.

aed. = aedilis

can. = candidātus

cos. = consul

coss. = consules

D. = Divus

des. = designātus.

E. Q. R. = eques Romanus

Ictus = iuris consultus

imp. = imperator

leg. = legatus.

O. M. = optimus maximus.

p. = populus

p.c. = patres conscripti

pl. = plebs

P. M. ή Pont. Max. = pontifex maximus

pr. = praetor

P.R. = populus Romanus

prael. = praefectus

proc. = proconsul

Q. D. B. Y. = quod deus bene vertat.

Q. F. F. Q. S. = quod felix faustumque sit

Quir. = Quirites

Resp. = respublica

S. C. ή SCtum = senatus consultum

S. P. Q. R. = senatus populusque romanus

tr. = tribūnus

tr. pl. = tribūnus plebis.

3. Χρονολογιών

(Βλ. για το Ρωμαϊκό ημερολόγιο § 121)

a.d. = ante diem

a.u.c. = ab urbe condita

C. ή Cal. = Calendae

Id. = Idus

N. = Nonae

4. Σε επιγραφές μνημείων

d.d. (d). = dono dedit (dicavit)

D.M. (S). = Dis Manibus (Sacrum)

d.s. = de suo

d. s. p. p. = de sua pecunia posuit

f. = filius ή filia

f.c. ή fac. cur. = faciendum curavit

g. p. r. f. = genio populi romani feliciter

h. s. e. = hic situs (ή sita) est

l. = libertus ή liberta

n. = nepos

pr. = pronēpos

(p) v.a. = (pius) vixit annos

s.t.t.l. = sit tibi terra lēvis.

5. Σε επιστολές.

s.v.b.e.e.v. = si vales bene est: ego valeo

s.d. (ή s.p.d.) = salutem dicit (ή salutem plurimam dicit).

6. Σε βιβλία.

cf. = confer

i.e. = id est

l.c. = loco citato

l.l. = loco laudato

l.s. = logo sigilli,

mss = manuscripti

scil. = scilicet

sq. = sequens

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ
ΤΗΣ
ΛΑΤΙΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

Μ Ε Ρ Ο Σ Α

ΓΕΝΙΚΗ ΠΡΟΕΙΣΑΓΩΓΙΚΗ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ

123. Η σύνταξη των λέξεων (*constructio dictiōnum* ή *structūra*) στη λατινική γλώσσα σε πολλά είναι η ίδια ή παρόμοια προς τη σύνταξη της αρχαίας Ελληνικής. Στα κεφάλαια που ακολουθούν εξετάζονται προπάντων οι διαφορές και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά στη σύνταξη της λατινικής.

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΟΡΟΙ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΕΩΣ ΚΑΙ ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΟΥΣ

124. Ως υποκείμενο (*subiectum*) προτάσεως **σπάνια** μπαίνει στη λατινική όνομα επίθετο και ιδίως μετοχή (επειδή δεν έχει άρθρο που να την ουσιαστικοποιεί)· *beati sunt possidentes* (= μακάριοι (εισιν) οι κατέχοντες) ευτυχισμένοι εκείνοι που κατέχουν.

Αντί μετοχής τίθεται συνήθως ως υποκείμενο αναφορική πρόταση: *divitissimus est (is)*, **qui paucis contentus est** (= πλουσιώτατος εστιν ο ολίγοις αρκούμενος) είναι πάρα πολύ πλούσιος εκείνος που είναι ευχαριστημένος με τα λίγα.

125. Όνομα ουσιαστικό ως **κατηγορούμενο** (*praedicātum*) τίθεται και στη Λατινική σε πτώση γενική (κτητική κτλ.) π.χ. *horti sunt Caesaris* οι κήποι είναι του Καίσαρα. Στη Λατινική όμως όνομα ουσιαστικό ως κατηγορούμενο τίθεται και σε πτώση **δοτική**, για να δηλωθεί σκοπός, και σε **αφαιρετική**, για να δηλωθεί κατάσταση ή ιδιότητα: *Themistoclis consilium salūti* fuit η σκέψη του Θεμιστοκλή υπήρξε σωτήρια. *bono animo* (αφαιρ.) *sum* έχω θάρρος· *Britanni sunt capillo promisso* (= οι Βρεταννοί καθειμένην την κόμην έχουσι) οι Βρετανοί έχουν ριγμένα κάτω τα μαλλιά.

126. Η συμφωνία του ρήματος, του συνδετικού (*copula*) και του κατηγορηματικού (*gerbum finitum*) με το υποκείμενο γίνεται όπως και στην Ελληνική. Στη Λατινική δεν υπάρχει σύνταξη αντίστοιχη προς την αττική σύνταξη της αρχαίας Ελληνικής.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΟΙ ΠΤΩΣΕΙΣ

127. Η συντακτική χρήση της ονομαστικής και κλητικής, της γενικής, της δοτικής και της αιτιατικής στη Λατινική είναι γενικώς όμοια προς την Ελληνική.

128. Η αφαιρετική είναι η πτώση, με την οποία δίδεται απάντηση στην ερώτηση:

1) **πόθεν;** (από πού; από ποιον; κτλ.) δηλ. η αφαιρετική φανερώνει την αφητηρία κάποιας ενέργειας του υποκειμένου: **venit Romā** (= έρχεται εκ Ρώμης) έρχεται από τη Ρώμη (*ablativus separativus*, αφαιρετική του αποχωρισμού, **κυρίως αφαιρετική**, που αντιστοιχεί προ τη γενική αφαιρετική της αρχαίας Ελληνικής: πβ. Θέτις ανέδου πολίης αλός).

2) **μετά τίνας;** (με ποιον; με τι; πώς;), δηλ. η αφαιρετική φανερώνει το πρόσωπο ή το πράγμα που συνοδεύει το υποκείμενο σε κάποια ενέργειά του: **decem navibus Romam rediit** με δέκα πλοία επέστρεψε στη Ρώμη (*ablativus sociativus*, **αφαιρετική της κοινωνίας ή της συνοδείας**, που αντιστοιχεί προς την όμοια δοτική της αρχαίας Ελληνικής: πβ. κατέπλευσεν εις Πάρον ναυσίν είκοσιν).

Από την αφαιρετική αυτή προήλθε η *ablativus instrumentalis*, η **οργανική αφαιρετική**, (αντίστοιχη προς την όμοια δοτική της αρχαίας Ελληνικής: **secūri** (αφαιρ.) **hostem percussit** με τσεκούρι χτύπησε τον εχθρό (πβ. την θύραν τη βακτηρία έκρουε).

Σ η μ ε ί ω σ η . Στη θέση απλής αφαιρετικής της συνοδείας τίθεται και εμπρόθετο με την *cum*+αφαιρετική, κυρίως όταν η αφαιρετική αυτή δεν έχει επιθετικό προσδιορισμό: **cum exercitu profectus est** ανεχώρησε μαζί με το στρατό.

Στη θέση της οργανικής αφαιρετικής, όταν είναι **πρόσωπο** εκείνο με το οποίο ενεργεί κάποιος κάτι, τίθεται η *per* με αιτιατική ή η (αφαιρετική) *operā* ή *auxiliō* με γενική του προσώπου: **per servum certior factus est** πληροφορήθηκε από το δούλο. **Ciceronis operā** *res publica conservata est* η πολιτεία διασώθηκε από τον Κικέρωνα. Κατά τον ίδιο τρόπο και *operā meā, nostrā - operā tuā, vestrā*, κτλ. αντί *per me, per nos, per te*, κτλ.

3) **πού;** η αφαιρετική φανερώνει τον τόπο κάποιας ενέργειας του υποκειμένου: **Babylōne mortuus est** πέθανε στη Βαβυλώνα (= εν Βαβυ-

λόνι) : (ablativus locativus. **τοπική αφαιρετική**, αντίστοιχη προς την όμοια δοτική της αρχαίας Ελληνικής: πβ. πατήρ αυτόθι μίμνει αγρό).

Σ η μ ε ί ω σ η . Ως τοπική πτώση σε ορισμένες περιπτώσεις λαμβάνεται και η (ενική) γενική (βλ. κατωτέρω).

Χρήση των πτώσεων

1. Η γ ε ν ι κ ή .

α') Με ουσιαστικά, επίθετα και επιρρήματα.

129. 1) Η γενική **κτητική** (genetivus possessivus) στη Λατινική με μερικά ονόματα, όπως nomen, vox, virtus κ.ά. σημαίνει ότι η παράθεση ή επεξήγηση: nomen **regis** in odio fuit Romanis (το όνομα του βασιλιά) το όνομα **βασιλιάς** έγινε μισητό στους Ρωμαίους (genetivus explicativus ή epxegeticus).

Σ η μ ε ί ω σ η . Στη θέση της γενικής των προσωπικών αντωνυμιών (mei, tui, nostri, κτλ. § 50) ως κτητικής, βρίσκουμε στη Λατινική κανονικά τις αντίστοιχες κτητικές αντωνυμίες. Λέγεται π.χ. nulla epistula **tua** (όχι tui) **καμία επιστολή σου**. Αν όμως υπάρχει και προσδιορισμός παραθέσεως ή επιθετικός προσδιορισμός του προσώπου, που νοείται από την κτητική αντωνυμία, αυτός εκφέρεται σε γενική: meā consulis operā «δι' εμού του υπάτου» (πβ. § 128, 2, Σημ.).

2) Ως γενική **διαιρητική** (genetivus partitivus) χρησιμοποιείται στη Λατινική (με μεγάλη ιδιορρυθμία) εκτός από άλλους τρόπους η **γενική ενικού** ονόματος ουσιαστικού ή του ουδέτερου **δευτερόκλιτου** επιθέτου που λαμβάνεται ως ουσιαστικό, μολονότι αυτά δε σημαίνουν ένα διηρημένο όλο ή ποσό. Με τη γενική αυτή συντάσσονται:

α) το ουδέτερο επιθέτων ή επιθετικών αντωνυμιών που σημαίνουν ποσό, όπως και το ουδέτερο άλλων αντωνυμιών, που λαμβάνεται ως ουσιαστικό σε πτώση ενική ονομαστική ή αιτιατική που εκφέρεται χωρίς πρόθεση, όπως multum, plus, plurimum, nimium - paulium, minus, minimum - tantum, quantum - hoc, id, idem, quod, quid, aliquid, nihil, κτλ. π.χ. multum **labōris** πολὺς κόπος· virtus nihil exērit **praemii** η αρετή δεν απαιτεί καμιά αμοιβή· quid novī? **nihil** novī? τι νέα; κανένα νέο;

Σ η μ ε ι ω σ η . Αν η όλη έκφραση αποτελεί εμπρόθετο ή αν το επίθετο που ακολουθεί τα ανωτέρω επίθετα ή αντωνυμίες είναι **τριτόκλιτο**, τότε δε χρησιμοποιείται γενική διαιρετική αλλά επιθετικός προσδιορισμός. Έτσι (*tantum audaciae* τόσο μεγάλη τόλμη, αλλά) **ad tantam** *audaciam* σε τόσο μεγάλη τόλμη (*aliquid boni* κάτι αγαθό, αλλά) *aliquid memorabile* κάτι αξιοσημείωτο (και όχι *memorabilis*, γεν.).

β) τα ποσοτικά επιρρήματα *satis*, *-nimis*, *parum*. Π.χ. *ea amicitia non satis habet firmitatis* η φιλία αυτή δεν έχει αρκετή σταθερότητα.

3) α) Με γενική αντικειμενική (*genetivus obiectivus*) συντάσσονται και στη Λατινική πολλά επίθετα, που τα αντίστοιχά τους και στην αρχαία Ελληνική συντάσσονται με γενική αντικειμενική. Αξιοσημείωτο είναι το επίθετο *certior* (συγκριτικό του *certus* βέβαιος, ασφαλής), που συντάσσεται και αυτό με γενική αντικειμενική στις φράσεις *certior fio alicuius rei* πληροφορούμαι για κάτι, και **certiorem** *facio alicuem alicuius rei* πληροφορώ κάποιον για κάτι.

β) Με γενική αντικειμενική συντάσσονται και πολλές μετοχές ενεστώτα ενεργητικών μεταβατικών ρημάτων που συντάσσονται με αιτιατική, όταν λαμβάνονται ως επίθετα και δηλώνουν κάποια διαρκή ιδιότητα: (*amo patriam*, αλλά) *amans patriae* = φιλόπατρις, (*arpeto laudem*, αλλά) *arpetens laudis* φιλόδοξος. (βλ. αρχ. Ελλην. οiwών σάφα ειδώς, κ.τ.ό.).

β') Με ρήματα

130. Αντικείμενο σε γενική στη Λατινική παίρνουν μόνο τα ρήματα που σημαίνουν μνήμη ή λήθη (*memini*, § 98, I, *reminiscoi*, *obliviscor*, κτλ.) και τα αναμνηστικά (*admonesco*, *commoneo* κτλ.) τα οποία, όταν είναι ενεργητικά μεταβατικά, έχουν και άλλο αντικείμενο σε αιτιατική, που φανερώνει τό πρόσωπο, που υπενθυμίζει κάποιος: *memini amicorum* (= μέμνημαι των φίλων - θυμάμαι τους φίλους): *legati foederis Carthaginienses admonuerunt* (= οι πρέσβεις υπέμνησαν τους Καρχηδονίους τη συνθήκη - οι πρέσβεις υπενθύμισαν στους Καρχηδ. τη συνθήκη).

Τα ανωτέρω ρήματα παίρνουν το αντικείμενό τους και σε αιτιατική, όταν δε φανερώνει πρόσωπο. Κανονικά όμως το αντικείμενο τίθεται σε αιτιατική, όταν είναι το ουδέτερο αντωνυμίας ή επιθέτου: *iniurias obliviscitur* λησμονεί τις βρισιές **illud** *semper memento* εκείνο πάντοτε να θυμάσαι.

Σ η μ ε ί ω σ η . Τα άλλα ρήματα της Λατινικής που αντιστοιχούν σε ρήματα της αρχαίας Ελληνικής που συντάσσονται με γενική, συντάσσονται στη Λατινική είτε με δοτική είτε, τα πιο πολλά, με αφαιρετική (βλ. κατωτέρω).

131. Συντάσσονται με γενική της αιτίας (*genetivus causae*) 1) τα δικαστικά ρήματα (*verba iudicialia*), όπως *accusāre*, *damnāre*, *absolvĕre* κ.τ.ό., από τα οποία τα ενεργητικά μεταβατικά έχουν και άλλο αντικείμενο σε αιτιατική, που φανερώνει το πρόσωπο που κατηγορεί, καταδικάζει κάποιος, κτλ.: *Miltiades proditiōnis accusatus est* ο Μιλτιάδης κατηγορήθηκε για προδοσία· *consulem condemnaverunt inertiae* κατηγορήσαν τον ύπατο για αμέλεια.

Σύμφωνα με αυτά λέγεται και *accusare aliquem capitis* (υπάγειν τινά θανάτου = εγκαλώ κάποιον ενώπιον του δήμου για έγκλημα που ποινή του είναι ο θάνατος) και *damnare aliquem capitis* (καταγιγνώσκειν τινός θάνατον = καταδικάζω κάποιον σε θάνατο).

Σ η μ ε ί ω σ η . Αντί της γενικής της-αιτίας με τα ρήματα αυτά τίθεται και εμπρόθετο που αποτελείται από την πρόθεση *de* με αφαιρετική: *eum (repetundarum) de repetundis damnaverunt* τον καταδίκασαν για κάκωση επαρχίας. Κανονικώς λέγεται *accusare* ή *damnare aliquem de vi* (επί βία = για βία). Πβ. § 27.6.

2) Τα απρόσωπα ρήματα που φανερώνουν συναίσθημα *riget*, *puget*, *paenitet*, *taedet*, *pertaesum est* και *miseret* (§ 99, 2). Το πρόσωπο που δοκιμάζει το συναίσθημα φανερώνεται με αιτιατική: *eum pudet deorum hominumque* ντρέπεται θεούς και ανθρώπους· *paenitebit vos huius consilii* (μεταμελήσει υμίν ταύτης της βουλής = θα μετανοήσετε γι' αυτή την απόφαση).

Σ η μ ε ί ω σ η . Αν εκφράζεται με ρήμα εκείνο που φανερώνει το αίτιο του συναισθήματος, αυτό εκφέρεται με απαρέμφατο· *me pudet ea dicere* ντρέπομαι να λέγω αυτά. Αν εκφράζεται με ουδέτερο αντωνυμίας, τότε χρησιμοποιείται προσωπική σύνταξη με υποκείμενο του ρήματος την αντωνυμία αυτή: *non te haec pudet?* δεν ντρέπεσαι γι' αυτά;

132. Με γενική συντάσσεται και το απρόσωπο ρήμα *intērest* (= ενδιαφέρει), η γενική φανερώνει το πρόσωπο, το οποίο κάτι ενδιαφέρει: *Ciceronis interest* ενδιαφέρει τον Κικέρωνα. Όμως γενική προσωπικής αντωνυμίας (*mei*, *tui* κτλ.) δε συντάσσεται με το *interest*, αλλά

στη θέση της τίθεται η **ενική αφαιρετική** του θηλυκού των αντίστοιχων κτητικών αντωνυμιών (*meā, tuā, suā, nostrā, vestrā*), όπως **mea** (**tua**) interest με (ή σε) ενδιαφέρει. (Πβ. § 128, 2 Σημ. και § 129, 1 Σημ.). Αλλ' όμως λέγεται **omnium nostrum** (ή **vestrum**) interest ενδιαφέρει όλους μας (ή σας).

Σ η μ ε ι ω σ η α : Εκείνο που ενδιαφέρει κάποιον εκφράζεται με πολλούς τρόπους, δηλ. με απαρεμφατική πρόταση, με πλάγια ερώτηση, με βουλητική πρόταση που εισάγεται με το *ut* ή το *ne* και το ουδέτερο δεικτικής αντωνυμίας (ποτέ με όνομα ουσιαστικό): *tua et mea maxime interest te valere* (ή *ut valeas*) πάρα πολύ ενδιαφέρει εμέ και σε να υγιαίνεις *su. hoc reipublicae interest* αυτό ενδιαφέρει την πολιτεία. Το πόσο ενδιαφέρει κάποιον εκφράζεται ακόμη και με γενική (της αξίας, *genetivus pretii*): *illud Ciceronis magni intererat* εκείνο πάρα πολύ ενδιαφέρει τον Κικέρωνα.

Σ η μ ε ι ω σ η β : Όπως το interest. συντάσσεται και το συνώνυμό του *referre* (διαφορετικό από το *referre*, δηλ. το γ' ενικό του *refero* = αναφέρω). Αλλά με το *referre* συνηθισμένες είναι μόνο οι φράσεις *meā* (*tuā, κτλ.*) *refert* και *quid refert?* *nihil refert* τι ενδιαφέρει; καθόλου δεν ενδιαφέρει.

2. Η δοτική .

α' Με ουσιαστικά, επίθετα και επιρρήματα.

133. Η σύνταξη ουσιαστικού με δοτική είναι πολύ σπάνια (όπως και στην αρχαία Ελληνική): *obtemperatio legibus* υπακοή στους νόμους (όπως *obtempero legibus* υπακούω στους νόμους).

2) Επίθετα που συντάσσονται με δοτική και στη Λατινική είναι πολλά και αντιστοιχούν σχεδόν όλα προς τα επίθετα της αρχαίας Ελληνικής που συντάσσονται με δοτική, όπως *amicus, inimicus, similis* (κτλ.) *alicui*.

Πολλά όμως από αυτά που λαμβάνονται ως ουσιαστικά συντάσσονται και με γενική (κτητική), όπως *amici Ciceronis* οι φίλοι του Κικέρωνα (πβ. αρχ. Ελλην. φίλος τινί - φίλος τινός κ.τ.ό.). Πάντοτε λέγεται *mei* (*tui, nostri* κτλ.) *similis* (όμοιος **εμοί**, σοι, ημίν κτλ.) = όμοιός μου, όμοιός σου, όμοιά μας), καθώς και *veri similis* (= πιθανός), και όχι *mihī* (*tibi* κτλ.). *similis* ούτε *vero similis*.

3) Με δοτική συντάσσονται και επιρρήματα που παράγονται από επίθετα τα οποία συντάσσονται με δοτική ή έχουν συγγενή σημασία

μαζί τους: **naturae** (δοτ.) **convenienter** vivere (= να ζει κανείς σύμφωνα με τη φύση).

Τα επιρρήματα όμως **propius** (εγγύτερον) και **proxime** (εγγύτατα) συντάσσονται πάντοτε με αιτιατική (όπως η συγγενής τους πρόθεση **prope**, § 102, 1): **proxime Pompeium** sedebat καθόταν πολύ κοντά στον Πομπήιο.

Με αιτιατική συντάσσονται ακόμη τα επίθετα **propior** (εγγύτερος) και **proximus** (εγγύτατος): **Ubii proximi Rhenum** incoluerunt οι Ούβιοι κατόκησαν πάρα πολύ κοντά στο Ρήνο.

Σ η μ ε ί ω σ η . Με δοτική συντάσσονται και τα επιφωνήματα **vae** και **hei**: **vae victis** (ουαί τοις ηττημένοις = αλίμονο στους νικημένους) **hei mihi** **misero** αλίμονο σε μένα το δυστυχή.

β') Με ρήματα.

134. Αντικείμενο σε δοτική δέχονται γενικά τα ρήματα εκείνα που και τα αντίστοιχά τους στην αρχαία Ελληνική συντάσσονται με δοτική:

1) ρήματα που σημαίνουν φιλική ή εχθρική ενέργεια ή διάθεση για κάποιον ή έχουν την έννοια του πρέπει, αρμόζει κ.τ.ό., όπως **obtemperare**, **ignoscere**, **placere**, **fidere**, **invidere**, **favere**, **irasci** **alicui** - **convenire** **alicui**, κ.ά.τ. **oboediamus legibus** να υπακούομε στους νόμους· **vir probus invidet nemini** ο χρηστός άνθρωπος δε φθονεί κανένα· **haec ornamenta tibi** **conveniunt** αυτά τα κοσμήματα σου ταιριάζουν.

2) ρήματα που γενικά έχουν τη σημασία του λέγω, δείχνω, δίνω, στέλνω κ.τ.ό., όπως **dicere**, **narrare**, **indicare**, **dare**, **mittere** Κατά τη σύνταξη αυτών των ρημάτων εκτός από τη δοτική, που επέχει θέση έμμεσου αντικειμένου, συνάπτεται συγχρόνως και αιτιατική του άμεσου αντικειμένου: **timor addit alas pedibus** ο φόβος προσθέτει φτερά στα πόδια. **suum cuique** **tribuere** να δίνει κανείς σε καθέναν το δικό του.

3) ρήματα σύνθετα με τις προθέσεις **ad**, **ante**, **cum**, **in**, **inter**, **ob**, **post**, **prae**, **sub** ή με το αχώριστο μόριο **re** (§ 114, 2, ε'), που συγγενεύουν κατά τη σημασία με τα ανωτέρω ρήματα: **adsum** **alicui** (παρίσταμαι = βοηθώ τι) **βοηθώ** κάποιον· **committo** **alicui pecuniam** εμπιστεύομαι σε κάποιον τα χρήματα· **succedo** **alicui** διαδέχομαι κάποιον·

resisto **alicui** αντιστέκομαι σε κάποιον' terror incidit **exercitui** φόβος ενέπεσε στο στρατεύμα.

Σ η μ ε ί ω σ η α : Με δοτική συντάσσονται στη Λατινική πολλά ρήματα που είναι αμετάβατα (τα αντίστοιχά τους στην αρχαία Ελληνική συντάσσονται με αιτιατική ή γενική), όπως prodesse, nocēre **alicui** ωφελώ, βλάπτω κάποιον (αλλά πβ. λυσitteλώ τινι), suadēre, persuadere alicui πείθω, καταπειθώ κάποιον, blandiri **alicui** κολακεύω κάποιον κ.ά. parcēre **alicui** φείδομαι κάποιον: Themistocles persuasit **Atheniensibus**, ut... ο Θεμιστοκλής έπεισε τους Αθηναίους να... philosophia modētur **animis** η φιλοσοφία θεραπεύει τις ψυχές.

Παθητικό των ανωτέρω ρημάτων σχηματίζεται μόνο απροσώπως, όπως π.χ. mihi (tibi, κτλ.), invidētur φθονούμαι (φθονείσαι κτλ.): parceretur victis θα δοθεί χάρη στους νικημένους.

Σ η μ ε ί ω σ η β : Πολλά ρήματα συντάσσονται άλλοτε με δοτική και άλλοτε με αιτιατική, επειδή λαμβάνονται με διαφορετική σημασία. (Πβ. αρχ. ελλην. αγαπάν τινα και αγαπάν τινι). Έτσι π.χ. consulo **aliquem** (π.χ. medicum) συμβουλευόμαι κάποιον - consulo **alicui** (π.χ. fratri) φροντίζω για κάποιον' caveo, timeo **aliquem** ή **aliquid** φοβούμαι κάποιον ή κάτι - caveo, timeo **alicui** (rei) φοβούμαι για κάποιον, tempero **aliquid** αναμειγνύω κάτι tempero **alicui** (= parco alicui) φείδομαι κάποιον.

Σ η μ ε ί ω σ η γ : Με δοτική του έμμεσου αντικειμένου και αιτιατική του άμεσου, συντάσσονται ρήματα που τα αντίστοιχά τους στην αρχαία Ελληνική συντάσσονται με δύο αιτιατικές ή έχουν άλλη σύνταξη, όπως π.χ. induere, exuere **alicui** alicuid (ενδύειν, εκδύειν τινά τι) ντύνω ή γδύνω κάποιον από κάτι, adspargere, circumfundere alicui alicuid περιβάλλω κάποιον με κάτι' adspargere, inspergere alicui alicuid ραίνω κάποιον με κάτι: Herculi tunicam induit έντυσε τον Ηρακλή με το χιτώνα, murum urbi circumdederunt με τείχος περιέβαλαν την πόλη.

Τα ρήματα donare, adspargere, circumdare, induere και intercludere, εκτός από τη σύνταξη που μνημονεύσαμε για τα ρήματα της προηγούμενης παραγράφου, συντάσσονται ακόμη και με αιτιατική του προσώπου και αφαιρετική του πράγματος, όπως π.χ. victori coronam donant στο νικητή δίνουν για δώρο στεφάνι και victorem coronā donant το νικητή με στεφάνι τιμούν. Από τη διπλή αυτή σύνταξη προήλθε και η φράση interdicere alicui aqua et igni (αφαιρ.) να εμποδίζει κανείς κάποιον από το νερό και τη φωτιά (κατά συμφωνία από τις δύο συντάξεις interdicere alicui aquam et ignem και interdicere aliquem aqua et igni).

135. Με ρήματα συνάπτεται η δοτική ως προσωπική που έχει τις ίδιες σημασίες που έχει και στην αρχαία Ελληνική (δοτική προσωπική κτητική, χαριστική ή αντιχαριστική, ηθική, της αναφοράς, του ενεργούντος προσώπου). Ιδιαίτερα για τη δοτική αυτή διατυπώνονται οι εξής παρατηρήσεις:

1) Στη φράση est **alicui** nomen ή cognomen (έστι τινί όνομα ή

επώνυμον = έχει κάποιος όνομα ή επώνυμο) το όνομα (ή το επώνυμο) εκφέρεται είτε σε ονομαστική, συμφωνώντας προς το υποκείμενο της προτάσεως (*nomen* ή *cognomen*), είτε σε δοτική, δηλαδή σε όποια πτώση εκφέρεται η **δοτική κτητική** που υπάρχει στην πρόταση. Λέγεται π.χ. *est meo filio nomen Gaius* και *est meo filio nomen Gaio* (= ο γιος μου ονομάζεται Γάιος).

2) Δοτική **χαριστική** συνάπτεται ακόμη και με το ρήμα *vacare* (ασχολούμαι με κάτι) και το ρήμα *pubere* (= παντρεύομαι). Λέγεται π.χ. *Cicero vacabat philosophiae* (δοτ.) ο Κικέρων ησχολείτο με τη φιλοσοφία. *Venus nupsit Vulcano* (δοτ.) η Αφροδίτη παντρεύτηκε τον Ήφαιστο.

Σ η μ ε ί ω σ η . Η αρχική σημασία του *pubere* ήταν φορώ νυφικό κάλυμμα. Όστε *nubere alicui* κυρίως = καλύπτομαι χάριν κάποιου. Για τον άνδρα λέγεται *aliquam uxorem in* ή *matrimonium ducere* (= άγομαι γυναίκα, λαμβάνω γυναίκα = παίρνω γυναίκα).

3) Δοτική του ενεργούντος προσώπου (*dativus auctōris*), για να δηλωθεί το (προσωπικό) ποιητικό αίτιο, κανονικά συντάσσεται με το γερονδιακό (§ 75, 5), πολλές φορές όμως και με τους σύνθετους χρόνους του παθητικού ρήματος (σπάνια και με τους άλλους χρόνους του): *Sors sua est cuiqua ferenda* καθένας πρέπει να φέρνει την τύχη του· *mihī consilium iam diu captum est* απόφαση από εμένα έχει παρθεί πριν αρκετό καιρό (πβ. ο ποταμός εστιν ημίν διαβατέος· ταύτα Θεμιστογένει γέγραπται).

Σ η μ ε ί ω σ η . Και με το γερονδιακό, όπως κανονικά με τα παθητικά ρήματα γενικώς, το ποιητικό (προσωπικό) αίτιο πολλές φορές εκφέρεται με την πρόθεση *ab* (ή *a*) και αφαιρετική, αντί δοτική, για να αποφεύγεται σύγχυση στο νόημα της φράσεως, κυρίως όταν το γερονδιακό ανήκει σε ρήμα που παίρνει το αντικείμενό του σε δοτική: *a patribus consulendum est liberis* οι πατέρες πρέπει να φροντίζουν για τα παιδιά. (Το *consulo* στη σημασία του φροντίζω συντάσσεται με δοτική, § 134, 3. Σημ. β'. Αν λοιπόν λεγόταν *patribus consulendum est liberis*, ήταν δυνατό να ερμηνευθεί και = για τους πατέρες πρέπει να φροντίζουν τα παιδιά).

136. Ιδιόρρυθμα στη Λατινική χρησιμοποιείται η δοτική με ρήματα και ως **κατηγορηματική**, για να δηλωθεί σκοπός (*dativus finalis* ή *dativus praedictivus*). Με αυτή τη σημασία χρησιμοποιείται η δοτική

ουσιαστικού ονόματος (όχι συγκεκριμένου, πάντοτε ενικού αριθμού) πρώτα με το ρήμα esse (§ 125), έπειτα και με τα ρήματα accipere, arcessere, habere, dare, relinquere, mittere, tribuere, dicere, ducere, venire, κ.ά.ό., για να δηλωθεί ο σκοπός (ή το αποτέλεσμα) της πράξεως που φανερώνει το ρήμα. Με τη δοτική αυτή του σκοπού υπάρχει σχεδόν πάντοτε και άλλη δοτική (χαριστική ή αντιχαριστική ή του έμμεσου αντικειμένου). Ακόμη, όταν το ρήμα είναι ενεργητικό μεταβατικό, συνυπάρχει και αιτιατική του άμεσου αντικειμένου: hoc **mihī curae** (δοτ.) est (= μέλει μοι τούτου) γι' αυτό ενδιαφέρομαι· Aedui equitatum auxilio (δοτ.) Caesari miserunt οι Αΐδουοι έστειλαν στον Καΐσαρα ιππικό για βοήθεια.

3. Η αιτιατική .

α') Με ονόματα και επιρρήματα ή απολύτως.

137. 1) Η σύνταξη ουσιαστικού με αιτιατική (σπάνια και στην αρχαία Ελληνική) δεν είναι εύχρηστη στη Λατινική και η σύνταξη επιθέτου ή επιρρήματος είναι σπάνια (Βλ. § 133, 3).

2) Συνήθης είναι η χρήση αιτιατικής, είτε μόνης είτε με επιφωνήματα (heu!ο!) σε αναφωνήσεις, για να εκφραστεί έκπληξη ή πόνος: me miserum! ο me miserum! αλίμονο σε μένα το δυστυχή.

Σ η μ ε ί ω σ η . Η αιτιατική αυτή εξηγείται επειδή προήλθε από αρχικές πληρέστερες φράσεις στις οποίες είχε θέση αντικειμένου: videte me miserum! δεσ τε με τον άθλιο!

β') Με ρήματα.

138. Το αντικείμενο των ρημάτων σε πτώση αιτιατική και στη Λατινική είναι ή εξωτερικό αντικείμενο, π.χ. Romulus Remum interfecit ο Ρωμόλος σκότωσε το Ρώμο, Deus aedificavit mundum ο θεός δημιούργησε τον κόσμο, ή εσωτερικό αντικείμενο, π.χ. sollicitam (ή exsulis) vitam vivimus ζούμε ζωή γεμάτη φροντίδες (ή εξορίστου)· longam viam imus βαδίζουμε μακρό δρόμο. (Figura etymologica ετυμολογικό σχήμα).

Σ η μ ε ί ω σ η . Και στη Λατινική πολλές φορές παραλείπεται η αιτιατική του σύστοιχου ουσιαστικού και τότε ο επιθετικός προσδιορισμός του εκφέρεται σε ουδέτερο γένος ενικού ή σπάνια πληθυντικού αριθμού: dulce ridet γλυκά γελά (= dulcem risum ridet)· graviora patitur βαρύτερα πάσχοιμε.

Σε μερικές φράσεις η σύστοιχη σύνταξη γίνεται με βραχυλογία, όπως π.χ. **stadium cupere** (= **cursum stadii cupere**: πβ. αγωνίζεσθαι στάδιον) / **risicis saporis mare** το ψάρι έχει χυμό **θάλασσης** (πβ. το ψάρι μυρίζει θάλασσα) (= **risicis saporem maris sapit**), κ.ά.τ.

139. Με αιτιατική εξωτερικού αντικειμένου συντάσσονται και στη Λατινική τα κυρίως μεταβατικά ρήματα. Αλλά και πολλά άλλα που τα αντίστοιχά τους στην Ελληνική συντάσσονται ή με δοτική ή με εμπρόθετο, συντάσσονται με αιτιατική, επειδή λαμβάνονται ως μεταβατικά, όπως π.χ.

1) τα ρήματα **aequare, adaequare** (**aliquem** ή **aliquid** = ισουσθαί τινι) **iuvare, adiuvare** (**aliquem** = βοηθείν τινι), **sequi, sectari** (§ 80, **aliquem** = έπεσθαι, ακολουθείν τινι· αλλά πβ. διώκειν τινά), **decere, dedecere** (**aliquem** = πρέπειν, ου πρέπειν τινί· πβ. όμως § 134, 1): **virtus maiorum famam** **adaequat** η αρετή των προγόνων είναι ίση με τη φήμη· **te toga decet** σου πρέπει η τήβεννος.

2) ρήματα ψυχικού πάθους σημαντικά, **indignari, queri** (§ 80 **aliquid** = αγανακτείν, μεμψιμοιρείν επί τινι), **ridere** (**aliquid** = γελάν επί τινι), **iniuriam queror** = μεμψιμοιρώ για την αδικία.

Σ η μ ε ί ω σ η . Βλ. και § 134, 3 Σημ. β'.

140. Με διπλή αιτιατική συντάσσονται στη Λατινική:

1) ρήματα που και τα αντίστοιχά τους στην αρχαία Ελληνική συντάσσονται με δύο αιτιατικές:

α) τα παιδευτικά (**docere, edocere**) και το ρήμα **celare** (**aliquem, aliquid**, τινά τι): **Cato filium litteras, docuit** ο Κάτων διδάξε το γιο (του) γράμματα· **nemo potest deum celare consilia sua** κανένας δεν μπορεί να αποκρύπτει από το θεό τις επιθυμίες του.

β') τα αιτητικά (όσα δηλ. έχουν την έννοια του ζητώ, ερωτώ κτλ.) όπως **poscere, flagitare** (**aliquem, aliquid**, τινά τι): **pacem te poscimus** ειρήνη ζητούμε από σε· **edw ανήκει** και η σύνταξη του ρήματος **rogare** (ερωτάν) στη φράση του επίσημου λόγου **rogare aliquem sententiam** (ερωτάν τινά την (εαυτού) γνώμην (εν τη συγκλήτω)).

γ) ρήματα κλητικά (όπως **appellare**, κτλ.), **δοξαστικά** (όπως **putare, existimare**, κτλ.), **προχειριστικά** (όπως **creare, eligere**, κτλ.), **μεταποιητικά** (όπως **facere, reddere**, κτλ.), κ.ά.τ.: **solitudinem pacem**

appellant την ερημία (ερήμωση) ονομάζουν ειρήνη· cupiditas **homines caecos reddit** το πάθος κάνει τους ανθρώπους τυφλούς· εδώ ανήκει και η φράση **aliquem certiorem facere** (alius rei ή de aliqua re. Βλ. § 129, 3, α').

Σ η μ ε ί ω σ η . Βλ. και § 184. Σημ. γ' (induere. κτλ.).

2) ρήματα μεταβατικά σύνθετα με την πρόθεση trans, όπως transducere ή traducere, transportare. κ.τ.ό. (= διαβιβάζειν, διακομίζειν, κτλ.)· σ' αυτά η δεύτερη αιτιατική που φανερώνει κάποιον τόπο (ποτάμι κ.τ.τ.) ανήκει κυρίως στην πρόθεση trans: dux exercitum flumen transportavit ο στρατηγός πέρασε το στρατό πέρα από το ποτάμι (πβ. και dux exercitum trans flumen traduxit).

Σ η μ ε ί ω σ η . Στις §§ 130, 131 γίνεται λόγος για δίπλωτα ρήματα με αιτιατική και γενική, στην § 134, 2, 3 και Σημ. γ' με αιτιατική και δοτική. Παρακάτω με αιτιατική και αφαιρετική.

4. Η α φ α ι ρ ε τ ι κ ή

α') Με ονόματα και επιρρήματα.

141. Αφαιρετική ουσιαστικού (που συνοδεύεται πάντοτε από επιθετικό προσδιορισμό) χρησιμοποιείται ως προσδιορισμός άλλου ουσιαστικού, για να δηλωθεί κάποια χαρακτηριστική ιδιότητά του: vir summo ingenio άντρας με μεγάλη ευφυΐα (ευφρέστατος) (ablativus qualitātis, αφαιρετική της ιδιότητας, που υπάγεται στην ablativus sociativus, § 128, 2. Πρβ. νεοελλ. π.χ. άνθρωπος με πολύ μυαλό).

Για να δηλωθεί όμως ιδιότητα, χρησιμοποιείται κατά τον ίδιο τρόπο και η γενική (genetivus qualitātis), όπως και στην Ελληνική, όταν αυτή η ιδιότητα είναι διαρκής, κυρίως ύστερα από αριθμητικό για να καθορισθεί μέτρο, βάρος, ηλικία κ.τ.ό.: vir magnae prudentiae άντρας μεγάλης συνέσεως (συνετότητας)· fossa pedum quindecim τάφος δεκαπέντε ποδών· puer decem annorum παιδί δέκα χρόνων.

142. Ως προσδιορισμός επιθέτου (ή επιρρήματος) συνάπτεται αφαιρετική ουσιαστικού (και σπανιότερα επιθέτου), και

1) καθαρά αφαιρετική (§ 128, 1) παίρνουν:

α') επίθετα που σημαίνουν *απαλλαγή, στέρηση, κ.τ.ό.*, όπως *liber, nudus, orbis, vacuus*, (*alienus*) κ.ά.τ.: *liber metu* απηλλαγμένος φόβου = *απαλλαγμένος από φόβο (άφοβος)*; (πβ. νεοελλ.: ελεύθερος από φροντίδες)

β') συγκριτικά επίθετα: *nemo fuit divitior Croeso* κανένας δεν ήταν πλουσιότερος από τον Κροίσο· (*ablativus comparativus*, **αφαιρετική συγκριτική**, αντιστοιχη προς τη **συγκριτική γενική** της αρχαίας Ελληνικής, Πβ. νεοελλ.: ο Πέτρος είναι πλουσιότερος από τον Παύλο).

Σ η μ ε ι ω σ η . Ο β' όρος της συγκρίσεως εκφέρεται με αφαιρετική πάντοτε, όταν είναι αναφορική αντωνυμία: *Cato, quo tum nemo fuit doctior* ο Κάτων από τον οποίο κανένας τότε δεν υπήρξε πιο μεγάλος επιστήμονας. Στις άλλες περιπτώσεις ο β' όρος της συγκρίσεως εκφέρεται και με το συγκριτικό *quam* (= ή, από, παρά) και στην ίδια πτώση με τον α' όρο συγκρίσεως: *patria mihi carior est quam vita* (= *carior vitā*) η πατρίς εμοί προσφιλεστέρα εστί της ζωής (ή η ζωή) = η πατρίδα μου είναι πιο αγαπημένη από τη ζωή.

Κανονικά με το *quam* ο β' όρος της συγκρίσεως, όταν ο α' όρος είναι σε πτώση γενική ή δοτική ή όταν μπορεί να επέλθει σύγχυση του νοήματος της προτάσεως λόγω της εκφοράς του β' όρου της συγκρίσεως με αφαιρετική: *reius victoribus* (α' όρος, δοτική) *quam victis* (β' όρος, πάλι δοτική) *accidit* χείρον συνέβη τοις νικηταίς ή τοις ηττημένοις = μεγαλύτερο κακό έπαθαν οι νικητές από τους νικημένους. *Brutum non minus amo quam tu* τον Βρούτον όχι ολιγότερον αγαπώ ή συ (= το Βρούτο αγαπώ όχι λιγότερο από σένα)· (αν στο β' όρο αντί *tu* είχαμε αφαιρετική *te* ήταν δυνατό να ερμηνευθεί ως = ή σε).

Μετά τα συγκριτικά *plus, amplius, longius* ακολουθεί κάποτε ο β' όρος της συγκρίσεως χωρίς το *quam* στην ίδια πτώση με τον α' όρο: *plus* (ή *amplius*) *mille homines convenere* συγκεντρώθηκαν περισσότεροι από χίλιοι άνθρωποι.

2) **αφαιρετική της κοινωνίας ή της συνοδείας** (§ 128, 2) παίρνουν,

α') τα επίθετα *onustus, praeditus, reffectus*, καθώς και τα επίθετα που φανερώνουν ψυχικό πάθος *contentus, fretus, laetus, superbus, tristis*, κ.ά. τ. *navis frumento onusta* πλοίο φορτωμένο σιτάρι· **paucis contentus** ευχαριστημένος με τα λίγα (ολιγαρκής)· (πβ. νεοελλ.: γεμάτος με χόρτο κ.τ.τ.)·

β') τα επίθετα *dignus, indignus* και διάφορα άλλα, με τα οποία η αφαιρετική φανερώνει **το κατά τι ή αναφορά** (*ablativus limitationis*) : *dignus laude* άξιος για έπαινο (άξιος επαίνου)· *claudus altero pede* (= χωλός (κατά) τον έτερο πόδα) χωλός από το ένα πόδι. *par ingenio*

ίσος κατά την ευφυΐα· εδώ ανήκουν και τα maior ή minor **natu** (πρεσβύτερος ή νεώτερος)· maximus ή minimus natu (πρεσβυτάτος ή νεώτατος)·

γ') τα συγκριτικά επίθετα (ή επιρρήματα) και γενικά επίθετα (ή επιρρήματα) που έχουν παραθετική έννοια, όταν πρόκειται να δηλωθεί **μέτρο** ή **διαφορά** (ablativus mensurae ή discriminis)· **dimidio** minor μικρότερος κατά το μισό· **multis annis** ante πριν από πολλά χρόνια· **paulo** post ύστερα από λίγο.

β') Με ρήματα.

143. α') Με καθαρά αφαιρετική (§ 128, 1) συντάσσονται τα ρήματα που σημαίνουν γενικώς **απομάκρυνση** ή **χωρισμό**, **προέλευση**, **απαλλαγή**, **στέρηση**, κ.τ.τ., όπως π.χ. expellere, prohibere, abesse, liberare, privare, spoliare, κτλ. (ablativus separativus), carere, egere, vacare (ablativus inopiae). Από αυτά, τα ενεργητικά μεταβατικά παίρνουν εκτός από την αφαιρετική και **αιτιατική του άμεσου αντικειμένου**: Tarquinius **regno** expulsus est ο Ταρκύνιος διώχτηκε από τη βασιλεία. Consules **civis metu** liberaverunt οι ύπατοι απάλλαξαν τους πολίτες από το φόβο· alter alterius **auxilio** eget ο ένας έχει ανάγκη από τη βοήθεια του άλλου (πβ. και § 142, 1, α').

Πριν από την αφαιρετική αυτή πολλές φορές μπαίνει και η πρόθεση ab (ή ex ή de). Κανονικά μπαίνει η ab πριν από την αφαιρετική αυτή, όταν δηλώνει πρόσωπο: patriam **a tyrannibus** liberavit την πατρίδα ελευθέρωσε από τους τυράννους.

Σ η μ ε ί ω σ η . Αντί απλής αφαιρετικής χρησιμοποιείται και η ex με αφαιρετική (όταν πρόκειται να δηλωθεί η **άμση** καταγωγή με το ρήμα nasci) ή η ab με αφαιρετική (στην **έμμεση** καταγωγή με το ρήμα oriri)· Achilles ex Thetide natus est ο Αχιλλεύς γεννήθηκε από τη Θέτιδα· plerique Belgae a Germanis orti sunt οι πλείστοι Βέλγοι κατάγονται από τους Γερμανούς. (Πβ. οι εκ Διός - οι αφ' Ηρακλέους).

144. β') Με αφαιρετική της κοινωνίας ή της συνοδείας (§ 128, 2) συντάσσονται διάφορα ρήματα:

1) όσα φανερόνουν **πλήσμονή** ή **πλήρωση**, όπως π.χ. abundare, (com-, ex-) im-plere, cumulare κτλ., καθώς και τα ρήματα afficere, ornare, imbuere, instruere, κ.ά.ό. (ablativus copiae). Από αυτά τα

ενεργητικά δέχονται, μαζί με την αφαιρετική, και αιτιατική του άμεσου αντικειμένου: otio abundat έχει μεγάλη άνεση· aras donis cumulant τους βωμούς γεμίζουν (από) δώρα· cives victores laudibus ornant οι πολίτες στολίζουν τους νικητές με επαίνους (πβ. § 142, 2 α').

2) όσα σημαίνουν πωλώ, αγοράζω, μισθώνω, εκτιμώ, εκτιμώμαι, κ.τ.τ. όπως vendere, venire, (του veneo), emere, conducere, locare, stare, constare, esse (με τη σημασία του τιμώμαι, αξίζω), docere, κ.ά.τ., όταν πρόκειται να δηλωθεί η τιμή ή αμοιβή ορισμένη (ablativus pretiis). Όσα από αυτά είναι ενεργητικά μεταβατικά δέχονται, μαζί με την αφαιρετική, και αιτιατική του άμεσου αντικειμένου: hortum viginti minis emit αγόρασε τον κήπο με είκοσι μνας· decem talentis constat κοστίζει δέκα τάλαντα· Socrates non docebat mercēde ο Σωκράτης δε δίδασκε με αμοιβή (αντί μισθού).

Όταν όμως η τιμή ή αξία δεν είναι ορισμένη, αλλ' εκφράζεται αόριστα με επίθετο ή επιθετική αντωνυμία (που φανερώνει ποσό), τότε αντί αφαιρετικής χρησιμοποιείται γενική (genetivus pretii). Έτσι με τα ρήματα vendere, emere, locare συντάσσονται οι γενικές quanti, tanti, tantidem, pluris, minoris, με τα ρήματα aestimare, ducere, facere, habere, pendere, putare και το esse (= aestimari) οι γενικές magni, permagni (όχι το multi), parvi, pluris (όχι το maioris), minoris, maximi, plurimi, minimi, quanti, tanti, tantidem, nihil, π.χ. vendit agrum tanti, quanti eum emit πωλεί το χωράφι τόσο, όσο το αγόρασε· pluris decet facere virtutem, quam pecuniam αρμόζει να προτιμά κανείς την αρετή ή τα χρήματα.

3) τα αποθετικά ρήματα utor, fungor, fruor, pascor, vescor και potior (που δέχονται σε αφαιρετική το αντικείμενό τους): quosque tantem, Catilina, abutere patientia nostra? ως πότε, Κατιλίνα, θα κάνεις κατάχρηση της υπομονής μας; fungitur officiis επιτελεί τα καθήκοντα· lacte et carne vescuntur τρέφονται με γάλα και κρέας· urbe potitus est κυρίευσε την πόλη. (Αλλά πάντοτε rerum potīri και όχι rebus potīri = παίρνω την εξουσία).

4) η φράση opus est, συνώνυμη της usus est (= χρεία εστί, υπάρχει ανάγκη): libris nobis opus est έχουμε ανάγκη από βιβλία. Όμοια και consulto (= consulere) opus est δει βουλευέσθαι: είναι ανάγκη να σκεφθούμε (με αφαιρετική του ενικού του ουδετέρου της μετοχής του παθητικού παρακειμένου, που ισοδυναμεί με απαρέμφατο ενεστώτα).

Σ η μ ε ί ω σ η . Με τη λέξη *opus* και το ρήμα *esse* σχηματίζεται και χρησιμοποιείται προσωπική σύνταξη, όπως *libri nobis opus sunt* έχουμε ανάγκη από βιβλία. Αυτή η σύνταξη είναι κανονική, όταν εκείνο για το οποίο υπάρχει χρεία εκφράζεται με ουδέτερο επιθέτου ή αντωνυμίας: *Themistocles celeriter, quae opus erant, reperiebat* ο Θεμιστοκλής επινοούσε γρήγορα τα δέοντα.

5) τα παθητικά ρήματα. Με τα ρήματα αυτά εκφέρεται με αφαιρετική το ποιητικό αίτιο, όταν είναι όνομα που φανερώνει πράγμα (*ablativus rei efficiētis*): *discordia maximae res dicabuntur* με τη διχόνοια μέγιστα πράγματα διαλύονται. Όταν όμως το ποιητικό αίτιο είναι όνομα προσώπου (ή και πράγματος ή ζώου που είναι προσωποποιημένο), τότε κανονικά εκφέρεται με εμπρόθετο από την *ab* + αφαιρετική (καθαρά, § 128, 1, *ablativus auctoris*): *Roma a Romulo condita est* η Ρώμη χτίστηκε από το Ρωμόλο· *eo a natura ipsa deducimur* σ' αυτό από την ίδια τη φύση οδηγούμαστε (βλ. και § 135, 3).

6) ρήματα που σημαίνουν ψυχικό πάθος, όπως *gaudere, laetari, dolere, maerere*. κ.τ.τ. (*ablativus causae*, αφαιρετική της αιτίας· πβ. § 131): *delicto dolere, correctione gaudere oportet* για το αμάρτημα (σφάλμα) πρέπει να λυπάται κανείς και για την επανόρθωση να χαίρει.

Σ η μ ε ί ω σ η . Αφαιρετική της αιτίας μπορεί να συνάπτεται και με κάθε άλλο ρήμα. Συνηθισμένες αφαιρετικές που φανερόνουν το αίτιο που προκαλεί μια πράξη είναι *amore, odio, metu, misericordia, spe*, κτλ.: *hostes metu abscesserunt* οι εχθροί από φόβο αναχώρησαν. Οι αφαιρετικές όμως αυτές είναι δυνατό να συνεκφέρονται και με μια κατάλληλη μετοχή του παθητικού παρακειμένου ως αφαιρετικές του ποιητικού αιτίου (όπως *coactus, ductus, compulsus, incitatus*, κτλ., *odio, amore*, κτλ.). Με τον τρόπο αυτό εκφέρεται κανονικά σε αρνητικές προτάσεις το κωλύον αίτιο, το οποίο εκφέρεται και με εμπρόθετο από την πρόθεση *prae* και αιτιατική· *morbo impeditus non adfui ad iudicium* δεν παρευρέθηκα στο δικαστήριο, γιατί εμποδίστηκα από αρρώστια· *prae lacrimis loqui non potest* από τα δάκρυα δεν μπορεί να ομιλεί.

7) ρήματα που έχουν παραθετική έννοια, όπως *antecellere, antevenire, praestare, superare, malle*, κ.ά.τ.· η αφαιρετική κοντά στα ρήματα αυτά φανερώνει το κατά τι ή μέτρο ή διαφορά· (πβ. § 142, 2, β' και γ'): *hostes numero militum superant* οι εχθροί υπερέχουν κατά τον αριθμό των στρατιωτών· *multo malo hoc* κατά πολύ προτιμώ αυτό.

145. Με οποιοδήποτε ρήμα μπορεί να συνάπτεται αφαιρετική (της κοινωνίας), για να δηλωθεί ο τρόπος κάποιας ενέργειας (*abla-*

tivus modī, αφαιρετική τροπική): *summa aequitate res constituit ταχτοποίησε τα πράγματα με πολύ μεγάλη δικαιοσύνη.*

Συνηθισμένες αφαιρετικές του τρόπου είναι *silentio*, (*hoc, eo*) *modo*, (*ea, simili*) *ratione*, (*hac, ea, illa*) *conditione*, *lege*, (*nostro, maiorum*) *more*, (*aequo, forti*) *animo*, κ.ά.τ. Επίσης αφαιρετικές που φανερώνουν τρόπο σωματικής εμφανίσεως, όπως *capite nudo* ή *operito, capillo promisso, barba promissa, pedibus nudis*, κ.ά.τ.: *multi pecudum ritu vivunt πολλοί ζουν όπως τα ζώα.*

Σ η μ ε ί ω σ η . Η τροπική αφαιρετική προήλθε από την οργανική αφαιρετική, για την οποία βλ. § 128, 2.

5. Οι πλάγιες πτώσεις ως επιρρηματικοί προσδιορισμοί (προσδιορισμός του τόπου και του χρόνου).

146. Ο προσδιορισμός του τόπου και του χρόνου γίνεται και στη Λατινική όχι μόνο με επιρρήματα (§ 101, 1-2) ή εμπρόθετα (§ 102), αλλά και με απλή πλάγια πτώση, (όπως και στην αρχαία Ελληνική· πρβ.: *ενίκησαν Ισθμοί και Νεμέα· οι λαγφ της νυκτός νέμονται*).

147. α') Προσδιορισμός του τόπου· 1) η **στάση** («η εν τόπω στάσις») (*ubi?* που;) εκφέρεται με την *in* και αφαιρετική 2) η **κίνηση σε τόπο** («η εις τόπον κίνησις») (*quo?* ποί;) με την *in* και αιτιατική και 3) η **κίνηση από τόπο** («η από τόπου κίνησις») (*unde?* πόθεν;) με την *ex* ή *ab* με αφαιρετική: *in horto sum-eo in hortum-venio ex horto-venio ex Italia - ab urbe έρχομαι από την Ιταλία, από την πόλη* (πρβ. όμοια διαφορά της *εκ* και της *από* στην αρχαία Ελληνική). Στην περίπτωση όμως που ο προσδιορισμός του τόπου αναφέρεται σε ονόματα πόλεων ή μικρών νησιών (ή χερσονήσων), τότε, 1) για τη δήλωση της **στάσεως** χρησιμοποιείται απλή γενική, αν το όνομα της πόλεως ή του μικρού νησιού είναι της α' ή της β' κλίσεως και ενικού αριθμού, και απλή αφαιρετική (τοπική, § 128, 3), αν το όνομα αυτό είναι της γ' κλίσεως ή πληθυντικού αριθμού οποιασδήποτε κλίσεως: **Romae**, (*Corinthi, Deli*) *habitat - αλλά Babylone* (*Athēnis, Delphis, Sardibus*) *habitat κατοικεί στη Ρώμη (Κόρινθο, Δήλο) - Βαβυλώνα* (*Αθήνα, Δελφούς, Σάρδεις*) κτλ.

2) για να δηλωθεί η **κίνηση σε τόπο** χρησιμοποιείται απλή αιτιατική: *eo Romam* (*Athenas, Sardes*, κτλ.) *πηγαίνω στη Ρώμη, (στην Αθήνα, στις Σάρδεις κτλ.)*

3) για να δηλωθεί η κίνηση από τόπο χρησιμοποιείται απλή αφαιρετική (§ 128, 1): *venio Romā* (*Athenis, Corintho*, κτλ.) έρχομαι από τη Ρώμη (από την Αθήνα, Κόρινθο κτλ.).

Σ η μ ε ί ω σ η 1. Και με τα ονόματα των πόλεων χρησιμοποιείται το κατάλληλο εμπρόθετο, αν αυτά (τα ονόματα) ακολουθούν έπειτα από τις λέξεις *urbs, oppidum*, (*municipium*) ως επεξηγήση: *in oppido Citio* στην πόλη Κίτιο (ενώ απλώς *Citii* = εν Κιτίω) : *in oppidum Cirtam* στην πόλη Κίρτα (ενώ απλώς *Cirtam* = στην Κίρτα) : *ex urbe Corintho* από την πόλη Κόρινθο (ενώ απλώς *Corintho* = από την Κόρινθο). Αλλά *Corinthi* (*in*) *pulcherrima Graeciae urbe* - *Tarquinius se contulit, in urbem Etruriae florentissimam* - *Athenis, ex urbe doctissima ortus est*.

Σ η μ ε ί ω σ η 2. Για να δηλωθεί η στάση χρησιμοποιείται γενικά απλή αφαιρετική, όταν το όνομα του τόπου έχει επιθετικό προσδιορισμό, κυρίως το επιθετο *totus* ή την αντωνυμία *ipse*: π.χ. *totā urbe, totā Italiā, totis castris* (σε ολόκληρη την πόλη, σε ολόκληρη την Ιταλία, σε όλο το στρατόπεδο) - *ipsā Romā* σ' αυτή τη Ρώμη. Το ίδιο και *hoc loco* (σ' αυτόν τον τόπο), *multis locis*, κτλ.

Σ η μ ε ί ω σ η 3. Κατά τον ίδιο τρόπο με τα ονόματα των πόλεων και των μικρών νησιών χρησιμοποιούνται και τα ονόματα *domus*, (§ 30, 3), *rus* και *humus* (§ 17) π.χ. *domi est* (οίκοι εστί =) είναι στο σπίτι - *humi sedet* (κάθεται χαμαί =) κάθεται χάμω - *domum* (*rus*) *rediit* επέστρεψεν (οίκαδε =) γύρισε στην πατρίδα (στην εξοχή) - *domo profugit* (έφυγεν εκ του οίκου) εκ της πατρίδος =) έφυγε από την πατρίδα - *turre rediit* (επέστρεψεν εκ της εξοχής =) γύρισε από την εξοχή.

Στιμώνα με το *domi* που σημαίνει όχι μόνον οίκου (= στο σπίτι) αλλά και εν ειρήνη (= σε καιρό ειρήνης), λέγεται και *belli* ή *militiae* (στον πόλεμο, στην εκστρατεία) στις φράσεις *domi bellique* — *domi militiaeque* (= εν ειρήνη και εν πολέμω, στον πόλεμο και στην ειρήνη). Η ίδια έννοια αποδίδεται με τα *in bello, in militia*.

148. Η «δια τόπου κίνησις» (*qua?* πή; μέσα από...) εκφέρεται με απλή αφαιρετική (τοπική, § 128, 3) κανονικά όταν πρόκειται για οδό, γέφυρα, πύλη, κ.τ.τ. Στις άλλες περιπτώσεις χρησιμοποιείται και εμπρόθετο από την *per* και αιτιατική: *via Appia* - *per forum proficiscitur* (δια της Αππίας οδού) μέσω της Αππίας οδού (δια της αγοράς πορεύεται =) πορεύεται μέσω της αγοράς.

Εδώ ανήκουν και οι (τοπικές) αφαιρετικές *terra, mari* (= *per terram, per mare*) - *terra marique* (δια ξηράς και θαλάσσης) μέσα από ξηρά και θάλασσα.

149. β') ο προσδιορισμός του χρόνου εκφέρεται:

1) Με απλή αφαιρετική (τοπική, § 128, 3), όταν πρόκειται να δηλωθεί απλώς το πότε (*quando?*) : *quā nocte natus Alexander est, eā-*

dem Dianae Ephesiae templum deflagavit τη νύχτα που γεννήθηκε ο Αλέξανδρος, την ίδια (νύχτα) πυρπολήθηκε ο ναός της Εφεσίας Αρτέμιδας.

Συνηθισμένες τέτοιες αφαιρετικές είναι: (eō, quō) tempore, annō, diē - (eā-quā) horā, aestate, - (primā, secundā, tertiā) vigiliā κ.ά.τ.

2) με απλή αφαιρετική (**οργανική**, § 128, 2), όταν πρόκειται να δηλωθεί το **μέσα σε πόσο χρόνο ή ύστερα από πόσο χρόνο**: biduo sciemus μέσα σε δυο ημέρες θα ξέρουμε. Agamemnon vix decem annis unam cepit urbem ο Αγαμέμνων μόλις ύστερα από δέκα έτη μια πόλη κατέλαβε.

3) με απλή αιτιατική, όταν πρόκειται να δηλωθεί πόσο χρόνο διαρκεί μια πράξη: quaedam bestiolae unum diem vivunt μερικά ζώφια ζουν μια ημέρα.

Σ η μ ε ί ω σ η . Πρβ. και § 142, 2 γ'.

ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΜΕΡΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΣΤΗ ΧΡΗΣΗ ΤΩΝ ΑΝΤΩΝΥΜΙΩΝ

α') Προσωπικές, κτητικές (§ 56 και § 57).

150. 1) Οι πλάγιες πτώσεις των προσωπικών αντωνυμιών του α' και του β' προσώπου χρησιμοποιούνται και για να δηλωθεί αυτοπάθεια: *laudo me* επαινώ τον εαυτό μου - *laudatis vos* επαινείτε (υμάς αυτούς) τον εαυτό σας.

2) Η προσωπική αντωνυμία του γ' προσώπου (*sui, sibi, se*), καθώς και η κτητική του γ' προσώπου (*suus, sua, suum*) χρησιμοποιούνται μόνο για άμεση ή έμμεση αυτοπάθεια: *Aiax gladio se interfecit* (ο Αίας ξίφει εαυτόν απέκτεινε =) ο Αίας με ξίφος σκότωσε τον εαυτό του· *sua pauci vitia cernunt* λίγοι βλέπουν τα δικά τους ελαττώματα· *Athenienses Socratem capitis damnauerunt, quod filios suos corrumperet* οι Αθηναίοι καταδίκασαν το Σωκράτη σε θάνατο, επειδή διέφθειρε τα παιδιά τους.

3) Η αιτιατική του πληθυντικού των προσωπικών αντωνυμιών (*nos, vos, se*) με την πρόθεση *inter* χρησιμοποιείται για να δηλωθεί και αλληλοπάθεια: *furtim inter se aspiciabant* κρυφά προσέβλεπαν ο ένας τον άλλο (αλλήλους).

Σ η μ ε ί ω σ η . Η αλληλοπάθεια στη Λατινική εκφράζεται ακόμη ως εξής: χρησιμοποιείται δυο φορές το σχετικό όνομα ή η αντωνυμία *alter* (για δύο πρόσωπα) ή η *alius* (για πολλά), πρώτα σε ονομαστική (ως υποκείμενο), έπειτα σε μια από τις πλάγιες πτώσεις, όποια δηλ. απαιτεί η σύνταξη της προτάσεως: *manus manum lavat* (πρβ. χείρ χείρα νίπτει)· *alter alterum adiuvat* βοηθούσαν αλλήλους = ο ένας βοηθάει τον άλλο· *alius alium increpabant* επέπλητταν ο άλλος τον άλλο (αλλήλους). (πβ. νεοελλ. κατηγορεί ο ένας τον άλλο).

β') Δεικτικές, οριστικές (§ 58 και § 59).

151. 1) Η δεικτική αντωνυμία *iste* αναφέρεται κανονικά στο β' πρόσωπο. (Για το λόγο αυτό πολλές φορές συνοδεύεται και από την κτητική αντωνυμία *tuus*): *ista vox* αυτή η φωνή (σου)· *iste furor tuus* αυτή η μανία σου.

2) Η αντωνυμία *is* (*ea*, *id*) χρησιμοποιείται κανονικά όταν θέλουμε να δείξουμε κάτι που ειπώθηκε (ή πρόκειται να ειπωθεί ή να διασαφηθεί με προσδιοριστική αναφορική πρόταση), δηλ. «επί νοητής δείξεως»: *apud Helvetios longe nobilissimus fuit Orgetōrix· is coniurationem fecit* στους Ελβετούς πάρα πολύ ευγενικός ήταν ο Οργέτοριξ· αυτός έκαμε συνωμοσία. *divitissimus est is, qui paucis contentus est* πλουσιότατος είναι εκείνος, ο οποίος είναι ευχαριστημένος με τα λίγα (βλ. § 124).

Η ανωτέρω χρήση της *is* έκαμε ώστε στις πλάγιες πτώσεις να λαμβάνεται ως επαναληπτική: *Deum agnoscis ex operibus eius* το θεό αναγνωρίζεις από τα έργα του.

Σ η μ ε ι ω σ η . Ύστερα από την *is* μπορεί να ακολουθεί πρόταση που εκφέρεται με υποτακτική, αναφορική αποτελεσματική (εισάγεται με το *qui*) ή καθαρά αποτελεσματική (εισάγεται με το *ut*), οπότε η *is* ισοδυναμεί με την *talis* (τέτοιος): *non is sum, qui (= ut) tepear* δεν είμαι τέτοιος, ώστε να φοβούμαι.

γ') Αόριστες (§ 62).

152. Από τις διάφορες αόριστες αντωνυμίες της Λατινικής, που αντίστοιχή τους στην ελληνική είναι η τις (= κάποιος),

1) η **quidam** (§ 62, 5) χρησιμοποιείται, όταν πρόκειται για πρόσωπο ή πράγμα που δε θέλει ή δεν μπορεί να κατονομάσει αυτός που μιλάει: *quaedam bestiolae unum diem vivunt* μερικά ζώδια ζουν μια ημέρα (βλ. § 149, 3). *Perses quidam* Πέρσης τις (= κάποιος Πέρσης).

2) η **aliquis** (επιθετικώς *aliqui*, § 62, 2) και η *quispiam* (§ 62, 3) χρησιμοποιούνται κανονικά σε καταφατικές προτάσεις, ενώ η *quisquam* και η *ullus* (§ 62, 4) μόνο σε αρνητικές, ή καταφατικές ερωτηματικές που ισοδυναμούν με αρνητικές: *dicat quispiam* (είποι τις αν) μπορεί να ειπεί κάποιος· *sine ulla spe pacis donum redierunt* γύρισαν στην πατρίδα χωρίς καμιά ελπίδα ειρήνης· *an quisquam Croeso divitior fuit?* άραγε υπήρξε κανένας πλουσιότερος από τον Κροίσο; (= κανένας δεν υπήρξε, κτλ.)·

3) η αόριστη αντωνυμία **quis** (επιθετικώς *qui*, § 62, 1) χρησιμοποιείται αντί της *aliquis* ύστερα από τα μόρια *si*, *nisi*, *ne*, *num* και αναφορικές λέξεις γενικά: *ne quid respublica detrimenti capiat* μήπως η πολιτεία πάθει καμιά βλάβη (§ 129, 2, α)· *num quod* (= *aliquid*)

vestigium apparet? μήπως φαίνεται κανένα ίχνος; quo quis sapientior est, eo solet esse modestior όσο κάποιος είναι σοφότερος τόσο συνήθως είναι μετριοφρονέστερος.

4) Η αντωνυμία **quisque** (§ 62, 9) χρησιμοποιείται.

α') ύστερα από τις (αυτοπαθείς) αντωνυμίες (sui, sibi, se) και την κτητική του γ' προσώπου (suus, -a -um): se quisque diligit καθένας αγαπά τον εαυτό του: suum cuique tribuendum est (βλ. § 134, 2).

β') ύστερα από υπερθετικά επίθετα και τακτικά αριθμητικά: optimum quidque rarissimum est καθετί το άριστο είναι σπανιότατο: vix decimus quisque miles sine vulnere erat μόλις μεταξύ των δέκα ένας στρατιώτης ήταν άτρωτος:

γ') ύστερα από τα αναφορικά γενικώς: **quam quisque** novit (= noverit) artem, in hac se exercēat πβ. έρδοι τις, ην έκαστος ειδείη τέχνην.

ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΟΙ ΟΝΟΜΑΤΙΚΟΙ ΤΥΠΟΙ ΤΟΥ ΡΗΜΑΤΟΣ

1. Το απαρέμφατο.

153. α') **Απαρέμφατο ως υποκείμενο.** Με απαρέμφατο (σε πρώτη ονομαστική) ως υποκείμενο συντάσσονται απρόσωπα ρήματα (§ 99, 2 και 100, 2) και απρόσωπες φράσεις: *legem brevem esse oportet* ο νόμος πρέπει να είναι σύντομος· *patriae irasci nefas est* είναι ανόητο να οργίζεται κανένας εναντίον της πατρίδας.

154. α') **Απαρέμφατο ως αντικείμενο.** Με απαρέμφατο (σε πρώτη αιτιατική) ως αντικείμενο συντάσσονται πάρα πολλά ρήματα:

1) Με ειδικό απαρέμφατο συντάσσονται τα λεκτικά και τα δοξαστικά ρήματα, όπως και στην αρχαία Ελληνική, (όπως *dicere, narrare, -putare, indicare, κτλ.*) εκτός όμως από αυτά και τα αισθητικά, τα γνωστικά, όσα σημαίνουν μνήμη, δείξη ή δήλωση και ψυχικό πάθος, όπως *sentire, videre, audire - scire, ignorare - meminisse, § 98, 1, oblivisci - demonstrare, docere, certiore facere - gaudere, dolere, admirari, κτλ.* (τα ρήματα αυτά κανονικά στην αρχαία Ελληνική συντάσσονται με (κατηγορηματική) μετοχή): *Democritus dicebat innumerabilis esse mundos* ο Δημόκριτος έλεγε ότι υπάρχουν αναρίθμητοι κόσμοι· *sentit animus se suā vi, non alienā moveri* η ψυχή αισθάνεται ότι κινείται από δική της και όχι από ξένη δύναμη· *memento te hominem esse* να θυμάσαι ότι είσαι άνθρωπος· *fortuna gaudet illudēre rebus humanis* η τύχη χαίρει να εμπαίζει τα ανθρώπινα πράγματα.

Σ η μ ε ί ω σ η . Τα ρήματα που σημαίνουν ψυχικό πάθος συντάσσονται και με πρόταση (αιτιολογική) που εισάγεται με το *quod*: *doleo quod amicis careo* λυπούμαι γιατί (στερούμαι φίλων) δεν έχω φίλους.

2) Με τελικό απαρέμφατο συντάσσονται τα εφετικά και τα δυνητικά ρήματα (όπως και στην αρχαία Ελληνική) όπως *velle, nolle, malle, cupere - posse, scire* με την έννοια του ικανόν είναι, κτλ.· εκτός

από αυτά, και όσα σημαίνουν **έναρξη ή λήξη**, (όπως *incipere, coepisse*, § 98, 1 *desinere*, κτλ.), (τα ρήματα αυτά στην αρχαία Ελληνική συντάσσονται κανονικά με μετοχή κατηγορηματική): *volunt omnes boni videri* όλοι θέλουν να φαίνονται ορθοί· *mons moveri coepit* το βουνό άρχισε να κινείται (βλ. § 98, 1 Σημ.)· *desino loqui* σταματώ να ομιλώ.

155. Απαρεμφατική σύνταξη (accusativus cum infinitivo). Το υποκείμενο του απαρεμφάτου στην **ετεροπροσωπία** είναι σε πτώση **αιτιατική**: *Platonem Cicero scribit Tarentum ad Archytam venisse* (Cicero scribit - Plato venit) ο Κικέρων γράφει ότι ο Πλάτων ήρθε στον Τάραντα προς τον Αρχύτα. Στη Λατινική όμως και στην **ταυτοπροσωπία** το υποκείμενο του απαρεμφάτου βρίσκεται σε πτώση **αιτιατική**,

1) κανονικά με το ειδικό απαρέμφατο (§ 154, 1), όταν εξαρτάται από ρήμα ενεργητικό ή αποθετικό: *nego me esse mendacem* (ego nego-me esse) αρνούμαι ότι είμαι ψεύτης. *Socrates nihil se scire profitebatur* (Socrates profitebatur - Socrates scire) ο Σωκράτης ισχυριζόταν ότι τίποτε δεν ήξερε.

2) συνήθως και με το τελικό απαρέμφατο (§ 154, 2), όταν αυτό είναι παθητικό ή το *esse* (ως συνδετικό). *Alexander Jovis filium se appellari voluit* ο Αλέξανδρος θέλησε να ονομάζεται γιος του Δία· *cupio me esse clementem* (ego cupio-me esse) επιθυμώ να είμαι επιεικής.

Σ η μ ε ι ω σ η . Και στη Λατινική η σύνταξη του απαρεμφάτου με υποκείμενο σε αιτιατική διαμορφώθηκε με τον καιρό και προήλθε από προτάσεις στις οποίες το αντικείμενο του ρήματος σε αιτιατική (π.χ. το *iubeo, sino-VIDEO, audio* κ.τ.τ.) ήταν συγχρόνος και υποκείμενο του απαρεμφάτου που το προσδιόριζε. Π.χ. στην πρόταση *dominus iussit servos abire* (ο κύριος διέταξε τους δούλους να φύγουν), ήταν δυνατό να νοηθεί η αιτιατική του (αντικείμενου) *servos* ότι συνδέεται στενότερα με το απαρέμφατο (*abire*) που ακολουθεί και ότι μάλλον είναι υποκείμενό του. (*dominus*) *iussit servos abire* (ο κύριος διέταξε να φύγουν οι δούλοι). Σύμφωνα με αυτά ειπώθηκε π.χ. και *legem brevem esse oportet*, (μολονότι εδώ το *oportet* δεν είναι από τα ρήματα που δέχονται αντικείμενο σε αιτιατική).

156. γ') Το **απαρέμφατο απολύτως**. Το απαρέμφατο χρησιμοποιείται και χωρίς εξάρτηση από κάποιο ρήμα:

1) επιφωνηματικώς (όπως και στην αρχαία Ελληνική), σε αναφωνήσεις που δηλώνουν αγανάκτηση, έκπληξη, κ.τ.τ.: *o spectaculum miserum!* *In portu Syracusano de classe populi Romani triumphum*

agere piratum! ὦ ἀθλιο θέαμα! Μέσα στον κόλπο των Συρακουσών από το στόλο του Ρωμαϊκού λαού να άγει θρίαμβο (ένας) πειρατή! (πβ. εμέ τάδε παθείν φευ!).

2) εντελώς ιδιόρρυθμα, **αντί οριστικής παρατατικού** σε διηγήσεις και περιγραφές συναισθημάτων που γίνονται με γοργότητα και ζωηρότητα: Hoc ubi Verres audivit... **minitari** absenti Diodoro, **vociferari** palam. lacrimas interdum vix **tenere** μόλις άκουσε αυτό ο Ουέρρης... απειλούσε το Διόδωρο απόντα, φώναζε δυνατά φανερά, στο μεταξύ με βία συγκρατούσε τα δάκρυα. Τέτοια χρήση του απαρεμφάτου δεν υπάρχει στην αρχαία Ελληνική.

157. Χρήση απαρεμφάτου του μέλλοντος. Το απαρέμφατο αυτό χρησιμοποιείται, όταν πρόκειται να δηλωθεί πράξη που μέλλει να γίνει ύστερα από την πράξη που δηλώνει το κύριο ρήμα: spero (sperabam κτλ.) amicum meum venturum esse ελπίζω ότι θα έλθει ο φίλος μου (έλπιστα ότι θα έρθει ή ότι θα ερχόταν ο φίλος μου, κτλ.).

Αντί του απλού απαρεμφάτου του μέλλοντος παράλληλα γίνεται χρήση της περιφράσεως fore ut ή futurum esse ut με υποτακτική του ενεστώτα ή του παρατατικού του ρήματος: spero fore (ή futurum esse) ut amicus meus veniat ελπίζω ότι θα έλθει ο φίλος μου· sperabam fore (ή futurum esse) ut amicus meus veniret. κτλ. (77, 4).

Η ανωτέρω σύνταξη είναι η κανονική και συνηθισμένη όταν το ρήμα είναι παθητικό, όμως είναι αναπόφευκτη όταν το ρήμα δεν έχει σουπίνο (και επομένως και μετοχή μέλλοντα, § 85, 3 και 89, 2): Romani sperabant fore ut Galli vincerentur οι Ρωμαίοι είχαν την ελπίδα ότι θα νικηθούν (ή ότι θα νικιόνταν) οι Γαλάτες· credo fore ut huius facti te poeniteat πιστεύω ότι θα μετανιώσεις γι' αυτή την πράξη (§ 131, 2).

2. Η μετοχή

158. Προεισαγωγική παρατήρηση. Επειδή στη Λατινική δεν υπάρχει μετοχή ενεργητικού παρακειμένου (ή αορίστου) και μέσου ενεστώτα και επειδή λείπει και το άρθρο, η μετοχική σύνταξη δεν είναι τόσο αναπτυγμένη όσο στη αρχαία Ελληνική. Γι' αυτό σε πολλές περιπτώσεις εκεί όπου στην Ελληνική έχουμε μετοχική σύνταξη, στη Λατινική χρησιμοποιείται υποτακτική σύνταξη προτάσεων ή

άλλη διαφορετική σύνταξη. (όπως στη νέα Ελληνική πβ. § 124).

159. Και στη Λατινική η μετοχή συντακτικώς είναι:

1) **Επιθετική** (όχι πολύ συνηθισμένη, επειδή λείπει το άρθρο): *iucundi sunt acti labores* (= *labores qui acti sunt*) ευχάριστοι είναι οι κόποι που στο τέλος ανταμείφθηκαν.

Συνηθισμένη είναι η χρήση επιθετικής μετοχής παθητικού παρακειμένου σε εμπρόθετα **αντί αφηρημένου ρηματικού ουσιαστικού**, όπως *ab urbe condita* (από της κτισθείσης πόλεως =) από της κτίσεως της πόλεως (Ρώμης)· *post Troiam delētam* (μετά την καταστραφείσαν Τροίαν =) μετά την καταστροφή της Τροίας (βλ. και § 81, 2 Σημ.)·

2) **κατηγορηματική**. Και αυτής η χρήση είναι πολύ περιορισμένη. Με κατηγορηματική μετοχή (χρόνου ενεστώτα) συντάσσονται μόνο τα αισθητικά ρήματα (*video, audio, κτλ.*) και τα ρήματα *facio, fingo, induco, κ.ά.τ.* (με τη σημασία του παριστάνω, παρουσιάζω): *Catonem vidi in bibliotheca sedentem* είδα τον Κάτωνα να κάθεται στη βιβλιοθήκη. *Homerus facit Polyphemum cum arīete colloquentem* ο Όμηρος κάνει (= παριστάνει) τον Πολύφημο να ομιλεί με τον κριό (πβ. § 140, γ' και § 154).

Σ η μ ε ι ω σ η . Για τις συντάξεις, όπως π.χ. *audio aliquem legentem* και *audio aliquem legere*, πβ. τα (της αρχ. Ελληνικής): ακούω τινός λέγοντος και ακούω τινά λέγειν, κ.τ.τ.

3) **επιρρηματική**, (που δηλώνει χρόνο, αιτία, υπόθεση, παραχώρηση, κ.τ.τ.). Η μετοχή αυτή όπως και στην αρχαία Ελληνική είναι:

α') **συνημμένη** (*participium coniunctum*), δηλ. υποκειμένο της είναι όνομα που ανήκει στην πρόταση την οποία προσδιορίζει: *omne malum nascens facile opprimitur* κάθε κακό που γεννιέται (= στη γένεσή του) εύκολα καταβάλλεται· *mendaci homini ne verum quidem dicenti credere solemus* στον άνθρωπο τον ψεύτη ούτε όταν λέγει την αλήθεια συνηθίζουμε να πιστεύουμε.

β') **απόλυτη** (*participium absolutum*), έχει δηλ. υποκείμενο όνομα που δεν ανήκει στην πρόταση την οποία προσδιορίζει. Αυτή κανονικά εκφέρεται με αφαιρετική, γι' αυτό λέγεται *ablativus absolutus* (αφαιρετική απόλυτη αντίστοιχη προ τη γενική απόλυτη της αρχαίας κής): *Solon et Pisistratus Servio Tullio regnante viguerunt* ο Σόλων και ο

Πεισίστρατος έχουν ακμάσει όταν ήταν βασιλιάς ο Σερούιος Τύλλιος.

160. Διαφορετικά από την αρχαία Ελληνική γλώσσα σχηματίζεται στη Λατινική αφαιρετική απόλυτη

1) με τη μετοχή του παθητικού παρακειμένου και όταν ακόμη υποκείμενο της πράξεως που φανερώνει η μετοχή λογικώς είναι το ίδιο το υποκείμενο του ρήματος της προτάσεως (σ' αυτή την περίπτωση στην αρχαία Ελληνική χρησιμοποιείται όχι απόλυτη, αλλά συνημμένη μετοχή ενεργητικού ή μέσου αορίστου ή παρακειμένου που δεν υπάρχει στη Λατινική): *Amulius expulso fratre regnavit* (*Amulius expulit fratrem - Amulius regnavit*) ο Αμούλιος αφού έδιωξε (= εκβαλών) τον αδελφό του βασίλευσε.

Σ η μ ε ί ω σ η . Όταν το ρήμα είναι αποθετικό, μεταβατικό, στην ανωτέρω περίπτωση γίνεται χρήση συνημμένης μετοχής (η οποία πράγματι αντιστοιχεί στη μετοχή ενεργητικού αορίστου ή παρακειμένου της αρχαίας Ελληνικής) π.χ. *haec locutus abiit* αφού είπε (= ειπών) αυτά ανεχώρησε, (ενώ *his dictis abiit*).

2) Χωρίς καμία μετοχή, με ένα όνομα ή αντωνυμία (προσωπική ή δεικτική) ως υποκείμενο και με κατηγορηματικό προσδιορισμό σ' αυτό:

α') ουσιαστικό, που φανερώνει κάποιο αξίωμα, ιδιαίτερη σχέση ή ενέργεια ή ηλικία, όπως *consul*, *praetor* - *arbiter*, *auctor*, *dux*, *praceptor*, *socius*, *testis* - *puer*, *adulescentulus*, *senex*, κ.ά.τ.

β') επίθετο, που φανερώνει μία ιδιαίτερη διάθεση ή κατάσταση, όπως *adversus*, *consciis*, *nesciis*, *incertus*, *invitus*, *salvus*, *superstes*, *vivus*, κ.τ.τ. Αυτή η αφαιρετική απόλυτη φανερώνει το πότε ή υπό ποιές συνθήκες γίνεται κάτι, όπως *Augustus natus est Cicerone et Antonio consulibus* ο Αύγουστος γεννήθηκε όταν ήταν ύπατοι (= υπατευδόντων) ο Κικέρων και ο Αντόνιος - *patre vivo haec domus aedificata est* αυτό το σπίτι χτίστηκε όταν ζούσε ο πατέρας (= ζώντος του πατρός).

Σ η μ ε ί ω σ η 1 . Δεν μπορούμε να λέμε ότι σε φράσεις όπως οι παραπάνω εννοείται η αφαιρετική της μετοχής ενεστώτα του *esse* που δεν υπάρχει (§ 77, Σημ.), γιατί ό,τι λείπει σε μια γλώσσα δεν είναι δυνατό να το σκέφτονται εκείνοι που τη μιλούν.

Σ η μ ε ί ω σ η 2 . Και η *ablativus absolutus* δεν υπήρχε αρχικώς στη Λατινική (πβ. § 155, 2, Σημ.). Διαμορφώθηκε με τον καιρό και προήλθε από φράσεις στις οποίες

η αφαιρετική ενός ονόματος με μετοχή φανέρωνε τρόπο ή χρόνο, κ.τ.τ. (§ 145, κ.ε.). Π.χ. στη φράση *militēs gladiis districtis in hostem impetum fecerunt*, αρχικά η αφαιρετική *gladiis* με το μετοχικό της προσδιορισμό *districtis* ήταν αφαιρετική οργανική (§ 128, 2) και η αρχική έννοια της φράσεως ήταν η εξής: οι στρατιώτες με τα ξίφη γυμνά (= ανεσπασμένα) έκαμαν έφοδο κατά του εχθρού. Εύκολα λοιπόν η φράση αυτή μπορούσε να θεωρηθεί ότι σημαίνει τούτο: οι στρατιώτες αφού τράβηξαν τα ξίφη (= ανασπάσαντες τα ξίφη ή ανασπασθέντων των ξιφών) έκαμαν έφοδο κτλ., οπότε πλέον έχουμε μετοχική σύνταξη και αφαιρετική απόλυτη. Κατά τον ίδιο τρόπο κατόπιν διατυπώθηκε π.χ. και: *venit in Italiam Tarquinio regnante*, κ.τ.τ. (πβ. και την προέλευση της γενικής απόλυτης στην αρχαία Ελληνική).

3. Το γερούνδιο και το γερουνδιακό.

161. α') Το γερούνδιο (βλ. § 75, 4). Με δοτική του γερουνδίου που φανερώνει σκοπό (§ 136) συντάσσονται ειδικώς τα επίθετα *utilis*, *inutilis*, *aptus*, *idoneus*, *par*, *impar*, το ρήμα *esse* (με τη σημασία του οιών τε είναι, ικανόν είναι), τα ρήματα *creare*, *deligere*, *praeficere*, κ.τ.ό., οι φράσεις *operam dare*, *tempus dare*, *diem dicere* και τέλος ονόματα που φανερώνουν αξίωμα, ιδίως σύνθετα με δεύτερο συνθετικό το όνομα *vir*, όπως *decemviri*, *tresviri*, κ.τ.τ.: *aqua semper utilis est bibendo* (δοτ.) το νερό είναι πάντοτε ωφέλιμο για να το πίνει κανείς. Όμως στη σύνταξη του γερουνδίου κανονικά γίνεται γερουνδιακή έλξη (βλ. κατωτέρω § 163).

162. β') Το γερουνδιακό. Όπως κάθε επίθετο χρησιμεύει:

1) ως επιθετικός προσδιορισμός: *homo non ferendus* άνθρωπος όχι ανεκτός·

2) ως κατηγορούμενο (μαζί με το *esse*). Σ' αυτή την περίπτωση γίνεται χρήση δύο συντάξεων,

α') **προσωπικής συντάξεως**, όταν το ρήμα στο οποίο ανήκει το γερουνδιακό, είναι μεταβατικό και συντάσσεται με αιτιατική: (*delere Carthaginem*) *delenda est Carthago* = (καταστρεπτέα εστίν η Καρχηδών) πρέπει να καταστραφεί η Καρχηδών· (*legere libros*) *libri nobis legendi sunt* πρέπει να διαβάζουμε τα βιβλία (αναγνωστέα ημίν τα βιβλία εστί) (βλ. § 135, 3 και πβ. *ωφελητέα σοι η πόλις· ευ ποιητέοι οι συμμαχείν βουλόμενοι*)·

β') **απροσώπου συντάξεως**, όταν το ρήμα στο οποίο ανήκει το γερουνδιακό είναι αμετάβατο, ή δε συντάσσεται με αιτιατική: (*eo porεύομαι*) *domum nobis eundum est* πρέπει να πορευθούμε στην πα-

τρίδα (πορευτέον ημίν οίκαδε) : (obtempero legibus, dot.) obtemperandum nobis est legibus πρέπει να υπακούουμε στους νόμους (πβ. πειστέον τῷ νόμῳ)

3) ως κατηγορηματικός προσδιορισμός, κανονικά με ρήματα που έχουν την έννοια του δίδειν ή αναδέχεσθαι τι για ορισμένο σκοπό, όπως do, trado, mitto, relinquo - accipio, suscipio, permitto, loco - curo: urbs militibus diripienda tradita est η πόλη παραδόθηκε στους στρατιώτες για διαρπαγή (= διαρπαστέα). Στην ενεργητική σύνταξη αυτών των ρημάτων κανονικά υπάρχει γερουνδιακή έλξη (βλ. επόμενα).

163. Γερουνδιακή έλξη (attractio gerundīva), δηλ. χρήση του γερουνδιακού αντί γερουνδίου. Συνηθέστατα το γερουνδιακό στις πλάγιες πτώσεις του δεν είναι επίθετο παθητικής διαθέσεως, αλλά αντικαθιστά το αντίστοιχο γερούνδιο και παίρνει την ενεργητική του σημασία. Όταν δηλ. το γερούνδιο ανήκει σε ρήμα μεταβατικό που συντάσσεται με αιτιατική, πολλές φορές το αντικείμενο αυτό του γερουνδίου παίρνει την πτώση του, ενώ το γερούνδιο παίρνει το γένος και τον αριθμό του αντικειμένου του. Λέγεται π.χ. (συνηθέστερα) consuetudo immolāndorum hominum αντί του consuetudo immolāndi homines (το έθος του θύειν ανθρώπους =) η συνήθεια να θυσιάζονται άνθρωποι.

Σ η μ ε ι ω σ η . Γερουνδιακή έλξη χρησιμοποιείται και στα ρήματα που συντάσσονται με αφαιρετική, utor, frucor, fungor και potior (§ 144, 3), επειδή και αυτά αρχικά συντάσσονταν με αιτιατική: spes urbis potiendae (= urbe potiendi ή urbem potiendi :) η ελπίδα του να κυριευθεί η πόλη.

164. Χρησιμοποιείται πάντοτε γερουνδιακό (με γερουνδιακή έλξη) αντί γερουνδίου (με το αντικείμενό του σε αιτιατική) κάθε φορά που η σύνταξη απαιτεί

1) να γίνει χρήση **δοτικής** γερουνδίου. Π.χ. (όχι impar ferendo onus, § 161, αλλά) impar ferendo oneri ανίκανος να βαστάξει τό βάρος.

2) να γίνει χρήση **αιτιατικής ή αφαιρετικής** του γερουνδίου εμπρόθετου, (της ad ή in και αιτιατική ή της ab, de, ex, in με αφαιρετική) : multi philosophi scripserunt de contemnenda morte (όχι de contemnendo mortem) πολλοί φιλόσοφοι έγραψαν για την περιφρόνηση του θανάτου.

Σ η μ ε ί ω σ η α : Στις άλλες περιπτώσεις η χρήση του γερονδιακού (με γερονδιακή έλξη) αντί του γερονδίου με αντικείμενο σε αιτιατική είναι προαιρετική. Έτσι π.χ. λέγεται *studium evertendi rempublicam* και *studium evertendae reipublicae* η μελέτη της ανατροπής της πολιτείας. Δε γίνεται χρήση γερονδιακού αντί γερονδίου, όταν αυτό έχει αντικείμενο επίθετο ή αντωνυμία σε ουδέτερο γένος: *ars vera et falsa diiudicandi* (όχι *verorum et falsorum diiudicandorum*) η τέχνη να διακρίνονται τα αληθή και τα ψευδή.

Σ η μ ε ί ω σ η β : Για το σουπίνο βλ. § 75, 3.

ΠΕΜΠΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΧΡΟΝΟΙ ΚΑΙ ΕΓΚΛΙΣΕΙΣ

165. Προεισαγωγική παρατήρηση. Το χρονικό σύστημα του ρήματος της λατινικής γλώσσας διαφέρει εξωτερικά από το σύστημα της αρχαίας Ελληνικής, επειδή δεν έχει ιδιαίτερο χρόνο που να αντιστοιχεί προς τον αόριστο της Ελληνικής (§ 74, 4). Αντίθετα όμως το ρήμα της Λατινικής έχει ιδιαίτερους τύπους υποτακτικής στον παρατατικό, τον υπερσυντέλικο και το μέλλοντα που δεν έχει η Ελληνική. Με αυτούς τους επιπλέον τύπους της υποτακτικής και γενικά με τον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιούνται οι χρόνοι του ρήματος στη λατινική γλώσσα, **ορίζεται με μεγαλύτερη ακρίβεια σ' αυτή παρά στην αρχαία Ελληνική η χρονική σχέση** δύο ή περισσότερων πράξεων μεταξύ τους και προς το χρονικό σημείο κατά το οποίο ομιλεί ο λέγων (βλ. παραδείγματα στα επόμενα).

1. Οι χρόνοι στην οριστική.

166. 1) Η σημασία και η χρήση του ενεστώτα, του παρατατικού και του απλού μέλλοντα είναι η ίδια στη Λατινική και στην αρχαία Ελληνική·

2) ο **παρακείμενος** (§ 74, 5, δ') χρησιμοποιείται

α') ως ισοδύναμος με τον αόριστο της αρχαίας Ελληνικής (*perfectum historicum*): *Catilina coniurationem fecit* ο Κατιλίνας συνωμοσία έκαμε·

β') όπως ο (αποτελεσματικός) παρακείμενος στην αρχαία Ελληνική (*perfectum praesens* ή *logicum*): *scripsi epistulam* (= γέγραφα =) έχω γράψει ή έχω γραμμένη την επιστολή·

3) ο **υπερσυντέλικος** χρησιμοποιείται όπως και στην αρχαία Ελληνική: *scripseram epistulam* (*εγεγράφεην* =) είχα γράψει ή είχα

γραμμένη την επιστολή. Αλλά στη Λατινική ο υπερσυντέλικος χρησιμοποιείται ακόμη σε δευτερεύουσες (υποτελείς) προτάσεις, για να δηλωθεί ότι η πράξη που μνημονεύεται στη δευτερεύουσα πρόταση είναι χρονικά πρωτότερη από την πράξη που μνημονεύεται στην κύρια πρόταση (η πράξη και στις δύο προτάσεις αναφέρεται στο παρελθόν): *legati quos miserat, redierunt* οι πρέσβεις, που έστειλε, επέστρεψαν (πβ. οι Κερκυραίοι Κυλλήνην ενέπρησαν, ότι ναυς παρέσχον Κορινθίοις· όχι: παρεσχήκεσαν).

4) ο τετελεσμένος μέλλον χρησιμοποιείται όπως και στην αρχαία Ελληνική: *scripsero epistulam* (γεγραφώς έσομαι =) θα έχω γράψει ή θα έχω γραμμένη την επιστολή. Ακόμη χρησιμοποιείται σε δευτερεύουσες (υποτελείς) προτάσεις για να δηλωθεί ότι η μνημονεύουσα πράξη στη δευτερεύουσα πρόταση είναι χρονικά πρωτότερη από τη μνημονεύουσα πράξη στην κύρια πρόταση: *quidquid petieris* (τετ. μέλλ.) *tibi dabitur* (απλός μέλλ.) ότι κι αν ζητήσεις, θα σου δοθεί.

Σ η μ ε ί ω σ η 1. Όπως στην αρχαία Ελληνική υπάρχουν και στη Λατινική 1) παρακείμενοι με σημασία ενεστώτα, όπως *scio* ξέρω (πβ. οίδα), *constiti* = στο στέκομαι (πβ. έστηκα) κτλ., 2) υπερσυντέλικοι με σημασία παρατατικού, όπως *noveram* = *sciebam* ήξερα (πβ. ήδειν), *constiteram* = *stabam* στεκόμουν (πβ. εισηκείν κτλ., 3) τετελεσμένοι μέλλοντες με σημασία απλού μέλλοντα, όπως *novero* = *sciam* θα ξέρω, *constitero* = *stabo* θα σταθώ (πβ. εστήξω) κτλ. βλ. και § 98.1.

Σ η μ ε ί ω σ η 2. Στη σύνταξη της Λατινικής αρκτικοί χρόνοι είναι ο ενεστώς, οι δύο μέλλοντες και ο κυρίως παρακείμενος, ιστορικοί ο παρατατικός, ο ιστορικός παρακείμενος και ο υπερσυντέλικος.

167. Χρήση των χρόνων στην επιστολογραφία. Η χρήση των χρόνων του ρήματος στις επιστολές είναι ιδιόρρυθμη στη Λατινική. Για τον καθορισμό του χρόνου των διαφόρων πράξεων, για τις οποίες γίνεται λόγος στις επιστολές, ο γράφων έχει συνήθως υπόψη του το χρονικό σημείο κατά το οποίο ο παραλήπτης θα έχει στα χέρια του και θα διαβάζει την επιστολή. Για το λόγο αυτό στις επιστολές χρησιμοποιείται παρατατικός αντί ενεστώτα, υπερσυντέλικος αντί παρακειμένου, παρακείμενος (αόριστος) αντί μέλλοντα: *Nihil habebam* (= *habere*), *quod scriberam* (= *scribam*), *neque enim novi quicquam audieram* (= *audivi*) *et ad tuas omnes rescripseram pridie* (= *rescripsi heri*) τίποτε δεν έχω να σου γράψω, διότι ούτε κάποιος νέο έχω ακούσει και

σε όλες τις επιστολές σου απάντησα γρήγορα. *Commentarium dedi ei, qui has litteras tibi dedit* (= *dabit*) έδωσα σ' αυτόν υπόμνημα, ο οποίος θα σου δώσει αυτή την επιστολή.

Σ η μ ε ί ω σ η . Για τη σημασία και τη χρήση των χρόνων του ρήματος στην υποτακτική σε ανεξάρτητες ή σε εξαρτημένες προτάσεις βλ. παρακάτω στα σχετικά κεφάλαια.

2. Οι εγκλίσεις στις ανεξάρτητες προτάσεις.

168. Προεισαγωγική παρατήρηση. Από συντακτική και σημασιολογική άποψη οι εγκλίσεις και στη Λατινική είναι περισσότερες από όσες φαίνονται τυπικά (§ 75, 4). Ποικίλες κυρίως είναι οι σημασίες και οι χρήσεις της υποτακτικής (*coniunctivus*), με την οποία παλαιότερα συγχωνεύτηκε και η ευκτική (*optativus*). Έτσι λοιπόν η *coniunctivus* λαμβάνεται ως αντίστοιχη όχι μόνο της υποτακτικής της αρχαίας Ελληνικής, αλλά και της ευκτικής και της προστακτικής, σε ορισμένες μάλιστα περιπτώσεις ως αντίστοιχη και της οριστικής (βλ. παραδείγματα στα επόμενα).

169. α') *Indicativus*. Και στη Λατινική η οριστική είναι έγκλιση του πραγματικού, φανερώνει δηλ. κάτι το πραγματικό ή αντικειμενικό ή κατά τον ισχυρισμό του λέγοντος (άρνηση *non* *ou* = *δε(v)*, *neque* κτλ.): *Catilinā coniurationem fecit*, (βλ. § 166, 2, α')· *hoc fieri non potest* αυτό δεν είναι δυνατό να γίνει.

Σ η μ ε ί ω σ η . Και στη Λατινική ορισμένες λέξεις ή εκφραστικοί τρόποι τροποποιούν το νόημα της οριστικής και έτσι φανερώνει η οριστική κάτι αντίθετο του πραγματικού, ή κάτι που δεν πραγματοποιείται ή δεν πραγματοποιήθηκε, ενώ ο λέγων είχε αντίθετη γνώμη ή επιθυμία: *raene mei oblitus sum* (ολίγον επελαθόμην =) λίγο έλειψε να λησμονήσω, αλλά δε λησμόνησα· *aequum est* (ή *aequum erat*) *hoc facere* (χρη ή εχρήν τούτο ποιείν =) αυτό πρέπει ή έπρεπε να κάμεις, αλλά δεν το κάνεις ή δεν το έκαμες. Πβ. έδει τα ενέχυρα τότε λαβείν.

170. β') *Imperativus* (§ 47, 4, γ'). Και στη Λατινική η προστακτική φανερώνει προσταγή ή απαγόρευση, προτροπή ή συμβουλή ή αποτροπή, παράκληση, παραχώρηση, κ.τ.τ. *lege* διάβαζε· *properate* σπεύδετε, σπεύσατε.

Χρησιμοποιείται 1) η προστακτική του **ενεστώτα** (που έχει μόνο

β' πρόσωπο), όταν πρόκειται να δηλωθεί ότι το προσταττόμενο πρέπει να γίνει αμέσως ή να γίνεται πάντοτε: *egredere ex urbe, Catilina, edue tecum omnes tuos: rurga urbem* Φύγε από την πόλη. Κατιλίνα, βγάλε μαζί σου όλους τους συνεργάτες σου· καθάρισε την πόλη· *iustitiam cole et pietatem* να ασκείς δικαιοσύνη και ευσέβεια.

2) η προστακτική του μέλλοντα, όταν πρόκειται να δηλωθεί ότι το προσταττόμενο δεν πρέπει να γίνει αμέσως αλλά στο μέλλον γενικά ή αφού προηγουμένως γίνει κάποια άλλη πράξη: *cras petito* (β' ενικ.) *tibi dabitur* αύριο ζήτησε· θα σου δοθεί· *respondeto* (β' ενικ.) *ad ea, quae rogavero* να απαντήσεις σ' εκείνα τα οποία θα σε ρωτήσω (ενν. αφού προηγουμένως σε ρωτήσω· πβ. § 166, 4).

Η χρήση της προστακτικής του μέλλοντα είναι κανονική στις επιταγές των νόμων. (επειδή αυτές αναφέρονται γενικώς στο μέλλον): *regio imperio duo sunt: iique consules appellantur: nemini parento* τη βασιλική αρχή να έχουν δύο άνδρες και αυτοί να ονομάζονται ύπατοι· σε κανένα να μην υπακούουν.

Σ η μ ε ι ω σ η . Βλ. και § 98, 2 γ'. Ηπιότερη γίνεται η προστακτική με τη χρήση υποτακτικής με το *velim* (§ 95) *dicas mihi velim* πες μου, αν ευαρεστείσαι (κυρίως = θα 'θελα να μου πεις).

171. Σε απαγόρευση ή αποτροπή κανονικά χρησιμοποιείται

1) το *ne* (μη), αλλά με υποτακτική ενεστώτα ή παρακειμένου = *hoc ne facias* ή *ne feceris* (υποτ. παρακμ.) (μη ποίει ή μη ποιήσης τούτο =) αυτό μην το κάνεις ή μην το κάμεις. *puer ne telum habeat* τό παιδί να μην έχει όπλο.

Με προστακτική χρησιμοποιείται το (απαγορευτικό) *ne* μόνο στους ποιητές και σε κείμενα νόμων: *hominem mortuum in urbe ne sepelito neve urito* άνθρωπο νεκρό μέσα στην πόλη κανένα να μη θάπτει, μήτε να καίει (πρβ. § 168, 2).

2) στο β' πρόσωπο μόνο

α') περίφραση από το *noli* ή *nolite* (§ 95) με το απαρέμφατο του ενεστώτα του σχετικού ρήματος: *noli putare* μη νομίζεις ή μη νομίσεις.

β') περίφραση από το *fac ne* (§ 84, Σημ.) ή το *cave* με υποτακτική ενεστώτα του σχετικού ρήματος: *fac ne quid aliud cures* μη φροντίσεις για τίποτε άλλο· *cave credas* μην πιστεύεις ή μην πιστέψεις.

172. γ') Coniunctivus (βλ. § 168). Η υποτακτική χρησιμοποιείται

1) σε προτάσεις επιθυμίας (*coniunctivus voluntativus*) (άρνηση *ne*)

α') για να δηλωθεί προτροπή ή αποτροπή (*coniunctivus hortativus*) κανονικά στο α' πληθυντικό πρόσωπο του ενεστώτα: *eāmus* παμε· *ne cunctemur* μην αργοπορούμε·

β) για να δηλωθεί προσταγή (*coniunctivus iussivus*) κανονικά στο γ' πρόσωπο του ενεστώτα, ή για να δηλωθεί απαγόρευση (*coniunctivus prohibitivus*) με πρόταξη του απαγορευτικού *ne* στο β' πρόσωπο του αορίστου (*perfecti* που έχει τη σημασία του ενεστώτα εδώ) ή στο γ' πρόσωπο του ενεστώτα ή του αορίστου: *videant consules, ne quid respublica detrimenti capiat* να προσέξουν οι ύπατοι μήπως πάθει καμιά βλάβη η πολιτεία (§ 129, 2 α')· *ne feceris* (να) μη κάμεις· *ne faciat* (να) μη κάμει· *moratus sit nemo* κανένας να μη βραδύνει·

γ') σε δήλωση ευχής (*coniunctivus optativus*) σε όλους τους χρόνους. Μπροστά από την ευχետική ευκτική μπαίνει συνήθως το μόριο *utinam* (εἴθε)· *valeant mei cives* μακάρι να 'ναι υγιείς οι συμπολίτες μου· *ne vivam, si scio* να μη ζήσω, αν ξέρω...· *ne viverem* να μη ζούσα (αλλά ζω)· *utinam viveret* μακάρι να ζούσε (αλλά δε ζει)· *utinam diutius vixisset* μακάρι να ζούσε (ή να είχε ζήσει) περισσότερο·

δ) σε δήλωση παραχώρησης (*coniunctivus concessivus*) μόνο σε ενεστώτα ή παρακείμενο. (Στην αρχαία Ελληνική συνήθως προστακτική)· *odērint, dum timeant* ας μισούν, αρκεί μόνο να φοβούνται·

ε') σε δήλωση απορίας στις ευθείες ερωτηματικές προτάσεις (*coniunctivus dubitativus* ή *deliberativus* άρνηση *non*) σε ενεστώτα: *eiōquar an sileam?* να ειπώ ή να σιωπήσω; *quid faciam?* τι να κάμω; Εδώ ανήκει και η πολεμική *coniunctivus* (και σε παρατατικό), με την οποία αυτός που ρωτάει αποκρούει ή αποδοκιμάζει έντονα εκείνο που φανερώνει το ρήμα ή δηλώνει ότι ήταν αδύνατο να γίνει διαφορετικά: *huic cedāmus?* σ' αυτόν να υποχωρήσουμε; *quid facērem?* (τι μ' εχρήν ποιείν =) τι να έκανα; (δηλ. ήταν αδύνατο να κάμω διαφορετικά).

2) σε προτάσεις κρίσεως (άρνηση κανονική *non*)

α') για να δηλωθεί το δυνατό (*coniunctivus potentialis*) στο παρόν (σε ενεστώτα ή παρακείμενο) ή στο παρελθόν (σε παρατατικό)· *dicit quispiam* ή *dixērit quispiam* (λέγοι τις αν - είποι τις αν =) μπορεί να

πει κανείς: *velim* (βουλοίμην αν =) θα ήθελα: *qui vidēret urbem, cartam (esse) dicēret* όποιος ήθελε ιδεί την πόλη, ήθελεν είπει ότι κυριεύθηκε (από τους εχθρούς).

β') για να δηλωθεί το απραγματοποίητο (*coniunctivus irrealis*) στο παρόν (σε παρατατικό) ή στο παρελθόν (σε υπερσυντέλικο): *sine amicis vita tristis esset* χωρίς φίλους ο βίος θα ήταν ανιαρός (αλλά δεν είναι). Ο *si tacuisses, philosophus mansisses* ω αν σιωπούσες, φιλόσοφος θα έμεινες (αλλά δεν έμεινες).

3. Οι εγκλίσεις στις ευθείες ερωτήσεις.

173. Οι ευθείες ερωτήσεις, δηλ. οι ανεξάρτητες ερωτηματικές προτάσεις.

1) όταν αντιστοιχούν σε προτάσεις **κρίσεως**, εκφέρονται

α) με **οριστική** όλων των χρόνων: *quo vadis?* πού πας; *ubi fuisti?* πού ήσουν; *quando redibis?* πότε θα γυρίσεις;

β) με **δυνητική υποτακτική** (§ 172, 2, α'): *quis credat hoc?* ποιος μπορεί να το πιστέψει; *quid facērem?* τι να έκανα; (Ρητορικές ερωτήσεις Βλ. § 106, 10, Σημ.).

2) όταν αντιστοιχούν σε προτάσεις **επιθυμίας**, εκφέρονται με **υποτακτική απορρηματική** (βλ. παραδείγματα στην § 172, 1, ε').

174. Και στη λατινική οι ερωτήσεις γενικά είναι:

1) ερωτήσεις **ολικής αγνοίας**. Αυτές ή εξαγγέλλονται με τον (ιδιαίτερο) τόνο της φωνής ή εισάγονται με ένα από τα ερωτηματικά μόρια *ne, num, nonne* (§ 106, 10): *Clodius insidias fecit Miloni?* ετόιμασε ενέδρα στο Μίλωνα ο Κλώδιος; *Fuistine in foro?* ήσουν στην αγορά; (βλ. και παραδείγματα § 106, 10, Σημ.).

Σ η μ ε ί ω σ η . Σ' αυτές τις ερωτήσεις η απάντηση μπορεί να είναι ένα καταφατικό ή αποφατικό μόριο (*etiam = ναι, non = δε (δεν)*) (όπως και στην Ελληνική) ή κάποια άλλη βεβαιωτική ή αρνητική λέξη ή φράση, όπως *ita (est), vero, sane, certe, minime* (ήκιστα = παρά πολύ λίγο), *minime vero* (καθόλου), *immo, immovero* (τουναντίον, κάθε άλλο), κ.τ.τ.

2) ερωτήσεις **μερικής αγνοίας**. Αυτές εισάγονται με μια ερωτηματική αντωνυμία (§ 61) ή ερωτηματικό επίρρημα (§ 64): *quid scri-*

bis? (τι γράφεις;) Epistulam. - quando redibis? (πότε θα γυρίσεις;) Cras (αύριο).

175. Όταν η ερώτηση έχει δύο μέρη, τότε

1) στο α' μέρος της μπαίνει το *utrum* (= ποιο από τα δύο) ή το εγκλιτικό *ne*, και στο β' το *an* (= ή): *utrum verum an falsum est?* *verum ne an falsum est?* ποιο από τα δύο είναι αληθινό ή ψεύτικο;

2) χρησιμοποιείται μόνο το *an* στο β' μέρος της ερωτήσεως: *verum an falsum est?* *elōquar an sileam?* (§ 172, 1, ε').

Σ η μ ε ί ω σ η . Το ή όχι; σε ευθεία διπλή ερώτηση αποδίδεται με το *an non?*
π.χ. *fuisti (ne) ibi an non?* ήσουν εκεί ή όχι;

Μ Ε Ρ Ο Σ Γ '

Σ Υ Ν Θ Ε Τ Ο Σ Λ Ο Γ Ο Σ

ΕΚΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ ΣΥΝΔΕΣΗ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ

α') Προεισαγωγικές παρατηρήσεις.

176. Και στην αρχαία ελληνική και στη λατινική η υποτακτική σύνδεση των προτάσεων προήλθε από την παρατακτική. Στη λατινική εξαρχής ήταν δυνατό κάποια λέξη της μιας από τις δύο παρατασσόμενες προτάσεις, που περιείχε ένα δευτερεύον νόημα (συνήθως αντωνυμία ή επίρρημα), με κάποιο ιδιαίτερο τόνο, να θεωρείται ότι κατά κάποιον τρόπο αυτή είναι ο κρίκος που συνδέει τις δύο προτάσεις, ότι η ίδια αυτή λέξη εισάγει την άλλη πρόταση και φανερώνει τη λογική σχέση των δύο προτάσεων.

Έτσι π.χ. ο αιτιολογικός σύνδεσμος quod (ότι, γιατί) προήλθε από την ενική αιτιατική του ουδετέρου της αναφορικής αντωνυμίας qui (§ 60), δηλ. από το quod = ό (ό.τι). Καθώς λοιπόν το quod αυτό στη σύνταξη λαμβανόταν ως αιτιατική του κατά τι ή της αναφοράς, μπορούσε να αναφέρεται σε ουδέτερο δεικτικής αντωνυμίας, όπως hoc, illud, id κτλ. (π.χ. in hoc sumus sapientes, quod naturam sequimur εις τούτο σοφοί έσμεν, ό.τι [= ως προς ό.τι] τή φύσει άκολουθοϋμεν).

Αλλά στην παράταξη προτάσεων, όπως π.χ. quod me valere putas, (id) erras (ως προς το ότι νομίζεις ότι υγιάίνω, ως προς τούτο πλανάσαι), το quod εισάγει πραγματικό γεγονός (δηλ. τη γνώμη του άλλου για την υγεία). Αυτό όμως το γεγονός είναι δυνατό να νομίζεται και ως αίτιο εκείνου που σημαίνει το ρήμα της άλλης προτάσεως (erras), ώστε το νόημα της φράσεως να παίρνει αυτή τη σημασία: « π? ανάσαι

(νομίζων), διότι νομίζεις (που νομίζεις) ότι εγώ υγιαίνω ».

Με τον τρόπο αυτό από το πραγματικό quod προέκυψε το καθαρώς αιτιολογικό quod, όπως π.χ. quadeo, quod vales χαιρώ, γιατί είσαι υγιής. (Πρβ. και § 154, 1, Σημ.). Το ίδιο συμβαίνει και με τον υποθετικό σύνδεσμο si, που προήλθε από το επίρρημα sic (= ούτω) και χρησιμοποιείται σε (ευχέτικές) προτάσεις (§ 172, 1, γ'), όπως π.χ. sic te amet Venus! είθε έτσι να σε αγαπά η Αφροδίτη! si habereamus illos leones! είθε να είχαμε εκείνα τα λιοντάρια! (πβ. ούτω νυν Ζευς θείη - έτσι να δώσει ο θεός).

Αλλά σε παράταξη προτάσεων, όπως π.χ. o si tacuisses! philosophus mansisses (= ω είθε να έχεις σιωπήσει! θα είχες μείνει φιλόσοφος), το si μπορούσε να θεωρηθεί και ως υποθετικό (ω αν είχες σιωπήσει κτλ.).

β' Για τη χρήση των χρόνων στις εξαρτημένες προτάσεις.

177. Προεισαγωγή. 1) Στην αρχαία ελληνική (βλ. το συντακτικό της) είναι συνηθισμένη η έγκλιση, η οποία μεταβάλλεται στις εξαρτημένες προτάσεις ανάλογα με το χρόνο του ρήματος της κύριας προτάσεως, αν δηλ. αυτός είναι αρκτικός ή ιστορικός, (πβ. π.χ. χαιρώ ότι ευδοκμείς. Οι στρατηγοί εθαύμαζον ότι Κύρος ου φαίνοιτο, κ.τ.τ.). Ο χρόνος του ρήματος της δευτερεύουσας προτάσεως μπορεί να παραμένει ο ίδιος και όταν αλλάζει ο χρόνος του ρήματος της κύριας προτάσεως. (Πβ. λέγω ταύτα, ίνα πεισθήτε – ερώ ταύτα, ίνα πεισθήτε – έλεγον ή είπον ταύτα, ίνα πεισθήτε ή ίνα πεισθείητε).

2) Στη λατινική είναι ορισμένη κάθε φορά και η έγκλιση στην οποία εκφέρεται η δευτερεύουσα πρόταση ανάλογα προς το νόημα της φράσεως (πβ. π.χ. exspectavimus dum pater venit περιμείναμε ώσπου ήρθε ο πατέρας, – exspectavimus, dum pater veniret περιμείναμε ώσπου να έρθει ο πατέρας), χρόνος όμως του ρήματος στη δευτερεύουσα πρόταση που εκφέρεται με υποτακτική δεν μπορεί να μείνει ο ίδιος, όταν αλλάξει ο χρόνος του ρήματος της κύριας προτάσεως. (πβ. non sum ita hebes, ut istud dicam δεν είμαι τόσο κουτός, ώστε να ειπώ αυτό αλλά non eram ita hebes, ut istud dicērem δεν ήμουν τόσο κουτός, ώστε να ειπώ αυτό κτλ.). Ακολουθεί δηλ. στη δευτερεύουσα πρόταση, όταν αυτή εκφέρεται με υποτακτική, **ορισμένος κάθε φορά χρόνος της υπο-**

τακτικής, που εξαρτάται από το χρόνο του ρήματος της κύριας προτάσεως, αν δηλ. αυτός είναι αρκτικός ή ιστορικός (§ 166, 4, Σημ. β').

178. Κανόνας της ακολουθίας των χρόνων (consecutio temporum). Στη δευτερεύουσα (εξαρτημένη) πρόταση που εκφέρεται με υποτακτική.

1) όταν το ρήμα της προτάσεως, την οποία προσδιορίζει η δευτερεύουσα (εξαρτημένη), είναι χρόνου αρκτικού (δηλ. ενεστώτα ή κυρίως παρακειμένου ή απλού ή τετελεσμένου μέλλοντα), τίθεται επίσης χρόνος αρκτικός, (ενεστώτας αν πρόκειται για πράξη σύγχρονη ή διαρκή στο παρόν, και παρακειμένος, αν πρόκειται για πράξη τετελεσμένη ή παρελθούσα στο παρόν και τέλος μέλλον, αν πρόκειται για πράξη μελλοντική). π.χ.

quaero ερωτώ	quid scribas τι γράφεις
quaesivī έχω ερωτήσει	quid scripsēris, τι έχεις γράψει ή τι έγραψες
quaeram θα ερωτήσω	quid scripturus sis τι μέλλεις
quaesivero θα έχω ερωτήσει	να γράψεις ή τι θα γράψεις.

2) όταν το ρήμα της προτάσεως, την οποία προσδιορίζει η δευτερεύουσα, είναι χρόνου ιστορικού (δηλ. παρατατικού, ιστορικού παρακειμένου, § 162, 2 α' ή υπερσυντελικού), τίθεται επίσης ιστορικός χρόνος, (παρατατικός, αν πρόκειται για πράξη σύγχρονη ή διαρκή στο παρελθόν, υπερσυντελικός, αν πρόκειται για πράξη τετελεσμένη στο παρελθόν ή χρονικώς πρωτότερη από την πράξη που δηλώνει η κύρια πρόταση, και παρατατικός της περιφραστικής συζυγίας, δηλ. τύπου σε -urus essem, § 82, 1, αν πρόκειται για μελλοντική πράξη στο παρελθόν, δηλ. χρονικώς υστερότερη από την πράξη που δηλώνει η κύρια πρόταση).

quaerēbam ερωτούσα	quid scribēres τι έγραφες
quaesivī ερώτησα	quid scripsisses τι είχες γράψει ή τι έγραψες
quaesiveram είχα ερωτήσει	quid scripturus esses τι έμελλες να γράψεις ή τι θα έγραφες.

Σ η μ ε ί ο σ η 1. Δευτερεύουσα πρόταση που εκφέρεται με υποτακτική μπορεί να εξαρτάται και από απαρέμφατο ή μετοχή (ενεστώτα ή μέλλοντα) ή από σουπίνο, γερούνδιο ή γερονδιακό. Οι παραπάνω τύποι στην ακολουθία των χρόνων θεωρούνται ως χρόνοι αρκτικοί ή ιστορικοί. καθόσον και το ρήμα της προτάσεως στην οποία

ανήκουν είναι χρόνου αρκτικού ή ιστορικού: *Athenienses Delphos miserunt consultum, quo modo se defenderent* οι Αθηναίοι έστειλαν (απεσταλμένους) στους Δελφούς, για να συμβουλευθούν (το μαντείο) με ποιο τρόπο να υπερασπίσουν τον εαυτό τους. (Το σουπίνο *consultum*, § 75, 3, από το οποίο εξαρτάται η πρόταση *quo ... defenderent*, είναι χρόνου ιστορικού, επειδή το ρήμα *miserunt* είναι ιστορικού παρακειμένου ή αορίστου. § 162, 2, α').

Σ η μ ε ι ω σ η 2. Ο ιστορικός ενεστώτας στην ακολουθία των χρόνων λογαριάζεται άλλοτε ως αρκτικός χρόνος (όπως είναι και γραμματικώς), άλλοτε ως ιστορικός (δηλ. *perfectum historicum*, § 166, 2, α', όπως είναι λογικώς).

γ') Οι δευτερεύουσες (εξαρτημένες) προτάσεις.

1. Αιτιολογικές προτάσεις (Βλ. § 178).

179. Οι αιτιολογικές προτάσεις εισάγονται με τους αιτιολογικούς συνδέσμους (§ 106, 2) και εκφέρονται κανονικά με οριστική· αν παρουσιάζεται ότι την αιτιολογία την προβάλλει όχι αυτός που μιλάει αλλά το υποκείμενο του ρήματος της κύριας προτάσεως, τότε εκφέρονται με υποτακτική (άρνηση *non*): *Themistocles, quod non satis tutum se Argis videbat, Corcyram demigravit* ο Θεμιστοκλής μετοίκησε στην Κέρκυρα, επειδή δεν έβλεπε αρκετά ασφαλισμένο τον εαυτό του στο Άργος· αλλά *noctu ambulabat in publico Themistocles, quod somnum capere non posset* τη νύχτα στους δρόμους περπατούσε ο Θεμιστοκλής, γιατί (καθώς ο ίδιος έλεγε) δεν μπορούσε να τον πάρει ο ύπνος.

Με υποτακτική συντάσσεται συνήθως το αιτιολογικό *cum*: *cum vita sine amicis insidiarum plena sit, ratio ipsa monet amicitias comparare* αφού (= επειδή) η ζωή χωρίς φίλους είναι γεμάτη από ενέδρες, αυτός ο λόγος συμβουλεύει να ετοιμάζουμε φιλίες (για τον εαυτό μας).

Με υποτακτική συντάσσεται κανονικά και το *non quo* ή *non quod* (§ 106, 2), γιατί και αυτό δεν εισάγει πραγματική αιτία: *litteras ad te dedi, non quod habērem magnopere, quid scribērem, sed ut loquērer tecum* σου έδωσα (= δίνω) επιστολή, όχι επειδή έχω πολλά να σου γράψω, αλλά για να μιλήσω μαζί σου αν και είσαι απών (§ 167).

2. Υποθετικές προτάσεις (Βλ. § 178).

180. Οι υποθετικές προτάσεις εισάγονται με έναν από τους υποθετικούς συνδέσμους (§ 106, 6).

181. Στη λατινική υπάρχουν τρία είδη υποθετικών λόγων (όχι τέσσερα όπως στην αρχ. ελληνική).

1) Εκείνο που λέγεται στην υπόθεση παρουσιάζεται ως πραγματικό, ανεξάρτητα αν είναι ή όχι πραγματικό. Η υπόθεση εκφέρεται με οριστική οποιουδήποτε χρόνου και η απόδοση με κάθε έγκλιση ανάλογα με το συμπέρασμα που βγάζει από την υπόθεση αυτός που μιλάει. Το ίδιο και στην αρχαία ελληνική): *si vales, bene est* αν είσαι υγιής, έχει καλώς· *si hoc fecisti, bene fecisti* αν έκαμες αυτό, καλά έκαμες· *si quid forte novi habes, scribe* αν τυχόν έχεις κάτι νέο, γράψε το (§ 192, 2, α'). *hoc primum videāmus, si placet* αυτό πρώτα ας εξετάσουμε, αν είναι αρεστό.

2) Εκείνο που λέγεται στην υπόθεση είναι αντίθετο του πραγματικού. Υπόθεση και απόδοση εκφέρονται με υποτακτική (*coniunctivus*) ιστορικού χρόνου. (Στην αρχαία ελληνική η υπόθεση εκφέρεται με το ει και οριστική ιστορικού χρόνου και η απόδοση με οριστική ιστορικού χρόνου με το αν). *Si hoc negārem, mentīrer* αν δεν παραδεχόμουν αυτό, θα έλεγα ψέμματα (εί τούτο ήρνούμην, έψευδόμην ἄν)· *plures interfecti essent, nisi pox ruqnanadi finem fecisset* περισσότεροι θα σκοτώνονταν, αν δεν έβαζε τέλος στη μάχη η νύχτα (πλείονες απέθανον αν, ει μη η νυξ πέρας τη μάχη επέθηκε).

3) Εκείνο που λέγεται στην υπόθεση παρουσιάζεται ως δυνατό (στό παρόν ή στο μέλλον). Υπόθεση και απόδοση εκφέρονται με υποτακτική (*coniunctivus*) αρκτικού χρόνου. (Στην αρχαία ελληνική η υπόθεση εκφέρεται με το ει και ευκτική και η απόδοση με ευκτική με το αν): *si velis, possis* (ει βούλοιο, δύναιο αν =) αν θα ήθελες, θα μπορούσες· *si quis id fecēret (coniunctivus perfecti) imprudentem eum dixēris (coniunctivus perfecti)* (ει τις τούτο ποιήσσει, ασύνετον είποις αν αυτόν =) αν κάποιος ήθελε κάμει αυτό, θά τον έλεγες ασύνετο.

Σ η μ ε ι ω σ η . Αντίστοιχοι των υποθετικών λόγων του δ' είδους της αρχαίας Ελληνικής, στους οποίους η υπόθεση φανερώνει το προσδοκώμενο, μπορούν να θεωρηθούν στη λατινική οι υποθετικοί λόγοι του α' είδους που εκφέρονται και στην υπόθεση και στην απόδοση με οριστική μέλλοντα: *si hoc feceris* (οριστ. τετέλ. μέλλ.), *paenitebit* αν κάμεις αυτό,θα μετανοήσεις (§ 166, 4). Υποθετικοί λόγοι στους οποίους η υπόθεση φανερώνει το αορίστος επαναλαμβανόμενο (π.χ. ην εγγύς έλθη ο θάνατος, ουδείς βούλεται θανείν) δεν υπάρχουν στη λατινική. Σ' αυτή την περίπτωση αντί για

υπόθεση χρησιμοποιείται χρονική πρόταση: *poetarum libros, cum est otium, legere soleo*, βιβλία ποιητών συνηθίζω να διαβάζω κάθε φορά που έχω καιρό.

3. Παραχωρητικές ή ενδοτικές προτάσεις (Βλ. § 178).

182. Οι παραχωρητικές ή ενδοτικές προτάσεις (συγγενείς προς τις υποθετικές),

1) όταν εισάγονται με τους συνδέσμους *etsi, tametsi, quamquam* (§ 106, 8), εκφέρονται κανονικά με οριστική (επειδή με αυτές η παραχώρηση γίνεται σε κάτι που ο λέγων το δέχεται ως πραγματικό): *Datis etsi non aequum locum videbat suis, tamen conflagere constituit* ο Δάτις αν και έβλεπε ακατάλληλη την τοποθεσία για τους ιδικούς του, όμως αποφάσισε να συγκρουσθεί.

2) όταν εισάγονται με τους συνδέσμους *licet, quamvis, ut, cum* (§ 106, 8), εκφέρονται κανονικά με υποτακτική (*coniunctivus*), επειδή η παραχώρηση γίνεται σε κάτι το οποίο αυτός που μιλάει δέχεται ως ενδεχόμενο ή δυνατό: *Phocion fuit perpetuo pauper, cum ditissimus esse posset* ο Φωκίων συνεχώς ήταν φτωχός, μολονότι μπορούσε να είναι πλουσιότατος.

3) όταν εισάγονται με το *etiamsi* (§ 106, 8), εκφέρονται είτε με οριστική είτε με υποτακτική (*coniunctivus*), ανάλογα με το νόημα του λόγου: *quod quis crebro videt, non miratur, etiamsi cur fiat nescit* εκείνο που βλέπει κανείς συχνά δεν το θαυμάζει, αν και αγνοεί γιατί τούτο γίνεται *utilitas efflorescit ex amicitia, etiamsi tu eam minus secutus sis* η ωφέλεια ανθεί από τη φιλία, και αν καθόλου δεν την επιδιώξεις.

Σ η μ ε ι ω σ η . Πρβ. και § 172 I, δ'.

4. Παραβολικές ή συγκριτικές προτάσεις (Βλ. § 178).

183. Οι προτάσεις που το περιεχόμενό τους εκφράζει παραβολή και σύγκριση προς το περιεχόμενο άλλης προτάσεως,

1) όταν εισάγονται με αναφορικές αντωνυμίες, όπως *qualis, quantus, quot* (§ 60) ή με αναφορικά επιρρήματα (που φανερώνουν ποιόν ή ποσό), όπως *sicut, quam, quanto*, κτλ. (§ 106, 8), εκφέρονται με οριστική, (επειδή η παραβολή και σύγκριση γίνεται προς κάτι το

πραγματικό): *qualis habēri vult, talis es* (οίος νομίζεσθαι εθέλει, τοιούτος εστιν =) όπως θέλει να θεωρείται, τέτοιος είναι. *haec sicut exposuī, ita gesta sunt* αυτά όπως εξέθεσα, έτσι πραγματοποιήθηκαν.

2) όταν εισάγονται με παραβολικούς συνδέσμους που έχουν υποθετική έννοια, όπως *quasi, tamquam*, κτλ. (§ 106, 8), εκφέρονται πάντοτε με υποτακτική (επειδή η παραβολή και σύγκριση γίνεται προς κάτι που υποτίθεται ως ενδεχόμενο και δυνατό· πβ. 172, 2, α'): *Sequāni absentis Ariovisti crudelitatem velut si coram adesset, horrebant* οι Σηκουανοί έφριτταν από τη σκληρότητα του Αριοβίστου, αν και ήταν απών, σάν να ήταν παρών μπροστά τους.

5. Τελικές προτάσεις (Βλ. § 178).

184. Οι τελικές προτάσεις εισάγονται με έναν από τους τελικούς συνδέσμους (§ 106, 3) και εκφέρονται με υποτακτική ενεστώτα ή παρατατικού: *edere oportet, ut vivas, non vivēre, ut edas* πρέπει να τρως για να ζεις, όχι να ζεις για να τρως· *angustias Themistocles quaerebat ne multitudine circumiretur* (§ 93) ο Θεμιστοκλής επιζητούσε τα στενά, για να μην κυκλωθεί από το πλήθος (των εχθρικών πλοίων).

6. Αποτελεσματικές προτάσεις ή προτάσεις ακολουθίας (Βλ. § 178).

185. Οι αποτελεσματικές προτάσεις εισάγονται με τους συμπαρασυστατικούς συνδέσμους (§ 106, 4) και εκφέρονται πάντοτε με υποτακτική (*coniunctivus*) είτε το επακολούθημα της πράξεως της κύριας προτάσεως παρουσιάζεται ως πραγματικό γεγονός είτε ως ενδεχόμενο: *omnes tam perterriti erant, ut nemo resistēre auderet* τόσο πολύ όλοι είχαν θορυβηθεί, ώστε κανένας δεν τολμούσε να αντισταθεί (πραγματικό αποτέλεσμα)· *tanta vis prohibitis est, ut eam in hoste etiam diligāmus* τόσοση είναι η δύναμη της χρηστότητας, ώστε να την αγαπούμε ακόμη και στον εχθρό (ενδεχόμενο αποτέλεσμα).

186. Αποτελεσματικές προτάσεις στη λατινική συνηθέστατα ακολουθούν επίθετα ή αντωνυμίες ή επιρρήματα που έχουν επιτακτική

σημασία (όπως tantus, tos, talis, κτλ. — sic, ita, tam, κτλ. βλ. παραδείγματα § 185), ακόμη:

1) έπειτα από συγκριτικά επίθετα: **maiora** deliquerunt, **quam ut** iis ignosci **possit** διέπραξαν τόσο μεγάλα πλημμελήματα, ώστε να μην είναι δυνατό να τους δοθεί συγγνώμη.

2) έπειτα από απρόσωπες εκφράσεις accidit, evēnit, mos ή consuetudo est, usu venit, fieri potest, factum est. Το ίδιο έπειτα από τα ρήματα facere, efficere, perficere, adsequi, κ.ά.ό.: accidit, ut abessent συνέβη να είναι απόντες — spes victoriae **efficit**, ut milites fortius **pugnent** η ελπίδα της νίκης συντελεί, ώστε οι στρατιώτες να μάχονται με μεγαλύτερη ανδρεία. (Βλ. και § 106, 4 Σημ. quin).

7. Βουλευτικές προτάσεις (Βλ. § 178).

187. Βουλευτικές προτάσεις λέγονται όσες εισάγονται με βοηθητικούς συνδέσμους (§ 106, 5) και εκφράζουν το **περιεχόμενο κάποιας βουλήσεως (επιθυμίας)** γενικά. (Οι αντίστοιχες στην αρχαία ελληνική εκφράζονται με τελικό απαρέμφατο, στη νέα ελληνική με το να και υποτακτική. Βλ. τα παρακάτω παραδείγματα).

Οι βουλευτικές προτάσεις εκφέρονται πάντοτε με υποτακτική (coniunctivus) και

1) συμπληρώνουν (ως αντικείμενο) την έννοια ρημάτων που φανερώνουν **εντολή, παράκληση, ευχή, επιθυμία**, όπως dicere, (ad) monere, respondere, scribere, imperare, postulare, rogare, orare, petere, optare, cupere, κτλ. opto, ut salvus redeas εύχομαι να επιστρέψεις γερός· cura, ut valeas φρόντιζε να είσαι καλά (υγιής)· Pythia respondit, ut Athenienses navibus se defendērent η Πυθία έδωσε χρησμό οι Αθηναίοι να υπερασπίσουν τον εαυτό τους με τα πλοία.

2) συμπληρώνουν την έννοια τριτοπρόσωπων ρημάτων (ως υποκείμενο) ή απρόσωπων εκφράσεων, όπως sequitur, restat, reliquum est, proximum est, iustum est, prudentiae est, pietatis est, κ.ά.τ.: restat, ut doceam υπολείπεται να διδάξω· prudentiae est, ut sociorum saluti consilātis είναι φρόνιμο να φροντίσετε για τη σωτηρία των συμμάχων.

Σ η μ ε ι ω σ η . Μετά τα ρήματα velim, malim, vellen, malle (§ 172 2, α') ακολουθεί κανονικά βουλευτική πρόταση σε υποτακτική χωρίς το σύνδεσμο ut, π.χ.

velim pater mox redeat (βουλοίμην αν επανελθειν τον πατέρα =) θα ήθελα ύστερα από λίγο να επιστρέψει ο πατέρας: mallem tacuisses θα προτιμούσα να σιωπούσες (§ 176). Εδώ δηλ. έχουμε απλή παράθεση μιας προτάσεως δυνητικής και μιας ευχετικής (§ 172, 1, γ').

188. Με βουλευτική πρόταση συντάσσονται και τα ρήματα που σημαίνουν (κωλύω) εμποδίζω ή (εναντιούμαι) εναντιώνομαι, όπως deterreo, impedio, prohibeo, obsto, resisto, recuso, interdico, caveo κττ. Κατά τη σύνταξη αυτή η βουλευτική πρόταση εισάγεται με το ne (και σπανίως με το quominus), όταν τα ρήματα αυτά εκφέρονται χωρίς άρνηση. Όταν όμως εκφέρονται με άρνηση, εισάγεται με το quin ή το quominus: lex impedit ne hoc fiat ο νόμος εμποδίζει να γίνει τούτο· Socrates non recusat quin (ή quominus) roenam subiret ο Σωκράτης δεν αρνήθηκε να υποστεί την ποινή (§ 106, 4, Σημ.).

189. Ενδοιαστικές προτάσεις. Είναι βουλευτικές προτάσεις και προσδιορίζουν ρήματα ή φράσεις που φανερώνουν φόβο, όπως timeo, metuo, vereor, metus est, periculum est, κ.τ.τ. Εκφέρονται με υποτακτική και εισάγονται:

1) με το ne, όταν εκφράζουν φόβο μήπως γίνεται ή έγινε κάτι ανεπιθύμητο: timeo ne sero pater veniat φοβούμαι μήπως έρθει αργά ο πατέρας: timebant ne evenirentea, quae ceciderunt ανησυχούσαν μήπως γίνουν όσα συνέβησαν.

2) με το ut ή ne non, όταν ο φόβος είναι μήπως δε γίνεται ή δεν έγινε ή δε γίνει κάτι που είναι ανεπιθύμητο: timeo ut (ή ne non) sustineant milites impetum hostium φοβούμαι μήπως δεν αντέξουν οι στρατιώτες στην έφοδο των εχθρών.

Σ η μ ε ί ω σ η . Πολλά ρήματα που έχουν όμοια σημασία με τα παραπάνω (§ 187, κ.εξ.) συντάσσονται (§ 154, 2) και με τελικό απαρέμφατο (όπως στην αρχαία ελληνική). Μερικά από αυτά, χωρίς διαφορά σημασίας, συντάσσονται άλλοτε με βουλευτική πρόταση (§ 187 κ.εξ.) και άλλοτε με απαρέμφατο, όπως concedo, permitto ut exās ή tibi exire σου επιτρέπω να εξέλθεις: prohibeo, impedio ne veniat ή eum venire τον εμποδίζω να έρθει. Συνήθως όμως η διαφορετική σύνταξη διαφοροποιεί και τη σημασία, όπως timeo exire φοβούμαι να εξέλθω (από φόβο δεν έρχομαι)· timeo ne moriar φοβούμαι μην πεθάνω· concedo tibi hoc verum esse συμφωνώ ότι αυτό είναι αληθινό — concedo tibi ut hic maneat σου επιτρέπω να μείνεις εδώ.

8. Χρονικές προτάσεις (Βλ. § 178).

190. Οι χρονικές προτάσεις εισάγονται με τους χρονικούς συνδέσµους (§ 106, 9). Εκφέρονται:

1) με οριστική όλων των χρόνων, όταν φανερώνουν ένα πραγµατικό γεγονός κατά τη διάρκεια του οποίου ή πριν από αυτό ή ύστερα από αυτό γίνεται ή έγινε ή θα γίνει κάτι: *dum vivo, spero όσο ζω, ελπίζω, postquam hostes flumen transierunt, proelium commissum est* αφού οι εχθροί πέρασαν τον ποταµό άρχισε μάχη· *domi mansimus, dum pater rediit* µείναµε στο σπίτι, ώσπου επέστρεψε ο πατέρας.

Σ η μ ε ι ω σ η . Το χρονικό *dum* σε διηγήσεις με τη σηµασία του «εν ω χρόνω», «καθ' ον χρόνον», συντάσσεται κανονικά με ιστορικό ενεστώτα αντί παρατατικού (λατινισµός): *Mardonius dum apud Plataeas in primis pugnat* (= *pugnabat*) *interfectus est* ο Μαρδόνιος, ενώ µαχόταν ανάµεσα στους πρώτους στις Πλαταιές, σκοτώθηκε.

Το *postquam*, όταν στη χρονική πρόταση υπάρχει προσδιορισµός που φανερώνει χρονική διαφορά, δηλ, ποσό χρόνου που µεσολαβεί ανάµεσα σε δύο πράξεις, συντάσσεται με υπερσυντέλικο αντί παρακειµένου (αορίστου § 166, 2 α'): *Decem annis postquam ille natus erat* (= *natus est*), *consul factus sum* δέκα χρόνια αφότου εκείνος γεννήθηκε (μετά τη γέννηση εκείνου) έγινα ύπατος. (Πρβ. § 142, 2 γ' και § 166, 3).

2) Με υποτακτική (*coniunctivus*), όταν φανερώνουν επιθυµία ή επιδιωκόμενο σκοπό: *domi manebimus, dum pater redeat* θα µείνουμε στο σπίτι ώσπου να επιστρέψει ο πατέρας *expectabamus, dum hostes flumen transirent* περιµέναµε ώσπου να διαβούν τον ποταµό οι εχθροί.

Με υποτακτική εκφέρονται οι χρονικές προτάσεις ύστερα από γενικές και αόριστες εκφράσεις, όπως π.χ. *est* (*erat, fuit*) *dies* ή *tempus* κ.τ.τ.: *fuit tempus, cum Germanos Galli virtute superarent* υπήρξε καιρός, όταν οι Γαλάτες ξεπερνούσαν τους Γερµανούς στην ανδρεία.

Σ η μ ε ι ω σ η . Όταν η χρονική πρόταση φανερώνει πράξη που πρόκειται απλώς να γίνει (και δεν εκφράζεται επιθυµία ή επιδιωκόμενος σκοπός), εκφέρεται με οριστική μέλλοντα (συνήθως τετελεσµένου): *cum Romanos venero, tibi scribam* όταν θα έρθω στη Ρώµη, θα σου γράψω (§ 166, 4).

191. Οι χρονικές προτάσεις που φανερώνουν επανάληψη πράξεως εκφέρονται με οριστική και

1) όταν φανερώνουν γενικά αόριστη επανάληψη, με οριστική κάποιου αρκτικού χρόνου: *cum sumus negotiis vacui, turn curimus ali-*

quid videre, audire, addiscere όταν είμαστε ελεύθεροι από απασχολήσεις, τότε επιθυμούμε να βλέπουμε, να ακούμε, να μαθαίνουμε κάτι. cum rus veni, ad te adeo όποτε έλθω στην εξοχή, έρχομαι σε σένα (§ 147, 3, Σημ. γ').

2) όταν φανερώνουν αόριστη επανάληψη στο παρελθόν, με οριστική παρατατικού ή υπερσυντέλικου: cum ruri eram, ad te adibam όποτε ήμουν στην εξοχή, ερχόμουν σε σένα ubi rus veneram, venando delectabar όποτε πήγαινα στην εξοχή, διασκεδάζα με το κυνήγι (§ 75, 4).

192. Παρατηρήσεις σχετικές με το cum, το antequam και το priusquam.

1) Το μόριο cum (αρχαϊκώς quum) προήλθε από το quom (αρχαία αιτιατική της αναφορικής αντωνυμίας qui) και αρχική του σημασία είναι «εν φ χρόνω», «καθ' ον χρόνον». Δύο χρήσεις του cum ως χρονικού συνδέσμου αξίζει να μνημονευθούν:

α) πολλές φορές, όταν πρόκειται για άμεση ακολουθία δύο πράξεων, το cum χρησιμοποιείται έτσι που η πρόταση την οποίαν εισάγει ως χρονική να είναι ουσιαστικά η κύρια πρόταση, και μ' αυτό τον τρόπο η συντακτική σχέση κύριας και δευτερεύουσας προτάσεως παρέχεται αντίστροφη (cum inversivum): vix hostes flumen transierant, cum proelium commissum est μόλις οι εχθροί πέρασαν τον ποταμό και αμέσως άρχισε μάχη (αντί: cum vix... transierant, proelium commissum est πρβ. § 166, 3).

β) πολλές φορές το cum χρησιμοποιείται για να δηλωθεί ότι το περιεχόμενο της προτάσεως που εισάγεται είναι το ίδιο με το περιεχόμενο της κύριας προτάσεως, αν και παρουσιάζεται αντίθετο (cum coincidens ή explicativum): cum tacent, clamant (εν φ χρόνω σιωπῶσι, κραυγάζουσι =) εκεί που σιωπούν, φωνάζουν (η σιωπή τους είναι κραυγή).

Σ η μ ε ί ω σ η . Για τις διάφορες σημασίες και χρήσεις του cum βλ. και § 179, § 182, 2 § 190 και § 191.

2) Οι σύνδεσμοι antequam και priusquam προέρχονται από την ένωση των επιρρημάτων ante και prius με τον (συγκριτικό σύνδεσμο) quam (= πρότερον ή, πριν ή πρβ. § 142, 1, β' Σημ.).

Πολλές φορές τα συντακτικά μέρη τους χωρίζονται με την παρεμβολή μιας ή περισσότερων λέξεων, όπως *non ante dimisit eum, quam fidem dedit* (= *non dimisit eum, antequam* κτλ.) δεν τον έστειλε πίσω παρά αφού έδωσε πίστη.

Οι προτάσεις που εισάγονται με τους συνδέσμους αυτούς εκφέρονταν αρχικά με υποτακτική (*coniunctivus*), επειδή μ' αυτές φανερόταν σκοπός (πρβ. § 120, 2): *Caesar hostes, priusquam se recipēnt, persecutus est* ο Καίσαρ καταδίωξε τους εχθρούς προτού αναλάβουν.

Όμως οι χρονικοί σύνδεσμοι *antequam* και *priusquam* συντάσσονται και με οριστική, προκειμένου περί πραγματικού γεγονότος (§ 190, 1): *hostes non prius fugere destiterunt, quam ad Rhenum pervenerunt* οι εχθροί δε σταμάτησαν να φεύγουν προτού φθάσουν στο Ρήνο.

Μερικές φορές όμως οι δύο εγκλίσεις εναλλάσσονται.

9. Εξαρτημένες ή πλάγιες ερωτήσεις (Βλ. § 178).

193. Οι εξαρτημένες ή πλάγιες ερωτήσεις

1) εισάγονται κανονικά

α) οι απλές με τα μόρια *ne, num, nonne* ή με ερωτηματική αντωνυμία ή ερωτηματικό επίρρημα, όπως και οι αντίστοιχες ευθείες ερωτήσεις (βλ. § 174. 1 και 2).

β) οι διμερείς με το *utrum* ή το *ne* στο πρώτο μέρος της διμερούς ερωτήσεως και με το *an* (ή *anne*) στο δεύτερο ή μόνο με το *an* ή το *ne* στο δεύτερο μέρος της διμερούς ερωτήσεως. (Πρβ. § 175 βλ. παραδείγματα παρακάτω.

Σ η μ ε ι ω σ η . Το «ή όχι» σε διπλή εξαρτημένη ερώτηση αποδίδεται με το *necne* (σπάνια με το *annon*): *quaeritur a philosophis, utrum sint dii necne* ζητείται από τους φιλοσόφους, ποιο από τα δύο υπάρχουν θεοί ή όχι. (Πρβ. § 175, Σημ.).

2) εκφέρονται κανονικά με υποτακτική: *quaesivit, num quid novi eo absente eeciderit* ρώτησε αν συνέβη κάτι νέο, όταν αυτός απουσίαζε (Ευθ. ερώτ. *Num quid novi me absente accidit?*) : *saepe non utile est scire, quid futurum sit* πολλές φορές δεν είναι ωφέλιμο να ξέρει κανείς τι θα συμβεί: *nesciebam, quo fugērem* αγνοούσα που να φύγω: *inter praetores magna est contentio, utrum moenibus se defendant an obviam eant* μεταξύ

των στρατηγών υπάρχει μεγάλη διαφωνία, ποιο από τα δύο να αμυνθούν από τα τείχη ή να αντεπιτεθούν (κατά των εχθρών) : *neutri sciebant, vicissent victine essent* κανένας από τους δύο δεν ήξερε αν είχαν νικήσει ή είχαν νικηθεί.

194. Πλάγιες ερωτήσεις που εισάγονται

1) με το *si* (= ει, αν) συμπληρώνουν την έννοια ρημάτων ή προτάσεων που σημαίνουν **απόπειρα** (όπως και στην αρχαία ελληνική) : *circumfunduntur hostes, si quem aditum reperire possent* συνωθούνται οι εχθροί ολόγυρα, μήπως θα μπορούσαν να ανακαλύψουν κάποια είσοδο (Πβ. ο Κύρος ίεται, ει τι δύναιτο βοηθήσαι)

2) με το *an* (= ει, αν) μετά τα ρήματα *dubito, nescio, haud scio*, κ.τ.τ. μετά τη φράση *incertum est*, κ.ά.ό.: *dubito an hoc verum sit* αμφιβάλλω αν αυτό είναι αληθινό.

Σ η μ ε ί ω σ η . Οι φράσεις *dubito an, nescio an, haud scio an, incertum est an*, κ.τ.τ. λαμβάνονται συνήθως βραχυλογικώς ως ισοδύναμοι προς το επίρρημα *ίσως*: *tanti tibi honores habiti sunt, quanti haud scio an nemini τέτοιες τιμές του αποδόθηκαν, όσες ίσως σε κανέναν άλλον.*

3) με το *quin* (= ότι δεν, να μη, να – όστις δεν) μόνο ύστερα από ρήματα-ή φράσεις αρνητικές ή φράσεις ερωτηματικές που ισοδυναμούν με αρνητικές. (Στην αρχαία ελληνική αντί πλάγιες ερωτήσεις έχουμε ειδικό απαρέμφατο) : *nemo dubitat, quin ante Homērum fuerint poetae* κανένας δεν αμφιβάλλει ότι πριν από τον Όμηρο υπήρξαν ποιητές· *non recuso, quin tibi oboedjrum* δεν αρνούμαι να υπακούω σε σένα. *quis est (= nemo est) quin hoc intelligat?* ποιος είναι που δεν κατανοεί τούτο; (Πβ. αρχ. ελλ.: ο δ' αναινέτο μηδέν ελέσθαι).

Σ η μ ε ί ω σ η . Το μόριο *quin* από το *qui* (αρχαία αφαιρετική της ερωτηματικής αντωνυμίας *qui*, § 60, Σημ. 1) και το αρνητικό *ne* (= ου, δεν· πβ. *ne-scio* ούκ οίδα· *neuter* ουδέτερος) αρχική σημασία του είναι πώς όχι; πώς δεν; όπως *quin respondes? πώς (γιατί) δεν αποκρίνεσαι;*

Έπειτα το *quin* με υποτακτική (*coniunctivus*) προτροπική ή δυνατική (§ 172, 1, α' και 2 α') έγινε παρακελευσματικό (= άγε, ίθι, εμπρός ας, ας). Π.χ. από σειρά φράσεων όπως *hoc fieri potest? Quin? experiamus* (= δύναται τούτο γενέσθαι; πώς; πειραθώμεν ή πειραθείημεν αν), προήλθε έπειτα το *quin experiamus* (άγε πειραθώμεν =) εμπρός ας δοκιμάσουμε.

Το *quin* έπειτα από την απλή παράθεση δύο ανεξάρτητων προτάσεων (§ 176) μιας αρνητικής (ή που έχει αρνητική έννοια) και μιας ερωτηματικής που συνδέθηκαν στε-

νότερα έγινε εισαγωγικό πλάγιας ερωτήσεως. Π.χ. από το *quín tibi oboediam? non recuso* (πώς να μην υπακούσω σε σένα; δεν αντιλέγω ή non recuso? *quín tibi oboediam?* προήλθε κατόπιν το non recuso, *quín tibi oboediam* (Βλ. και § 188).

10. Αναφορικές προτάσεις (Βλ. § 178).

195. Οι αναφορικές προτάσεις (όπως και στην ελληνική) διακρίνονται

1) σε κυρίως αναφορικές, δηλ. αναφορικές προσδιοριστικές ή διασαφητικές, που ανάλογα με το περιεχόμενό τους εκφέρονται με κάθε έγκλιση (όπως και στην ελληνική): *odí homínes, qui malí sunt* μισώ τους ανθρώπους, οι οποίοι είναι κακοί· *nemo est, qui hoc neget* (*negaverit*) κανένας δεν υπάρχει που θα μπορούσε να αρνηθεί αυτό (§ 170, 2, α')· *bonum tibi librum dono, quem legíto* σου χαρίζω καλό βιβλίο, το οποίο να διαβάσεις.

Σ η μ ε ι ω σ η 1. Στην αναφορική προσδιοριστική πρόταση μπορεί να τωθεί υποτακτική (*coniunctivus*) αντί οριστική «καθ' έλξιν» προς υποτακτική που υπάρχει στην κύρια πρόταση (*attractio modi έλξιν εγκλίσεως*): *quis eum díligat, quem metuit?* (αντί *metuit*) ποιος μπορεί να αγαπά εκείνον που φοβείται; πβ. έρδοι τις, ην έκαστος είδειή τέχνην (Βλ. § 152, 4, γ').

Σ η μ ε ι ω σ η 2. Η σύνδεση αναφορικής προσδιοριστικής προτάσεως με την κύρια πρόταση πολλές φορές είναι τόσο χαλαρή, ώστε η αναφορική αντωνυμία που εισάγει την αναφορική πρόταση ισοδυναμεί με δεικτική που συνοδεύεται από έναν παρατακτικό σύνδεσμο (*et, autem, igitur* κτλ.): *multas ad res peritiles Xenophontis libri sunt, quos legíte, quaeso, studiose* (= *eos igitur legíte* κτλ.). σε πολλά πράγματα είναι πολύ ωφέλιμα τα συγγράμματα του Ξενοφόντα· αυτά λοιπόν, παρακαλώ, να τα διαβάσετε με επιμέλεια. (Παρόμοιες συντάξεις της ος βλ. στο συντακτικό της αρχ. ελληνικής).

2) σε επιρρηματικές αναφορικές προτάσεις, δηλ. αναφορικές αιτιολογικές, υποθετικές, τελικές, αποτελεσματικές, ενδοτικές, παραβολικές. Από αυτές:

α) οι αναφορικές αιτιολογικές, (που κατά κανόνα ακολουθούν μία επιφωνηματική έκφραση),

β) οι αναφορικές τελικές,

γ) οι αναφορικές αποτελεσματικές και

δ) οι αναφορικές ενδοτικές

εκφέρονται κανονικά με υποτακτική· π.χ. ο *fortunate Achilles, qui* (= *cum*) *Homērum praecōnen factorem invenēris* ω ευτυχισμένη Αχιλλέα,

που (= διότι) ήβρες τον Όμηρο κήρυκα των κατορθωμάτων σου (πρβ. § 179): legati Delphos missi sunt, qui (= ut) deum consulērent στάλθηκαν πρέσβεις στους Δελφούς, για να συμβουλευθούν το θεό (πβ. § 184): non is sum, qui (= ut) terreat δεν είμαι τέτοιος, ώστε να εκπλήσσομαι (πβ. § 185 και δεξ § 151, 2, Σημ.) : Athenienses, qui (= cum) barbaris numero inferiores essent, tamen victoriam consecuti sunt οι Αθηναίοι, μολονότι αριθμητικά ήταν κατώτεροι από τους βαρβάρους, όμως κατόρθωσαν να νικήσουν (πβ. § 182)

Σ η μ ε ι ω σ η . Με αναφορική αποτελεσματική πρόταση συντάσσονται συνηθέστατα τα επίθετα *aptus, idoneus, dignus, indignus*: π.χ. *vir est dignus, qui (= ut) laudetur* ο άνδρας είναι άξιος, ώστε να επαινείται.

ε) οι αναφορικές παραβολικές προτάσεις εκφέρονται με **οριστική**: *tantum scimus, quantum memoria tenemus* τόσα ξέρουμε όσα κρατούμε στη μνήμη (μας)

στ) οι αναφορικές υποθετικές προτάσεις εκφέρονται με **οριστική ή υποτακτική**, όπως οι αντίστοιχες υποθετικές: *qui (= si quis) tacet, consentire videtur* όποιος (= αν κάποιος) σιωπά θεωρείται ότι συμφωνεί (πβ. § 181, 1) : *qui (= si quis) hoc crederet, erraret* όποιος (= αν κάποιος) θα πίστευε αυτό, θα έκανε σφάλμα. (Πρβ. § 181, 3).

Πλάγιος λόγος (βλ. § 178).

196. Και στη λατινική ο λόγος παρουσιάζεται (στους συγγραφείς) όχι μόνο ευθύς (*oratio recta*), αλλά και πλάγιος (*oratio obliqua*). Κανονικά ο πλάγιος λόγος (όπως και στην Ελληνική) προσδιορίζει ρήμα λεκτικό ή γνωστικό ή ερωτηματικό (πβ. § 154, 1 και βλ. παραδείγματα παρακάτω).

197. α') Οι ανεξάρτητες προτάσεις του «ευθέος λόγου», δηλ.

1) οι προτάσεις κρίσεως (που εκφέρονται με οριστική, § 169) στον πλάγιο λόγο μετατρέπονται σε απαρεμφατικές προτάσεις (με ειδικό απαρέμφατο και αιτιατική), π.χ. (ευθύς λόγος: *innumerabiles sunt mundi*) — *Democritus dicebat innumerabiles esse mundos* (βλ. § 154, 1).

Σ η μ ε ι ω σ η . Όμοια μετατρέπεται και ο ευθύς λόγος που εκφέρεται με υποτακτική δυνητική (§ 172, 2 α'), επειδή και με αυτή την έγκλιση εκφράζεται κρίση: π.χ. (ευθύς λόγος: *amicum si habeam, felix sim*) — *dicite, amicum si habeat, felicem futurum esse* (ευθύς λόγος: αν είχα φίλο, θα ήμουν ευτυχής — πλάγιος λόγος: λέγει ότι αν έχει φίλο θα ήταν ευτυχής).

2) οι προτάσεις επιθυμίας (που εκφέρονται με υποτακτική ή προστακτική § 170 κ.ε.) στον πλάγιο λόγο εκφέρονται κανονικά με υποτακτική ενεστώτα ή παρατατικού, σπάνια με τελικό απαρέμφατο (§ 154, 2) ή με βουλητική πρόταση (§ 187)· π.χ. (ευθύς λόγος: *cave Acherusiam aquam*) — *Pyrrho a Dodonaeo Jove dictio data erat, caveret Acherusiam aquam* στον Πύρρο από το Δωδωναίο Δία δόθηκε χρησμός, να φυλάγεται από την Αχερουσία λίμνη. (Ευθύς λόγος: *milites, rescindite pontem ή pontem milites rescindant*, § 172, 1, β') — *Caesar iussit milites pontem rescindere ή dixit ut milites pontem rescindērent* ο Καίσαρ διέταξε τους στρατιώτες να διαλύσουν τη γέφυρα — ή — είπε να διαλύσουν οι στρατιώτες τη γέφυρα·

3) οι ερωτηματικές προτάσεις (δηλ. οι ευθείες ερωτήσεις, § 173 κ.ε.)

α) αν περιέχουν πραγματική ερώτηση (§ 106, 10 Σημ.), στον πλάγιο λόγο εκφέρονται με υποτακτική (βλ. παραδείγματα § 193, 2)·

Σ η μ ε ι ω σ η . Στον πλάγιο λόγο μένει και η υποτακτική (*coniunctivus*) των ερωτήσεων που δηλώνουν απορία: π.χ. ευθύς λόγος: *quid faciam?* (§ 172, 1,) — *nescit, quid faciat*, δεν ξέρει τι να κάμει.

β) αν περιέχουν ρητορική ερώτηση (§ 106, 10 Σημ.), στον πλάγιο λόγο άλλοτε μετατρέπονται σε πρόταση απαρεμφατική (επειδή είναι προτάσεις κρίσεως), άλλοτε εκφέρονται με υποτακτική, συνήθως όταν το ρήμα αυτής της ευθείας ερωτήσεως είναι β' προσώπου π.χ. (ευθύς λόγος: *quis tam est potens, cui nihil sit timendum?* = *nemo tam est potens*, κτλ.)· *quem esse tam potentem dixeris, cui nihil esset timendum?* ποιος μπορείς να πεις ότι είναι τόσο ισχυρός, ώστε τίποτε να μην πρέπει να φοβείται; (πβ. § 195 2, γ'). (Ευθύς λόγος: *quid tandem veremini, milites?* = *nihil est quod veremini*) — *Caesar graviter incusavit milites, quid tandem vererentur* ο Καίσαρ πάρα πολύ έντονα παρατήρησε τους στρατιώτες, (λέγοντας) τι επιτέλους τους φόβιζε.

198. β') Οι εξαρτημένες προτάσεις του «ευθέος λόγου» (§ 179, κ.ε.) στον πλάγιο λόγο κανονικᾶ εκφέρονται ὅλες με **υποτακτικῆ** (Ευθύς λόγος: omnes in eo, quod sciunt, satis eloquentes sunt) — Socrates dicere solebat omnes in eo, quod scirent, satis eloquentes esse (§ 178) ο Σωκράτης συνήθιζε να λέγει ὅτι ὅλοι σε εκείνο που ξέρουν, εἶναι ἀρκετά εὐγλωττοί. (Ευθύς λόγος: non iam ne deos quidem in nostris urbibus, **ad quos confugiāmus**, habemus, **quod** eorum simularca sanctissima C. Verres ex delubris religiosissimis sustulit, (§ 179) — Siceli **aiabant**, sese iam ne deos quidem in suis urbibus, ad quos **confugērent**, habere. **quod** eorum simulacra sanctissima C. Verres ex delubris religiosissimis **sustulisset** (§ 178) οἱ Σικελοὶ ἔλεγαν ὅτι δεν εἶχαν οὔτε θεοὺς στις πόλεις τους στους οποίους να καταφύγουν, επειδὴ τα αγιότατα ἀγάλματά τους ὁ Γ. Ουέρρης τα ἄρπαξε ἀπὸ τα σεμνότατα ιερά.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Γ Ρ Α Μ Μ Α Τ Ι Κ Η

Μ Ε Ρ Ο Σ Α '

Φ Θ Ο Γ Γ Ο Λ Ο Γ Ι Κ Ο

Κεφάλαιο Α'	Σελ. 5
-------------	-------	-----------

Μ Ε Ρ Ο Σ Β '

Τ Υ Π Ο Λ Ο Γ Ι Κ Ο

Κεφάλαιο Β'	Γενικοί γραμματικοί όροι	10
Κεφάλαιο Γ'	Κλίσεις των ουσιαστικών	12
	1. Πρώτη κλίση (Declinatio prima)	12
	2. Δεύτερη κλίση (» secunda)	13
	3. Τρίτη κλίση (» tertia)	16
	4. Τέταρτη κλίση (» quarta)	23
	5. Πέμπτη κλίση (» quinta)	24
	6. Ανώμαλα ονόματα	25
Κεφάλαιο Δ'	Τα επίθετα	28
	1. Δευτερόκλιτα επίθετα	28
	2. Τριτόκλιτα	30
	3. Ανώμαλα	33
	4. Οι μετοχές	33
	5. Τα παραθετικά	34
Κεφάλαιο Ε'	Οι αντωνυμίες (Pronomina)	40
Κεφάλαιο ΣΤ'	Τα αριθμητικά (Numeralia)	50
Κεφάλαιο Ζ'	Το ρήμα (Verbum)	59
Κεφάλαιο Η'	Ἄκλιτα μέρη του λόγου (Particulae)	
	1. Επιρρήματα (Adverbia)	95
	2. Προθέσεις (Praepositiones)	95
	3. Σύνδεσμοι (Coniunctiones)	97
	4. Επιφωνήματα (Interiectiones)	100

Μ Ε Ρ Ο Σ Γ '
 Ε Τ Υ Μ Ο Λ Ο Γ Ι Κ Ο

Α' Παραγωγή (Derivatio)	<i>Σελ.</i> 102
Β' Σύνθεση (Compositio)	109

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

Κατάλογος ανώμαλων ρημάτων	114
----------------------------------	-----

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ

Λίγα για το Ρωμαϊκό Ημερολόγιο	134
--------------------------------------	-----

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ

Συντομογραφίες:	1. Ονόματα προσώπων	137
	2. Ονόματα αρχόντων, αρχών, επίσημων ευχών κ.τ.τ.	137
	3. Χρονολογιών	138
	4. Σε επιγραφές μνημείων	138
	5. Σε επιστολές	139
	6. Σε βιβλία	139

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ

Μ Ε Ρ Ο Σ Α '

Γενική προεισαγωγική παρατήρηση	143
Κεφάλαιο Α' Όροι της προτάσεως και συμφωνία τους	143
Κεφάλαιο Β' Οι πτώσεις	144

ΧΡΗΣΗ ΤΩΝ ΠΤΩΣΕΩΝ

1. Η γενική	α') Με ουσιαστικά, επίθετα και επιρρήματα	145
	β') Με ρήματα	146
2. Η δοτική	α') Με ουσιαστικά, επίθετα και επιρρήματα	148
	β') Με ρήματα	149
3. Η αιτιατική	α') Με ονόματα, επιρρήματα ή απολύτως	152
	β') Με ρήματα	152
4. Η αφαιρετική	α') Με ονόματα και επιρρήματα	154
	β') Με ρήματα	156
5. Οι πλάγιες πτώσεις στον προσδιορισμό του τόπου και του χρόνου		159
Κεφάλαιο Γ'	Παρατηρήσεις στη χρήση των αντωνυμιών	
	α') Προσωπικές, κτητικές	162
	β') Δεικτικές, οριστικές	162

	γ') Αόριστες	163
Κεφάλαιο Δ'	Οι ονομαστικοί τύποι του ρήματος	
	1. Το απαρέμφατο	165
	2. Η μετοχή	167
	3. Το γερούνδιο και το γερούνδιακό	170

Μ Ε Ρ Ο Σ Β '

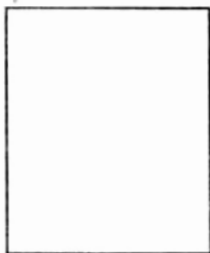
Κεφάλαιο Ε'	Χρόνοι και εγκλίσεις	173
	1. Οι χρόνοι στην οριστική	173
	2. Οι εγκλίσεις στις ανεξάρτητες προτάσεις	175
	3. Οι εγκλίσεις στις ευθείες ερωτήσεις	178

Μ Ε Ρ Ο Σ Γ '

Σ Υ Ν Θ Ε Τ Ο Σ Λ Ο Γ Ο Σ

Κεφάλαιο ΣΤ'	Σύνδεση προτάσεων υποτακτική	
	α') Προεισαγωγικές παρατηρήσεις	180
	β') Η χρήση των χρόνων στις εξαρτημένες προτάσεις	181
	γ') Οι εξαρτημένες προτάσεις	183
	1. Αιτιολογικές προτάσεις	183
	2. Υποθετικές προτάσεις	183
	3. Παραχωρητικές ή ενδοτικές προτάσεις	185
	4. Παραβολικές ή συγκριτικές προτάσεις	185
	5. Τελικές προτάσεις	186
	6. Αποτελεσματικές προτάσεις ή προτάσεις ακολουθίας	186
	7. Βουλητικές προτάσεις	187
	8. Χρονικές προτάσεις	189
	9. Εξαρτημένες ή πλάγιες ερωτήσεις	191
	10. Αναφορικές προτάσεις	193
Πλάγιος λόγος		194

Με απόφαση της Ελληνικής Κυβέρνησης τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου και του Λυκείου τυπώνονται από τον Οργανισμό Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν βιβλιόσημο προς απόδειξη της γνησιότητάς τους. Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δε φέρει βιβλιόσημο θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του Νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946, 108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.

ISBN 960-06-0044-9